

ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

Ἐγκριμένον ἐπὶ πέντε ἔτη.

**Ο
ΕΛΛΗΝ ΠΟΛΙΤΗΣ
Ἀναγνωστικὸν**

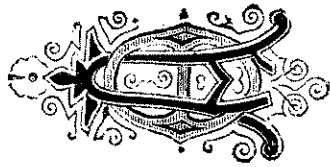
ΤΗΣ

ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΑΡΡΕΝΩΝ ΚΑΙ ΘΗΛΕΩΝ

Ἐγκριθέν εἰς δύο διαγωνισμοὺς ὡς τὸ ἄριστον πάντων.

ΧΙΘ

Θεοδώρου Ἀποστολοπούλου

Θεοδ. Ἀποστολ. Πουλ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῶν Καταστημάτων «Αυγῆς Ἀθηνῶν» Ἀποστολοπούλου

Στην εἰδικὴ αὐτὴ ἔκδοσις γιὰ τὴν εφημερίδα *Το Βῆμα* ἔχει φωτογραφικὰ ἀναπαράξει τὸ Ἀναγνωστικὸν Τετάρτης Τάξεως τῶν Δημότικῶν Σχολείων Ἀρρένων καὶ Θηλέων *Ὁ Ἕλλην πολίτης*, τὸ ὁποῖο συνέγραψε ὁ Θεόδωρος Ἀποστολόπουλος καὶ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ Τυπογραφεῖο τῶν Καταστημάτων «Αυγῆς Ἀθηνῶν» Ἀποστολοπούλου, στὴν Ἀθήνα, χωρὶς χρονολογία (πρῶτη ἔκδοσις: 1903).

ΕΓΚΡΙΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΤΗΣ Δ' ΤΑΞΕΩΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΑΓΩΝΟΔΙΚΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

..... «Και τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ κ. Θ. Ἀποστόλοπούλου εἶναι γεγραμμένον μετὰ τῆς αὐτῆς φιλοκαλίας καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας, ἣτις χαρακτηρίζει τὰ ἔργα τοῦ συγγραφέως. Τὸ βιβλίον, κατὰ τὴν ὕλην, διαφεύγει εἰς τρία εὐδιάκριτα μέρη. Καὶ τὸ μὲν Πρῶτον Μέρος (πλήν τῶν 7 πρώτων παραγράφων, περιεχομένων ὕλην πραγματογνωσίας) περιέχει ἐναγνώσματα ἐκ τῆς νεωτέρας ἐθνικῆς ἡμῶν Ἱστορίας καὶ σχετικῶς πρὸς ταῦτα ποιήματα. Τὸ δὲ Δεύτερον Μέρος περιέχει ποικίλην ὕλην, ἥτοι ἠθικά διηγήματα, περιγραφάς, ὑγιεινὰ παραγγέλματα καὶ διάφορα ποιήματα. Τὸ δὲ Τρίτον Μέρος περιέχει στοιχειώδεις γνώσεις ἐκ τοῦ Συνταγματικοῦ, τοῦ Δικητικοῦ, τοῦ Ποινικοῦ, τοῦ Ἀστικοῦ, τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.».....
Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐγκρίνει τὸ βιβλίον.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 9 Μαΐου 1902.

Ὁ Πρόεδρος

† ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Τὰ Μέλη

Βασίλειος Ἰασιδίδης, Ἐπιθεωρητῆς σχολείων Ἑλλάδας.

Ἀναστάσιος Σακελλάριος, Διευθ. Διδασκαλείου Θεσσαλίας.

Νικόλαος Βούλιτος, Ἐπιθεωρητῆς σχολείων Ἐυβοτίας.

Δημήτριος Κουβελᾶς, Ἐπιθεωρητῆς σχολείων Λαρίσης.

Α—5'—02—9κ

Π—η'—03—9ιε

Ο—θ'—08—9ζ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ἐν τῇ προκηρῶσει τοῦ διαγωνατισμοῦ, ζητεῖ ἀναγνωστικὸν βιβλίον διὰ τὴν δ' τάξιν τῶν σχολείων περιέχον ἢ συνεχῆ ὕλην ἐκ τῆς Ἡεροδοτείου συγγραφῆς * ἢ ποικίλην».

Πρὸς τὴν προκηρῶξιν ἐκτίθη καὶ τὰς ἀναλυτικὰς λεπτομερείας αὐτῆς μετ' ἐπιμελείας συνεμορφώθη, ἔχων ἅμα ὑπ' ὄφιν διὰ τὸ συγγραφέων διδακτικὸν τι βιβλίον, ἰδίᾳ διὰ τὰς καινότητας τοῦ σχολείου τῆς, δὲν ἀπὸ τε ἐπιστημονικῆς θεωρίας καὶ ἀπὸ διδακτικῆς ἐμπειρίας νὰ εἶναι ἱκανῶς ὄριμος εἰς τὸ νὰ κατέλθῃ εὐχερῶς μέχρι τῆς παιδικῆς ἀντιλήψεως, γνώμονα ἔχων τὸ μὲν τὸν σκοπὸν τοῦ νεωτέρου δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἐπίγνωσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ βαθεῖαν, τὸ δὲ τὸν σκενὴν ἀκόμη παραστατικὸν πλοῦτον τοῦ τροφίμου καὶ τοὺς ἀπαλοὺς ἐπιδημοκρατικοὺς χαρακτικὸς πύργους αὐτοῦ.

Ὁ χειρισμὸς τοῦ γνώμονος οὗτου δὲν εἶναι πάντοτε εὐχερῆς τοῖς πᾶσι. Διὰ τοῦτο βλέπομεν οὐχ ἁπανίως, ἐγκρατεῖς ἐπιστήμονας ἀποτυχόντας ἐν τῇ ἐκπονήσει διδακτικῶν βιβλίων διὰ τὸν κόρον λόγον, ὅτι λεληθότως πως λαμβάνουσιν ἐν αὐτοῖς ὡς βάσαν, ἔνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκῶς μεθόδου καὶ διδακτικῆς πείρας ἰδίας, τὸν ἑαυτῶν πολυσχιδῆ καὶ πολυπράγμονα καὶ ποικιλοσημάτιστον νοῦν, οὐχ δὲ τὸν ἄωρον καὶ ἀπαρασκευον εἰσεῖ τοῦ μικροῦ μαθητοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τοὺς συγγραφεῖς τοὺς μὴ συνενούοντας τῇ θεωρίᾳ τὴν πρακτικὴν ἐμπειρίαν.

Διὰ δὲ τοὺς σιτερομένους ἐπαρκῶς θεωρητικῆς καὶ γραμματικῆς μορφώσεως καὶ ἀνωτέρου τινὸς ἐπιστημονικοῦ κρᾶτους, ἐρεοδομένους δὲ μόνον ἐπὶ μηχανικῆς τινας, ὡς τὰ πολλά, διδασκαλικῆς ἐμπειρίας, ἦν ἐκτίθηται ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ἑαυτῶν ἐπαγγέλματος, χεῖρα δὲ ναναί τις νὰ εἴπῃ. Διότι οὗτοι ἐπιστημονικῶς ἀνάτηροι, καὶ ἀνάκνοι περὶ τὸ οὐτενεργῶς καὶ δημιουργικῶς συγγραφεῖν τι, πλήν, ἐννοεῖται, ἐξαίρεσεων, ἀδαιεῖ δὲ ξένης τινὸς γλώσσης, λογοκλοποῦσιν τῆδε κάκεῖσε, ἀντιγράφοντες μηχανικῶς καὶ ἀδεξίως πολλὰς ἐξ ἐγ-

* Τοιοῦτο βιβλίον ἡμέτερον ἔχει ἐγκριθῆ τῶς μέγιστι τοῦδε ἐν τριεὶ διωνισμοῖς καὶ ἰσχυεῖ ὡς ἀναγνωστικὸν τῆς Δ' τάξεως ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν ἀνὰ χεῖρας «Ἐξάβην πολίτην».

κεκριμένων βιβλίων ἄλλων συγγραφέων καὶ ἐκ τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἐκ παλαιῶν τινῶν περιοδικῶν, ἔλην παντοδαπὴν, ἢν συμφέρονται εἰς καὶ ὡς ἐτυχεν, ὥστε οὕτω νὰ πολλαπλασιασθῆται μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν διδακτικῶν βιβλίων, καὶ οὐδὲν τι πλέον.

Ἐντὺν ὅμως οἱ ἐκάστοτε κύριοι Κριταὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων, καὶ δὴ ὁ ἐκ τοῦ νόμου μόνιμος σεβαστὸς Κύριος Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπίας, διεκάλῃσαν τὸν βιβλικὸν κινεῶνα ἐν τοῖς παρελθούσι διαγωνισμοῖς καὶ ἀπέκλεισαν τῆς κυκλοφορίας πολλὰ κακὰ βιβλία ἀνεύλαβων συγγραφοαντιγραφῶν, ἄλλοτε κυκλοφοροῦντα, ὡς καὶ ἐκεῖνα, ὧν οἱ συγγραφεῖς οὐδέποτε ἀπὸ τῆς παιδικῆς τῶν ἡλικίας ἐπέσκέφθησαν ἴσως πάλιν τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, οὐδὲ ἐσκέφθησαν σπουδαίως οὐδέποτε περὶ αὐτοῦ.

Διὰ τῶν τοιούτων ἀμεθόδων καὶ ἐσωτερικῶς ἀουαρτήτων καὶ κατατετημημένων διδακτικῶν βιβλίων κατακερματίζεται μὲν ὁ μόνιμος τρόπος τοῦ βούλεσθαι καὶ πράττειν, δὲν μορφοῦνται δὲ πρακτικαὶ ἀρχαὶ συνήθουσαι τῇ ἰδέᾳ τῆς Δικαιολογικῆς Κοινωνίας, ἀλλὰ μορφοῦται χαρακτηριστὴ ἐπιπόλαιος, ὅπερ ἀντίκειται τοῖς πορίσμασι τῆς νεωτέρας Φιλοσοφίας καὶ τῷ σημερινῷ σκοπῷ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, τοῦ παρασκευάσαι δηλονότι πολίτας ἰθικοὺς διὰ τὸν κοινωνικὸν βίον.

Ὅσαφ ἀουαρτητέρον καὶ ἐσωτερικῶς ἀουαρτετώτερον εἶναι τὸ ποῖόν τῆς ἔλης βιβλίου τινός, κατὰ τὸ κακῶς νοούμενον σύστημα τῶν παντοδαπῆς ἔλης ἀναγνωστικῶν, τόσαφ ἢ ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ χαρακτηριστοῦ ἐπίδρασις αὐτῆς ἀποβαίνει ἀνισχυροτέρα καὶ πρὸς τὴν μονιμότητα βουλήσεως καὶ πράξεως καὶ τὴν ἐνότητα τῆς ψυχῆς ἀουαρνονότερα.

Ταῦτα πάντα ἔχων ὑπ' ὄψιν, δὲν συμφέρω ἀτάκτως ἔλην παντοδαπὴν ἐν τοῖς ἐμοῖς ἀναγνωστικοῖς, ἀλλ' ἀποφεύγω, ὅσον μοι δυνατὸν, τὴν ἀπεροσχιδῆ κατάτησιν αὐτῆς βαινῶν μετὰ σχεδίου αὐστηρῶς ὄρισμένου, καθ' ὃ παραλαμβάνω τὸν τρόφιμον ἀπὸ τοῦ οἴκου καὶ παρασκευάζω αὐτὸν ἐν τῷ σχολείῳ εἰς ἰθικὸν πολίτην καὶ θερμὸν πατριώτην, ἀποβλέπων ἀείποτε εἰς τὴν αὐστηρὰν μόρφωσιν τοῦ χαρακτηριστοῦ αὐτοῦ διὰ τῶν μεταδιδόμενων αὐτῷ σοδαρῶν καὶ σπουδαίων γνώσεων.

Τὸ σύνολον τῆς ἔλης τῶν ἐμῶν ἀναγνωστικῶν ἐπεμελήθηρν πολὺ,

ὥστε νὰ ἔχη ἐσωτερικὴν ἀλληλογύγιαν καὶ εἰρμόν, χωρὶς, ἐννοεῖται, νὰ προσκορῶν οὐδαμῶς εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου προκηρηγορημένα περὶ συγγραφῆς βιβλίων διδακτικῶν. Πληρὴν τούτου, ἐπεμελήθηρν ὥστε ἡ ἔλη νὰ εἶναι ὄντως σπουδαία, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἔθνηκῆ, ἐν τοῖς ἐμοῖς ἀναγνωστικοῖς καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ τῆς δ' τάξεως.

Ἐν τῷ τῆς δ' τάξεως ἀναγνωστικῷ περιέλαβον ἔλην ἐπιτημονικῶς σοδαρωτέραν, ἢν μεθοδικῶς καταβιβάζω εἰς τὴν παιδικὴν ἀντιλήπην, θελήσας νὰ ἀποφύγω πολλαχῶς τὰ ἐωλολογήματα, τὰ πολυλάκις ἀνόσια καὶ ἀνωφελῆ, οἷον περὶ βατράχων καὶ ἄλωπέκων καὶ λέόντων καὶ πυθῆκων, δι' ὧν ἄλλοι πληροῦσι τὰ ἐαντιῶν ἀναγνωστικά. Ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ τούτῳ διδάσκω (πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐμπραγμάτως καὶ συγκεκριμένως, οὐδαμῶς δὲ ἀφηρημένως) ἐν πρώτοις τὸ διὰ τί καὶ πῶς συγκροτεῖται ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων, βάσιν ἔχων τὰ κατάλληλα μέρη τῆς Πλάτωνος Πολιτείας· εἶτα δὲ ἐξεγείρω τὸ πατριωτικὸν φρόνημα διὰ καταλλήλων ἰστορημάτων καὶ χαρακτηρισμοῦ τῶν κυριωτάτων προσώπων καὶ γεγονότων τοῦ ὑπερ ἑλευθερίας Ἰερῶ τῶν προγόνων ἡμῶν Ἀγῶνος· κατόπιν δὲ περιλαμβάνω στοιχειώδεις τινὲς γνώσεις ἐκ τῆς Ἰστορίας καὶ καταλλήλους ἠθικὰς διηγῆσεις καὶ περιγραφὰς τόπων, μνημείων, φυσικῶν φαινομένων καὶ ἀντικειμένων· παρενείρω δὲ πανταχοῦ τοῦ κειμένου τὰ κατάλληλα ποιήματα. Διὰ παντὸς δὲ τοῦ κειμένου τούτου καλλιεργῶ τὰς θεμελιώδεις ἠθικὰς ἀρχὰς ἠθικῶς· εὐδαιμονούσης πόλεως καὶ ἠθικῶς ἐνδαιμονούσης ἀτόμου.

Ἐν τῷ Τρίτῳ δὲ Μέρει τοῦ βιβλίου περιλαμβάνω σειρὰς στοιχειωδῶν βιωφελῶν γνώσεων. Διότι τὸ Ὑπουργεῖον ζητεῖ βιωφελῆς γνώσεις κ.λ.π. Τούτῳ ἰδίᾳ τῷ «ΚΑΠ.» ἠθέλησα, ὡς «τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ», νὰ προσφέρω λατρείαν ἐξαιρετικωτέραν πῶς καὶ ὑψηλοτέραν. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ὑψηλῆς ἠθικῆς ἰδέας τοῦ δικαίου, ἐν ἣ «συλλήβδην πᾶσα ἀρετή», κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, κατέστρεψα σειρὰν πλήρη πασῶν ἐμείνων τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων, ὧν μάλιστα ἔχει ὁ ἀνθρώπος ἀνάγκην ὡς μέλος κοινωνικόν. Διδάσκω λοιπὸν αὐτὸν ἐκ τοῦ Σχολείου τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπαβάλλει ἡ ἰδέα τῆς Δικαιολογικῆς Κοινωνίας.

Ἄν εἶναι δέ τι, ὅπερ ὁ σημερινὸς πολίτης Ἑλλήν ἀγνοεῖ, τοῦτο εἶναι καὶ ἐξοχὴν τὰ ὄρια τῶν καθιζόντων καὶ τῶν δικαιωμάτων

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ι. Ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων.

1. Ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν Ἥλιον, τὴν Σελήνην, τοὺς Ἀστέρας, τὴν Γῆν καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τῆς Γῆς.
2. Τελευταῖον δ' ἐποίησε τὸν Ἄνθρωπον, εἰς τὸν ὅποιον ἔδωκε τὴν δύναμιν νὰ ἐξουσιάζῃ πάντα τὰ ἐπὶ τῆς Γῆς.
3. Ἐδῶκε δὲ εἰς αὐτὸν τὸ λογικόν, διὰ νὰ σκεπτήται, καὶ τὴν γλῶσσαν, διὰ νὰ ὁμιλῇ καὶ συνεννοῆται μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.
4. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει χρεῖαν πολλῶν πραγμάτων. Πρώτη δὲ καὶ μεγίστη τῶν χρεῶν εἶναι ἡ ἐτοιμασία τῆς τροφῆς διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξίν· δευτέρα δὲ ἡ τῆς οἰκίσεως· τρίτη δὲ ἡ τῆς ἐνδυμασίας καὶ τῶν τοιούτων.
5. Ἄλλ' ἕκαστος ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ εἶναι γεωργός, ἢνα καλλιεργῇ τὴν γῆν, καὶ οἰκοδόμος, ἢνα κτίσῃ οἰκίαν, καὶ ὑφάντης, ἢνα ὑφαίνῃ ὑφάσματα, καὶ σκυτοτόμος, ἢνα κατασκευάζῃ ὑποδήματα, καὶ ράπτῃς, ἢνα ράπτῃ, καὶ ἔμπορος, ἢνα πωλῇ καὶ ἀγοράσῃ, καὶ ξυλουργός, καὶ σιδηρουργός, καὶ ἱερεὺς, καὶ διδάσκαλος, καὶ δικηγόρος, καὶ ἱατρός, καὶ ἀξιωματικός.

6. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν γίνεται γεωργός καὶ πωλεῖ τὰ προϊόντα του εἰς ἄλλον, ὅστις ἔχει χρεῖαν αὐτῶν.

7. Ἄλλος δὲ γίνεται ἄρτοποιός, ἄλλος οἰκοδόμος, ἄλλος ὑφάντης, ἄλλος ὑποδηματοποιός, ἄλλος ράπτῃς, ἄλλος πέκτων, ἄλλος σιδηρουργός, ἄλλος ποιμὴν, ἄλλος ἔμπορος καὶ ἄλλος ἱατρός, καὶ δικηγόρος, καὶ διδάσκαλος, καὶ ἱερεὺς, καὶ στρατιωτικός. Μεταδίδει δὲ ἄλλος εἰς ἄλλον ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ἐκείνος

αὐτοῦ, ἐκεῖνα μὲν νομιζόμενα παρ' αὐτοῦ λίαν σιανά, ταῦτα δὲ ὑπολαμβάνόμενα πλατύτατα. Οἱ πλείστοι νομίζουσιν, ὅτι ἐκ τοῦ αἵματος τῶν προγόνων καὶ ἐκ τῆς ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος μόνον δικαιοσύνην, θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα, ἐκτίσαντο, οὐχὶ δὲ καὶ καθήκοντα. Ἐμφανιζόμενοι δὲ εἰς τὴν Κοινωνίαν ὡς μέλη αὐτῆς δεδῶντα, ἀγνοοῦσι τὸν περιβάλλοντα αὐτοὺς πολιτικὸν ὄργανισμόν, μὴ διακρίνοντας πον αὐτὸν, ζῶσι δ' οὕτω ἐν μέσῳ ἀγνώστῳ καὶ ἀσφικτικῷ δι' αὐτούς. Διὰ ταῦτα ἀναγκαῖον ἔκριναν, ἐπόμενος τῷ σημερινῷ τοῦ σχολείου σκοπῷ καὶ τοῖς νεωτέρως κρατοῦσι παιδευτικοῖς συστήματι ἐν τοῖς σχολείοις τῶν προηγημένων Κοινωνιῶν, καὶ δι' αὐτῆς Ἀμερικῆς, αἴτια (οὐστήματα) ἔσχον τὴν ἐνκαιρίαν κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος νὰ μελετήσω αὐτοπροσώπως ἐν Ἐξωσίῃ, τὰ δὲ τῆς Ἀμερικῆς καὶ Σουηδίας καὶ Νορβηγίας ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων, ἔκριναν, ἀναγκαῖον νὰ παραλείψω μὲν ἕνα τὰ περὶ χελωνῶν καὶ ἄλλων πέκτων καὶ λόκων, νὰ περιλάβω δ' ἀντ' αὐτῶν ἄλλας γνώσεις θεικῆς καὶ τοῦ πραγματικοῦ καὶ καθ' ἡμέραν βίου τοῦ περιβάλλοντος σήμερον μὲν τὸν μαθητὴν τοῦ σχολείου, αὔριον δὲ τὸν Ἑλληνα πολίτην.

Τὸ πῶς οἱ σφραστοὶ Κύριοι Κριταὶ θὰ κρίνωσι τὴν ἐργασίαν μου ταύτην, δι' ἣν οὐκ ὀλίγον ἐκοπίασα, αὐτοῖς ἀπόκειται.

Τοιοῦτο τὸ βιβλίον μου τοῦτο παραδίδω εἰς τὴν κρίσιν τῶν σεβαστῶν Κυριῶν Κριτῶν, οἷς ἔσομαι ἐγγνώμων δι' ἃς διορθώσεις θέλωσιν ἰσως εὐαρεστηθῆ νὰ μοι ὑποδείξωσιν, ἔχων ἅμα δι' ἐλπίδος ὅτι κριθήσομαι ἐπεικῶς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εὐμενῶς παρ' αὐτῶν, ὧν πολλοὶ πολλὰς μέχρι τοῦδε ἐπισήμως διεπίστωσαν ἐν ταῖς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἐκθέσεσιν αὐτῶν, ὅτι οὐχὶ μάτην οὐδ' ἀλλοιτελῶς κοπιῶ ἐπὶ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1901.

ΘΕΟΦΩΡΟΣ Ν. ΗΠΟΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

έχει χρέϊαν, καὶ μεταλαμβάνει πάλιν παρ' ἐκείνου ὅ,τι οὗτος χρειάζεται ἐκ τῶν προϊόντων ἐκείνου.

8. Ἐκαστος λοιπὸν τούτων πρέπει νὰ καταθέτῃ κοινὸν εἰς ἅπαντας τὸ ἑαυτοῦ ἔργον. Διότι, ἂν ἕκαστος ἐπεχειρεῖ ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα πρὸς θραψίαν τῶν ἑαυτοῦ ἀναγκῶν, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς νὰ ἐργάζεται πολλὰς τέχνας καλῶς· διότι ἄλλος γίνεται φύσει ἐπιτήδειος δι' ἄλλο ἔργον καὶ ἄλλος δι' ἄλλο.

9. Πλὴν τούτου, ἐκάστη ἐργασία δὲν περιμένει νὰ περατωθῇ ἢ ἄλλη, ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνηται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῆς· ἄλλως, καταστρέφεται. Παραδείγματος χάριν ὁ ἄρτοποιὸς δὲν δύναται νὰ ζυμώσῃ τὸν ἄρτον, νὰ ἀφήσῃ δ' αὐτὸν ἡμέραν ἐλόκληρον, ἵνα πορευθῇ εἰς τὸ δάσος καὶ κόψῃ κλαδία διὰ τὸν κλίβανον, διότι ἡ ζύμη τοῦ ἄρτου θέλει καταστραφῇ. Πρέπει λοιπὸν πρῶτον νὰ φροντίσῃ περὶ κλαδίων καὶ ἔπειτα περὶ ζυμώσεως ἄρτου.

10. Διὰ ταῦτα ἢ ἀνάγκη ἐπέβαλεν, ὥστε τὰ διάφορα πράγματα νὰ κατασκευάζωνται ἀφθονώτερα καὶ καλλίτερα τότε, ὅταν εἰς ὦν πράττη τις ἐν ἔργῳ κατὰ τὴν ἴδιαν ἰδιοφύϊαν καὶ ἐν τῷ καταλλήλῳ καιρῷ, ἀπέχων ἄλλων ἔργων.

11. Ὁ γεωργὸς λοιπὸν δὲν θὰ κατασκευάσῃ αὐτὸς δι' ἑαυτὸν ἄρτρον, ἐὰν θέλῃ νὰ εἶναι καλόν, οὐδὲ σμινύην*, οὐδὲ τὰ ἄλλα γεωργικὰ ἐργαλεῖα· ὡσαύτως δὲ ὁ οἰκοδόμος ὅσα χρειάζεται διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ὁ ὕφαντης καὶ ὁ σκυτοτόμος.

12. Θὰ χρειασθῶσι λοιπὸν τέκτονες καὶ χαλκεῖς καὶ τοιοῦτοί τινες πολλοὶ τεχνῖται, συνερχόμενοι καὶ κατοικοῦντες ὁμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ ἀποτελοῦντες πολίχνην, καὶ σύντροφοι τοῦ πολιχίου γινόμενοι καὶ ποιοῦντες αὐτὸ βαθυθδὸν πολυανθρωπώτερον καὶ εἰς πόλιν καταρτίζοντες.

13. Ἄλλ' ἢ τοιαύτη πόλις, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν κατοικισθῇ,

* Σμινύη, γεωργικὸν ἐργαλεῖον, εἶδος δικέλης, πρὸς ἐνασκάλευσιν τῶν γαιῶν, θραῦσιν τῶν βόσκων κλπ.

εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ μὴ χρειασθῇ καὶ ἐπεισαγώγιμα. Ταῦτα δὲ θὰ κομίσωσιν εἰς αὐτὴν ἄλλοι ἐξ ἄλλης πόλεως. Ἄλλ' οὔτοι δὲν πρέπει νὰ ἀπέλθωσιν ἔχοντες κενὰς χεῖρας, ἀλλὰ δέον νὰ εὔρωσι νὰ ἀγοράσωσιν ὅσα πάλιν αὐτοὶ χρειάζονται.

14. Πρέπει λοιπὸν ἐκάστη πόλις νὰ κατασκευάζῃ οὐ μόνον ὅσα καὶ ὅσα αὕτη χρειάζεται, ἀλλὰ καὶ ὅσα δυνατὸν νὰ χρειάζηται καὶ ἄλλη τις πόλις. Διὰ τούτο θὰ χρειασθῶσι περισσότεροι γεωργοὶ καὶ ἄλλοι τεχνῖται. Θὰ χρειασθῶσι δὲ καὶ ἐκείνοι, οἱ ἑποῖοι θὰ εἰσάξωσι καὶ ἐξάξωσιν ἕκαστον προϊόν εἶτε φυσικὸν εἶτε τεχνητόν. Οὔτοι δὲ εἶναι οἱ ἔμποροι.

15. Καὶ ἂν ἡ ἐμπορία γίνηται κατὰ θάλασσαν, θὰ χρειασθῶσι καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἰδήμονες καὶ ἔμπειροι τῶν θαλασσινῶν ἐργασιῶν.

16. Γίνεται λοιπὸν πόλις, ἐπειδὴ ἕκαστος δὲν δύναται νὰ εἶναι ἐπαρκὴς εἰς τὸν ἑαυτοῦ μόνος, ἀλλ' ἔχει χρεῖαν πολλῶν πραγμάτων, ἅπανα ἄλλοι κατασκευάζουσι.

17. Αὕτη εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὅποιαν οἱ ἀνθρώποι συνέρχονται· πολλοὶ ὁμοῦ ὡς κοινωνοὶ καὶ βοηθοὶ ἀλλήλων καὶ ἀποτελοῦσι τὴν κοινωνίαν, συνοικίζοντες πολίχνια καὶ πόλεις. Ἡ ἡμέτερα λοιπὸν χρεῖα ποιῆ τὴν πόλιν.

18. Συνοικίσαντες δὲ πόλιν, ἔχομεν χρεῖαν νόμων καὶ δικαιοσύνης καὶ δικαστηρίων, ἵνα μὴ ἕκαστος πράττῃ ὅ,τι θέλει καὶ καταστρέφῃ οὕτω πάλιν τὴν πόλιν. Ἐχομεν προσέτι χρεῖαν ἢ κλησιῶν, ἵνα ἐν αὐταῖς δοξολογῶμεν τὸν Θεόν. Ἐχομεν χρεῖαν Σχολείων, ἵνα παιδεύωμεν τοὺς νέους. Ἐχομεν χρεῖαν στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, ἵνα φυλάττῃ τὴν χώραν, ἐν τῇ ὁποῖα κατοικοῦμεν. Ἐχομεν χρεῖαν ὁδῶν καὶ σιδηροδρόμων καὶ παντοίων ἄλλων μέσων συγκοινωνίας, ἵνα συγκοινωνῶμεν πρὸς ἀλλήλους.

19. Περὶ πάντων τούτων φροντίζουσιν οἱ ἄρχοντες τῆς πολιτείας, (τοὺς ὁποίους ἀναγνωρίζει ὡς τοιούτους ὁ λαός), θέτοντες νόμους καὶ τηροῦντες αὐτοὺς καλῶς καὶ ἑμοίως διὰ πάντας. Τοι-

ουτοτρόπως εὐδαιμονεῖ ἡ πολιτεία· ἕκαστος δὲ ἄνθρωπος, ἀπο-
τελῶν μέρος αὐτῆς, ζῆ εὐτυχίᾳ.

2. Ἰᾷ καὶ οὐρανός.

Τὸ βλέμμα στρέφω πρὸς τὴν γῆν
Καὶ βλέπω καὶ θαναμάζω!
Καὶ τῆς σοφίας τὴν πηγὴν
Ἐν συστολῇ δοξάζω.
Κ' ἐξίσταμαι δοξολογῶν
Τὸν Πάνσοφον Δημιουργόν!

Λειμῶνες, ὄρη, ποταμοί,
Ἀνθόστρωτοι κοιλάδες,
Χαράδραι, ὕακες, δρυμοί,
Γελῶσαι πεδιάδες,
Τὸ πᾶν τερψίθυμος εἰκὼν
Καὶ θέαμα μαγευτικόν.

Παρατηρῶ τὸν οὐρανόν.
Τι κάλλος, ὄψις ποία!
Ἀυγάζον φῶς παντοτεινόν
Κ' ὑψίστου παρουσία!
Κ' ἐξίσταμαι δοξολογῶν
Τὸν Πάνσοφον Δημιουργόν!

Τοῦ θόλου ὄψις κτανῆ,
Ἀνατολῇ ἑοδῆν,
Χρυσῇ κρφέλῃ φαιινή,
Ἀστέρεις καὶ σελήνῃ.
Τὸ πᾶν τερψίθυμος εἰκὼν
Καὶ θέαμα μαγευτικόν.

* Α. Κατακουζίνος

3. Τὰ ἐπαγγέλματα.

1. Ἐκαστος ἄνθρωπος εἴπομεν δεῖ δὲν δύναται νὰ ἐκτελῆ πάντα
τὰ ἐπαγγέλματα. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐλέγῃ ἐν, ὅποιον ἀρέσκει εἰς
αὐτόν, ἢ ἐν τῷ ὅποιῳ εὐδοκίμει περισσότερον. Συνήθως οἱ γονεῖς
ἐκλέγουσι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τέκνου, ἀναλόγως τῶν ὑλικῶν δυνά-
μεων τῶν καὶ τῆς κοινωνικῆς τῶν θέσεως. Καταγίνεται δὲ εἰς
αὐτὸ καθ' ἑλγὴν του τὴν ζωὴν.

2. Συνθήχεια ὑπάρχει παρ' ἡμῶν, νόμος δ' ὑπῆρχε παρὰ τοῖς
ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις καὶ βιωτικὸς κανὼν ὑπάρχει ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ
παρ' ἄλλοις λαοῖς, ἵνα τὸ τέκνον ἢ ἐν ἐκ τῶν τέκνων διαδέχῃται
τὸν πατέρα ἐν τῷ ἐπαγγέλματι αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πρῶτος
υἱὸς τοῦ γεωργοῦ γίνεται συνήθως γεωργός, ὁ υἱὸς τοῦ σιδηροδρο-
μικοῦ ὑπαλλήλου γίνεται σιδηροδρομικὸς ὑπάλληλος, καὶ ὁ υἱὸς
τοῦ τέκτονος τέκτων, καὶ τοῦ μηχανικοῦ μηχανικός.

3. Ἐπομένως δὲν βλέπει τις τὸν γεωργὸν ἢ τὸν ἀρτοποιὸν νὰ
πῶλῃ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἔλα, ἵνα σπουδάσῃ τὸν υἱόν του

ἱατρὸν ἢ δικηγόρον, καταπτήσῃ δέ, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἡμέ-
ραν τινα δυστυχῆς καὶ αὐτὸς καὶ ὁ υἱὸς του.

4. Πρέπει μὲν νὰ μανθάνῃ πᾶς τις γράμματα ἄρκετὰ διὰ τὸν
βίον, δὲν εἶναι δὲμως ἀνάγκη νὰ γίνωνται πάντες ἐπιστήμονες, διότι
τότε συμβαίνει νὰ δυστυχῶσι πάντες. Εἶναι δὲ ὡσαύτως ἐντιμὸν
τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ τέκτονος καὶ τοῦ σιδηρο-
ργοῦ, ὅπως τὸ τοῦ δικηγόρου, ἱατροῦ, καθηγητοῦ.

5. Ἄπειρα εἶναι τὰ ἐπαγγέλματα τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ κοι-
νωσίᾳ. Οἷον ἄλλοι μὲν γίνονται ἔμποροι* πωλοῦντες καὶ ἀγο-
ράζοντες διάφορα προϊόντα, φυσικὰ ἢ βιομηχανικὰ· ἄλλοι δέ,
ὑπάλληλοι, ἐργαζόμενοι ἐν γραφείοις δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν·
ἄλλοι δέ, χειροτέχναι ἢ χειρῶνακτες, ὡς ὁ σιδηρο-
ργός, ὁ ξυλουργός, ὁ λεπτοουργός, ὁ ράπτῃς, ὁ ἀρτοποιός, ὁ ὑπο-
δηματοποιός, ὁ βιβλιοδέτης, ὁ ἀμαξοποιός, ὁ κεραμεύς, ὁ ἀγ-
γειοπλάστης καὶ ἄλλοι· ἄλλοι δέ, γεωργοὶ καὶ κηπουροί·
ἄλλοι δέ, κτηνοτρόφοι, ὡς ὁ ποιμὴν, ὁ χοιροδοσκός, ὁ βο-
κόλος· ἄλλοι δέ, καλλιτέχναί, ὡς ὁ ζωγράφος, ὁ ἀρχιτέκτων,
ὁ μουσικός, ὁ γλύπτης, ὁ ἠθοποιός· ἄλλοι δέ, διδάσκαλοι·
ἄλλοι δέ, ἐπιστήμονες, ὡς ὁ ἱατρός, ὁ δικηγόρος, ὁ καθη-
γητής, ὁ ἱεροκῆρυξ, ὁ φαρμακοποιός. Πλὴν τούτων καὶ πολλὰ
ἄλλα ὑπάρχουσιν ἐπαγγέλματα κατώτερα ἐν τῇ κοινωνίᾳ (οἷον
ἀγχοφόροι, ἀστυθεράποντες κλπ).

6. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν διαιμοιρίζονται τὰ ἔργα εἰς τοὺς ἀν-
θρώπους καὶ τελειοποιῶνται, ζῆ δὲ ἕκαστος ἐντίμως διὰ τῆς
ἰδίας ἐκτουῦ ἐργασίας. Πάντα δὲ τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα εἶναι
καλὰ καὶ ἐπαινετὰ. Μόνον οἱ οὐδὲν ἔχοντες ἐπάγγελμα, οἱ ἀερ-
γοὶ, εἶναι ἄξιοι κατακρίσεως καὶ βάρους ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

7. Αἱ γυναῖκες ἐργάζονται ἐν τῷ οἴκῳ. Καθηρίζουσι τὴν οἰ-
κίαν, τακτοποιοῦσι τὰ ἔπιπλα, μαγειρεύουσι, ράπτουσι, πλύ-
νουσι, πολλάκις ὑφαινουσιν, ἐνδύουσι καὶ ἐκδύουσι τὰ μικρὰ παι-
διά, νύπτουσι, κτενίζουσι, λούουσιν αὐτὰ, περιποιῶνται τὰ ἀνήθη,

* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν, ἀντιθέτως ἢ σήμερον, ἰονομάζοντο ἑμ-
πόροι μὲν «οἱ πλανῆται ἐπὶ τὰς πόλεις», ἢτοι οἱ σημερινοὶ μεταπράται
λεγόμενοι· κάπηλοι δὲ οἱ «ἰδρυμένοι ἐν ἀγορᾷ» (ἢτοι οἱ σήμερον ἑμποροὶ
καλούμενοι) καὶ «πρὸς ὀνήν τε καὶ πρᾶσιν διακονοῦντες». [Πλάτ. Πολιτεία
6', XII D].

καὶ ἄλλας ἐργασίας ἐκτελοῦσι· βοηθουῦνται δὲ εἰς αὐτάς ὑπὸ τῶν θυγατέρων καὶ ὑπηρετριῶν των, ἂν ἔχωσι τοιαύτας. Ἡ καλὴ οἰκοκυρὰ εἶναι ἄξια πολλῆς τιμῆς.

8. Εἰς ἄλλας μεγάλας πόλεις τοῦ κόσμου αἱ γυναῖκες μετέρχονται σχεδὸν τὰ περισσότερα ἀνδρικὰ ἐπαγγέλματα, δηλαδὴ γίνονται ἔμποροι, ξενεδοῖχοι, ἀρτοποιοί, κρεωπώλιδες, ἀνθοπωλίδες, ζαχαροπλάστιδες, ὑπάλληλοι σιδηροδρομικῶν, ταχυδρομικῶν καὶ ἄλλων γραφείων, ζωγράφοι, ἴθιοποιοί, ἐπιστήμονες.

9. Καὶ ἐν Ἑλλάδι ἤρχισαν αἱ γυναῖκες νὰ ἐργάζωνται γενικωτέρας πινὰς ἐργασίας, ὅπως γίνονται εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τοῦ κόσμου. Πολλοὶ δὲ κόραι καλοὶ γίνονται διδάσκαλαι σσαι. Ταῦτα ἀπαιτεῖ ἡ κοινωνικὴ τάξις καὶ ἀνάγκη, δηλαδὴ ἕκαστον ἄτομον νὰ ἔχη ἐν ὀρισμένον ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἐργάζηται αὐτὸ μετ' ἀφοσιώσεως, διὰ νὰ αἰσθάνηται ὅτι ζῆ. Διότι ζωὴ εἶναι ἡ ἐργασία.

10. Ἐπομένως μόνον ἡ κοινωνία παρέχει πάντα τὰ μέσα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς πὸν εὐτυχῆ βίον τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κοινωνία εἶναι μεγάλη συντροφία ἡ ἑταιρεία τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἕκαστος καταθετεῖ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ὡς κεφάλαιον κοινὸν εἰς ἅπαντας. Καὶ οὕτω ζωσιν ὅλοι εὐτυχεῖς.

11. Αἱ κοινωνίαι καὶ αἱ πόλεις εἶναι πολλαί. Ἐκάστην δὲ κοινωνίαν ἀλλαχοῦ μὲν ἀποτελοῦσι περισσότεροι ἄνθρωποι, ἀλλοχοῦ δὲ ὀλιγώτεροι. Καὶ ὅπου μὲν εἶναι πολλοί, ἐκεῖ ἔχουσι κτίσει πόλεις· ὅπου δὲ εἶναι ὀλίγοι, ἔχουσι κτίσει κομμολέγειν ἢ κομμάς ἢ χωρία. Καὶ εἰς μὲν τὰς πόλεις λέγομεν ὅτι εἶναι μεγίστη κοινωνία, εἰς δὲ τὰς κομμολέγειν καὶ εἰς τὰς μικρά, καὶ εἰς τὰς κομμάς καὶ χωρία μικροτέρα.

τὰ προϋόντα.

1. Τὸ ἐξάισιον κάλλος τῆς Γῆς ἀποτελοῦσιν ἡ ποικιλία ξηρὰς καὶ θαλάσσης, τὰ ὄρη καὶ αἱ πεδιάδες, οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ λίμναι, τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, τὰ δένδρα καὶ τὰ δάση, τὰ ἄνθη καὶ τὰ πετηνά, τὰ μάρμαρα καὶ οἱ λίθοι. Πάντα ταῦτα στολιζουσι τὴν γῆν καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν τερπνὸν οἰκητήριον τοῦ ἀνθρώπου.

2. Πᾶν ὅ,τι παράγει ἡ γῆ λέγεται προϊόν, οἷον ὁ σίτος,

τὸ ἔλαιον, ὁ οἶνος. Ἐπίσης πᾶν ὅ,τι παράγει ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς τέχνης λέγεται προϊόν, ὡς τὰ ὑφάσματα, τὰ ὑποδήματα, τὰ ὄπλα, τὰ ἐργαλεῖα, αἱ κέραμοι, τὰ πλοῖα.

3. Ὅσα παράγει ἡ φύσις ἀπ' εὐθείας, καλοῦνται προϊόντα φυσικά, ὡς οἱ δημητριακοὶ καρποί, αἱ ὀπώραι, τὰ γεννήματα τῶν ζώων. Ὅσα δὲ παράγονται διὰ τῆς τέχνης, καλοῦνται προϊόντα τεχνητά, ὡς τὰ ὑφάσματα, τὰ ὑποδήματα.

4. Τὰ προϊόντα ὅσα παράγει ἡ τρέφει χώρα τις εἶναι τριῶν εἰδῶν, ἢτοι ζῶα, φυτὰ καὶ ὄρυκτα.

5. **Ζῶα** καλοῦνται τὰ ὄντα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔχουσιν ὀργανισμόν, διὰ τοῦ ὁποίου τρέφονται, αὐξάνουσι, πολλαπλασιάζονται, κινουῦνται, ἢτοι μεταβαίνουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ τέλος ἀποθνήσκουσι. Διαφορῶνται δὲ α) εἰς χερσαῖα, οἷον ὁ ἄνθρωπος, ὁ λέων, τὰ ὅποια ζῶσιν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

β) πτηνά, οἷον ὁ ἀετός, ἡ πέρδιξ, ἰπτάμενα ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ.

γ) ὑδροβία, οἷον οἱ ἰχθύες, ζῶντα ἐντὸς τῶν ὑδάτων.

6. **Φυτὰ** καλοῦνται τὰ ὄντα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔχουσιν ὀργανισμόν, διὰ τοῦ ὁποίου τρέφονται, αὐξάνουσι, πολλαπλασιάζονται, καὶ ἀποθνήσκουσι, ἀλλὰ δὲν κινουῦνται, ἢτοι δὲν μεταβαίνουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Διακρίνονται δὲ α' εἰς **φυτὰ τῆς ξηρᾶς**, ὡς αἱ ἐλαῖαι, αἱ πεῦκαι· καὶ β' εἰς **φυτὰ τῶν ὑδάτων**, ὡς τὰ φύκη τῆς θαλάσσης, τὰ βρύα τῶν λιμνῶν.

7. **Ὄρυκτα** λέγονται ὅσα ἐξορύσσονται ἐκ τῆς γῆς, δὲν ἔχουσι δὲ οὔτε ὀργανισμόν, οὔτε τρέφονται, οὔτε κινουῦνται, οἷον τὸ μάρμαρον, οἱ λίθοι, τὸ ἄλας. Διακρίνονται δὲ α' εἰς **στερεά**, ὡς τὸ μάρμαρον, τὸ ἄλας· καὶ β' εἰς **ὕγρα**, ὡς τὸ πετρέλαιον.

8. Πάντα τὰ ζῶα δὲν ζωσιν εἰς πᾶσαν χώραν, καὶ πάντα τὰ φυτὰ δὲν εὐδοκιοῦσιν εἰς πάσας τὰς χώρας· ἀλλ' ἄλλα μὲν ζῶσι καὶ εὐδοκιοῦσιν εἰς τὰ θερμά, καὶ ἄλλα εἰς τὰ εὐκρατα ἢ ψυχρὰ κλίματα· ἄλλα δὲ εἰς τὰ πεδινὰ καὶ ἄλλα εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη.

9. Ἐπίσης, ἄλλα ὄρυκτα ἐργλεῖε μία χώρα καὶ ἄλλα ἄλλη. Ἐκ τῶν ὄρυκτῶν ἐξάγομεν χρυσόν, ἄργυρον, ψευδάργυρον (τοῖγγον), μόλυβδον, χαλκόν, σίδηρον, κασσίτερον (καλαί), ἀργίλλιον (ἀλουμίνιον).

10. Τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ὄρουκα τὰ εἶναι τὰ καλούμενα **τρία βασίλεια τῆς φύσεως**.

δ. Τὸ νόμισμα.

1. Τὰ διάφορα προϊόντα, εἴτε φυσικά εἴτε τεχνητά, ἢ μεταχειρίζονται ἄμέσως διὰ τὰς ἰδίας ἐαυτῶν ἀνάγκας αὐτοὶ οἱ παραγωγοὶ καὶ κατασκευασταί, ἢ ἀνταλλάσσουν μετὰ προϊόντα ἄλλων ἀνθρώπων, οἷον δίδουσι σίτον, ὄϊνον, κριθὴν καὶ λαμβάνουσι ἀντὶ αὐτῶν ὑφάσματα, ἐργαλεῖα, ὄπλα.*

2. Συνηθίσταται ὅμως κατὰ κανόνα γενικῶν οἱ ἀνθρώποι μεταδίδουσι εἰς ἀλλήλους τὰ ἐκυτῶν προϊόντα, πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες αὐτὰ ἀντὶ χρημάτων. Δηλαδή δὲν ἔχει τις ἀνάγκην νὰ μεταφέρει μακρὰν τὸ ἴδιόν του προϊόν, διὰ νὰ ἀνταλλάξῃ αὐτὸ μετὰ τοῦ ἄλλου, οἷον βουὴν ἀντὶ οἴνου, ἀλλὰ πληρώνει χρημάτων καὶ ἀγοράζει ἐν τῇ ἀγορᾷ ὁ μὲν σίτον, ὁ δὲ ὑποδήματα, ὁ ἄλλος βουὴν καὶ ὁ ἄλλος οἶνον.

3. Τὸ μέσον τῶν χρημάτων εἶναι μεγίστη εὐκολία ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων. Ἐκάστη Ἐπικράτεια, ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην καὶ ἐγγύησιν, δίδει εἰς ἕκαστον νόμισμα ὠρισμένον τύπον καὶ σφραγῖδα, ἣτις ἐμφαίνει τὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν τηρεῖ ἀπαρσάλευτον, ὅπως καὶ τοὺς λοιποὺς νόμους τοῦ Κράτους· ἐκ τούτου δὲ καὶ ὠνομάσθη **νόμισμα**. Τὸ νόμισμα δὲ λέγεται καὶ **χρῆμα**, ἕνεκα τῆς πολλῆς χρησιμότητος αὐτοῦ.

4. Τὸ νόμισμα εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἀλλαγῆς.** Εἶναι ὅμως καὶ ἐμπόρευμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, ὅταν ἔχῃ πραγματικὴν ἀξίαν, ὡς τὸ χρυσὸν νόμισμα. Τὸ χάρτινον ὅμως νόμισμα δὲν εἶναι ἐμπόρευμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, διότι δὲν ἔχει πραγματικὴν ἀξίαν, ἀλλ' εἶναι ἀπλοῦν σύμβολον τῆς ἀνταλλαγῆς· τὸ σύμβολον ὅμως τοῦτο ἀντιπροσωπεύει πραγματικὰς ἀξίας, φυλακισσομένους κυρίως εἰς τὰς δια-

* Ὁμ. Ἰλιάς Η, 472. Ἐν τῷ ἠρωϊκῷ αἰῶνι τὰ νομίσματα ἦσαν ἀγνώστα διὰ τοῦτο «οἰνίζοντο κέρη κομῶντες Ἀχαιοί, ἄλλοι μὲν γαλκῶ, ἄλλοι δ' αἶθωνι σιδήρῳ, ἄλλοι δὲ βίνοις (δέρμασι βῶν καὶ ἄλλων ζώων), ἄλλοι δ' αὐτῆσι βόεσσι, ἄλλοι δ' ἀνδραπέδεσσι». (Ἡ σημείωσις αὕτη τίθεται διὰ τὸν διδάκαλον, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι.)

** Πλάτωνος Πολιτεία Β' XII, Α.

φόρους χρηματικὰς Τραπεζίας καὶ εἰς τὰ Ταμίεα τοῦ Κράτους. Ἐπομένως, ὅταν τις θελήσῃ, ἀνταλλάσσει εὐκόλως τὸ χάρτινον νόμισμα ἀντὶ μεταλλικοῦ χρυσοῦ νομίσματος, εἴτε λαμβάνων ἴσην ἀκριβῶς ἀξίαν χρυσοῦ, ὡς ἐν Γαλλίᾳ εἴτε κατωτέρην, ὡς ἐν Ἑλλάδι.

6. Ἡ ἀξία καὶ τὰ εἶδη τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων.

1. Τὰ νομίσματα ἔχουσι ἄλλα μὲν πρᾶγματικὴν ἢ ἀξίαν, ὡς τὰ χρυσά· ἄλλα δὲ ἔχουσι ἀξίαν κατὰ συνθήκην, συνεπέφα νόμου, ὡς τὰ χάρτινα.

2. Τὰ νομίσματα δὲ εἶναι δύο εἶδῶν, ἣτοι **μεταλλικά** καὶ **χάρτινα**. Τὰ μεταλλικὰ κατασκευάζονται ἐκ μετάλλων, οἷον τὸ νικέλιον, ὁ χαλκός, ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσός, καὶ εἶναι νικέλινα, χαλκίνα, ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ. Τὸ πολυτιμότεον τῶν μετάλλων εἶναι ὁ χρυσός.

3. Τὸ νικέλιον ἔχει χρῶμα λευκόν· ὁ ἄργυρος ἐπίσης· ὁ χαλκὸς ἐρυθρόν· ὁ χρυσὸς χρυσοειδές, ὁμοιάζον ὀλίγον πρὸς τὸ κίτρινον. Τὰ μεταλλικὰ δὲ νομίσματα εἶναι τὰ εξῆς·

α') Νικέλινα: πεντάλεπτα, δεκάλεπτα, καὶ εικοσάλεπτα.

β') Χαλκίνα: μονόλεπτα, δίλεπτα, πεντάλεπτα (ὀβολός) καὶ δεκάλεπτα (διώβολον.)

γ') Ἀργυρᾶ: εικοσάλεπτα, πενηκοντάλεπτα, φράγκα (ἀργυρᾶ δραχμή, ἣτοι ἑκατὸν λεπτά), δύο φράγκα (ἀργυροῦν, διδραχμον, ἣτοι διακόσια λεπτά), καὶ τέλληρα (πεντακόσια λεπτά).

δ') Χρυσᾶ: πεντάφραγκα (σπένια)· δεκάφραγκα (συνήθη)· εικοσάφραγκα (συνήθη)· πενηκοντάφραγκα (λίαν σπένια)· καὶ ἑκατοντάφραγκα (σπανιώτατα).

ε') Χρυσίνα: μονόδραχμα, διδραχμα, πεντάδραχμα, δεκάδραχμα· εικοσιπεντάδραχμα, ἑκατοντάδραχμα, πεντακοσιάδραχμα καὶ χιλιάδραχμα.

4. Τὰ διάφορα μεταλλικὰ νομίσματα λέγονται **κέρματα**· εἰδικῶς δὲ τὰ χαλκίνα λέγονται **κερμῆτα**. Ὅλα τὰ μεταλλικὰ ἔχουσι σχῆμα στρογγύλον. Τὰ χαρτινονομίσματα δὲ ἔχουσι σχῆμα ὀρθογώνιον. Καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ φέρουσι γράμματα ἐκατέρωθεν, τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀξίας των καὶ ἄλλα τινὰ βασικὰ σημεῖα (σημεῖα).

5. Ἐκ τούτων स्पανιώτερα εἶναι τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρᾶ, συνηθέστατα δὲ τὰ χάρτινα, χάλκινα καὶ νικέλινα. Ὁ ἀνταλλάσσων, ἥτοι πωλῶν καὶ ἀγοράζων νομίσματα, λέγεται **ἀργυραμοιβός**. Ἀργυραμοιβοὶ ὑπάρχουσιν εἰς τὰς πόλεις.

6. Τὰ χρυσὰ ἔχουσι πραγματικὴν ἀξίαν ὅταν ὁ χρυσὸς ὡς μέταλλον τὰ ἀργυρᾶ ὅμως καὶ τὰ χάλκινα ἔχουσιν ὡς μέταλλον ἀξίαν κατὰ τι κατωτέρα τῆς νομισματικῆς τῶν ἀξίας· τὰ νικέλινα ἔχουσιν ὡς μέταλλον πολὺ μικρὰν ἀξίαν· τὰ δὲ χάρτινα οὐδεμίαν πραγματικὴν ἀξίαν ἔχουσιν, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸ σὺν θήκῃ τῶν ἀνθρώπων.

7. Λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι, ἀντὶ τὸ ἀνταλλάσσειν προϊόν με προϊόν, ἐπενόησαν καὶ κατεσκευάσαν διάφορα νομίσματα, τὰ ὁποῖα χρῆσιμεύουσιν ὡς **σύμβολον τῆς ἀνταλλαγῆς**.

8. Ὅ ἔχων πολλὰ χρήματα λέγεται **πλούσιος**. Ὁ πλούσιος εἶναι ὠφέλιμος τότε, ὅταν μεταχειρίζεται τὴν αὐτὸν πρὸς τὸ καλὸν τῆς κοινωνίας. Ἀποκτᾶ δὲ τὴν πλούτον α) διὰ τῆς **ἐργασίας**· ὁ νόμος δὲ τῆς ἐργασίας εἶναι νόμος τοῦ Θεοῦ· καὶ β) διὰ τῆς **οἰκονομίας**, ὅταν δὲν σπαταλᾷ τὴν ὅσα κερδίζει.

7. Ὁ ψυχικὸς πλοῦτος.

Ὁ πλούσιος, τὰ κοσμήματα,
τοῦ κάλλους ἢ λαμπρότης,
ἀνεφάρτων φροσῶν κτήματα
καὶ κόσμου ματαιότης.

Ἡ ἀρετὴ δὲ μόνη
ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τὸν θνητὸν
στολίξει καὶ ὑψώσει
περιβλεπτον καὶ ζηλωτὸν.

τὴν ἀρετὴν, ὡ κόρη,
ὡς κάλλος ἀναφαίρετον
ἀγάπα· καὶ θεώσθαι
ὡς θησαυρὸν ἐξάίρετον.

Διότι, τᾶλλα, φθονερὰ
ἡ τύχη, ἀν ἀπάσῃ,
αὐτὴ ἐμμένει σταθερὰ,
αὐτὴν δὲν θέλει χάσει.

* Α. Λ. Κατακουζίνος.

8. Αὐγνήσις μαθῆντοῦ περὶ Πατριδος.

1. Εἰς καλὸν σχολεῖον τῶν Πατρῶν εἶχε τελευταῖον ἐγγραφῆ ἐν τῇ ἀνωτάτῃ τάξει μαθητῆς, νεωστὶ ἐλθὼν ἐκ μακρυνῆς καὶ μεγάλης πόλεως Ἑλληνικῆς. Ὁ μαθητῆς αὐτὸς ὠνομαζέτο Κωστῆς Πολίτης.
2. Ἦτο συνεσταλμένος εἰς τὴν συναναστροφὴν καὶ τὰ παιγνίδια μετὰ τῶν συμμάθητῶν του, ἐφέρετο δὲ πρὸς ὅλους μετ' ἀγάπην καὶ εὐλάβειαν.
3. Οἱ συμμάθηται αὐτοῦ, ἐπιθυμοῦντες νὰ γνωρισθῶσι καλλίτερον

με τὸν Πολίτην, ἠρώτησαν αὐτὸν τὴν πρώτην ἡμέραν· «Κωστῆ, πῶς θεν εἶσαι ; ποῖα εἶναι ἡ πατρίς σου ;».

— « Ἡ πατρίς μου, ἀπεκρίθη ὁ Κωστῆς, εἶναι πολὺ μακρὰν ἀπὸ ἐδῶ. Εἶμαι ἀπὸ τὴν **Κωνσταντινούπολιν**. »

— « Διὰ τί ἐφυγες ἀπὸ τὸν τόπον σου ; » — ἐρώτη ἄλλος συμμάθητης του.

— « Διότι οἱ Τοῦρκοι ἠθέλησαν νὰ φονεύσουν τὸν πατέρα μου, καὶ, ἂν δὲν κατόρθωνε νὰ φύγῃ κρυφῶς, σήμερον δὲν θὰ ἦτο εἰς τὴν ζωὴν. Ὁ πατὴρ μου ἔλαθε μαζί του τὴν μητέρα μου, ἐμὲ καὶ τὰς δύο μικροτέρας ἀδελφάς μου καὶ ἠλθον ὅλοι ἐδῶ εἰς τὰς Πύσσας. »

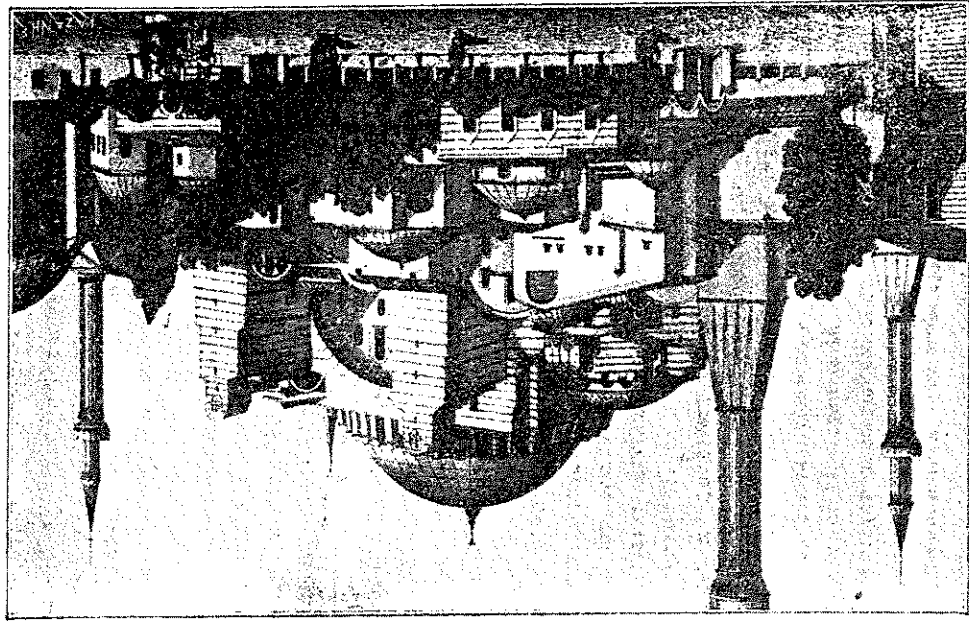
4. — « Καὶ λυπεῖσαι διὰ τὸν τόπον σου ; » — ἐρώτη ἄλλος συμμάθητης του.

— « Λυποῦμαι, καὶ λυποῦμαι πολὺ. Διότι εἶναι τόσον ὠραία καὶ μεγάλη ἡ **Κωνσταντινούπολις** ! Ἔχει ὠραία δένδρα, μεγάλας οἰκίας καὶ καταστήματα, ἔχει λομπρὰν θέλασσαν, ἦτοι ἀπὸ τὸ ἄν μέρος τὴν Προποντίδα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ Βόσπορον, ὁ ὁποῖος συνδέει τὴν Προποντίδα με τὸν Ἑξέαιον Πόντον· προσεῖτι δὲ τὸν Κεράτιον κόλπον, ὅστις ἐν εἶδει κέρατος μεγίστου εἰσχωρεῖ πολὺ βλαβέως εἰς τὴν ἑρᾶν καὶ διαφεῖ τὴν Πόλιν εἰς δύο μέρη. Ἐπάνω δὲ εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον ὑπάρχουσι δύο πολὺ μεγάλαι γέφυραι **πλάται**, ἐπὶ τῶν ὁποίων διαβαίνουσι χιλιᾶδες ἀνθρώπων ἀκατάπαυστος. »

» Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπάρχει μέχρι σήμερον ὁ θαυμαστὸς Ναὸς τῆς **Ἁγίας Σοφίας** (τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας), τὸν ὁποῖον εἶχε κτίσει μικρὸν πρῶτος ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τῷ 325 μετὰ Χριστόν. Κατόπι ἐκὴν καὶ ἀνοικοδομήθη πάλιν μεγαλύτερος. Κατόπι ἐκὴν πάλιν τῷ 532, καὶ ἀμέσως τότε ἤρχισε μετὰ μεγίστης δραστηριότητος ὁ Ἕλληνας αυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς νὰ ἀνοικοδομῇ τὸν μέγιστον τῶν Ναῶν τῆς Ὁρθοδοξίας. Δέκα χιλιᾶδες ἐργατῶν πειράζοντο δραστηρῶς ἐπὶ πέντε ἔτη, ὀδηγούμενοι ὑπὸ ἑκατὸν ἀρχιτεκτόνων καὶ ὑπὸ δύο σπουδαίων μηχανικῶν, οἵτινες ἦσαν **Ἀρθέμιος ὁ Τραλλιανὸς καὶ Ἰσίδωρος ὁ Μιλῆσιος**. Ὁ δὲ αυτοκράτωρ ἐπέθετεν ὁ ἴδιος καὶ ἀντήμειβε τοὺς ἰκανότερους τεχνίτας καὶ ἐργάτας. Τὴν 25 Δεκεμβρίου τοῦ 537 ἐτελειώθησαν μεγαλοπρεπέστατα τὰ ἐγκαίνα ἐπὶ 14 ἡμέρας. Διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν δὲ τοῦ Ναοῦ ἔδωκαν ἠθήσαν 324 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἐκτίσθη δ' οὗτος ὁ μέγιστος καὶ μεγαλοπρεπέστατος ἐν ἀπάσῃ τῇ ὑψηλίῳ Ναὸς τῆς Ὁρθοδοξίας, ἔχων ἀξιοθαύμαστον τρούλλον, εἰκόνας δὲ Ἁγίων ἐπὶ

* Κατ' ἄλλους ὁ Ναὸς ἐπεκατέθη τῷ 548, ἦτοι μετὰ 16 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεώς του (Salzenberg, Berlin 1854). Φαίνεται ὅμως ὅτι μόνον ἴσως ἡ πλήρης ἀποπεράτωσις τῆς τελείας διακοσμήσεως αὐτοῦ παρετέθη ἐπὶ τοσούτων χρόνων. (Ἡ σημειώσις αὕτη εἶναι διὰ τὸν διδάσκαλον).

» τοῦ τοῦχου ψηφιδωτάς, δηλαδή κατεσκευασμένους μὲ ψηφίδας, αἰτι-
 » νες διεποικίλλοντο μὲ χρυσόν, ἀδάμαντας, μαργαρίτας καὶ ἄλλους
 » πολυτίμους λίθους. Αἱ δὲ ψηφίδες εἶναι μικρὰ πετράδια διαφόρων
 » χρωμάτων, τετράγωνα, λεία, στιλπνὰ καὶ σκληρὰ ὡς ἡ ὕαλος. Δυσ-

Ο Ναός της του «Θεοῦ ὄψιαν» (κοινῶς Ἀγία Ζοφία).

» τυχῶς ὅμως σήμερον οἱ Τούρκοι ἔχουσι μεταβάλει τὸν Ναὸν τοῦ-
 » τον εἰς τουρκικὴν ἐκκλησίαν (πύρμιον) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1453.

» Πολὺ πλοσιόν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπάρχει ἀκόμη ἀρ-
 » χαιοῦ Νεὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἐν μέσῳ δέσους κυπαρίσ-
 » σων μὲ τὴν θαυματουργὸν πηγὴν του (τὸ ἀγίασμα) καὶ τοὺς ἐν αὐ-
 » τῇ μικροὺς ἰχθύς, οἱ ὅποιοι κολυμβῶσιν ἐντός ὑπογείου καὶ σχεδὸν

» σκοτεινῆς μαρμαρίνης δεξαμενῆς ὑπὸ τὸν Ναόν, ἔχοντες λευκὴν τὴν
 » μίαν πλευρὰν των καὶ ἐρυθρὰν τὴν ἄλλην. Διότι, ὅταν οἱ Τούρκοι
 » δεκαμνον (τῷ 1453) τὴν τελευταίαν ἐφοδον κατὰ τῶν ἰσχυροτάτων
 » τευχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μοναχὸς τις ἐτηγάνειζεν ἰχθύς· τότε
 » δὲ ἄλλος μοναχός, ἔλθων ἐντρομος, πῶ λέγει· «*Ἡ Πόλις ἐνωριεύθη*».

— «Τότε θά το πιστεύσω, ἀπαντᾷ οὗτος, ὅταν τὰ ψάρια μου ζω-
 » γενεύσουν καὶ πηδήσουν ἔξω ἀπὸ τὸ τηράν». — Καὶ πραγματι-
 » κῶς λέγουσιν ὅτι τὰ ψάρια ἐπήδησαν τηγανισμένα ἀπὸ τὴν μίαν
 » πλευρὰν μόνον ἦσαν δὲ ἑπτὰ. Τότε τὰ ἔβραλαν ἀμέσως εἰς τὴν μαρ-
 » μαρίνην δεξαμενὴν τῆς πηγῆς, καὶ λέγουσιν ὅτι ζῶσι σήμερον ἀκόμη
 » τὰ πέντε. Καὶ ὅταν ἀποθάνωσιν ὅλα, τότε θὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα, κατὰ
 » τὴν ὁποίαν θὰ πολεμήσωμεν καὶ θὰ πάρωμεν πίσω ἀπὸ τοὺς Τούρ-
 » κους τὴν ὥραιαν μας Κωνσταντινουπόλιν».

δ. Καὶ ὁ συμπαθὴς Κωστῆς ἐδάκρυς διηγούμενος τούτω.

Οἱ δὲ συμμαθηταὶ αὐτοῦ, βλέποντες ὅτι τόσο συνεκινήθη, ἠθέλη-
 » σεν νὰ συμπαραλάβωσιν αὐτὸν καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν πλατεῖαν,
 » ὅπου ἔπιζον τὰ ἄλλα παιδία. Ἄλλ' ἔκείνος ἦτο πολὺ μελαγχολικός
 » καὶ ἐξηκολούθει νὰ ὀμιλῇ ἀκόμη περὶ Κωνσταντινουπόλεως.

— «Δὲν σὺς ἐτελείωσα ἀκόμη ὅλα, ἔπεν. Ἡ Κωνσταντινούπο-
 » λις εἶναι ἀρχαιοτάτη Ἑλληνικὴ πόλις, καὶ εἶναι ἐκτισμένη ἐπάνω
 » εἰς ἑπτὰ ὠραίους λόφους, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται *Ἐπτάλοφος*. Ἐθε-
 » μελίωσεν αὐτὴν εἰς ἀρχαίους Ἑλλήν, 658 ἔτη πρὶν γεννηθῆ ὁ Χρι-
 » στός, καὶ ὠνόμασε *Βυζάντιον* ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνοματὸς του, ἐπειδὴ
 » αὐτὸς ἐλέγετο *Βύζας*, ἦτο δὲ *Μεγαρεὺς*. Ἄλλ' ὁ *Μέγας Κων-
 » σταντίνος*, αὐτοκράτωρ τοῦ μεγάλου Ῥωμαϊκοῦ Κράτους, ἔκαμε
 » πρωτεύουσαν αὐτοῦ τῷ 330 μετὰ Χριστὸν τὸ Βυζάντιον καὶ μετω-
 » νόμασεν αὐτὸ *Νεῶν Ῥώμην*, ὁ λαὸς δὲ *Κωνσταντινούπο-*
 » *λιν* ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἡ μητὴρ αὐτοῦ ἦτο ἡ *Ἁγία*
 » *Ἐλένη*. Ἐορτάζομεν δὲ τὴν μνήμην αὐτῶν τὴν 21 Μαΐου ἐκά-
 » στου ἔτους, ὡς ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ γνωρίζομεν. Οἱ Τούρκοι ὅμως,
 » λαὸς ζένος καὶ βαρβάρου, ἐκυρίευσαν τὴν ὠραίαν Κωνσταντινούπο-
 » λιν τῷ 1453 μετὰ Χριστὸν, διλαδὴ πρὸ 456 ἐτῶν περίπου, καὶ
 » ἔχουσιν αὐτὴν ἔκτοτε πρωτεύουσαν τοῦ τουρκικοῦ Κράτους. Κατα-
 » διώκουσι δὲ καὶ φονεύουσι συχνάκις τοὺς χριστιανούς. Δι' αὐτὸ ἔφυ-
 » γεν ἐκεῖθεν ὁ πατὴρ μου μὲ τὴν οικογένειάν μου. Πόσον ὠραία ὅμως
 » εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ πόσον ὠραιοτέρη θὰ ἦτο, ἂν εἶχε
 » τὴν ἐλευθερίαν της!

— «Τὴν προηγουμένην ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς μας, ἐξηκολού-
 » θησεν ὁ Κωστῆς, ἔχομεν ἀναβῆ μὲ τὸν πατέρα μου ἐπάνω εἰς ἕνα
 » πολὺ στενὸν καὶ ὑψηλὸν πύργον, ὁ ὁποῖος χροιάμευει ἕνα βλέπωσιν

» κείθεν οί πειρασάσεται τὰς πυρκαϊάς, ὅταν συμβῆ νὰ ἐκραγῶσιν εἰς
 » μέρος τι τῆς Πόλεως, σπεύδουσι δὲ νὰ κατασβέσωσιν αὐτάς. Ἐκεῖ-
 » θεν βλέπει τις ὅλην τὴν Πόλιν. — Παρτηρήσον, πατέρα, τῷ ἔλε-
 » γον, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐκεῖ κάτω· βλέπε τὸν Βόσπορον καὶ τὸν
 » Κεράτιον Κόλπον πρὸς ἐκείνο τὸ μέρος· ἐκεῖ πέρα ἰδὲ τὰ Πατριαρχεῖα
 » ἐπὶ τοῦ Κερατίου καὶ τὴν πύλιν ἐκείνην, ὅπου οἱ Τούρκοι ἐκρέμα-
 » σαν τῷ 1821 τὸν Πατριάρχην μας **Γρηγόριον**. — Ἄλλ' ὁ πατήρ
 » μου δὲν ἔβλεπε τίποτε, διότι οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἦσαν πλήρεις δακρύων.
 » Καὶ τώρα δὲν θὰ ἐπανιδῶμεν πάλιν τὴν ὠραίαν μας Κωνσταντι-
 » νούπολιν ! ».

6. Ο Κωστής λέγων ταῦτα εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κλαίῃ. Οἱ συμ-
 μαθηταὶ τοῦ ἐλυπήθησαν αὐτὸν καὶ προσεπάθουν νὰ τον περιηγή-
 σαι.

— « Πᾶσον νὰ κλαίης, τῷ ἔλεγον. Ὅμοιος ὅλη ἡ Ἑλλάς ἦτο
 » δούλη εἰς τοὺς Τούρκους ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν αἰώνας.

» Τῷ 1821 ὅμως οἱ ἀνδρεῖαι πρόγονοι ἡμῶν ἐπανεστάτησαν κατὰ
 » τῶν Τούρκων καὶ μετὰ ἑπταετῆ πόλεμον ἠλευθέρωσαν μέρος τῆς Ἑλ-
 » λάδος, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ σήμερον ἴδιον βασιλεῖον, τὸ **Βασιλεῖον**
 » **τῆς Ἑλλάδος**.

» Τῷ 1864 ἡ Ἀγγλία ἀπέδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπτάνησον
 » ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐλεύσεως νέου βασιλέως, τοῦ βασιλέως **Γεωρ-**
 » **γίου** τοῦ Α'.

» Τῷ δὲ 1881 προσετέθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος
 » τῆς Ἡπείρου.

» Τῷ 1898 δὲ ἠλευθερώθη ἡ Κρήτη, ἣτις ἔχει ἴδιον Ἡγεμόνα Ἑλ-
 » λῆνα, μὴ προσαρτηθεῖσα ἀκόμη ὀριστικῶς εἰς τὴν ἐλευθέρην Ἑλλάδα.

» Ὑπάρχει λοιπὸν μεγάλη ἐλπίς, ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, κατὰ τὴν
 » ὁποίαν θὰ δυνήσῳμεν νὰ ἐλευθερώσωμεν καὶ τὴν ὠραίαν μας **Κων-**
 » **σταντινούπολιν**, καὶ τότες ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις, ὡς τὴν **Σμύρνην**,
 » τὴν **Θεσσαλονίκην**, τὴν **Φιλαδέλφειαν**, τὴν **Ἀδριανούπολιν**, τὰ **Ἰω-**
 » **άννινα** καὶ πολλὰς ἄλλας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ
 » εἶναι ἰδικαί μας ».

7. Ο Κωστής περιηγήθη ἐκ τῶν λόγων τούτων τῶν συμμάθη-
 τῶν του, καὶ ἐξηκολούθει νὰ φοιτᾷ τακτικῶς καὶ ἐπιμελῶς εἰς τὸ
 σχολεῖον, ἀγαπώμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀνταγαγῶν αὐτούς, πάντοτε δὲ
 ὠνειροπόλοι τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ πάντοτε ἀνέμενε τὴν στιγμήν
 νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του, πολεμῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς*.

* Ἐἶχον γράψαι τὸ διήγημα τοῦτο κατὰ παραφρασιν ἐκ τῆς γαλλικῆς, εὐθὰ
 πρόκειται περὶ Ἀλαστίας καὶ Λορραίνης, ὅτε ἔμαθον ὅτι παρῳμοιον διήγημα
 σύντομον εἶχε παραφράσει ἄλλοτε καὶ ὁ κ. Βρατσᾶνος. Πρὸς ἀποφυγὴν πᾶ-

9. Τὰ ψαράκια τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

Ἐπάρχει μικρὸν δημόδες ποίημα, τὸ ὅποιον ἀναφέρει ἐν συντομίᾳ
 τὴν ἱστορίαν τῶν ἑπτὰ μικρῶν ἰχθύων, οἱ ὅποιοι ἀνεβίωσαν (ἐζωντά-
 νουσαν) καὶ ἐτέθησαν ἐν τῇ δεξαμενῇ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων **τῇ 29 Μαΐου τοῦ**
ἔτους 1453 ἡμέρα Τρίτη, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο καὶ θεωρεῖται
 ἡμέρα **ἀποφράς** ὑφ' ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ποίημα ὅμως δὲν
 ἀναφέρει **Καλόγηρον**, ὅτι ἐτηγόνηζε τὰ ψαράκια, ἀλλὰ **Καλογοραῖαν**
 εἶναι δὲ τὸ ἐξῆς :

Καλόγηρα ἐτηγάριζε ψαράκια ἕς τὸ τηγάρι,

Καὶ μὴ φωνή, ἤρῃ φωνή, ἀπάνωθιδ τῆς λέγει.

— « Πάψε, γρηά, τὸ μαγερεῖδ, κ' ἡ Πόλι θὰ τουρκέψη. » —

— « Ὅταν τὰ ψάρια πεταχθοῦν καὶ βροῦν καὶ ζωντανέψουν,
 » Τότε κ' ὁ Τούρκος θὲ νὰ μπῆ, κ' ἡ Πόλι θὰ τουρκέψη. » —

Τὰ ψάρια πεταχθήκανε, τὰ ψάρια ζωντανέψαν,
Κι' ὁ Ἀμωῆς εἰσέβηκεν αἰὸς του καβαλλάρη.

Ἀηδοδες

10. Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἦῃραν τὴν Πόλι, ἤῃράν τῆν, ἤῃραν τὴν Σαλονίκη,

Ἦῃραν καὶ τὴν Ἀγιά-Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,

Ποῦχε τρακόσια σῆμαντρα κ' ἐξήντα δύο καμπάνας.

Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ δῆκος.

Σιμὰ νὰ βροῦνε τ' ἄγια κ' ὁ βασιλῆας τοῦ κόσμου.

Περσετέρᾳ κατέβηκεν ἀπὸ τὰ μεσουράνια

— « Πάψει τὸ Χερουβικό, κ' ἀς γαμηλώσουν τ' Ἄγια !

» Παπάδες, πάρε τὰ ἱερά, καὶ σείε, κεριά, σρεσθήτε,

» Γιατ' εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλι νὰ τουρκέψη.

» Μόν' στείλιτε λόγο ἕς τὴ Φραγκιά νὰ ἔθουῦν τρία καράβια,

» Τῶνα νὰ πάρη τὸ Σταυρὸ καὶ ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,

» Τὸ τρίτο τὸ καλλίτερο τὴν Ἀγία Τρεῖς ἄμας,

» Μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὸ σκυλλιά καὶ μᾶς τὴνε μολύβουν. »

Ἡ Δέσποινα ἐταράχτηκε, κ' ἐδάκρυσαν ἡ κόρες.

τῆς ἐνδεχομένης παρεξηγήσεως, ὅτι δῆθεν ἐγὼ ἤρανισθην ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ
 κ. Βρατσᾶνου, σημεῖω αὐτὸ τὸ πρωτότυπον γαλλικόν, ὅπερ εἶναι « Les Se-
 condes Lectures Infantines par Ed. Rocherolles, σελ. 9. » Δὲν εἶναι ἀπί-
 θανον μὴ καὶ ἄλλαι παρῳμοιαὶ συμπτώσεις μὲ τὸν κ. Βρατσᾶνον ἢ Παπα-
 μᾶρκον ἢ ἄλλον τινὰ συμπῶσι καὶ δι' ἄλλα κερφάλαια, μετενεχθέντα εἴτε ἐκ
 τῆς γαλλικῆς, εἴτε ἐξ ἄλλης, τινὸς ξένης γλώσσης, τούτων πάντων εἰμὶ ἔτοι-
 μος νὰ ἀποδείξω πάντοτε τὰς πηγὰς.

— » Σώπασε, Κυρά Δέσποινα, και σεῖς, κόρες, μὴν κλαίτε.
 » Πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά σας θάναϊ ».

Δημιώδες.

11. Ἡ Πατρίς.

1. Ἐκαστος ἀνθρώπος δὲν περιπλανᾶται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ **κατοικεῖ** εἰς ὠρισμένον μέρος, ὅπου ἔχει τὴν οἰκίαν του, τὰ κτήματά του, καὶ ἐν γένει τὸ κέντρον τῶν ἐργασιῶν του. Ζῆ δὲ ἐν κοινότητι μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

2. Συνήθως ὁ ἀνθρώπος κατοικεῖ καὶ ζῆ μέχρι θανάτου ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐγεννήθη. Πολλοὶ ὅμως ἀνθρώποι μεταβαίνουν καὶ κατοικοῦσιν εἰς ἄλλους τόπους, ὅπου εὐρισκοῦσιν εὐκολώτερα τὰ μέσα τοῦ βίου.

3. Ὁ τόπος, ὅπου ἐγεννήθη τις, λέγεται **πατρίς** αὐτοῦ. Ἡ πατρίς εἶναι τὸ γλυκύτερον πράγμα. Ἐν αὐτῇ ὁ ἀνθρώπος βλέπει πρῶτην φοράν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Ἐν αὐτῇ γνωρίζεται μὲ τοὺς ἀγαπητοὺς γονεῖς αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι τόσον φιλοστόργως γαλουχοῦσι καὶ ἀνατρέφουσι τὰ τέκνα αὐτῶν. Ἐν αὐτῇ διέρχεται τοὺς ὠραίους παιδικούς του χρόνους. Ἐν αὐτῇ μαθαίνει νὰ πηγαίνει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια δίδει εἰς τὸν ἀνθρώπον. Ἐν αὐτῇ γνωρίζει τὰ ὠραία δένδρα καὶ φυτὰ καὶ ἄνθη καὶ ἔροχας καὶ πεδιάδας καὶ ὄρη καὶ ποταμούς, τὰ μελωδικὰ πτηνὰ καὶ τόσα ἄλλα ὠραία πράγματα, τὰ ὅποια ὁ ἀνθρώπος ἐνθυμεῖται γλυκέως καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν.

4. Διὰ τοῦτο, ὅσον καὶ ἐν συμβῆ ποτε νὰ ἀπομακρυνθῇ τις τῆς πατρίδος αὐτοῦ, πάντοτε πονεῖ αὐτὴν, πάντοτε ἐνθυμεῖται αὐτὴν, πάντοτε ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπανίδῃ αὐτὴν, διότι θεωρεῖ αὐτὴν ἱερόν.

5. Πλὴν Πατρίς δὲν εἶναι μόνον ἡ γενέθλιος ἡμῶν γῆ. Πατρίς εἶναι ὅλη ἡ **Ἑλλάς**, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιλαμβάνεται καὶ ἡ γενέθλιος ἡμῶν γῆ.

6. — «Σὲ ἀγαπῶ καὶ σὲ πονῶ, Πατρίς μου! Εἰς σὲ ὀφείλω τὴν ὑπαρξίν μου, τὴν ἐλευθερίαν μου καὶ πᾶν ὅ,τι ἔχω ἀγαθὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Δὲν θὰ ἀφήσω ποτὲ κανένα νὰ σε βλάψῃ ἢ νὰ σε ὑβρίσῃ. Πολὺ ἐπιθυμῶ νὰ γείνω ἀνθρώπος ἱκανός, ὥστε νὰ σε ὑπηρετήσω νῆμέραν τινὰ καὶ ὡς πολίτης καὶ ὡς στρατιώτης, θυσιάζων ἐν ἀναγκῇ καὶ τὴν ζωὴν μου αὐτὴν εἰς τὸ ἱερόν σου ὄνομα, ὦ φιλαττά Πατρίς».

7. Οἱ μεγάλοι πρόγονοι ἡμῶν, οἵτινες εἶχον τὴν πατρίδα μεγάλην καὶ εὐδαίμονα καὶ ἔνδοξον, ἔλεγον «Μητρός τε καὶ πατρός καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπέναντων τιμωτέρον ἐστὶν ἡ πατρίς καὶ σεμνότερον

καὶ ἀγχιώτερον καὶ ἐν μειζόνι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώπων τοῖς νοῦν ἔχουσι».

12. Αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι.

1. Τὸ **Ἑλληνικὸν Ἔθνος** εἶναι τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἔθνῶν τῆς Εὐρώπης. Ἡ δὲ Εὐρώπη ἦτο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ γνωστότατη τῶν ἡπείρων καὶ ἡ μόνον πεπολιτισμένη.

2. Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος κατάρχει καὶ κατοικεῖ τὰς Ἑλληνικὰς χῶρας, οἵτινες εἶναι

1ον Ἡ Ἑλληνικὴ Χερσονήσος, ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία, ἡ Ἄλβανία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ ἡ Πελοπόννησος.

2ον Αἱ πέριξ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου πολυάριθμοι νῆσοι, ὡς π. χ. Ἄρφη καὶ Εὐβοία, αἱ Κυκλάδες, ἡ Κρήτη, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Κέρκυρα καὶ ἄλλαι.

3ον Ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἡ Παλαιστίνη* ἔτι δὲ αἱ νῆσοι Κύπρος, Ῥόδος, Σάμος, Χίος, Λέσβος, Λήμνος καὶ πολλοὶ ἄλλαι μικρότεροι.

3. Τὰ παράλια τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, τῶν διαφόρων νήσων καὶ τῆς Μικρῆς Ἀσίας βρέχονται ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἣτις λαμβάνει διαφόρους εἰδικὰς τοπικὰς ονομασίας, ὡς Εὐξείνιον Πόντος, Προποντίς, Ἑλλήσποντος, Θρακικὸν Πέλαγος, Αἰγαῖον Πέλαγος, Κρητικὸν Πέλαγος, Ἰόνιον Πέλαγος, Ἀδριατικὸν Πέλαγος. Πρὸς βορρᾶν δὲ ἡ Ἑλληνικὴ Χερσονήσος συνδέεται μὲ τὴν λοιπὴν ἡπείρον τῆς Εὐρώπης.

4. Τὸ σχῆμα τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου εἶναι σχεδὸν τριγωνικόν, τοῦ ὁποῖου ἡ μὲν κορυφὴ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς νότον, ἡ δὲ βᾶσις πρὸς βορρᾶν. Προσδιορίζεται δὲ ἡ βᾶσις περίπου, ἐν ἀναγνώμεν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀδριατικοῦ Πέλαγους, ὅπου κεῖται ἡ πόλις Τεργέστη, ἐν ἣ κατοικοῦσι πολλοὶ Ἕλληνας, μέχρι τῶν ἐκβόλων τοῦ Δουνάβεως εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον.

5. Αὐταὶ εἶναι αἱ κύριαι κατ' ἐξοχὴν **Ἑλληνικαὶ χῶραι****

* Πλάτ. Κρίτ. XII, 51. Α. (Σημ. διὰ τὸν Διδάσκαλον).

** Ὁ Διδάσκαλος δεόν νὰ δείξῃ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ Χάρτου.

ΣΗΜ. Ἐπειδὴ ἔχμεν μεγίστην ἀναγκὴν τὸ μὲν νὰ μορφώσωμεν τὸν **ἔθνη καθ' ἑμὲν χρονοῦ**, τὸ δὲ καὶ νὰ τονώσωμεν τὸ πρὸς τὴν **πατρίδα καθ' ἑμὲν**, ἄτιστα ἀμφοτέρω παροῦνται δυστυχῶς ἐν πολλοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις διὰ λόγους ἐμπορικῶς ἐν τῇ ὑποδοχῇ Ἑλλάδι, ἔκρινε ἀναγκαῖον νὰ ἐνδιατρίψω ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐκτενέστερον πρὸς εἰς τὴν **βιογραφίαν** καὶ τοῖς **ἡμετέροις** τῶν κυριωτέρων προσώπων καὶ γεγονότων τῆς νεωτέρας Ἑθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας συμφώνως τῇ τοῦ Ὑπουργείου προκηρῦξει, ἣτις ἀπατεῖ «ἱστορικὸν ἔθνη ἀναγκῆς ὑποθέσεως» διὰ τὸ ἀναγνωστικὸν τῆς **Δ' Τάξεως**.

13. Ἡ Νέα Ἑλλάς.

Ποῦ ἡ νέα εἶν' Ἑλλάς; — Ὅπου Ἑλλήν εἶναι.

Ὅπου Ἑλλήνος καρδιά
Κ' Ἑλληνίς φωνὴ γλυκεῖα
Εἶναι καὶ Ἀθήναι.

Ποῦ ἡ νέα εἶν' Ἑλλάς; — Ὅπου κ' ἡ ἀρχαία,

Ὅπου τέγγη κ' ἱστορία
Ζῶντα εἶπυσαν μνημεῖα
Αἰωνίως νέα.

Ὅπου ὀρέει ὁ Σιερρμών καὶ ὁ Ἐβρος ὄρει,

Ὅπου Ἴδη, ὅπου Ὅσσα
Ἑλλήνος λαλεῖται γλώσσα
Κ' Ἑλλην ἀγαπᾷ.

Ὅπου Αἶμος, Ὀλύμπος, Πήλιον καὶ Τέμπη,

Ὅπου Πηδος, Πιερία,
«Εἶν' Ἑλλάς» πᾶσα γυνία
Φῶνμα ἐκπέμπει.

Ἄν ἐχώρισέ ποτε χάριτος καὶ συνθήκη

Τῆς Ἑλλάδος μας τὰ μέλη,
Ὡ! νὰ τὰ ἐνώσῃ μέλλει
Τοῦ Θεοῦ ἡ δίκη!

Ἄγγελος Βλάχος.

14. Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

1. Ἡ ἀρχαία ἐποχή. — Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἔφρασε κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἰς ὕψιστον βαθμὸν δόξης, ἰσχύος καὶ πολιτισμοῦ, ἰδίως ἐν Ἀθήναις καὶ Σπάρτῃ, ἀνέπτυξε δὲ μεγάλως τὰς Τέχνας καὶ τὰς Ἐπιστήμας καὶ ἐξεπολίτισε τὴν ἀνθρωπότητα ὅλην. Ὅστε ὅλος ὁ κόσμος ἐθαύμαζε καὶ θαυμάζει αὐτὸ καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἀποκαλεῖ αὐτὸ **διδάσκαλον ὄλης τῆς ἀνθρωπότητος**.

2. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. — Συνέχεια τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὁ Μακεδονικὸς πολιτισμὸς καὶ Ἑλληνισμὸς. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, μαθητὴς τοῦ μεγίστου φιλοσόφου Ἀριστοτέλους τοῦ ἐκ Σπαργείρων τῆς Μακεδονίας, ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως

Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα· ἠδυνήθη δὲ νὰ ἐνώσῃ εἰς **ἓν Κράτος** ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κριαρχίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέχρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν ἐρίμων τῆς Ἀφρικῆς, ὥστε νὰ γείνῃ τὸ μέγιστον Κράτος τοῦ κόσμου καὶ νὰ διαδώσῃ τὸν πολιτισμὸν εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

3. Οἱ Ῥωμαῖοι. — Μετὰ ταῦτα ὁμοῦς κατεκτήθη ἡ Ἑλληνικὴ χώρα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων· τασούτη ὁμοῦς ἦτο ἡ πνευματικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ ἄλλων λαῶν, ὥστε ἐλέγγο, ὅτι «οἱ Ῥωμαῖοι, κατακτήσαντες τοὺς Ἑλληνας, κατεκτήθησαν ὑπ' αὐτῶν».

4. Ὁ Χριστιανισμὸς. — Ὁ Χριστιανισμὸς δὲ κατόπιν καὶ τὸ Ἅγιον αὐτοῦ Εὐαγγέλιον ἐσπερώσαν τὴν εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν πίστιν, ἐγένετο δὲ δυνατὸν νὰ ἰδρυθῇ ἡ Ἑλληνικὴ ἢ Βυζαντινὴ αυτοκρατορία, ἣτις διετηρήθη ἐπὶ χίλια καὶ πλέον ἔτη, ἔχουσα πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ κέντρον τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως τὴν **Κωνσταντινούπολιν**, πόλιν ἀρχαιοτάτην καὶ Ἑλληνικωτάτην μέχρι σήμερον.

5. Οἱ Τούρκοι. — Ἀλλὰ δυστυχῶς λαοὶ ξένοι ἐπέδραμον κατὰ τῆς χώρας ἡμῶν, ὄσον Βούλγαροι, Σλαῦοι καὶ ἄλλοι, τῶ δὲ **1453** οἱ Τούρκοι κατέκτησαν καὶ αὐτὴν τὴν **Κωνσταντινούπολιν**, ἣτις ἀπὸ ἐλευθέρως Ἑλληνικῆς πόλεως ἐγένετο πρωτεύουσα τῶν Τούρκων, δούλη.

6. Ἡ Νεωτέρα Ἑλλάς. — Ἐπὶ 370 ἔτη οἱ Τούρκοι ἐτύραννεον ὅλον τὸν Ἑλλήνων. Ἄλλ' οἱ πατέρες ἡμῶν, πιστοὶ μέντοι εἰς πάντοτε εἰς τὴν Ἁγίαν θρησκείαν, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλώσσαν καὶ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀμετάβλητον χαρακτῆρα ὑπὲρ **ἐλευθερίας**, ἐπανεστῆσαν πολλὰκις κατὰ τῶν Τούρκων, τῶ δὲ 1821 κατόρθωσαν μετὰ ἐπταετῆ πόλεμον νὰ ἐλευθερώσωσι μικρὸν μόνον μέρος τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς γῆς. Τοῦτο ἐπληρώθη τὴν 2αν Ἰουνίου τοῦ 1864 διὰ τῶν Ἰονίων νήσων ἀποδοθεισῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, δυνάμει συνθήκης τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὑπογραφεύσας ὑπ' αὐτῶν ἐν Λονδίῳ τὴν 14 Νοεμβρίου τοῦ 1863 ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' εἰς Ἑλλάδα. Τῶ δὲ 1881 προσετέθη ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου, συνεπείφ τῆς «Βερολίνου συνθήκης» τοῦ 1878. Τῶ δὲ 1898 ἠλευθέρωθη ἡ Κρήτη, ἣτις ἔχει ἴδιον ἡγεμόνα **Ἑλλάνα**, μὴ προσεφτηθεῖσα ἀκόμη ὀριστικῶς εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἀλλὰ διατελοῦσα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

7. Τὸ μέγιστον ὁμοῦς μέρος τῶν Ἑλληνικῶν Χωρῶν εἶναι δυστυχῶς ὑπόδουλον εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐπομένως ἡμεῖς καθήκον ἔχομεν,

ὡς τέκνα ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν προγόνων, νὰ ἐργαζώμεθα ἅπαντες διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πασχόντων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατριδος. Διότι μικρὸν μόνον μέρος τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν εἶναι ἐλευθέρων· τὰ δύο τρίτα δὲ τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὑπόδουλα, τὸ ἕν δὲ τρίτον μόνον εἶναι ἐλεύθερον.

15. Τὸ παιδουμάζωμα.

1. Τελευταῖος Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων ὑπέβη **Κωνσταντίνος ὁ Παλαιολόγος**, ὅτε ἐκμηρεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κωνσταντινούπολις τῇ 1453. Ἀρχιστράτηγος δὲ τῶν Τούρκων ἦτο τότε **Μωάμεθ ὁ δεύτερος ὁ πορθητῆς**.

2. Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐγένισαν κύριοι τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, ἐβασάνισον ἀπανθρῶπως τοὺς ὑποδουλωθέντας Ἕλληνας. Οἱ Ἕλληνες οὔτε ζῶν, οὔτε τιμῆν, οὔτε περιουσίαν ὄριζον πλέον. Τὰ πάντα ἐξουσίαζον οἱ Τούρκοι, ὅπως ἤθελον.

3. Ἡ δὲ φεβερῶτάτη συμφορὰ τῶν Ἑλλήνων ἦτο τὸ **παιδουμάζωμα**, δηλαδὴ ἡ στρατολογία τῶν καλλίστων καὶ εὐφωτοτάτων Ἑλληνοπαίδων, τοὺς ὁποίους ἀπὸ τῆς ἕξαετοῦς καὶ ἄνω ἡλικίας ἤρπαζον οἱ Τούρκοι ἐντελῶς ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, ἐπέκλειον εἰς στρατώνας καὶ ἐξεγύμναζον στρατιωτικῶς. Τὸ τάγμα τοῦτο τῶν στρατιωτῶν ἐκαλοῦντο **Γενίτσαροι**, ὅπερ εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν σημαίνει **νέον στρατόν**.

4. Οἱ Γενίτσαροι, ἐπειδὴ ἐστρατολογοῦντο ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας, ἐλπισμόνων καὶ γονεῖς καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ πατριδα καὶ θρησκείαν. Οἱ Τούρκοι δὲ τόσον ἐπιτηδείως τοὺς ἀνέτρεφον καὶ τοὺς ἐξεγύμναζον, ὥστε γίνοντο ἀνδρειότατοι στρατιῶται καὶ ἀπέβεινον κατῆκτιν οἱ φοβερότατοι ἄγχοι καὶ δυνάμεις τῶν Χριστιανῶν.

5. Εἰς ἕν ἐκατομμύριον ψυχῶν ὑπολογίζεται ὅτι ἐνήθη τὸ σύνολον τῶν στρατολογηθέντων Χριστιανοπαίδων κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς τοιαύτης στρατολογίας. Θλιβέρων δὲ καὶ βαθεῖαν συγκλίωσιν προξενεῖ εἰς πᾶσαν καρδίαν ἡ πρῆξις πολλῶν Ἑλληνίδων μητέρων, αἱ ὁποῖαι ἐσφαλῶν πολλὰς τὰ ἰδίᾳ των τέκνα, ἵνα μὴ ἴδωσιν ἡμέραν τινὰ τοὺς καρπούς τῆς κοιλίας των κατασχύοντάς τὴν πατριδα.

16. Ὁ κεφαλικὸς φόρος.

1. Οἱ Τούρκοι ἐθέρουν τοὺς Ἕλληνας ὡς ἀνδράποδα, τὰ ὁποῖα ὁ Μέγας των πορθητῆς, ὁ Μωάμεθ, ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ὡς ἀνδράποδα μετεχειρίζοντο αὐτούς, ὀνομάζοντες **εραγιάδες**. **Εραγιάδες** δὲ εἰς τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν σημαίνει ὑπηκόους βασιῶς δεδουλωμένους.

2. Ὡς κτήνη λοιπὸν μετεχειρίζοντο τοὺς Χριστιανούς οἱ βάρβαροι κατακτηταί. Ἐκρήμνιζον τὰς Ἐκκλησίας των καὶ καθύβριζον τὰς ἱερεῖς Εἰκόνας, ἤρπαζον διὰ τῆς βίας τὰ καλλίτερα κτήματα τῶν Χριστιανῶν, κατεδάκων δὲ καὶ ἐβασάνιζον αὐτοὺς ποικιλοτρόπως. Ὅταν δὲ Τούρκος ἐφάνευσ Χριστιανόν, δὲν ἐτιμωρεῖτο παντελῶς, διότι ὁ νόμος τοῦ Μωάμεθ ἐκάρυττε θάνατον κατὰ τῶν ἀπίστων! δηλαδὴ κατὰ τῶν Χριστιανῶν!

3. Ὅπως δὲ σήμερον οἱ ἔχοντες πρόβζατα πολλὰ, ἡ αἴγας, ἡ ἵππους, ἡ βοῦς, πληρώνουσι φόρον εἰς τὸ Δημόσιον ἀναλόγως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ζῶων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι, τοιοῦτοτρόπος ἐπλήρωσαν φόρον βαρῦν καὶ οἱ Χριστιανοὶ εἰς τοὺς τυράννους Τούρκους, οὐχὶ διὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ κτήματά των μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἰδίας ἐαυτῶν κεφαλὰς. Ὁ σκληρὸς οὗτος φόρος ἐκαλεῖτο κατὰ μὲν τὴν γλῶσσαν τῶν Τούρκων **χαράτσι**, κατὰ δὲ τὴν τῶν Ἑλλήνων **κεφαλικὸς φόρος**.

4. Ἐκαστος Χριστιανὸς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ζήσῃ, ἂν δὲν ἐπλήρωνε τὸν φόρον του. Ὁ εἰσπράκτωρ τῶν φόρων εἰσπέραιεν ἀνεξέταστος ὅ,τι ἤθελεν ἀπὸ ἕκαστον Χριστιανόν. Οἱ Χριστιανοὶ εἰργάζοντο καθ' ὅλον τὸ ἔτος, μὲλις διὰ νὰ ζῶσι καὶ διὰ νὰ πληρώσωσι τοὺς βαρεῖς φόρους.

5. Ὅταν δὲ ἐπλήρωνον, ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν εἰσπράκτωρα, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο **χαρτασίμπασης**, ἀπόδειξιν, λεγούσαν, ὅτι ὁ φέρων τὴν ἀπόδειξιν ταύτην ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ ἐπὶ ἕν ἔτος τὴν κεφαλὴν του ἑπάνω εἰς τοὺς ὄμους του!

6. Τοιοῦτος ἦτο καὶ τοιοῦτοτρόπος εἰσπράττετο ὁ ἀτιμωτικὸς ἐκεῖνος φόρος. Πλὴν δὲ τοῦ κεφαλικοῦ ἐπλήρωσον οἱ Χριστιανοὶ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀκόμη φόρους.

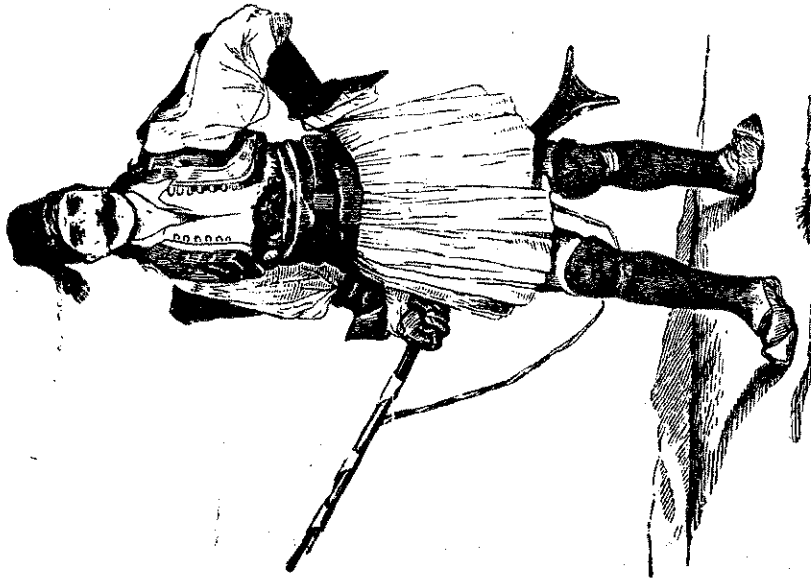
7. Ταῦτας καὶ μυρίας ἄλλας βασάνους ὑφίσταντο οἱ ὑποδουλωθέντες Ἕλληνες. Ὁ βίος αὐτῶν ἦτο ἀφόρητος. Ἄνωθεν τοῦ τραχήλου των πάντοτε ἐκρέματο ἡ σπάθη τοῦ Τούρκου. Ταῦτα δὲ πάντα ἐπλήρωνον τὴν καρδίαν των καὶ τοὺς ἠνάγκαζον νὰ ἐπιθυμῶσι θερμότερον τὴν ἐλευθερίαν, λέγοντες·

*Καλλίτερα μίᾱς ὄρας ἐλεύθερη ζωῇ,
παρὰ σαράντα χρόνων σκλαβιά καὶ φυλαχῇ.*

17. Οἱ Κλέφται.

1. Πολλοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑποφέροντες τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἐλάμβανον τὰ ὄπλα των καὶ ἀπήρχοντο εἰς τὰ ὄρη, ἵνα ζήσωσιν ἐκεῖ ὡς **Κλέφται**. Εἶχον δὲ **ἡμέρεια**, δηλαδὴ κατοικίαν, τὰ σπῆλαια καὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βράχους. Κλέφτης ἐσημαίνει **παλιηκάρι**, πολέμιον φοβερὸν τοῦ Τούρκου. Τὸ κλεφτόπουλο ἔλεγε·

« Μάννα, σου λέω, δὲν ἴμπορῶ 'ς τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω,
 » Δὲν ἴμπορῶ, δὲν δύναμαι, ἐμάλλιασ' ἢ καρδιά μου
 » Θὰ πάρω τὸ τουφέκι μου νὰ πά' νὰ γείνω κλέφτης,
 » Νὰ κατοικήσω 'ς τὰ βουνά καὶ 'ς ταῖς ψηλαῖς ἑαχσέλαις,
 » Νᾶχω τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θεριά κουβέντα,
 » Νᾶχω τὸν οὐρανὸ σκεπή, τοὺς βράχους γιὰ κρεββάτι,
 » Νᾶχω μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερῶν 'λημέρι.

Κ λ ε φ τ η ς.

» Θὰ φύγω, μάννα, καὶ μὴν κλαῖς, μόν' δός μου τὴν εὐχή σου,
 » Κ' εὐχῆσου με, μαννοῦλά μου, Τούρκους πολλοὺς νὰ σφάζω.
 » Καὶ φύτεψε τριανταφυλλιά καὶ μαῦρο καρουροφύλλι
 » Καὶ πότιζέ τα ζάχαρι καὶ πότιζέ τα μέσο.
 » Κι' ὅσο π' ἀνθίζουν, μάννα μου, καὶ βγάνουνε λουλούδια,
 » Ὁ γυιὸς σου δὲν ἀπέθανε, μόν' πολεμάει τοὺς Τούρκους.
 » Κι' ἂν ἔρθῃ μέρα θλίβεσή, μέρα φαρομακωμένη,

» Καὶ μαραθῶν τὰ δυὸ μαζί καὶ πέσαν τὰ λουλούδια,
 » Τίτε κ' ἐγὼ θὰ λαβρωθῶ, τὰ μαῦρα νὰ φορέσῃς». —
 Ἀώδεκα χρόνια πέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες,

II* ἀνθίζουν τὰ τριαντάφυλλα, κι' ἀνοίγαν τὰ μπουμπούκια.
 Καὶ μιαν αὐγὴ ἀνοξιάτικη, μιὰ πρωιὴ τοῦ Μαΐου,
 Που 'κελαδοῦσαν τὰ πουλλά κι' ὁ οὐρανὸς 'γελοῦσε,
 Μὲ μιὰς ἀστράφει καὶ βροντῆ καὶ γίνεται σκοτάδι.
 Τὸ καρουροφύλλι 'στέναξε, ἡ τριανταφυλλιά ἀκρῶζει.
 Μὲ μιὰς 'ξεφάθηκαν τὰ δυὸ, καὶ 'πέσαν τὰ λουλούδια.
 Μαζὶ μ' αὐτὰ 'σωριάστηκε κ' ἡ δόλια του μαννοῦλα.

2. Ὅσκις ὁ Πασᾶς ἢ ὁ Βεζύρης προσεκάλει τινὰ νὰ προσκυνήσῃ, ἑκείνος ἀπήντα:

« Πασᾶ μου ἔχω τὸ σπαθί, Βεζύρη τὸ τουφέκι.
 » Κάλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θεριά, παρὰ νὰ ζῶ μὲ Τούρκους ».

3. Οἱ Κλέφται ἔζων ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τὰς ληστείας. Συνήθως ἐπί-
 πττον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἠρπάζον τὰ εἰς τὰ ὄρη βόσκοντα ποι-
 μνία τοῦ πρᾶσ, ἢ εἰσεβάλλον εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ πολ-
 λάκις ἠχμηκλώζον καὶ αὐτοὺς τοὺς μπεδέες καὶ τοὺς ἀγάδες, τοὺς
 ὁποίους τότε μόνον ἀπέλυον, ὅταν ἐλάμβανον λύτρα.

4. Οἱ Κλέφται, κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνεσεως, ἐγυμνάζοντο εἰς ποι-
 κίλας ἀσκήσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν γρήσιμοι εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν.
 Ἐρριπτον εἰς τὸ σημάδι μὲ ἀκρίβειαν μεγάλην καὶ πολλὰκις θυμά-
 στην. Ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν δίσκον (ἔρριπτον τὸ λιθάρι), εἰς τὸ ἄλλα
 (εἰς τὸ πῆδημα) καὶ εἰς τὸν δρόμον (εἰς τὸ τρέξιμον).

5. Περὶ τοῦ Νικοτσάρα λέγεται, ὅτι ἠδύνατο εἰς τὸν δρόμον νὰ πε-
 ρᾶσῃ ἵππον, καὶ ὅτι δι' ἐνὸς ἀλματος ἠδύνατο νὰ πηδήσῃ ἑπτὰ ἴπ-
 πους παρατεταγμένους στοιχῆδον. Περὶ δὲ τοῦ Ζαχαρία ἐλέγτο, ὅτι,
 ὅταν ἔτρεχεν, αἱ πτέρναι του ἠγγίζον τὰ ὠτά του.

6. Οἱ Κλέφται πολλάκις ἐμάχοντο κατὰ τοῦ ἔχθρου ἐπὶ τρεῖς ἡμέ-
 ρας καὶ τρεῖς νύκτας συνεχῶς, χωρὶς νὰ φάγῃσι, χωρὶς νὰ πῶσι, χω-
 ρὶς νὰ κοιμηθῶσι, καὶ πολλάκις, ἐνῶ ὁ ἔχθρος ἐνόμιζεν αὐτοὺς κατα-
 θλιθέντας ὑπὸ τοσοῦτων στερήσεων καὶ περιέμενε νὰ παραδοθῶσιν,
 αἴφνης ἀναλαβόντες τὴν δυνάμιν των ἐφόρμων κατὰ τοῦ ἔχθρου καὶ
 ἀνεδεικνύοντο ἑνδοῦσι νικηταί.

7. Οἱ Κλέφται προετίμων πάντοτε νὰ σκοτωθῶσι καὶ οὐδέποτε νὰ
 παραδοθῶσιν εἰς χεῖρας τοῦ ἔχθρου. Ἐνίοτε ὁμως συνέβαινε νὰ πα-
 θῶσι τὸ μέγα δεινὸν τοῦ νὰ συλληφθῶσι καὶ τότε εἶναι ἀκαταγήστον
 μετὰ πάσης γενναϊότητος καὶ καρτεροψυχίας ὑφίστασθαι τὰς φε-
 βρωτέρας τῶν στρεβλώσεων. Σφυροκοπούμενοι, σουδλιζόμενοι καὶ

ζωντανοὶ ληπίζομενοι δὲν ἐδάκρυον, δὲν ἐστέναζον, δὲν ἐπρόφερον λέξιν, παρεκτός, ἴνα ὑβρίσωσι καὶ περιφρονήσωσι τοὺς πασάδες καὶ τοὺς δημίους.

8. Ἐνεκα δὲ τῶν συμφορῶν τούτων μίαν τῶν συνηθεστέρων εὐχῶν, τὰς ὁποίας ἐν ταῖς συμποσίαις των ἤρχοντο πρὸς ἀλλήλους, ἦτο «καλὸ μολύβι». Ἐθεώρου δὲ κακὸν νὰ κόψωιν εἰς τὰς σιγιμάς ταύτας τὴν κεφαλὴν αὐτῶν οἱ Τούρκοι, καὶ διὰ τοῦτο παρεκάλου τους οἰκέτους νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν των. Καὶ αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅταν εἶδεν ὅτι οὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας ὑπάρχει, ἐφώνησε. «δὲν εὐρίσκειται κανένας χριστιανὸς νὰ μου πάρῃ τὸ κεφάλι ;».

9. Πολλὰκις τὰ δημόδια ἄσματα ἐκφράζουσι τοιαύτας παρακλήσεις, ὡς τὸ ἑξῆς.

«Σὺν δένδρῳ ἐξαργίστηκε, ἂν κυπάρισσι πέφτει
ἡγλή φανοῦσαν ἔβαλε ἂν παλλημάρι οἰοῦνταν !

—Ποῦ εἶσαι, καλέ μου ἀδελφέ, καὶ πολυαγαπημένε ;

Γύρισε πίσω, πᾶρέ με, πᾶρέ μου τὸ κεφάλι,

Νὰ μὴν τὸ πᾶρῃ ἡ παρανιά ! καὶ ὁ Ἰσοῦφ ἀφάνης

Καὶ μοῦ τὸ πᾶρῃ ἡ Γιάννινα τῃ Ἀλλῃ πασῇ τοῦ σκύλλου».

10. Τὸ δ' εὐγενὲς τοῦτο αἰσθημα, τὸ κηδόμενον περὶ τῆς τιμῆς καὶ μετὰ θάνατον, ἐξηδηλοῦτο διαφοροτρόπως. Ὁ Κλέφτης λ.χ. ἐπιθύμει νὰ κηδεύηται τοιαυτοτρόπως, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἐξακολουθεῖ κατὰ τὸν Τούρκον ἀγωνιζόμενος. Τίς δὲν ἤξευρε τὸν τάφον τοῦ Δήμου, τὸ ἄσμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον, ἀντηχῆσαν ἄλλοτε εἰς ἔν τῶν θεάτρων τῶν Παρισίων τοσαύτας ἐπίστροφας χειροκροτήσεις καὶ τοσαύτας παρήγαγε συγκινήσεις ;

«Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κί ὁ Δῆμος διατάζει

—Σύρτε, παιδιὰ μου, ἴς τὸ νερό, ψωμί νὰ φῶι ἀπόψε.

Καὶ σὺ, Λαμπράκη μ' ἀνεψιέ, κάθισ' ἐδῶ κοντά μου.

Νά ! τ' ἄρματα μου φόρεσε, καὶ ἰδὲς νὰ τα τιμήσης !

Καὶ σεῖς, παιδιὰ μου, πάρτε τὸ ἔρρο τὸ σταβὶ μου,

Πράσινα κόψετε κλαριά, στρώσατέ μου νὰ καθίσω

Καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸ νὰ μ' ἐξομολογήση,

Νά του εἰπῶ τὰ κρίματα, ποῦ ἔχω καρωμένα.

Τριάντα χρόνια ἀφρατωλὸς καὶ εἴκοσι ἔχω κλέφτης.

Καὶ τώρα μ' ἤρθε θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω.

Κόμειτε τὸ κιδοῦρὶ μου πλατύ, ψηλὸ νὰ γένη,

Νὰ στέκ' ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γερῶ,

Κί ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξιὸ φῆστε παραθύρι

1. Ἀπόπεσμα ἐχθρῶν στρατιωτῶν, κατὰδικῶν τοὺς κλέφτας.

Τὰ χελιδόνια νάρχωνται τὴν ἀνοιξί, νὰ φέρνουν
Καὶ τήρονάκια τὸν καλὸ τὸν Μάη νὰ με μαθαίνουιν».

11. Ἐν γένει δὲ οἱ Κλέφται, καίτοι διαγόντες βίον τοσοῦτον ἄγριον καὶ τραχὺν, σπανίως ἦσαν θηριώδεις καὶ αἰμοχαρεῖς. Ἐφθύνου μὲν ὅσους ἠδύναντο Μουσουλμάνους, μὴ φειδόμενοι ἐνίοτε, ἀλλὰ σπανιώτατα, καὶ αὐτῶν τῶν Χριστιανῶν ἐλαφραγωγῶν, ἅμα εἶδιδετο περιστασις, τοὺς πρώτους καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ τοὺς δευτέρους, ἀλλὰ ὡμοὶ καὶ ἀδυσώπητοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν ἦσαν. Δὲν ἐβασάνιζον λ.χ. οὐδὲ τοὺς Τούρκους αὐτούς, ἀλλ' ἤρκαυντο νὰ τους θανατώωσι.

12. Λοιπὸν οἱ Κλέφται ἐνέκαθεν ἀντιτέταθσαν κατὰ τῶν φοβερῶν τουρκικῶν καταπιέσεων. Καὶ διὰ τῆς γενναίας ἀντιστάσεώς των ἐκρέτησαν ἀκμαῖον τὸ φρόνημα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

18. Οἱ Ἀρματωλοὶ.

1. Αἱ ζημίαι, τὰς ὁποίας οἱ Τούρκοι ἔπασχον ὑπὸ τῶν Κλεφτῶν, ἐγίνοντο καθ' ἡμέραν δεινότεραι. Διὰ τοῦτο περιήλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνθηκολογήσωσι πρὸς αὐτούς.

2. Ἐπέτρεψαν λοιπὸν καὶ ἀνάγκην εἰς τοὺς κλέφτας, ἐβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νὰ ἐπιτηρῶσι πολλοχῶς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ νὰ καταδικάσωσι τὴν ληστείαν, ἐπὶ τῷ ὄρει αὐτοὶ νὰ μένωσιν ἀκαταδικωτοὶ ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Καὶ ὅσαι ἐκ τῶν μαχίμων ἐκείνων ὁμάδων ἐδέχοντο τὴν συμφωνίαν ταύτην ἐκαλοῦντο Ἀρματωλοὶ. Τὰ σώματα ταῦτα συνετηροῦντο δαπάναις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ συνέκριντο ἐξ Ἑλλήνων μόνον. Ὡστε οἱ Ἀρματωλοὶ οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ Κλέφται συνθηκολογήσαντες πρὸς τοὺς Τούρκους.

3. Ἐκάστον ἀρματωλικῶν προΐστατο ἀρχηγός, καλούμενος καπετάνος. Ὁ καπετάνος εἶχε βοηθὸν ἢ ὑπασιτιστήν, ὅστις ἐκαλεῖτο πρωτοπαλληκάρου, οἱ δὲ στρατιῶται ἐκαλοῦντο παλληκάρια. Τὸ ἔργον τοῦ καπετάνου δὲν ἦτο εὐκολον, διότι ἔπρεπε νὰ εὐχαριστῇ Χρῆστιανοὺς ἅμα καὶ Τούρκους, τὰ δὲ συμφέροντα τούτων πολλὰκις δὲν συνεβιβάζοντο.

4. Ὑπάρχει δημῶδες ἄσμα, τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι ὁ Ἀρματωλὸς Στουρνάρας, ἀσθενήσας βαρέως καὶ μέλλων ν' ἀποθάνῃ, ἐκάλεσε τὸ πρωτοπαλληκάρου καὶ λέγει πρὸς αὐτό.

Ἔλα, Φοντύλη ἀδελφέ καὶ πρῶτο παλληκάρι,

Ἔλα κάθου ἴς τὰ γόνατα, ἔλα κάθου σιμά μου . . .

Νὰ μοῦ χης ἔννοια τὰ χωριά καὶ τὸ καπετανῶνικι.

Γέροντες θέλουν χάιδμα, κ' ἀγάδες θέλουν ἄσπρα
Κι' ὁ Καπετάνος δοκιμος, γιὰ νὰ τοὺς κυβερνήσι.

5. Ἐν τούτοις οὔτε ὄλοι οἱ Κλέφται εὐνοηκολόγησαν καὶ ἐπέ-
κάθησαν, οὔτε ὄλοι οἱ ἄρματολοι παθέμεναν πιστοὶ εἰς τὴν ὁμα-
νικὴν κνέβερησαν. Οἱ ἄρματολοι οὐ μόνον μειῖχον ὄλων τῶν ἑπαν-
στατικῶν κινήματων, ἀλλὰ καὶ οἰκοθεν πολλὰς περιήρχοντο εἰς
ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν Τούρκων, ἔχοντες τότε φυσικοὺς συμμάχους
τοὺς κλέφτας.

6. Μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη φημίζεται ἐν Ἀκαρνανίᾳ τὸ ὄνομα
τοῦ ἄρματολου Χρίστου Μηλιῶν, ὅστις, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς
17ης εκατοετηριδος καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Ἄρταν ἠχηλώτισε τὸν
καδῆν καὶ δύο ἀγάδες, ζητῶν λύτρα. Οἱ Τούρκοι τότε ἀνέθε-
σαν εἰς Σουλεϊμάνην τινὰ νὰ δολοφονήσῃ τὸν Χρίστον Μηλιώ-
νην. Ὁ Σουλεϊμάνης δὲ οὗτος εἶχεν ἄλλοτε διατελέσει φίλος τοῦ Μη-
λιῶν, καὶ ἰδύνατο ἐπομένως νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτὸν ἀνυπόπτως.
Ἀπατήσας δ' αὐτόν, ὠμολόγησεν εἰλικρινῶς τίνα ἐντολὴν ἔλαβε.

Καὶ τότε οἱ δύο γενναῖοι ἄνδρες μονομαχησαντες, ἐφρονεύθησαν πα-
ραδόξως καὶ οἱ δύο.

Παρασκευὴ ἔημέρωνε (ποτὲ νὰ μὴ ᾔγε φέξει !)

Κι' ὁ Σουλεϊμάνης ὀτάλθηκε νὰ πάη νὰ τὸν εὗρῃ

Ἐν τὸν Ἀλμυρὸν τὸν ἔφθασε κι' ὡς φίλοι φιληθῆκαν.

Ὀλονυχτῆς ἔπιναν, ὅσο νὰ ἔημερώσῃ.

Καὶ διὰν ἔφεξ' ἡ αὐγὴ, πέρασαν ἔς τὰ ἡμέρια.

Κι' ὁ Σουλεϊμάνης φώναξε τὸν καπετὰν Μηλιῶν

«—Χρίστο, πὲ θέλει ὁ βασιλεὺς, σὲ θέλουν κι' οἱ ἀγάδες».

«—Ὅσο εἶν' ὁ Χρίστος ζωντανός, Τούρκους δὲν προσκυνάει».

Μὲ τὰ τοῦφέκια ἔφεξαν ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον,

Φωτιῶν ἐδώσαν ἔς τὴν φωτιά, καὶ πέρασαν εἰς τὸν τόπον.

7. Ὅσῳσι λοιπὸν οἱ ἄρματολοι οὔτως ἢ ἄλλως ἐπαιστάσαντο, φυ-
σικῶ ἢ λόγῳ ἢ Τουρκία ἀπεκλήρουν αὐτοὺς καὶ ἠγωνίζετο μὲ
πάντα τρόπον νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ. Ἐνίοτε ἐπετύχχανεν, ἐνίοτε ὄμως
ἔθι, καὶ πολλὰκις οἱ ἄρματολοι ἀπέβρισαν τοσοῦτον ἰσχυροί, ὥστε
ἤθύναντο νὰ ἀνακηρύξωσι τὰ ἄρματολίκια αὐτῶν, καὶ ἠνῆγκαζον μά-
λιστα διὰ τῆς βίας τὴν Κυβέρνησιν νὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃ πάλιν, ποιου-
μένη τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν. Ἐπάρχει δημῶδες ἄσμα λέγον·

Κάτω ἔς τοῦ Βάλτου τὰ χωριά

Ἐπρόμερο καὶ Ἄγραφα,

Καὶ ἔς τὰ πέντε βλασιάτια,

(Ἐβγάτε νὰ ᾄδῃτ', ἀδέρφια)

Ἐκ' εἰν' οἱ κλέφταις οἱ πολλοὶ

Ὅλοι ντυμένοι στὸ φλωρί,
Κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν,
Καὶ τὴν Ἄρτα φοβερίζουν.

Πιάνουν καὶ γράφουν μιὰ Γραφή,
Βρίζουν τὰ γένεια τοῦ Κατῆ,
Γράφουνε καὶ ἔς τὸ Κομπότι
Προσκυνοῦν καὶ τὸν Δεσπότη,
Συλλογισθῆντέ το καλά,

Γιατὶ σὰς καίμε τὰ χωριά,

Πλήρη τ' ἄρματολίκι

Ὅτ' ἐρχόμαστε σὰν λόκοι

8. Οἱ ἡμέτεροι ἐφαίνοντο πρόθυμοι ἐκ διαλειμμάτων νὰ ὑψηρεῖσιν
τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν· ἰδίως εἰς τοὺς ἐμφυλίους αὐτῆς ἀγῶνας.
Ἄλλ' ὅμως ἡ Τουρκία ἐπόπτενε τοὺς ἄρματολοὺς πάντοτε καὶ πολ-
λάκις ἐπεχίρει νὰ ἐξολοθρεύσῃ αὐτούς. Ἐρεκα τούτου, ὅπως οἱ κλέ-
φται εἶχον γείνει ἄρματολοι, τοιοῦτοτρόπως οἱ ἄρματολοὶ ἐγίνοντο
πάλιν κλέφται. Τόσον δὲ συχνὰ συνέβαινε τοῦτο, ὥστε καθήγησεν
ἄρματολὸς καὶ Κλέφτης νὰ σημαίη τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ἦτο
λοιπὸν δύσκολον νὰ διακριθῇ ὁ ἄρματολὸς ἀπὸ τὸν κλέφτην, διότι
ἀμφότεροι ἔπραττον ὅ, τι ἐκάστοτε ἀπῆρτον ἢ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ
τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος. Ἐπάρχει δημῶδες ἄσμα λέγον·

Ὁ Ὀλυμπος κι' ὁ Κίσαβος τὰ δύο βουνα μαλλῶναν.

Γυρίζει τὸτ' ὁ Ὀλυμπος καὶ λέει τοῦ Κισσάβου :

Μὴ μὲ μαλλῶνης, Κίσαβε, Κονιαροπατημένε !

Ἐγφμ' ὁ γέρο—Ὀλυμπος, ἔς τὸν κόσμον ζακουσμένος,

Ἐχω σαράντα δύο κορφαὶς κ' ἐξήντα δύο βρυσούλαις.

Πάσα βρύση καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδί καὶ κλέφτης,

Καὶ ἔς τὴν ψηλὴ μου τὴν κορφή ἀητός εἰν' καθισμένος

Καὶ εἰς τὰ νύχια του κρατεῖ κεφάλι ἀντρειωμένον·

—Κεφάλι μου τί ἔκαμες κ' εἶσαι κρηματισμένο !

—Φάγε, πουλλά, τὰ νησάτά μου, φάγε καὶ τὴν ἀντρεία μου

Νὰ κύνης πῆχῃ τὸ φτερό καὶ πιθάρῃ τὸ νύχι.

Ἐς τὸν Λούρο, ἔς τὸ Ἐπρόμερο ἄρματολὸς ἐστάθην,

Ἐς τὰ Χάσια καὶ ἔς τὸν Ὀλυμπο δώδεκα χρόνους κλέφτης·

Ἐξήντ' ἀγάδες σκότσα κ' ἔκαψα τὰ χωριά τοὺς

Κι' ὄσους ἔς τὸν τόπον ἄφρα καὶ Τούρκους κι' Ἀρβανίταις

Εἶναι πολλοί, πουλλάκι μου, καὶ μετρημὸ δὲν ἔχουν.

Πλὴν ἴρθε κ' ἡ ἀράδα μου ἔς τὸν πόλεμο νὰ πέσω.

9. Λοιπὸν ἐξ ἐνδὸς μὲν αἱ φοβεραὶ καταπίσεις τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐξ ἐξέρον δὲ ἡ Ἁγία μας θρησκεία, ἡ Ἑλληνικὴ Γλώσσα, τὰ δημόσια τοιχικὰ ἀξιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα πολλὰκις Χριστιανοὶ κατώρθωσαν νὰ ἀνέρχονται, εἶτι δὲ ἡ αὐτοδιοίκηση τῶν Κοινοτήτων, οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ οἱ Κλέφται συνεφάρτησαν τὸν Ἑλληνισμόν καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐκρηξίν τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος¹.

19. Ρήγας Φεραῖος (1753—1798)

1. Ἐν Θεσσαλίᾳ, οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ Βόλου, ὑπάρχει ὥραία μεσόγειος κοινότης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναβλύζουσι ἀφθονοὶ πηγαὶ ὑδάτων, πλησίον δὲ ὑπάρχουσι δένδρα μεγάλα καὶ πυκνά. Ἡ κοινότης αὕτη καλεῖται Βελεστίον. Τὸ Βελεστίον εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐκαλεῖτο Φεραί. Ἐν Βελεστίῳ ἐγεννήθη τῷ 1753 ὁ μέγας Ἑλλην Κοινωταγνῆτιος **Ρήγας**, ὅστις ἐπωνομάσθη **Φεραῖος**.

2. Ὁ **Ρήγας** τὰ πρῶτα μαθήματα ἤκουσεν εἰς τὰ ἐν Ζαγορᾷ σχολεῖα. Κατὰ δὲ τὸ 1780 μετέβη εἰς Βουκουρέσιον, ὅπου συνεπέλασε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα προσελήφθη εἰς τὴν ἐπιτηδεῖαν τῶν ἐκεῖ ἀρχόντων. Ὁ **Ρήγας** ἐλάλει καὶ ἔγραφε πολλὰς ξένας γλώσσας. Νομίσας δὲ ὅτι ἤλθεν ἡ ὥρα τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους ἐπαναστάσεως, δὲν ἔπαυσε νὰ συνενοήται μετὰ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ ὅποιοι ἐστειρον τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ γράφῃ τὸ μὲν διάφορα βιβλία ὠφέλιμα εἰς τὸ ἔθνος, τὸ δὲ διάφορα πατριωτικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἀπεστηθήζον αἱ Ἑλληνες, καὶ τὰ ὁποῖα, ἠδόμενα ἐπ' αὐτῶν, βαθέως τοὺς συνεκινῶν. Ὁ θούριος ὕμνος «ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν ᾿ς τὸ στενὰ» εἶναι τοῦ **Ρήγα**, ὡς καὶ πλείστα ἄλλα πατριωτικὰ ποιήματα.

3. Ὁ **Ρήγας**, διὰ νὰ ἐκτιπώσῃ τὰ διάφορα συγγράμματα αὐτοῦ, καὶ διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς συνενοήσιν μετὰ ἄλλους ἰσχυροὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μετέβη εἰς Βιέννην τῆς Αὐστρίας. Ἐκεῖ δὲ μένων, κατώρθωσε νὰ ἔλθῃ εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ τὸν Μέναν Ναπολέοντα, ὅστις ἐδιδράμηνε κατὰ τῶν Ἰταλῶν τῷ 1796 καὶ 1797.

4. Ὁ Ναπολέων προσεκάλεσε τὸν **Ρήγαν** εἰς προσωπικὴν συνέντευξιν ἐν Ἐνεσίᾳ, καὶ ὁ **Ρήγας** κατέβη ἐκ τῆς Βιέννης εἰς τὴν Τεργεστην, ἵνα ἐκεῖθεν ἔλθῃ εἰς τὴν ῥηθένσαν πόλιν Ἐνείαν.

5. Εἰς τὴν Τεργεστην ὁ **Ρήγας** εἶχε προοπιστεῖλαι τὰ χειρόγραφα καὶ ἄλλα ἔντυπα συγγραμμάτων του ἐντός δώδεκα κιβωτιῶν, ὡς καὶ τὸν φάκελλον τῆς ἀλληλογραφίας του μετὰ τὸν Ναπολέοντα. Ταῦτα πάντα

1. Βλέπε ἡμετέραν Ἱστορίαν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, ἐγκεκριμένην ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

κατέσχεν ἐκεῖ ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις. Μετ' ὀλίγον δέ, μόλις ἔλθοντα, συνέλαβε καὶ τὸν **Ρήγαν** μετὰ ἕξι συντρόφους του καὶ τοὺς παρέδωκεν ὄλους τῷ 1798 εἰς τὸν πατέρα τοῦ Βελγυραδίου, ὅστις διέταξε νὰ θανατωθῶσιν. Ἡ Αὐστρία τότε διέκετο φιλικώτατα πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐμίσει τοὺς Ἕλληνας.

6. Ματαίως πολλοὶ ἐμεσολάβησαν τότε νὰ σώσωσι τὸν **Ρήγαν**. Ὁ πασᾶς ἔμενεν ἀκαμπτος. Ὅθεν τὸν **Μάτιον** τοῦ 1798 διέταξε νὰ πνίξωσι τὸν **Ρήγαν** καὶ τοὺς συντρόφους του εἰς τὸν Σαῦνον ποταμόν, ὅστις συμβάλλει εἰς τὸν Δούναβιν πρὸ τοῦ Βελγυραδίου. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐπνίγησαν, ὁ δὲ **Ρήγας** ἀνεσιτάθη καὶ διὰ τῆς ζωμαλέας πυγμῆς του κατέβαλε τὸν Τούρκον, ὅστις εἶχε διαταχθῆ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν τόπον τοῦ θανάτου.

Τότε ἔγενεν ἀνάγκη νὰ φοιηθῇ ὁ **Ρήγας** διὰ περσολίων ὁδῶν, ἄγων τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

7. Ἀποθνήσκων δὲ ὁ **Ρήγας**, εἶπε τοὺς ἐξῆς λόγους. «Ἐγὼσι πεθαίνουσι τὰ παλληκάρια. Ἄρκετόν σπύρον ἐσκόρπισα» ἔρχεται ἢ ὥρα νὰ συνάξῃ τὸ ἔθνος μου τὸν γλυκὺν καρπὸν».

Ρήγας Φεραῖος

20. Ἡ μεγαλοψυχία τοῦ Λάμπρου Τραπεζέλλα. (1750—1792)

1. Ὁ διαβόητος διὰ τὴν θρηωδίαν του Ἀλῆ-Πασσᾶς τῶν Ἰωνίων, ὅστις ἐγεννήθη τῷ 1741 εἰς τὸ χωρίον Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας, ἐπεθύμησε νὰ καθυποτάξῃ τὸ μικρὸν μὲν ἄλλ' ἠρωϊκὸν Σουῦλι. Τὸ Σουῦλι κείται ἐν τῇ Ἠπειφῷ πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Θεσπρωτικοῦ κόλπου ἐπὶ βράχων λίαν ἀποτόμων.

2. Ὁ Ἀλῆ-Πασσᾶς δις ἐνικήθη ὑπὸ τῶν ὀλιγαριθμῶν ἄλλ' ἠρωϊκῶν Σουλιωτῶν, ἦτοι κατὰ τὸ 1790 καὶ κατὰ τὸ 1792. Μετὰ δὲ τὴν ἦταν τοῦ 1792 ἐτεχνάσθη τὸ ἐξῆς δόλιον καὶ ἀπιστον στρατήγημα. Ἐξεστράτευσεν δὴθεν κατὰ τῶν ἀνησύχων κατοίκων τοῦ Ἀργυροκάστρου μετὰ δέκα χιλιάδων στρατιωτῶν.

3. Ἐργασθε δ' ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς δύο Σουλιώτας ὀλιγαρχητοῦς Γεώργιον Μπότζαρην καὶ Λάμπρον Τραπεζέλλαν, λέγων πρὸς αὐ-

τούς, ὅτι τοὺς «χαίρετ' αὐτὸν καὶ τοὺς φιλεῖ τὰ μάτια» καὶ τοὺς παρεκάλεε νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτὸν κατὰ τοῦ Ἀργυροκαστροῦ, πολλὰ ἐπισχυρομένοι αὐτοῖς. Καὶ ὁ μὲν Μπότσαφης, φρονίμως σκεπτόμενος, ἤρρηθ' ἡν ὑμπραξίν του, ὁ δὲ Τζαβέλλας ἐνέπεσεν εἰς τὴν παρίδα καὶ μετῆβη πρὸς τὸν Ἀλῆν μὲ ἐβδομήκοντα ἀνδρας.

4. Τότε ὁ Ἀλῆς εἶπεν εἰς τοὺς Σουλιάτας, ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ἀρχίσωσι τὰς πρώτας στρατιωτικὰς τῶν ἀσκήσεις. καὶ οὕτω τοὺς ἐξηπάτησε καὶ ἀφωπλέθησαν. Ἀμέσως τότε τοὺς περιζώνει, τοὺς συλλαμβάνει, τοὺς δένει δι' ἀλύσεων καὶ τοὺς στέλλει εἰς τὰ Ἰωάννινα. Μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ κερυεύσῃ τὸ Σοῦλι, διέταξε μετ' ἑαυτοῦ νὰ φέρωσιν ἑνωπίον του τὸν Τζαβέλλαν, καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν πολλὰς ἀμοιβάς, ἐὰν συγκατετάθητο νὰ τὸν βοήθῃ εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ Σουλίου ἅλλως εἶπεν ὅτι θὰ τὸν ψήσῃ ζωτανόν.

5. Ὁ Τζαβέλλας ἀπήγγησεν, ὅτι θὰ πράξῃ πᾶν ὃ, τι ἀπαιτεῖ ὁ Ἀλῆς ἂν ἰψ' ἐπέτρπε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τοὺς συμπατριώτας του, ἕνα ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα. Ὁ Ἀλῆς ἐδέχθη τοῦτο, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ κρατήσῃ ὡς ὅμιρον τὸν δωδεκαετῆ τοῦ Τζαβέλλαν ἰδὸν **Φῶτον**. Οὕτω δὲ καὶ ἔγενεν. Ὁ δὲ Τζαβέλλας, ἐπιστρέψας εἰς τὸ Σοῦλι, ἐξέθεσεν εἰς τοὺς ἀγγηγοὺς τὰ σχέδια τοῦ πασᾶ, καὶ τοὺς παρεκίνησε νὰ ἀνισταθῶσι γενναίως, χωρὶς νὰ συλλογισθῶσι τὸν υἱὸν καὶ τὴν οικογενεῖάν του. Πρὸς δὲ τὸν Ἀλῆν ἔγραψε τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν.

— «Χαίρομαι, ὅπου ἐγέλασα ἕνα δόλιον· εἰμ' ἐδῶ νὰ διαφεντεύσω ἡ τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἕνα κλέφτην ἄν καὶ σένα. Ὁ υἱὸς μου θέλει ἀποθάνει· ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσω πρὶν ἀποθάνω· κάποιοι Τοῦρκοι, σὺν κ' ἐσένα, θὰ ποῦν πῶς εἶμαι ἀπλαχνὸς πατέρας, μετ' ὅτι νὰ θυσιάσω τὸν υἱὸν μου γιὰ τὸν ἰδικόν μου λυτρωμόν. Ἀποκρίνομαι, ὅτι, ἂν ἐσὺ πάρῃς τὸ βουνόν, θέλεις σκοτώσει τὸν υἱὸν μου μετ' ὅτι ἐπιλοιπὸν τῆς φαρμέλλιας μου καὶ τοὺς συμπατριώτας μου ὅτε δὲν θὰ μπορέσω νὰ ἐκδικήσω τὸν θάνατόν σου· ἀμή, ἂν νικήσωμεν, θέλει ἔχω καὶ ἄλλα παιδιὰ ἢ γυναικὰ μου εἶναι νέα. Ἐὰν ὁ υἱὸς μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μὲνῃ εὐχарιστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἕξιος νὰ ζῆσῃ καὶ νὰ γινωρίζεται ὡς υἱὸς μου. Ἐτσι ἰ Προχώρασε λουτόν, ἔπιστε· εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ πιῶ τὸ αἷμά σου».

Ἐγὼ ὁ ὁμοσήμενος² ἔγθρος σου
Καπετᾶν Λάμπρος Τζαβέλλας»

1 Νὰ διαφεντεύσω = νὰ ὑπερασπίσω. — 2 ὠρκαίμενος.

6. Μετὰ τὴν ἐπιστολήν ταύτην, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Βελῆς εἶπεν εἰς τὸν Φῶτον, ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ ἐμέλλε νὰ τὸν ψήσῃ ζωτανόν. Ὁ δὲ Φῶτος ἀπεκρίθη· «Δὲν σε φοβοῦμαι ὁ πατήρ μου θὰ με ἐκδικήσῃ». Ἐδειλίκεν ἡ ἀγρία ψυχὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀπάναντι τῶν λόγων τούτων τοῦ Φῶτου, καὶ δὲν ἐθανάτωσεν αὐτόν. Ὁ Φῶτος, ἀνταλλαχθεὶς ἐντὸς ὄλιγου μετ' ἀρχμαλιώτους Τοῦρκους, ἐγένετο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ.

7. Ἐκδικήσας ὁμως πῶτος ὁ Ἀλῆς κατὰ τοῦ Τζαβέλλαν καὶ τοῦ Σουλίου, ἐφώρμησε μετ' ἐμάλῃν στρατιάν. Οἱ Σουλιάται δέ, διὰ στρατηγήματος ὑποχωρήσεως, ἄφησαν τὸν στρατόν του νὰ προχωρήσῃ ἄφου δὲ ἐπροχώρησεν ἀρκετὰ ἐπάνω εἰς τὸν βράχον, ἐπέπεσον κατ' αὐτοῦ καὶ ἐφόνευσαν διαχιλίους ἐχθρούς.

8. Ἡ Μπαχῶ, σύζυγος τοῦ Τζαβέλλαν, κατεκύλιε μετ' ἄλλων γυναικῶν λίθους κατὰ τὸν ἐχθρῶν. Ὁ Ἀλῆς, ὅστις παρετήρει τὴν μάχην ἀπὸ τινος παρακειμένου λόφου, ἔφηνεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, τριζῶν ἐκ λύσεως τοῖς ὀδόντας ἕνα κρυψὴ δὲ τὸ αἰσχρὸς του, διέταξε νὰ μείνῃσι κλειστὰ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως κατὰ τὴν εἰσοδόν του· ἐπὶ δεκαπέντε δὲ ἡμέρας ἔμεινε κερυυμένος ἐντὸς τοῦ παλατίου του. Ὁ περιωθθεὶς στρατὸς του ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα διασκορπισμένος. Τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσαν οἱ κατὰ τὸ 1792 ἀγῶνες τοῦ Ἀλῆ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ δὲ Λάμπρος ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐκ τῶν τραυμάτων.

21. Ὁ Σαμουήλ.

1. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου καὶ ἡ πτώσις αὐτοῦ. — Ὁ Ἀλῆ-πασᾶς δὲν ἐληθμόνει τὴν συμφορὰν, τὴν ὅποιαν ἐπαθεν ἐπὶ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔπαυε μελετῶν τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Μετὰ ὀκτώ εἴη, ἦται τῷ 1800, συνήθροσε στρατόν καὶ ἐπολιόκει τὸ Σοῦλι ἐπὶ τρία εἴη.

2. Τῷ 1803 δὲ ἐκυρίευσεν αὐτὸ διὰ προδοσίας ἐνὸς τῶν πολιούκων, ὅστις ἀνομάζετο Πήλιος Γούσης. Οὗτος, λαβὼν ὀλίγα χρήματα, ὠδήγησε κρυφίως διὰ στενωποῦ ἐν καιρῷ νυκτὸς στρατὸν τουρκικὸν εἰς τὸ Σοῦλι καὶ ἔκρυψεν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του.

3. Μάρτης δὲ φοβερῶς κατόπιν γενομένης, ἐπαχώρησαν οἱ ἀνδρεῖοι Σουλιάται εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, κείμενον μεταξὺ Σουλίου καὶ Κιάφας. Πολιορκούμενοι δ' ἐκεῖ ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, περιήλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνθηκολογήσωσι μετ' τὸν Ἀλῆν ἐπὶ τῷ ὄρφ νὰ ἀπέλθωσιν ἐλευθέρως, ὅπου ἂν θελήσωσι, μετὰ τῶν ἑλλῶν καὶ τῶν πραγμάτων τῶν. Ἀνεχώρησαν δ' ἐκείθεν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1803, διηρημένοι ὄντες εἰς τρία σώματα.

4. Ὁ ἡρωϊσμός τοῦ Σαμουήλ. — Ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς παρέμειναν ὁ ἀνδρείος μοναχὸς Σαμουήλ μετὰ

πέντε ἄλλων συναγωνιστῶν του, ἵνα λάβωσι τὸ ἀντίτιμον τῶν περι-
συνθέντων ἐκῆ πολεμοφοδίων, τὰ ὁποῖα ἤθελε νὰ ἀγοράσῃ ὁ Ἀλῆς.
Παρίστασαν δὲ δύο Τούρκοι καὶ εἰς γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ.

Ἐο ροαμματεὺς, ἀφοῦ ἐπλήρωσε τὰ χρήματα, ἔπεν εἰς τὸν Σα-
μουήλ: « Καὶ τόρα, ποῖαν τιμωρίαν, Καλόγηρε, νομίζεις ὅτι θὰ σοῦ
> ἐπιβάλλῃ ὁ Βεζύρης (ἐνωσὸν τὸν Ἀλῆν), ἀφοῦ παρεδόθης τόσον ἀ-
φρόνως εἰς τὰς χεῖράς του; »

— « Καμμίαν, ἀπεκρίθη ὁ Σαμουήλ, ἢ ὁποῖα θὰ δυνηθῇ νὰ τρο-
> μάξῃ ἀνδρωπὸν, ὅστις ἔμαρσε τὴν ζωὴν καὶ περιεφορῶνσε τὸν θά-
νατον. » Καὶ συγχρόνως ἐξεκένωσε τὸ πατόμιόν του ἐντός τῆς πυρι-
τιδοπαυθίτης. Φοβερὰ τότε ἔγενεν ἔκρηξις, πάντες δ' ἐφρονεώθησαν
καὶ κατεκάρησαν, πλὴν ἑνὸς μακρὰν ἱσταμένου καὶ ἀκούοντος. Τοῦ
ἤρως Σαμουήλ οὐδὲ ἴσως ἀνευρέθη ἀπὸ τὸ σῶμά του.

92. Αἱ Σουλιώτισσαι.

1. Ἐκ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ Σαμουήλ εὔρε πρόφρασι ὁ Ἀλῆς νὰ πα-
ραβῇ τὰς συνθήκας, καὶ ἀμέσως κατεδίωξε τοὺς ἀναχωροῦντας Σου-
λιώτας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σῶμα αὐτῶν κατώρθωσε νὰ σωθῇ.

2. Τὸ δὲ δεύτερον κατέφυγε καὶ ὠχρωσθήεις τὸ Ζάλογγον, τὸ ὁ-
πιῶν ἔκειτο ἐπὶ ὑψηλῶν βράχων, ὅπως τὸ Σοῦλκ, ὑπεράνω τοῦ Ἀ-
λέροντος ποταμοῦ.

3. Μετὰ δὴήμερον ἀγῶνα ἐξητηλήθησαν αἱ ὀλίγοι τροφαὶ καὶ τὰ
ὀλίγα πολεμοφοδία, αἱ δὲ πηγαὶ τοῦ ὕδατος κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ
ἐχθροῦ.

4. Τότε ἐξήκοντα γυναικες Σουλιώτισσαι ἔλαβον τὰ τέκνα των εἰς
τὰς ἀγκάλας, ἔτρεξαν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ἀποκρημένου βράχου, ὅπου
μόλις ἤκούετο ὁ ὄχθος τοῦ μάτωθεν βέοντος καὶ ἀφρίζοντος Ἀχέ-
ροντος ποταμοῦ, ἐρίλησαν διὰ τελευταίαν φορὰν τὰ φίλιτά των καὶ
τὰ ἐσφενδόνησαν κάτω εἰς τὸν ποταμόν· αὐταὶ δέ, λαβοῦσαι τὰς χεῖ-
ρας ἀλλήλων καὶ τραγυδοῦσαι καὶ χορεύουσαι τὸν σαρτὸν χορὸν, ἐ-
πήθησαν κατὰ σειρὰν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου
ὑψους εἰς τὸ βάραθρον, ἵνα μὴ πέσωσι ζῶσαι εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρ-
κων. Ἐκ δὲ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἦσαν ὀκτακόσιοι, διεσώθησαν μόλις
ἑκατὸν πενήκοντα, φυγόντες ἐν ὧρα νυκτὸς διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν
εἰς τὴν φιλικὴν Πάτραν.

5. Τὸ δὲ τρίτον σῶμα τῶν Σουλιωτῶν, καταδιωκόμενον, κατέφυ-
γεν εἰς τὸ Μοναστήριον Σελτισσῶν, ὅπου ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἐτηκο-
λούθησε τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἀλῆ μέχρις Ἀπριλίου τοῦ 1804. Τέ-
λος δὲ περιεσώθησαν 45 μόνον ἄνδρες, φυγόντες εἰς τὴν Πάτραν ὑπὸ
τὸν Μπότσαρη.

6. Τοιοῦτο τέλος ἔσχον οἱ ἄγωνες τοῦ ἡρωϊκοῦ Σουλίου. Ὁ δὲ
αἰμοβόρος Ἀλῆ-πασῶς ἐτελεύτησε τὸν βίον κακῶς τῷ 1822 ἄγων τὸ
81 ἔτος τῆς ἡλικίας του, διότι ἐπανεστάρησε κατὰ τοῦ Σουλιάτου·
οὗτος δ' ἐπέμπε τὸν στρατάρχην Χουρσίτ μετὰ πολλοῦ στρατοῦ κατ'
αὐτοῦ εἰς Ἰωάνναινα, ὅπου ἐπολιόρκησεν αὐτὸν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ
μεταβῇ εἰς νησίδα ἵνα ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆς νησίδος
δέ, πλεῖστας μὲ λέμβον, ἐφόνευσεν αὐτὸν ὁ Κισσὲ Μεχμέτ Πασῶς· ἀπο-
κόψας δὲ τὴν κεφαλὴν του ἔφερεν εἰς τὸν Χουρσίτ ἐν Ἰωαννίνοις, ἐ-
κείνος δ' ἀπέστειλεν αὐτὴν πρὸς τὸν Σουλιάτου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

93. Ὁ Βορηῆς ποῦ τάρνακια παγώνει.

Ἦτο νόχτα. Εἰς τὴν στέγῃ ἐβογγούσε

Ὁ βορηῆς, καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι.

Τί μεγάλο κακὸ νὰ ἐμνηοῦσε

Ὁ βορηῆς, ποῦ τάρνακια παγώνει!

Μέσ' ἔς τὸ σπίτι μιὰ χαροκαμένη,

Μιὰ μητέρα ἀπὸ πόνους γεμάτη,

Ἦ τοῦ παιδιοῦ τῆς τὴν κούνια σκυρμένη

Δέκα νόχταις δὲν ἔκλειγε μάτι.

Εἶχε τρία παιδιὰ πεθαμένα,

Ἄγγελουδία, λευκὰ ἄν τὸν κρίνο.

Κ' ἕνα μόνον τῆς ἔμενεν, ἕνα,

Καὶ ἔς τάφο κοντὰ ἦτο κ' ἐκεῖνο.

Τὸ παιδί τῆς μὲ κλάμα ἐβογγούσε

Ὡς νὰ ἐζήτῃε τὸ δόλιο βοήθεια,

Κ' ἡ μητέρα σιμὰ του ἐθρηνοῦσε

Μὲ λαχάρα χτυπώντας τὰ στήθια.

Τὰ γογγύσματα ἔκεινα καὶ οἱ θρήνοι

Ἐπλήγωναν βαθεῖα τὴν ψυχὴ μου.

Σύντροφός μου ἡ ταλαιπώρος ἐκείνη,

Ἄχ! καὶ τὸ ἄρρωστο ἦτο παιδί μου.

Ἦ τοῦ σπιτιοῦ μου τὴ στέγῃ ἐβογγούσε

Ὁ βορηῆς, καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι.

Ἄχ! μεγάλο κακὸ μοῦ ἐμνηοῦσε

Ὁ βορηῆς, ποῦ τάρνακια παγώνει.

1. Τὸ πλῆρες πάθος καὶ ἀφελείας λαμπρὸν τοῦτο ποίημα ἐγράφη ὑπὸ τοῦ
Γ. Ζαλακώστα τῷ 1848 ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατέρου αὐτοῦ τοῦ Χρίστου.

Τὸ γιατρὸ καθὼς εἶδ' ἐσηκώθη
 Σὰν τρελλή. Ὅλοι γύρω ὄπαταϊναν·
 Φλογεροὶ τῆς ψυχῆς τῆς οἱ πόθοι
 Μὲ τὰ λόγι' ἀπ' τὸ στόμα τῆς βγαΐναν.

Ὁ, κακὸ ποῦ μ' εὗρῃκε μεγάλο !
 Τὸ παιδί μου, Γιατρέ, τὸ παιδί μου . . .
 Ἐνα τὸ χὼ δὲν μ' ἔμεινεν ἄλλο.
 Σωσέ μου το καὶ πάρ' τὴν ψυχὴ μου.

Κί' ὁ Γιατρός μὲ τὰ μάτια σκυρμένα
 Πολλὴν ἄραν δὲν ἄνοιξε στόμα,
 Τέλος πάντων — ὄχ, λόγια χαμένα —
 Μὴ φοβάσαι, τῆς εἶπεν, ἀκόμα.

Κ' ἐκαμώθη πῶς θέλει νὰ σκύψη
 Ἐστὸ παιδί, καὶ νὰ ἰδῇ τὸ σφυγμὸ του.
 Ἐνα δάκρυ ἐπροσπάθει νὰ κρύψη,
 Ποῦ κατέβη 'ς τ' ὄχρὸ προσωπὸ του.

Ἐστὸ σπιτιὸ μας τὴν στέγη ἐβογγούσε
 Ὁ βορηῆς, καὶ ψιλὸ ἔλεφετε χιόνι.
 Ἄχ ! μεγάλο κακὸ μᾶς μνηούσε
 Ὁ βορηῆς ποῦ τάρνάκια παγώνει.

Ἡ μητέρα ποτὲ δακρυρμένο
 τοῦ γιατροῦ νὰ μὴ νοιώσῃ τὸ μάτι,
 Ὅταν ἔχη βαρῆν ἄγλαυμένο
 Τὸ παιδί τῆς σὲ πόνου κρεβάτι !
 Γ. Ζαλοκώστας.

24. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία

1. Ἡ ἴδρυσις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. — Εἰς τὴν Ὀδησόν, ἐμπορικὴν πόλιν τῆς Ρωσίας, κειμένην εἰς τὰς βορείους ἀκτῆς τοῦ Ἐξέεινον Πόντου, καίφικον καὶ κατοικοῦσι πλείστοι Ἕλληνες, εἰ ὅποιοι ἀπ' αἰῶνος καὶ πλέον μετέβησαν ἐκεῖ, ὅπως ἐλευθέρως ἐπιδιοθῶσιν εἰς τὸ ἔμπόριον, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ λησμονήσωσι τὸ πρὸς τὴν πατρίδα των καθήκον.
2. Οἱ Ἕλληνες, μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ὑποφέρωσι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ἐσκέπτοντο νὰ ἐνώσωσι πάλιν τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστά-

σεως. Αἱ προηγουμένη ὁμοῦ μερικαὶ ἐκείναι Ἐπαναστάσεις τῶν Σουλιωτῶν, καὶ ἄλλαι, ἐδίδαξαν αὐτοῦς, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ Ἐπαναστατήσωσιν ὁμοῦ πάντες, διὰ νὰ ἐπιτύχωσιν ὅ,τι ἐπόθουν.

3. Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον τῆς κοινῆς συνεννοήσεως καὶ τῆς γενικῆς κατὰ τῶν Τούρκων ἐξεγέρσεως ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων, συνέστη ἐν Ὀδησῶ τῆς Ρωσίας τῷ 1814 Ἐταιρεία τις, ἣ ὀνομαζομένη **Φιλικὴ Ἐταιρεία**. Πρῶτοι ἰδρυταὶ αὐτῆς ὑπέβησαν τρεῖς Ἕλληνες μικρέμποροι τῆς Ὀδησοῦ, ὁ Σκουφᾶς, ὁ Τσακάλωφ, καὶ ὁ Ξάνθος.

4. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἔγεναν μέλη τῆς Ἐταιρείας ταύτης οὐ ἐπιφανέστατοι ἐκ τῶν ἐπιταχῶν Ἑλλήνων, ὅτινες τοιουτοτρόπως συνεδέθησαν μεταξὺ των πάντες, προσειῶτες, ναυτικοί, κλέφται, ἀρματολοί, ἔμποροι, γεωργοί, λόγιοι.

5. **Ζήτησις ἀρχηγοῦ.** — Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχον ἀρχηγόν, εἶχον δὲ ἀνάγκην τῆς βοηθείας ἰσχυροῦ τινος Κράτους, ἀπεφάσισαν καὶ ἐπέμψαν τῷ 1820 τὸν Ξάνθον εἰς τὴν Πετρούπολιν τῆς Ρωσίας, ὅπως παρακαλέσῃ τὸν μέγαν ἄδρα **Ἰωάννη Καποδίστριαν**, Κεραυροῦ τὴν πατρίδα, ὅστις τότε ἦτο Ὑπουργὸς τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας, ἵνα δεχθῇ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

6. Ὁ Καπαδιστριας ἠρνήθη, εἰπὼν, ὅτι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον οὐδεμίαν διάθεσιν εἶχεν ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος νὰ περιπλακῇ εἰς πολέμους, καὶ ὅτι δὲν ἦτο φρόνιμον ἀκόμη νὰ ἐπιστατήσῃ ἡ Ἑλλάς. «Ἐἴχομαι ὁμοῦ, εἶπε πρὸς τὸν Ξάνθον, νὰ αἰς βοηθήσῃ ὁ Θεὸς πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ.»

7. **Ἀρχηγὸς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.** — Τότε ὁ Ξάνθος ἔκαμε τὴν πρότασιν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Οὗτος ἦτο ἀνδρείος στρατηγὸς καὶ ὑπασιπότης τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὴν δὲ μάχην κατὰ τοῦ Ναπολέοντος εἶχεν ἀπολέσει τὸν δεξιὸν βραχίονα.

8. Ὁ Ὑψηλάντης, συνεννοηθεὶς καὶ μὲ τὸν Καποδίστριαν, ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐξήγησε δὲ καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ἀπεφίσειαν ἄδειαν ἀπουσίας λόγῳ ὑγείας καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ 1820 κατήλθεν ἐκ Πετρούπολεως εἰς Ὀδησόν. Ὡστε δὲν ὑπελείπετο πλέον ἄλλο τι, εἰμὴ ἡ ἐκδηρῆσις τῆς Ἐπαναστάσεως.

25. Θεοῦ παρουνία.

1. Θεὸς ὑπάρχ' εἰς οὐρανοῦς,
 προστάτης τῶν ἀνθρώπων,
 καὶ ἡ καρδιά καὶ ὁ νοῦς
 τὸν βλέπει εἰς πάντα τόπον.
2. Τὸν βλέπ' εἰς τὸν οὐράνιον
 φωσῆθρα τῆς ἡμέρας,
 καὶ εἰς τὸ φῶς τὸ δάνειον
 τῆς νυκτοπόρου σφαιρας.

3. Τὸν βλέπει, διὰν καταγῆς
σωρεύη μαῦθα νέφη,
κι' διὰν παρήγορος τῆς γῆς
γαλήνη ἐπιστρέφῃ.
4. Τὸν βλέπει εἰς τὸν ἡμέρον
παλμὸν τῆς εὐτυχίας,
ἀλλὰ κ' εἰς τὴν ἐφήμερον
δόδον τῆς καρδίας.

5. Εἰς τοῦραν τοῦν πάπυρον
ἢ δόξα του ἐγρῶφι,
καὶ τὸν ἐμνεῖ τὸ ἄπειρον
καὶ ἡ ζωὴ κ' οἱ τάφοι.

6. Τὸ κράτος Του δοξάζοντα
τὸν ἰζέμουσι τὰ ὄντα,
τὸν πᾶν ἔξουσιάζοντα
καὶ πανταχοῦ παρόντα.

Ἄλ. Ραγκαδάς.

26. Ἡ ἀπαγχονίδις τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου. (1745—1821)

1. Ἡ ὄργη τῆς Τουρκίας. — Ἡ Τουρκία ἀργίσθη σφόδρα κατὰ τὸν Ἑλλήνων, ἐπειδὴ ἐνανεοτάτησαν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Χριστιανούς. Ἐφυλάκισε λοιπὸν, ἀκεφαλίσσε καὶ μωριετρόπως ἐβασάνισσε πλείστους ἐπισήμους Ἑλλήνας, κατὰ τῶν ὁποίων συνελάμβανεν ὕπνοισις, ὅτι ἤβηλον τὴν ἐπανάστασιν ἢ ὑπεδοήθουν αὐτὴν. Πλείστα δ' ἐπίσημα καὶ σπουδαία μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, κατοικοῦντα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπεκεφαλίσθησαν ἢ ἐκρεμάσθησαν.
2. Ἡ σύλληψις τοῦ Πατριάρχου. — Αἱ μεγάλοι αὐταί σφαγαὶ συνέπεσε νὰ ἀρχίσωσιν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα τῶν Χριστιανῶν, τὸ ὅποιον τότε συνέπιπε νὰ ἐορτάζηται τὴν 10 τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου. Ἦλθε καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα. Τὸ μεσονύκτιον μετέβησαν οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὴν θείαν λειτουργίαν ἐτέλεσεν ὁ Πατριάρχης μετὰ δώδεκα ἀρχιερέων κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν.
3. Ἀφοῦ ἐτελείωσεν ἡ λειτουργία, ἀνεχώρησαν ὅλοι ἀνενόχλητοι εἰς τὰ ἴδια. Ὁ δὲ Πατριάρχης ἀνέβη εἰς τὰ πατριαρχεῖα, καθ' ἣν ὥραν ἤρχισε νὰ φωτίζῃ. Ἀμέσως δὲ τότε ἦλθε πρὸς αὐτὸν ὁ μέγας διερμηγεὺς τοῦ Σουλτάνου, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου· εἰσήχθησαν δὲ οἱ δύο οὗτοι εἰς τὸ συνοδικόν, ὅπου μετ' ὀλίγον εἰσήλθε καὶ ὁ Πατριάρχης· τότε ὁ μέγας διερμηγεὺς Σταυράκης Ἀριστάρχης τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ γραμματεὺς φέρει φερμάνι καὶ ἔχει διαταγὴν νὰ ἀναγνώσῃ αὐτὸ ἀθάρεϊ ἐνώπιον τῶν ἀρχιερέων, τῶν προύχοντων, καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν συνεγγιῶν.
4. Ὁ Πατριάρχης διέταξε νὰ συνέλθωσι πάντες οὗτοι, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἀνεγνώσθη τὸ φερμάνι, λέγον· «Ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρό-

»νου ἀχάριστος καὶ ἄπιστος πρὸς τὴν Πέλιν καὶ ῥαδιοῦργος» γίνεται ἐκπιωτος τῆς θεσεώς του καὶ τῷ προσδιορίζεται διαμονὴ τὸ Καδί-κιὸ μέχρι δευτέρας διαταγῆς.» Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ φερμανίου τοῦτου ἀπήχθη ὁ ὑπερεδδορμηκοντοῦ-της Πατριάρχης εἰς τὸ δεσμοταγίριον.

5. Ἡ ἀπαγχονίδις. — Κατόπιν δὲ ἐκ τοῦ δεσμοταγίου ἀπήγαγον αὐτὸν ἐπὶ πλοιαρίου εἰς τὸ παράλιον τοῦ Φαναρίου καὶ ἐκείθεν οδευόντες ἔφθασαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα· ἐκεῖ τότε ὁ δῆμιος τὸν ἐκρέμασε, προσευχόμενον ὑπὲρ Πίστewος καὶ Πατριδος, ἐκ τοῦ ἀνωφλιουτῆς μεγάλης πύλης τῶν Πατριαρχείων μετὰ τὴν μεσημέριαν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἐκρέμασαν οἱ Τούρκοι καὶ τρεῖς ἀρχιερεῖς μετ' ὀλίγον δὲ ἄλλους τέσσαρας καὶ κατέσφαξαν δεκασιχλίους Χριστιανούς, πολλοὺς δ' ἐξώρισαν, καὶ πλείστοι ἐδραπέτευσαν.

6. Ἡ καταθύσις τοῦ πτώματος. — Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ λείψανον ἐπὶ τῆς ἀγρόνης· τὴν δὲ τετάρτην τὸ κατέβασεν ὁ ἀγχιονιστῆς, τὸ ἔσυραν οἱ ἔχθροὶ κατὰ γῆς καὶ τὸ ἐχλεύασαν, κατόπιν δὲ τὸ ἔρριψαν εἰς τὸ μέσον τοῦ Κερατίου κόλπου, δέσαντες τρεῖς λίθους ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ πτώμα τότε ἐδηθήθη.

7. Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ πτώματος καὶ ἡ μετακομιδὴ εἰς Ὀδησσόν. Μετ' ὀλίγας

δὲ ἡμέρας ἀνεφάνη τὸ λείψανον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης πρὸς τὸν Γαλατῶν ἐν μέσῳ δύο πλοίων Χριστιανικῶν. Αφοῦ δ' ἐνώπιωσεν, ἀνεῖλκυσε αὐτὸ ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ἕτερου τῶν πλοιάρχων, Κεφαλλὴν τὴν πατριδα καὶ Σκλάβος τὸ ὄνομα. Μετεκόμισε δ' αὐτὸ εἰς τὴν Ὀδησσὸν τῆς Ρωσσίας καὶ τὸ ἀπέθεσεν ἐν τῷ ἐκεῖ λοιμοκομείῳ.

8. Ἡ ταφή. — Τότε ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ρωσίων Ἀλέξανδρος ὁ Α' ἐξέδωκε διατάγμα καὶ συνήχθησαν πᾶσαι αἱ πολιτικαί, αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ἱερατικαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως, συνώδευσαν δὲ ἐν μεγάλῃ τελετῇ τὸ λείψανον εἰς τὸν μητροπολιτικὸν Ναὸν τῆς Ὀδησοῦ, ὅπου διέκεινεν

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος.

ἐπὶ 30 ἡμέρας προσκυνούμενον. Κατόπιν δ' ἐν μεγάλῃ πάλιν τιμῇ μετινέχθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἑλλήνων *καὶ ἐτέθη ἐν μνήματι καινῷ* ἐντός τοῦ Ἁγίου Βήματος, ὡς λείψανον ἱερομάρτυρος.

9. **Ἡ μετακομιδὴ εἰς Ἀθήνας.** — Μετὰ πεντηκοντα δὲ ἔτη μετεκομίσθη τὸ λείψανον, κατὰ τὸ ἔτος 1871, ἐξ Οδησσοῦ εἰς τὸν μητροπολιτικὸν Ναὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐναπετέθη ἐντός μεγάλοπρεποῦς μνημείου ἐκ μαρμάρου, ὅπου καὶ εὑρίσκεται σήμερον.

10. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἦτο Πελοποννήσιος, ἐκ Δημησιάνης τῆς Γορτυνίας, γεννηθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1745 (ἢ κατ' ἄλλους τῷ 1751), ἦτο δὲ πτωχότατος καὶ ὀνομάζετο Γεώργιος Ἀγγελόπουλος.

11. Ὁ ἄγριος θάνατος τοῦ Πατριάρχου ἐξώργισεν ἔτι μάλλον τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ πεισματωδέστερον ἠγωνίζοντο οὗτοι τοῦ λοιποῦ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος.

12. Τῷ 1871, ὅτε μετινέχθη ἐξ Ὀδησοῦ εἰς Ἀθήνας τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου, ἐγένετο μεγάλη τελετὴ ἐν Ἀθῆναις. Τῷ 1872 δὲ οἱ Ἕλληνες ἔστησαν καὶ μαρμάρινον ἀνδριάντα τοῦ Γρηγορίου παρὰ τὰ προπύλαια τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, πλησίον τῶν ἀνδριάντων Κοραΐ καὶ Φεραίου· ὁ δὲ ἔθνικὸς ἡμῶν ποιητῆς *Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης* ἀπήγγειλε τότε ποιήματα πρὸς τὸν ἀνδριάντα, τὸ ὅποιον ἤρχιζεν ὡς ἑξῆς:

*Πῶς μὰς θαρρεῖς ἀκίητος ; . . . Ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου ;
Τὰ φερεσά σου τὰ ὄνειρα ; . . . !*

27. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. (1770—1843)

1. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἡ γενεὰ αὐτοῦ. — Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἀνήκεν εἰς περιώνυμον καὶ ἀρχαίαν οἰκογένειαν κλεφτῶν. Εἶχε δὲ γεννηθῆ τῷ 1770 εἰς τὸ *Ραμοβοῦνι* τῆς Μεσσηνίας ὑποκώτω ἐνὸς δένδρου, ἐπειδὴ πολὺς κόσμος τότε εἶχε καταφύγει εἰς τὰ βουνὰ ἐξ αἰτίας τῆς θρημοδίας τῶν Τούρκων. Οὐδεὶς ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κολοκοτρώνη εἶχεν ἀποθάνει ἐκ φυσικοῦ θανάτου. Μόνον ἀπὸ τοῦ 1762 μέχρι τοῦ 1806 ἐφονεύθησαν *ἐβδομήκοντα* Κολοκοτρωνεῖς, μαζόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ πατὴρ δὲ τοῦ Θεοδώρου Κωνσταντῖνος, φονεύσας 700 ἀπίστους, εἶχε συλληφθῆ ὑπὸ τῶν Τούρ-

1. Βλέπε «Ἀπόλλωνα» Θ. Ἀποστολοπούλου σελ. 50 καὶ «Ἡρόδοτον» ἰδίου σελ. 154.

κων εἰς τὸ Νησίον, ὅπου πῶτον μὲν ἐκοψαν τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ τὸν ἀπηγχόμισαν. Ὁ Θεόδωρος ὁμῶς ἔγεινεν ἀνὴρ, διὰ τὸ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του.

2. Τὸ βρωμαλέον, οὐχὶ δὲ καὶ ὑψηλόν, αὐτοῦ σῶμα, τὸ ὅποιον ἐν μέσῳ περιέβαλλε κοκκίνη φουστάνηλλα, ἡ μακρὰ κόμη του, ἡ μεγάλη κεφαλή, ἐπὶ τῆς ὁπίας εἴσθριε ὡς κάλυμμα περιεφασαλίαν ἔχουσαν σχῆμα ἀρχαίας περιεφασαλίας, τὸ ἴσχνόν του πρόσωπον, τὸ μελαγχρόνιον του χρῶμα, οἱ μικροὶ καὶ γοργοὶ σφαιλμοὶ του, τὸ ἄτρυμον καὶ ἀστράπττον βλέμμα του, αἱ πυκναὶ ὄφρες, τὸ εὐρὺ μέτωπον, ἡ ἀγρυλωτὴ του ρίς, ἡ βροντοδὴς ὡς κεκρυμνὸς φωνὴ του, ἡ πειστικωτάτη γλώσσά του, πάντα ταῦτα κατέπληττον τοὺς βλέποντας αὐτόν.

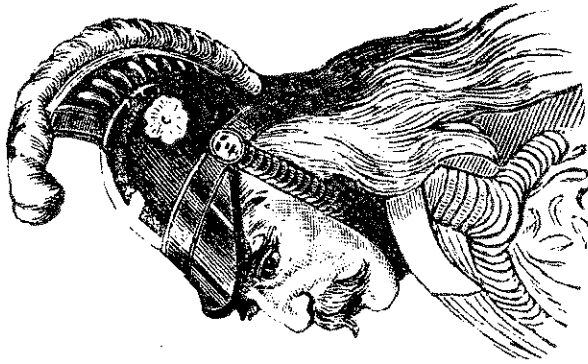
3. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εἶχε τοιαύτην καὶ τασούτην ὀρθότητα πνεύματος, εὐγλωττίαν, στρατηγικὴν ἱκανότητα, πανουργίαν, γνώσιν τῶν πραγμάτων καὶ τέχνην τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συμπεριφορᾶς, ὥστε πάντες ἀνεγνώριζον τὴν ἀξίαν του καὶ ἐέβουτο αὐτόν.

4. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀν καὶ δὲν ἔξευρε γράμματα, ἐγίνωσκεν ὁμῶς ἐκ παραδόσεως καλῶς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους του καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν προγόνων του. Οἱ Τούρκοι τὸν ἐμίσουν καὶ οἱ Κλέφται τὸν ἐέβουτο.

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

5. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐσυνήθιζε νὰ λέγῃ, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸς ὑπέγραψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ὑπογραφήν του.

6. Διαχρεῖς ἐνορεῖ ἐκ τοῦ οἴκου του καὶ τῆς πατρίδος του ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἠναγκασθὴ νὰ καταφυγῆ εἰς τὴν Ζάκυνθον, (ἧτις πόλιν μὲν διετέλει ὑπὸ τὴν Ρωσίαν, μετ' ὀλίγον δὲ περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων, καὶ τῷ 1809 εἰς χεῖρας τῶν Ἀγγλῶν.) Ὁ Κολοκοτρώνης κατέταχθη εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν, τὸν ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν κατὰρτίσθῆναι, ἠγωνίσθη δὲ ὡς Ἴόνιος λοχαγὸς παρὰ τὴν Λευκάδα κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἀνῆλθε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου ἐν τῷ στρατῷ. Βραδύτερον ὁμῶς ἐγκατέλιπε χεῖρὴν τῆς πατρίδος τὴν θέσιν του ἐκείνην, ἵνα κατελθῇ εἰς Πελοπόννησον.

7. Ὅτε κατήλθεν εἰς τὴν Μάνην τῷ 1821, εἶχεν ἡλικίαν 52 ἐτῶν· διὰ τοῦτο ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του ὁ *Γέρος τοῦ Μορηᾶ*. Ὅτε ἠκούσθη εἰς ὄλην τὴν Πελοπόννησον ἡ εἰδήσις, ὅτι ὁ γέρον Κολοκοτρώνης ἦλθεν εἰς τὴν Μάνην, τρόμος κατέλαβε τοὺς ἔθρους, ἀνεβάρησαν δὲ μεγάλως οἱ Ἕλληνας. Ἡ δὲ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐπέδιψε νὰ συλλαβῆ καὶ θανατώσῃ τὸν ἐπικίνδυνον ταραξίαν.

8. Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν ἀνεδείχθη ὁ ἰκκνωτότερος καὶ ὁ καταλλήλοτατος πάντων νὰ ἔχῃ τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὸν διεξαγόμενον κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα.

9. **Τὰ πρότα ἔργα τοῦ Κολοκοτρώνη.**— Εὐθύς δὲ ὡς ἐπάτησε τὸν πόδα εἰς τὴν Πελοπόννησον, κατήρτισεν ἴδιον ἰσχυρὸν σῶμα πολεμιστῶν.

10. Ἐν πρώτοις δὲ κατέλαβε τὰς Καλάμους μετὰ τοῦ *Παρόμπεη*. Ἐπειτα δὲ ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀρακιδίαν, ἀπέλειπε τοὺς ἔθρους ἐν Καρυταίνῃ, κατέλαβε τὰς περὶ τὴν Τρίπολιν στρατηγικὰς θέσεις Βαλτέτσι, Βέρβινα, Χρυσόβιται καὶ ἄλλας ἐπολιόρκησε τὴν Τρίπολιν καὶ ἠναγκάσεν αὐτὴν νὰ παραδοθῆ τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1821, ὡς θὰ ἴδομεν ἄνω.

11. **Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως.**— Τὸ μέγα στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο εἰς ἀρχῆς ἡ πολιορκία καὶ αἰώσις τῆς Τριπόλεως, ἥτις ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῶν Τούρκων ἐν Πελοποννήσῳ, περιεβλήτετο δὲ διὰ τεχνόνισχυρῶν καὶ περιελαμβάνε πλυσμὸν τριακοντα χιλιάδων ψυχῶν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν εἶχον καταφύγει ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως πολλοὶ Τούσκοι.

12. Πάντες οἱ καπετναῖοι, ἦτοι ὁ Ἡλίας Μαυρομηχάλης, ὁ Νικότας, ὁ Ἀναγνωστράφης, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ἄλλοι δὲν παρεδέχοντο ἐν ἀρχῇ τὸ μέγαν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ υπεχώρησαν εἰς Ἀρακιδίαν εἰς Μεσσηλίαν. Ἐνῶ δὲ προέτρεπον καὶ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ υποχωρήσῃ, αὐτὸς ἀπεκρίθη λίαν περίλυπος·

— «Δὲν ἔρχομαι. Ἄν θέλετε σῆς, τραβᾶτε. Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ πουλλὰ μὲ γνωρίζουν. Ἄν χαθῶ, κἀλὸ νὰ μὲ φᾶν αὐτά.»

Καὶ ἐκείνοι μὲν ἀνεχώρησαν πάντες, οἰκείροντες τὸν ἄνδρα τσοῦ-
τον, ὥστε ὁ Παπαφλέσσας εἶπε πρὸς ἕνα τῶν Μακιατῶν· «Βρέ, μείνε
» σὺ μαζί του νὰ μὴν τὸν φᾶν οἱ λύκοι».

13. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, μείνας ὁλομόναχος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χρυσοβιταίου, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του καὶ ἀσπασθεῖς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, εἶπε·

— «Πανογία μου, βοήθησε τοὺς χριστιανοὺς. Τοὺς ἐπήραμε ἕ τὸ
» λαμό μας».

14. Καὶ ταῦτα εἰπόν, ἐφρόντισεν ἄμέσως ὁ ἀτρόμητος ἀνὴρ νὰ

περισυλλεξῆ ἄνδρας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ ἐξακολουθῆ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σχεδίου του, ἕως ὅτου καὶ οἱ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ ἀνεγνώρισαν τὴν ὀρθότητα αὐτοῦ, ἐπανεῆλθον εἰς Ἀρακιδίαν καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐκυρεύεσκον τὴν Τρίπολιν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγήαν τοῦ Πέτρου Μαυρομηχάλη.

15. **Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.**— Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, ὁ Κολοκοτρώνης κατέστρεψε τὸν στρατὸν τοῦ Δράμαλη εἰς τὸ στενὸν τῶν Δερβενακίων ἐν Ἀργολίδι τὴν 25 μέρου τῆς 27 Ἰουλίου 1822, ὅτε καὶ διορίσθη ἀρχιστρατηγος.

28. Ἡ Ανάκουρα καὶ ἡ Γιῶνα.

Κλαῖνε τὰ μῦθρα τὰ βουνά,
παρηγοριά δὲν ἔχουν.

Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψῆλωμα,
δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια.

Ἡ κλεφτουριά τ' ἀρνήθηκε
καὶ ὄφθαλμοί ᾤ τούς κάμπους.

Ἡ Γιῶνα λέει τῆς Ανάκουρας
κ' ἡ Ανάκουρα τῆς Γιῶνας·

τί τὰ σοῦ εἰπῶ, βουνό μου,
τὴν κλεφτουριά τὴν χιόρονια
οἱ φωριασμένοι κάμποι·

Ἡ Ανάκουρα ᾄδ' ἄκουσε
πολὺ τῆς κακοφάνη.

Κυτᾶει δεξιά, κυτᾶει ξερβά,
κυτᾶει κατὰ τὸν κάμπο·

— «Βρέ κάμπε, ἀρρωσιάρικε,
βρέ κάμπε μαρμαζάρη,

Μὲ τὴ δική μου λεβεντιά
νὰ στολιστῆς γυφούεις;

Γιὰ βγάλε τὰ στολιδία μου,
δὸς μου τὴν λεβεντιά μου,

Μὴ λυώσω ὄλα τὰ χιόνια μου
καὶ θάλασσα σὲ κάμω».

(Δημῶδες)
(τέως ἀνεκδοτὸν)

29. Ἁθανάσιος Διάκος.
(1788—22 Ἀπριλίου 1821)

1. Ὁ Ἁθανάσιος Διάκος, νέος ῥωμαλέος καὶ πολὺ ὠραῖος, εἶχε γεννηθῆ ἐν Ἀγιοταίῃ τῆς Δωριδος περὶ τὸ ἔτος 1788 ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ κατήγετο ἐκ Μουσουνίτης τῆς Παρνασσίδος. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ Ἡ Μουσουνίτικα λέγεται πατρίς τοῦ Διακοῦ.

2. Ὁ Ἁθανάσιος προωρίσθη ὑπὸ τῶν γονέων του διὰ τὸν μοναχικὸν βίον· ἔζησε δὲ ὡς ἑφομόναχος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας. Ἄλλ' ὁ ἐλευθερος ἀπὸ τῶν ὀρέων ἦτο εἰς αὐτὸν θελκτικώτερος ἢ ὁ μονα-

νακικός βίος, και διά τούτο ἐτάχθη βραδύτερον εἰς τὸ κλέφτικον σῶμα τοῦ Σκαλτσοδήμου, κατόπιν δὲ (τῷ 1816) ὡς πρωτοπαλλήλαρον τοῦ ἀρματολοῦ Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσου, και μετὰ ταῦτα ἐξελέγη ὀπλαρχηγὸς τῆς Λεβεδείας.

3. Ὁ Διάκος, ὀπλαρχηγὸς ὢν, ὕψωσε τὴν ἐπαναστατικὴν του σημαίαν τῇ 1 Ἀπριλίου 1821, πολιορκήσας δὲ τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Λεβεδείας ἐγκλεισθέντας Τούρκους ἠνάγκασεν αὐτούς ἐντὸς οὐκτὼ ἡμερῶν νὰ παραδοθῶσι.

4. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας.— Ἐπειτα δὲ ἐξεστράτευσεν πρὸς τὰς Θερμοπύλας και, συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Δουβουνιώτου και τοῦ Πανουργιά, ἐπολιόρκει μετ' αὐτὸν τὴν Ὑπάτην. Ἐκεῖ ἔμαθον, ὅτι κατέφθασαν δύο Τούρκοι ὑποστράτηγοι, ὁ Ὀμέρ Βρωῶνης, και ὁ Κιοσέ-Μεγμέτι, τοὺς ὁποίους ἐξ Ἰωαννίνων ἀπέστειλεν ὁ ἐκεῖ εὐρισκόμενος στρατάρχης Χουραϊτ-πασσᾶς με ἐννεὰ χιλιάδας πεζῶν και ἵππέτων.

5. Τότε οἱ Ἕλληνες συνεκρότησαν συμβούλιον και ἀπεφάσισαν ὁ μὲν Πανουργιάς με ἐξακοσίους Σαλωνίτας νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον Μουσταφάμπει παρά τὴν ὄδον τῶν Σαλώνων· ὁ δὲ Δουβουνιώτης με τετρακοσίους ἀνδράς νὰ καταλάβῃ τὴν γέφυραν τοῦ Γοργοποτάμου· ὁ δὲ Διάκος με πεντακοσίους νὰ καταλάβῃ τὴν ἐπὶ τοῦ Σπέρχειου ποταμοῦ γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας και τὴν ἀγροσαν εἰς τὰς Θερμοπύλας ὁδόν, τὴν διερχομένην διὰ τῆς γεφυρας ταύτης. Συνεφώνησαν δὲ νὰ βοηθήσωσιν ἀλλήλους, εὐθὺς ὡς ἤθελε προσβάλει αὐτοὺς ὁ ἐχθρὸς.

6. Δὲν εἶχον δὲ προφθάσει νὰ ὀχυρωθῶσι καλῶς, ὅτε ἐκινήθη κατ' αὐτῶν ὁ ἐχθρικός στρατὸς τὴν 22 Ἀπριλίου 1821.

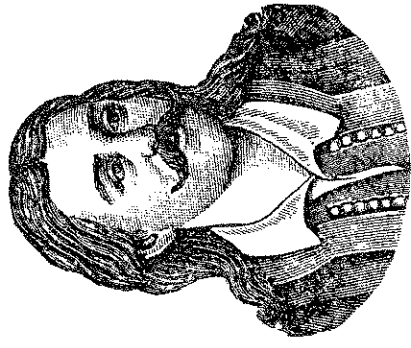
7. Πρῶτοι προσεβλήθησαν ὁ Πανουργιάς και ὁ Δουβουνιώτης, και μὴ δυνήσεντες νὰ ἀντιστῶσιν ἐπὶ πολὺ, ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν ὑπὸ τῶν πολυεμίων.

8. Μόνος ὁ Διάκος δὲν κατεδέχθη νὰ κινήθῃ ἐκ τῆς θέσεώς του, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν αὐτῇ, γενναϊότατα πολεμήσας. Περικυκλωθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ὀλῆς δυναμειως τῶν Τούρκων, ἐμάχητο ἐπὶ ὄρας ὡς λέων κατὰ χιλιάδων ἐχθρῶν, μείνεις μόνον με 48 συντρόφους.

9. Ἀφοῦ δὲ ἐβρασύσθησαν εἰς τὰς χεῖράς του τὰ ὄπλα και ἡ σπάθη του, ἐφώνησε τοὺς συντρόφους του νὰ τὸν φονεύσωσιν, ἵνα μὴ συλληφθῇ ζῶν. Ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίθη, διότι ὅλοι εἶχον φονευθῆ. Τότε συνέλαβον αὐτὸν οἱ Τούρκοι. Λέγει δὲ τὸ τραγούδι τοῦ Διάκου περὶ αὐτοῦ, ὅτι, ὅτε εἶδεν ἐπελθόντα με ὄρμην τὸν Ὀμέρ-Βρωῶνην,

— «Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μὴ βοθρήθη,
» Ἀνδρείοι, ὡσάν Ἕλληνες, ὡσάν Γραικοὶ σταθῆτε.»

10. Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου.— Οἱ Τούρκοι ἐξασάνισαν αὐτὸν πολυτρόπως ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, τὴν δὲ 24 Ἀπριλίου ἐξέδηθη διαταγὴ νὰ σουβλιθῇ ὁ Διάκος. Ἐδῶκαν δὲ εἰς αὐτὸν νὰ φέρῃ εἰς χεῖρας του τὸ ὄδινη-ρὸν ἐργαλεῖον τοῦ θανάτου, ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἔρριψε κατὰ γῆς και σπρριφεῖς πρὸς τοὺς ἱσταμένους περὶ Ἀλβανούς εἶπε·

Ἀθανάσιος Διάκος.

«Δὲν εὐρίσκειται κανεὶς νὰ με σκοτώσῃ; ἐγὼ κακοῦργος δὲν εἶμαι».

11. Περιεσόμενος δὲ εἰς τὸν τόπον τῆς κατοδικῆς του, ἐστάθη, και, ρίψας τὸ βλέμμα περὶ εἰς τὴν ἔνεκα τῆς ἐκρινῆς ἐποχῆς γελῶσαν φύσιν, εἶπε τὸ ἀλησμόνητον δίστιχον·

«Γιὰ ἰδὲς καιρὸ, ποῦ διάλεξεν ὁ Χάρος νὰ με πάρῃ,
» Γάρα, π' ἀνθίζουν γὰ κλαδιά και βγάν' ἡ γῆ χορτάρια».

12. Ἠοκλούθησε δὲ μετὰ ταῦτα τὸν δρόμον του πρὸς τὸν τόπον τῆς κατοδικῆς και ὑπέστη γενναίως, χεῖρις οὐδὲ σπενεγμὸν νὰ ἐκβαλῇ, τὸν πάλωδονον ὀνακτὸν του, ἐπὶ τρεῖς ὄρας βρζωνιζόμενος. Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ τὸν ἐσαύλισαν, τὸν ἔβαλαν εἰς τὴν πυρὰν νὰ ψιθῆ, ὄντα ἀκόμη ζωντανόν.

Τὸν ἀβέλισαν αἱ τίγρεις εἰς ἐλάτινον σουβλίον, και εἰς τὴν πυρὰν ἐψήθη ζωντανός, ὡς τὸ ἄρνιον·

Ἐρρευσαν οἱ ὀφθαλμοὶ του οἱ αἰματοθέντες πρῶτοι, και τὸ δέρμα του πλησίον τῆς πυρκαϊᾶς ἐκρότει·

Ἐπριζότριζαν αἱ σάρκες, ἐπριζότριζε τὸ σῶμα, Πιλὴν δὲν ἄφινε καρμῖαν οἰρωγὴν αὐτοῦ τὸ στόμα.

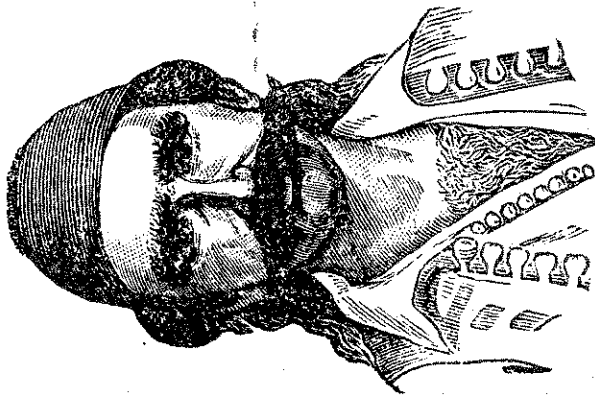
Ὅτε ἐτελεύτησεν ὁ μάρτυς ὕτος τῆς ἐλευθερίας, ἦγε τὸ πρῶτον ἐστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

30. Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῦτσός. (1788 — 1825)

1. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐγεννήθη ἐν Ἰθάκῃ τῷ 1788, ἦτο δὲ μόνον γενῆς τοῦ Ἀνδρέουτου, ὅστις εἶχε γεννηθῆ ἐν Λεβανάταις τῆς

Λοκρίδος καὶ εἶγεν ἀγωνισθῆ γενναίως κατὰ τε Ξηρὰν ὡς κλέφτης καὶ κατὰ θάλασσαν μετὰ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη.

2. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδρούτσου ἐνέπνεε φόβον εἰς τοὺς Τούρκους. Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ Ὀδυσσεύς, τὸν ὅποιον εἶχε βαπτίσῃ ὁ Λάμπρος Κατσώνης. Ὁ Ὀδυσσεύς ἦτο συνομήλικος τοῦ Διακού καὶ συνεδέετο μετ' αὐτοῦ διὰ στενῆς φιλίας. Ἦτο δὲ ἀνὴρ ὠραίος, μέτριος τὸ ἀνάστημα, βωμκαλῆς, εὐρμέτωπος, ξανθόκομος· εἶχε πυκνὰς καὶ μεγάλας ὀφρῦς, αἵτινες ἐοκάζον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, μεγάλους μύστακας καὶ δασύμελλον τὸ στήθος· ἦτο βραδύς εἰς τὸ λέγειν καὶ ταχύς εἰς τὸ πράττειν· ὁ δὲ λαὸς ἐλάλει μετὰ θαυμασμοῦ περὶ τῆς ταχύτητος τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσος.

3. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐν ἀρχῇ ἐχρημάτισε σωματοφύλαξ τοῦ Ἀληΐ-Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Κατόπιν δὲ διορίσθη ὑπ' αὐτοῦ ἀρματωλὸς τῆς Λεβαδείας, καὶ κατόπιν προήχθη εἰς γενικὸν ἀρματωλὸν τῆς Βοιωτίας, Φωκίδος καὶ Λοκίδος.

4. Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς. — Ὅτε δὲ ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις ἐν Ἑλλάδι, ὁ Ὀδυσσεύς εὐρίσκειτο εἰς τὴν Ἐπτάνησον. Ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μετρημισμένος ἐπὶ ἐμπορικοῦ πλοίου, ἀπέβη εἰς τὰς Πάτρας, καὶ ἐκ Πατρῶν ἦλθεν εἰς τὴν Ἀμφισσαν τὴν ἐπομένην τῆς ἐν Ἀλαμάνῃ μάχης. Ὁργισμένος σφόδρα κατὰ τῶν Τούρκων διὰ τὸν σκληρὸν θάνατον τοῦ φίλου του Διακού, συνεννοήθη μετὰ τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν Διοβουνιώτην καὶ κατέλαβε τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, τὸ ὅποιον ἔκειτο ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης πρὸς τὰ Σάλωνα, ἀπέβη ἐκεῖθεν πέντε ὥρας.

5. Τὸ χάνι αὐτὸ ἦτο χαμηλὸν καὶ λιθόκτιστον, ἔκειτο δ' εἰς τὸ στῆμιον χαρδάρου, ἡ ὁποία περιβάλλεται ὑπὸ ἀποτόμων βράχων. Ἐκεῖθεν δ' ἐμέλλε νὰ διέλθῃ ὁ τουρκικὸς στρατός, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Ὁ Ὀδυσσεύς ἀπεφάσισε νὰ ἐμπόδισῃ τὴν διάβασιν τῶν Τούρκων καὶ ὠχυρώσῃ ἐντὸς τοῦ χανίου.

6. Ὁ Ὀδυσσεύς πρὶν εἰσελθῆ εἰς τὸ χάνι, εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας του, ὅτι ὁ θῆλων νὰ κλεισθῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ χάνι, ὅς πιισθῇ εἰς

τὸν χορόν. Καὶ ἤρχισεν νὰ χορεύῃ, τραγουδῶν τὸ ἄσμα τῶν κλεφτῶν «Κάτω εἰς τὸ Βάλτο, εἰς τὰ χωριά». Ἀμέσως ἑκατὸν δέκα ὀκτώ γενναῖοι ἀδελφοὶ ἐπίσθησαν εἰς τὸν χορόν, καὶ οὕτω χορεύοντες εἰσήλθον ὅλοι εἰς τὸ χάνι.

7. Μετ' ὀλίγον ἐράνη ὁ Ὀμὲρ Βριώνης ἐρχόμενος μετὰ δεκαεπισήλους στρατιώτας μαθὼν δὲ οὗτος, ὅτι ὀλίγοι Ἕλληνες, κλεισμένοι εἰς τὸ χάνι, θέλουσι νὰ ἐμπόδισωσι τὴν διάβασιν, ἐγέλασεν καὶ διέταξε νὰ κυριευθῇ αὐτὸ διὰ τῆς βίας. Τότε εἰς δροβίσην ἐφώρμησεν πρῶτος. — «Γιὰ ποῦ ὄρα καλῆ, δροβίση!», τὸν ἠρώτησεν ὁ Ὀδυσσεύς ἐκ τῆς πολυμίστρας του. — «Γιὰ νὰ σφάξω τοὺς ἀπίστους», ἀπεκρίθη ὁ δροβίσης. Πρὶν ὁμῶς ἀκόμη τελειώσῃ τὸν λόγον του, σφαίρα τοῦ Ὀδυσσεύς τὸν ἔριψε χαμαὶ νεκρὸν.

8. Μανιώδεις τότε οἱ Τούρκοι ὤρμησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀφθοναί τουρκικὰ πτώματα ἐκάλυψαν τὸ ἔδαφος. Ὁ Ὀμὲρ Βριώνης ἔστειλεν εἰς Λαμίαν, ἵνα παραλάβῃ καὶ φέρῃ ἐκεῖθεν κανόνια. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐν ὄρα νυκτός, ὅτε οἱ Τούρκοι ἐκοιμῶντο, ἐξώρμησαν ἐκ τοῦ χανίου καὶ πέρασαντες διὰ μέσου τῶν ἐγθρῶν ἔφθασαν εἰς τοὺς ἄλλους συντρόφους, ἀπολέσαντες μόνον ἕξ ἀνδρας, ἐνῶ ἐκ τῶν Τούρκων πεντακάσιοι ἐφρονεύθησαν καὶ διπλάσιοι ἐπληγώθησαν εἰς τὴν μάχην ταύτην τῆς Γραβιάς, ἡ ὁποία ἐγένετο τὴν 8 Μαΐου τοῦ 1821 καὶ ἐδέξατο μεγάλας τὰς ἄπλα τῶν Ἑλλήνων.

9. Μικρὰ ὁμᾶς ἀνδρῶν ἐκράτησεν ἡμέραν ὀλοκληρον ἔπαιοντα τὸν τουρκικὸν στρατόν, καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν ἠρώων τούτων τῆς Γραβιάς ἀπέπλυε τὴν ἐν Θερμοπύλαις ἦτταν καὶ καταστροφὴν τοῦ Διακού.

Οἱ Τούρκοι τόσον ἐφοβήθησαν ἐκ τῆς μάχης τῆς Γραβιάς, ὥστε διὲν ἐτόλμησαν, ἂν καὶ τὸ χάνι ἐκείνη, νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὡς ἐσκόπου, ἀλλά, καταβάντες ἀριστερῶθεν τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ, ἐκυρίευσαν τὴν Λεβαδέαν, καὶ ἐπροχώρησαν διὰ τῶν Θηβῶν πρὸς τὴν Χαλκίδα, ὅπως κατατροπώσωσι τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ ἐπαναστάτας. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐδόθη εὐκαιρία εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ νικήσῃ μετ' ὀλίγον τοὺς Τούρκους ἐν Βαλτεσίᾳ τῆς Ἀρκαδίας.

10. Ὁ Ὀδυσσεύς ἀρχιστράτηγος. — Καταδίκην αὐτοῦ. — Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822 ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων ἀνεκήρυξε τὸν Ὀδυσσεά ἀρχιστράτηγον πάσης τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν ὁμῶς περιήλθεν εἰς ἔρδια πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἵτις καθήρεσαν αὐτὸν τῆς ἀρχιστρατηγίας καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, ὅτε ἐπῆλθεν ὁ Δράμελης κατὰ τῆς Πελοποννήσου, ἠσθάνθη ἡ Κυβέρνησις τὴν ἀνάγκην τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ δώριπεν αὐτὸν πάλιν ἀρχιστράτηγον· συντέλεσεν

δ' οὗτος εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ Δράμαλι, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐπικο-
λοῦθησε κατόπιν ἡ καταστροφή αὐτοῦ ἐν Ἀργολίδι.

11. Ἄλλα ἔργα τοῦ Ὀδυσσέως.— Κατὰ δὲ τὸ φθινό-
πωρον τοῦ 1822, κληθεὶς ὑπὸ τῶν προκρίτων Ἀθηναίων, ἔσπευσε καὶ
κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν. Κατόπιν δ' ἔσπευσε εἰς Μεσολόγγιον
κατὰ τοῦ Ὁμέρ Βριώτη. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας ἔσπευσε εἰς
Εὐβοίαν καὶ ἐπολιόρκησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν Κάρυστον καὶ τὴν
Χαλκίδα, ἀλλ' ἀπέτυχεν ἐν τῇ πολιιορκίᾳ.

12. Καταδίκη καὶ θάνατος τοῦ Ὀδυσσέως.— Ἐνεκα
τῆς ἀποτυχίας ἐν Κερύστφ καὶ Χαλκίδι, ἐκνήχθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν
του καὶ τῆς Κυβερνήσεως προδότης, συλληφθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Γκούρα
ὠδηγήθη ἀλυσίδετος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου κατὰ
διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐστραγγαλίσθη τὴν νύκτα τῆς 5 πρὸς
τὴν 6 Ἰουνίου 1825. Τοιοῦτο ἄδικον τέλος ἔσχεν ὁ ἀρχιστράτηγος
Ὀδυσσεύς, ὁ ἄλλος οὗτος Θεμιστοκλῆς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἔνεκα
τοῦ φθόνου τῶν πολυαφίμων ἐχθρῶν του.

31. Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς.¹

Ἄπὸ κρότον ὀργάνων βοῖζει
Τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρῦ.
Λάμπουν ὅπλα χρυσαῖα καὶ λερῆ
Φουστανέλλα μαυρίζει.

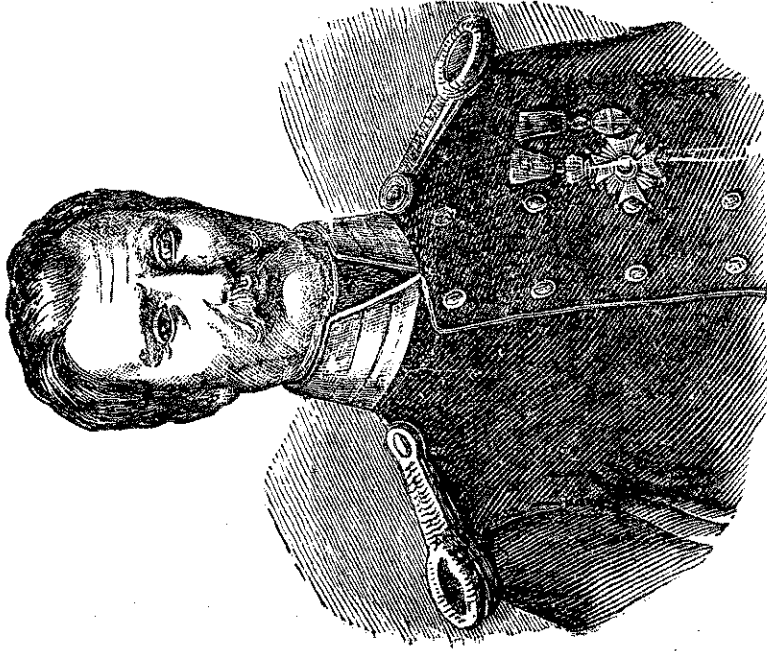
Πρὸς τὸ χάνι χορὸς καταβαίνει
Ἄπ' ὄδον ἐλικώδη, λοξὴν,
Καὶ φλογέρα μὲ ἦχον ὀξύν
Χοροῦ ἴσσημα σημαίνει.

Ὀδυσσεὺς ὁ ταχύπους ἠγεῖται
Τοῦ μαχητικοῦ ἐκείνου χοροῦ,
Καὶ ἐγκύμων σκοποῦ τολμηροῦ
Πρὸς τὸ χάνι κινεῖται.

Ἐκεῖ δὲ τὸν χορὸν διαλύει,
Κλεῖ τὴν μάνδραν καὶ οὕτω λαλεῖ.
— Ἡ Πατρίς μας ἔδω μάς καλεῖ,
Στρατιῶται ἀνδρεῖοι.

¹ Ἀπόσπασμα κατ' ἐκλογὴν.

Μετ' ὀλίγον ἔδω καταφθάνει
Στρατιὰ μυριάδων ἐχθρῶν.
Εἶναι στάδιον δόξης λαμπρὸν
Τὸ μικρὸν τοῦτο χάνι.

Γεώργιος Ζαλοκώστας

Ἡ σκιὰ τοῦ Διάκου παρέκει,
Τοῦ εἰς σουδλαν ψυθέντος σκληρῶν,
Μὲ μέγαν θ' ἀκούσῃ χαρὰν
Νὰ βροντᾷ τὸ τουφέκι.

Ἐκεῖ κάτω κυττάξατε· φθάνει
Ὁ πομπιῶδης στρατὸς τῶν ἐχθρῶν.
Ἴδου στάδιον δόξης λαμπρὸν
Τὸ μικρὸν τοῦτο χάνι!

Στρέφουν ὅλοι καὶ βλέπουν! Διέδη
Τὸ ποτάμι ἀπίστων πληθῆς
Καὶ ἀκούεται δούλος βαθῆς
Καὶ ὁ τόπος σαλεύει.

Πρὸ τῶν ἄλλων ξιφῆρης προβαίνει
Εἰς δερβίσης τὸν ἵππον κεντῶν·
Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου αὐτὸν
Ἐρωτᾷ ποῦ πηγαίνει.

Ἀποκρίνεται ἐκεῖνος· «Νὰ σφάζω
Ὅπου βρῶ τοῦ προφήτου ἔχθρους,
Καὶ πατῶν τοὺς ἀπίστους νεκροὺς
Τὸ Ἀλλάχ' ἀνακράξω».

— «Ἄλλ' ἔδω, ὦ υἱὲ τοῦ προφήτου,
Μιναρὲν δὲν θὰ βρῆς ὑψηλόν,
Ἄλλὰ μόνον τουφέκι καλόν·
Καὶ ἰδοὺ ἡ φωνή του!»

Καὶ ἡνίας καὶ σπᾶθην ἀφίνει
Ὁ δερβίσης, τὰ στέρνα πληγείς,
Καὶ μὲ κρότον πεσὼν κατὰ γῆς,
Ῥεῖθρον αἵματος χύνει.

Σῶμα μέγα, πυκνόν, ταραχῶδες,
Ἀλαλάζον ὄρημ' μὲ κραυγὴν,
Καὶ βαρῦδουπον σκάπτουν τὴν γῆν
Σιδηροῖ ἵππων πόδες.

Ἄλλ' ἀκοίμητον πῦρ ἐκ τῆς μάνδρας
Τοὺς δρυμῶντας προσβάλλει ἔχθρους
Κ' ἐξαπλώνει τριγύρω νεκροὺς,
Νεκροὺς ἵππους καὶ ἀνδρας...

Ἀδελφὸς πλὴν ὁ ἵπνος θανάτου
Εἰς τὰς τάξεις τῶν Τούρκων πετᾷ,
Καὶ τὰ μέλη των ζῶνει σφίγκτᾷ
Μὲ τὰ μαῦρα δεσμὰ του.

Μόνος ἀγρυπνος εἰς ἐπιροπᾷται,
Ὁ πασᾶς, ἀνασπῶν τὰς ὄφρυς·
Ἄλλ' ἐρρήθη κ' ἐκεῖνος βαρῦς
Σ' τὸ παχύ του κρεδδάτι.

Οἱ μοχλοὶ τότε λήπτουν τῆς θύρας,
Κ' ἡ ἀνδρεία τῆς μάνδρας φρουρᾶ
Ὅρημ' ἔξω πυκνῆ, τολμηρᾶ,
Μὲ τὰ ξίφη ἑς τὰς χεῖρας.

Σιγαλή, τακτικὴ κ' ἐνωμένη
Εἰς σωρείας πτωμάτων πατεῖ,
Καὶ εἰς ἀπιστος τὸ ὄπλον κροτεῖ
Καὶ βοᾷ παντὶ σθένει.

— «Μουσουλιᾶνοι, βοᾷ τρομαγμένους,
Ὁ Γκιαούρ, ὁ Γκιαούρ μᾶς ἐπὶ...»·
Δὲν ἐπρόφθασε — ρε — νὰ εἰπῆ,
Ἠλίπει κάτω σφαγμένους.

Ὡς δέ, ὅταν βαρῦκροτος σπάση,
Ῥίπτει κύκλω θανάτου πυρᾶ,
Οὕτως ἕκαστος Ἑλλήν περᾶ,
Σφάζων, ὅπου περάση.

Ὁ πασᾶς θεωρεῖ ἐμπροστὰ του
Τὴν σκληρὰν τῶν οἰκείων σφαγὴν,
Καὶ τραβᾷ μὲ ἀγρίαν ὄργην
Τὰ πυκνὰ γένειά του.

Εἰς τὰ ὕψη τοῦ ὄρους ἐπάνου
Τῆς Γραβιάς σταματοῦν ἀντικρῶ
Τῶν Ἑλλήνων οἱ παῖδες, λαμπροὶ
Νικηταὶ τοῦ τυρῶννου.

Εἰς γραμμὴν, παλληκάρια, σταθίτε,
Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου μετρεῖ·
Εἰς τὰ μέλη του λάμπει χαρᾶ.
Παλληκάρια, χαρῆτε.

Ἐκατὸν δεκαετκὸ ἥστε ὅλοι κ' ἔδαμάσατε τόσους ἔχθρους· Δύο μόνον δ' ἀθήκε νεκροὺς τῶν ἀπίστων τὸ βόλι.

Γ. Ζαλοκώδιστος.

32. Ἀνδρέας Μιαούλης. (1769—1835)

1. Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Ἰθάκῃ τῇ 20 Μαρτίου 1769¹. Ἐκ τῆς μικρῆς ἡλικίας του ἐπεδόθη εἰς τὰ θαλασσιὰ ἔργα· κατόπιν δὲ μετέβη τὸν ἔμπορον καὶ ἀπέκτινεν ἰκανὴν περιουσίαν. Τῷ δὲ 1816 ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Ἰθάκῃ καὶ ἐπέδωκε, εἰς τὸ ἔμπόριον τῶν λεγομένων ἀποικιακῶν εἰδῶν.

2. Ὁ Μιαούλης ἦτο ἀνὴρ κυματοχάρης, γιγάντιος τὸ σῶμα, ἀλλὰ πύδαχλός. Ὡς πλοίαρχος καὶ ὡς ἀνδραποδὴς εἶχεν ὑποστῆ πολλὰς περὶ πειτείας τῆς τύχης, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπεδείχθη πρὸ τῶν κινδύνων. Ἦτο ὁ ἀτρομνιτότατος τῶν ἀνθρώπων. Ὅ, τι ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης κατὰ ζήραν, τοῦτο ἐγένετο ὁ Μιαούλης κατὰ θάλασσαν.

3. Ὁ Μιαούλης ἐκλέγεται ναύαρχος. — Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ἀρχηγὸς τῆς ἐπισήμου καὶ πλουσιωτάτης οἰκογενείας τῶν Κουντουριωτῶν ἐν Ἰθάκῃ, ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ Μιαούλης ἦτο ὁ καταλλότατος ὡς ναύαρχος τῶν Ἰθακίων. Ἐξελέθη λοιπὸν τοιοῦτος κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1821. Ἐνῶ δὲ πρότερον λέγουσιν ὅτι ἦτο μέγχι καταχρήσιμος αἰνοσιότης καὶ καπνοπότις, τότε ἀμέσως ἔχυσεν ὅλον τὸν ἐν τῇ ἀποθήκῃ του αἶνον, ἔθραυεν ὅλας τὰς καπνοσύριγγάς του, καὶ δὲν ἐπὶ πλέον οἶνον οὐδὲ ἐκάπνισεν μέγχι τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως. Γραμμάτια δὲν ἤξευρεν, ἀλλ' ὑπερέιχε πολλῶν πεπαιδευμένων κατὰ τὸν νοῦν· ὡς ναύαρχος δὲ ἀπεδείχθη δεινότητος.

1. Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι ἐγεννήθη ἐν Φύλλοις τῆς Εὐβοίας (τοῦ δήμου Χαλκιδέων), ὅθεν κατήγετο ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος Βώκος, μετακίησας εἰς Ἰθάκην τῷ 1768. Τὸ ἐπωνυμιον Μιαούλης εἶναι παρεπώνυμον τοῦ Ἀνδρίου, ὅπερ ὅμως ἐπεκράτησε τοῦ γνησίου ἐπωνυμίου.

4. Ἡ ναυμαχία τῶν Πατρῶν. — Τὸ πρῶτον πολέμικὸν ἀνδραγέθημα τοῦ ναυάρχου Μιαούλη ὑπέβλεψεν ἡ ναυμαχία ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πατρῶν. Ἡ Τουρκία κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1822 εἶχεν ἀποστείλει κατὰ τῆς Πελοποννήσου ναυτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν ὑπὸ τὸν καπετὰν πασῶν Μεχμέτ, ὅστις ἦτο ἀντιναύαρχος. Τότε τὰ πλοία Σπετσῶν, Ψαρῶν καὶ Ἰθάκας, ἐξήκοντα περίπου τὸν ἀριθμὸν, ἐξῆλθον ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Μιαούλη καὶ ἀνεζήτησαν τὸν ἐχθρὸν. 9. Ἀνεῦρον δ' αὐτὸν ἐν ὧρα σφοδρᾶς τρικυμίας· ἐντὸς τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν ἦν 20 Φεβρουαρίου τοῦ 1822. Πρῶτος ὄρασαν ὁ Μιαούλης κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, κατόπιν δὲ καὶ τὰ λοιπὰ πλοία. Διεσκόρπισαν δὲ τὸν ἐχθρὸν στόλον, ὅστις, ἀδύνατον πύσσας ζημίας ὑποστάς, κατέφυγεν εἰς τὸν φιλικὸν του λιμένα τῆς Ζακύνθου, ὅπου καὶ προσωρμίσθη. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος, περιπλεύσας ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐξώθεν τῆς Ζακύνθου καὶ μὴ συναντήσας τὸν ἐχθρὸν, κατέπλευσεν ἔπειτα εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου. Τότε δὲ ὁ τουρκικὸς ἐκπλεύσας τῆς Ζακύνθου, ἐγένετο ἀφαντος, φυγὼν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στόλος ἐπικινήθη μετ' ὀλίγον νικητῆς εἰς τὴν Ἰθάκην.

6. Ἡ ναυμαχία ἐν τῷ Ἀργολικῷ. — Ἐτέρη σπουδαία ναυμαχία τοῦ Μιαούλη κατὰ τῶν Τουρκῶν εἶνεκεν ἡ γενομένη ἐν τῷ Ἀργολικῷ κόλπῳ τῇ 7 Σεπτεμβρίου 1822. Ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἀβδουλλάχ ἤρχετο νὰ τροφοδότησῃ τοὺς ἐν Νεαυπλίου πολιορκουμένους Τουρκοὺς ἐμποδίζοντος ὁμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐφώρμισεν ἑμφητικὸς κατ' αὐτοῦ καὶ διέσπασεν αὐτὸν ἐν ἀρχῇ. Κατόπιν ὁμοῦ ἐπιτεθέντες πάλιν οἱ Ἕλληνες, πρῶτου ὀρμίσσαντος τοῦ Κριεζῆ, διὰ πυρπολικοῦ, καί, κρατερέως γενομένης ναυμαχίας, ἐτρέπτησαν εἰς φυγὴν τὰ ἐχθρικὰ πλοία. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν κατορθωμάτων τούτων ὑπέβλεψεν ἡ παράδοσις τοῦ Νεαυπλίου εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν 30 Νοεμβρίου 1822, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

7. Ἄλλα ἔργα τοῦ Μιαούλη. — Μετὰ ταῦτα πολλάκις ὁ Μιαούλης διεσκόρπισε καὶ ἔβλαψε τὸν ἐχθρὸν στόλον εἰς διάφορα ἐλληνικὰ πελάγη καὶ κόλπους. Τῷ 1824, ἀποβιβάζσθαι εἰς τὰ Ψαρά, ἐφώρμισεν τοὺς καταλαβόντας καὶ φυλάσσοντας αὐτὰ Τουρκοὺς. Παρὰ τὴν Σάμον δὲ ἀπέκρουσε τὸν ἐχθρὸν στόλον τοῦ Ἰβραήμ.

8. Νεώτερα κατορθώματα τοῦ Μιαούλη. — Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1825 ἠμπόδιζεν ὁ Μιαούλης τὰς αἰγυπτιακὰς ἐπικουρίας νὰ καταπλεύσουσιν εἰς Νεόκαστρον. Τότε παθῶν ζημίας πολλὰς, ἔνεκα τρικυμίας, κατέπλευσεν εἰς Κόρυν, ὅπου κατεβίβισεν αἰγυπτιακὸν πλοῖον, ἠνάγκασε δὲ εἰς ὀπισθοχώρησιν ὅλον τὸν στόλον. Μετ' ὀλίγον δ' ἀπέκρουσε τὸν Ἰβραήμ ἐν ναυμαχίᾳ παρὰ τὴν Μεθώνην,

ἔπειτα δ' ἐνζυμώθησεν ὡς λέων πρὸ τῆς Σφακτιήρας, ἔκαστα δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας διὰ πυρπολικῶν εἰκοσιν ὀκτώ αἰγυπτιακὰ πλοῖα, ἀγκυροβολοῦντα ἐν Μεθώνη.

9. Δευτέρα ναυμαχία ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πατρῶν. — Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν πολιρκίαν τοῦ Μισολογγίου συνῆψε κρατερεῶν ναυμαχίαν μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πατρῶν καὶ κατετρόπωσεν αὐτὸν (16 Ἰανουαρίου 1826).

10 Ἐν γένει δὲ δὲν παρήχθητο ἡμέρα μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος, χωρὶς νέας καταρθώματα νὰ δοῦσασιν τὸν Μισοῦλην.

11. Ὁ Μισοῦλης προσδέξει τὸ στέμμα εἰς τὸν Ὁθωνα. — Μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν δὲ τῆς Πατρίδος ἐστάλη (τῷ 1832) εἰς Βαυαρίαν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πρεσβείας, τῆς ἀποτελουμένης ὑπ' αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ Πλαπούτα καὶ τοῦ Μπότσαρη, ἵνα προσφέρῃ τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πρώτον βασιλέα αὐτῆς, **Ἰωάννην.**

12. Ὁ Μισοῦλης ἀντιναύαρχος. — Ἰπποκράτης.— Ἐπιφανέστατος ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου. Τῷ δὲ 1835 ἐγένετο Ἰπποκράτης ἀπέθανε δὲ τὸ αὐτὸ ἔτος (τῇ 11 Ἰουνίου 1835) ἐκ φθίσεως καὶ ἐτάφη ἐν Πειραιεὶ παρὰ τὴν εἰσαδὸν τοῦ λιμένος, ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι. Ἡ καρδιά δὲ αὐτοῦ φυλάσσεται εὐλαβῶς ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῶν Ναυτικῶν, ἐντὸς ἀργυρᾶς κάλπης. Ἐν τῇ Σύμφ' ἐστάθη τῷ 1889 ἀνδρείας τοῦ Μισοῦλη ἐν μεγάλῃ τελετῇ. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ δεινότερος αὐτοῦ θαλασσομάχος δελφὶν τῆς Νέας Ἑλλάδος.

33. Σπέτσαι, Ψαρὰ καὶ Ἰθῶρα.

1. Αἱ νῆσοι **Σπέτσαι, Ψαρὰ** καὶ **Ἰθῶρα** εἶναι ἐκείναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκει ἡ τιμὴ, ὅτι ἐκέρδισαν κατὰ θάλασσαν τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Αἱ νῆσοι αὗται κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦσαν ἀφανεῖς καὶ ἀσήμαντοι. Κατὰ τοὺς τελευταίους ἄνωγος χρόνους τῆς τουρκικῆς δυναστείας εἰς τὸσιν εὐδαιμονίαν ἔφθασαν, ἕνεκα τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου, καὶ τὸσον εὐδαιματούργησαν εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων, ὥστε ἀνεδείχθησαν αἱ πρώται τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

2. Κατὰ τὸ 1821 αἱ τρεῖς αὗται νῆσοι εἶχον **τριακόσια ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ δωδεκακισμύτους περιπλοῦν ναῦτας.** Οὐδένα δὲ λόγον εἶχον νὰ μὴ εἶναι ευχαριστημέναι καὶ νὰ δοξολογῶσι τὸν Θεὸν διὰ τὴν μεγάλην τὸν εὐδαιμονίαν καὶ τὸν πλοῦτον. Οὐδὲ ἠσθάνοντο κἄν ὅτι ἦσαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

3. Καὶ ὅμως τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκον καὶ ἡ ἰδέα ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους τὸν ὑπηγόρευσαν εἰς αὐτὰς νὰ ἐπαναστατήσωσιν ἐκ τῶν πρώτων καὶ νὰ θαυματουργήσωσιν εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν

ἀγῶνα. Τὰ ἐμπορικὰ τῶν πλοῖα ἀμέσως μετέβαλον εἰς πολεμικά. Τὰ παραδειγμα δὲ τῶν τριῶν τούτων ἴσων ἠκολούθησαν ἡ Σάμος, ἡ Ῥόδος, ἡ Χίος, ἡ Κρήτη, καὶ ἄλλαι νῆσοι. Ἐδύσαν δὲ πανταχοῦ δάφνας ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι καὶ στεφάνους ἀμεφάντους εἰς τοὺς αἰῶνας.

34. Ἐκ τοῦ θουρῶν τοῦ Ῥήγα.

Σπεισῶν, Ψαρῶν καὶ Ἰθῶρας θαλασσινὰ πουλλά, ὁ νόμος οὗς προστάζει νὰ βάλετε φωτιὰ νὰ κάψτε τὴν ἀσπίδα τοῦ Καπετάν-πασά, νὰ μπῆτε μὲς ἕως τὴν Πόλιν καὶ ἕως τὴν Ἁγιά Σοφιά. Καὶ ὅσοι τοῦ πολέμου τὴν τέχνην ἀγροικοῦν, ἐδῶ ἄς τρέξουν ὅλοι τυφάνους νὰ χτυποῦν. Ὡς πότε ὑπηρετῆς σὲ ξένους βασιλεῖς;

Ἐλα νὰ γείνης στύλος δικῆς σου τῆς φυλῆς. Κάλιο γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῇ ἢ νὰ κρεμάσῃ φουῦτα γιὰ ξένον ἕως τὸ σπαθί.

35. Κωνσταντῖνος Κανάρης. (1790—1877)

1. Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης εἶναι ὁ ἐπισιμότερος τῶν

Ἑλλήνων πυρπολητῶν κατὰ τὸν ἱερὸν Ἄγωνα. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρὰ κατὰ τὸ ἔτος 1790. Ἦτο δὲ ἐμποροπλοῦ-αρχος, ἔχων μικρὸν πλοῖον καὶ ταξιδεύων δι' ἐμπόριον εἰς Ὀδησὸν καὶ ἄλλα μέρη.

2. Ὅτε ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις, μετέβληθη εἰς φοβερὸν πυρπολητὴν, διακρινόμενος διὰ τὴν τόλμην, τὴν ἀφοσίαν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐκόλλει τὰ πυρπολικά του εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα.

3. **Πρώτη χρῆσις πυρπολικῶν.**—Πρώτη πυρπολικὴς τουρκικοῦ πλοίου ἐν τῇ Ἐπαναστάσει ἐγένετο τὴν 27 Μαΐου 1821. Τότε μέγα τουρ-κικὸν σκάφος, ὀδηγούμενον τεσσάρων τηλεβόλων, προσωρμίσθη εἰς τὴν Ἐρσοῦν, λιμένα τῆς Λέ-

Κωνσταντῖνος Κανάρης

σβου. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἰδὼν αὐτό, ἔστειλε καὶ ἐκόλλησεν εἰς αὐτὸ δύο πυρπολικὰ πλοῖα, ἐντὸς ὀλίγου δέ, ἀναφλεχθεὶς τῆς πυρριδικποθῆκης τοῦ σκάφους, ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μετὰ μεγίστου κρότου. Ἐκ τῶν χιλίων ἑκατὸν ναυτῶν του μόλις ὀκτώ διασώθησαν, οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐκίστησαν ἢ ἐπνίγησαν.

4. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο κατεφόβησε μὲν τὸν τουρκικὸν στόλον, κατέδειξε δὲ τὴν ὀφέλειαν τῶν πυρπολικῶν. Τὰ πυρπολικὰ δὲ ἦσαν πλοῖα πεπαλαιωμένα, τὰ ὅποια ἐπλήρουν οἱ Ἕλληνες διαφόρων εὐφλέκτων ὕλων, ὡς οἶνου, βρπίνης, πυριτίδος, ἐπεκόλλων δὲ κρυφίως εἰς τὰ τουρκικὰ σκάφη καὶ τὰ ἀνεφλεγόν' τὸ πῦρ δ' ἀκαριαίως μεταδιδόμενον ὑπὸ τῷ ἀνέμου ἀπετέφρανε τὸ ἑχθρικὸν πλοῖον.

5. Ἡ **καταστροφή τῆς Χίου**.— Μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν νήσων, αἵτινες ἐπανεστάτησαν, ἦτο καὶ ἡ Χίος. Ταύτην κατέστρεψε τελείως ὁ τουρκικὸς στόλος, συγκεκλιμένους ἐκ τεσσαράκοντα ἕξ πλοίων ὑπὸ τὸν ναύαρχον **Καρά-Ἀλῆν**, τὴν 30 Μαρτίου 1822, μεγάλην Πέμπτην. Ἄνδρες, γυναῖκες, παῖδια, γέροντες, μοναχοί, ἀσθενεῖς ἐν τοῖς νοσοκομείοις, φρενοβλαβεῖς, τυφλοὶ, κωφάλαλοι, πᾶντες κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων· ἢ δὲ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐκείνον θάλασσα ἐκοκλίνισεν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν σφαγέντων, οἵτινες ἀνήλθον εἰς ἑκοκλίνας ἐκ τῶν χιλιάδων ἀνθρώπων. Τεσσαράκοντα καὶ ἐπτὰ χιλιάδες Χίων ἠγματοπίστησαν καὶ ἐπωλήθησαν κατόπι ὡς ἀνδράποδα εἰς Τυνηδίαν καὶ Ἀλγερίας!

6. Ὁ **ἑλληνικὸς στόλος**.— Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου ἐπέφθη κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα τὴν 28 Ἀπριλίου 1822 ὁ ἑλληνικὸς στόλος, συγκεκλιμένος ἐκ πενήκοντα καὶ ἕξ πλοίων ὑπὸ ναύαρχον τὸν Μισούλιν. Μετὰ μικρὰς δὲ ἀψιμαχίας πρὸς τὸν τουρκικόν, οἱ μὲν Τούρκοι ἐπανήλθον εἰς Χίον, οἱ δὲ Ἕλληνες ἠγκυροβόλησαν εἰς Ψαρά.

7. **Ραμαζάνιον—Μπαϊράμιον**.— Τότε ἤρχιζε μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἦτοι τὴν 10 Μαΐου 1822, τὸ **Ραμαζάνιον**, δηλαδή ἡ μεγάλη Τεσσαρακοστὴ τῶν Τούρκων, τὸ ὅποιον θεωροῦσι μεγάλην ἑορτὴν καὶ συνήθως ἠσυχάζουσι κατὰ τὴν διαρκείαν αὐτοῦ. Ὁ **Καρά-Ἀλῆς** λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ ἠσυχάζῃ μέχρι τοῦ Μπαϊράμιου, ἦτοι τοῦ Πάσχα τῶν Τούρκων, τὸ ὅποιον τότε συνέπιπτε νὰ ἑορτασθῇ τὴν 7 Ἰουνίου.

8. **Κανάρης**.— Πιπίνος. — Τρεῖς ἡμέρας πρὸ τοῦ Μπαϊράμιου ἀπέστειλεν ἐκ Ψαρῶν ὁ ἑλληνικὸς στόλος διὰ νυκτὸς κατὰ τοῦ ἑχθρικοῦ στόλου τὸν Ἰδραίων **Ἀνδρέαν Πατίνον** καὶ τὸν ἔως τότε ἀφανῆ Ψαριανὸν **Κωνσταντῖνον Κανάρην** μετὰ δύο μεγάλων ἰστιοφόρων λέμβους, δύο πυρπολικὰ καὶ ὀλίγους ναύτας μόνον.

9. Τριήμερος γαλήνη κατέλαβε τὰς λέμβους ταύτας ἐν τῇ θαλάσῃ, τὴν δὲ 6 Ἰουνίου, πειεύσαντες βορείου ἀνέμου, εἰσῆλθον, μόλις ἐνῶπιον, εἰς τὸν πορθρὸν τὸν μεταξὺ Χίου καὶ τῆς παραλιακῆς τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ προεχώρησαν ὡς ξένοι καὶ ἀδιάφοροι δῆθεν, ἐν μέσῳ τοῦ ἑχθρικοῦ στόλου.

10. Οἱ Τούρκοι ἐώρταζον τὴν νύκτα ἐκείνην τὸ Μπαϊράμι των. Ὅλοι δὲ οἱ ἐπιστημότεροι τῶν Ὄσμανιδῶν εἶχον συνέλθει ἀφ' ἐσπέρας εἰς τὴν **ναυαρχίδα** καὶ τὴν **ὑποναυαρχίδα**, αἱ ὁποῖαι χάρην τῆς μεγάλης ἑορτῆς ἦσαν ὀλοφώτιστοι διὰ φανῶν.

11. Ἡ **πυρπολιὰς τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος**.— Ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐφόρμησαν αἰφνης καὶ ἐκόλλησαν ὁ μὲν **Κανάρης** τὸ πυρπολικόν του ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, ὁ δὲ Πιπίνος τὸ ἰδικόν του ἐπὶ τῆς ὑποναυαρχίδος, καὶ ἀναφλέξαντες αὐτὰ ἐπύδησαν εἰς τὰς δύο λέμβους καὶ ἀπέμακρύνοντο. Αἱ φλόγες δ' ἀκαριαίως ἀνεδούθησαν, καὶ ὁ **Κανάρης** πλήρης χάρους ἀνέκραξε: « Ἰδέτε τί ὠραία φωτογυρία! »

12. Ἀλλὰ τὸ μὲν πυρπολικόν τοῦ Πιπίνου, μὴ προσκολληθὲν καλῶς, ἐξεκόλλησεν ἀπὸ τὴν ὑποναυαρχίδα καὶ ἐκυμαίνεται καίόμενον ἐν μέσῳ τοῦ στόλου· τὸ δὲ τοῦ **Κανάρη** μετέδωκεν ἀμέσως τὰς φλόγας του εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἐντὰς τῆς ὁποίας ἦσαν συνηγμένοι τὴν ὥραν ἐκείνην δισχιλοὶ ἐπίσημοι Τούρκοι, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἑορτῆς. Οὗτοι πάντες σχεδὸν ἐκίστησαν ἢ ἐπνίγησαν.

13. **Θάνατος τοῦ Καρά-Ἀλῆ**. — Ὁ δὲ **Καρά-Ἀλῆς**, ἐν μέσῳ τῆς ἀπεριγράπτου συγχύσεως καὶ ταραχῆς, ἔσπευσε νὰ ἐπιβίβασθῇ εἰς λέμβον, ἵνα σωθῇ ἀπὸ τὰς φλόγας. Ἀλλ' ἐνῶ ἐπέιδίσθη καὶ ἤρχισε νὰ ἀπομακρύνηται, ἐπληρώθη βαρέως εἰς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τινος καέντος εἰς τὴν βίβαν καὶ καταπεσόντος ἰστού (καταρτίου) καὶ μετ' ὀλίγου ἐξέπνευσεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς.

14. **Ἐκδικιὰς τῆς καταστροφῆς τῆς Χίου**. — Ὁ **Κανάρης**, ἀπομακρυνθεὶς ὀλίγον παρετήρει τὸ φοβερὸν θέαμα τῶν φλογῶν. Τὰ πυροβόλα θερμανθέντα ἤρχισαν νὰ ἐκτυροσκοροῦνται μόνον. Δύο λέμβοι ἐβυθίσθησαν αὐτανδρῶν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ζητούντων ἐν αὐταῖς σωτηρίαν. Μετὰ μίαν δ' ὥραν τὸ πῦρ μετέδθη εἰς τὴν πυρριδικποθῆκην· φοβερὸς δὲ τότε ἠκούσθη κρότος· τὸ πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ οὐρανομήκης στήλη πυρὸς ἐφώτισεν ὅλον τὸν οὐρανόν. Τοιοῦτοτρόπος δὲ ὁ **Κανάρης** ἐξειδικίη τὴν σπαρτακτικὴν καταστροφὴν τῆς Χίου. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ πρῶτον ἡρωϊκὸν κατορθώμα τοῦ **Κανάρη**, τὸ ὅποιον ἀνέδειξεν αὐτόν.

15. **Ἐπάνοδος τῶν πυρπολιτῶν**. — Οἱ γενναῖοι δύο ἄρχι-

πυρποληται και οι ναυται, τεσσαράκοντα και τρεις εν συνόλω, κατέπλευσαν εις Ψαρά την πρωταν σφη και άθλαβεις έσπευσαν δε εις την Έκκλησιαν μεθ' όλου του περιμένοντος αυτούς πλήθους και έδολόγησαν τον Θεόν τον εύλογήσαντα το τόλμημά των.

16. Φυγή του τουρκικού στόλου. — Ο δε άντιναύαρχος του τουρκικού στόλου *Μεχμέτ πασάς*, αναλαβών την άρχηγίαν του στόλου μετά τον θάνατον του *Καρά-Άλη*, έσπευσε να καταφύγη έντός του Έλληνισπόντου, καταδιωκόμενος υπό του ελληνικού στόλου.

17. Άλλαι πυρπολίσεις. — Ο *Κονάρης* μετά του *Βρατσάνου*, τον *Οκτώβριον* του αυτού έτους 1822, έπυρπόλησε μεταξύ *Τενέδου* και *Τραφόδου* την *υποναυαρχίδα* του *Μεχμέτ*, περιέχουσαν *όκτακοσίους άνδρας*. Τη δε 1824 έπυρπόλησε μίαν *μεγαλην φρεγάταν* του *Χοσρέφ πασά*. Τη δε 1825 έτόλμησε και εισήλθεν εις αυτόν τον λιμένα της *Άλεξανδρείας*, να καύση τον *αίγυπτιακόν στόλον*, αλλά τα πυρπολικά του απέτυχον, μη εύνηθέντα υπό του άνέμου. Ίτηρέτει δε υπό τον *Μισούλην*, προαχθείς μόν το πρώτον εις *πλοίαρχον*, έπειτα δε, τη 1826, εις *κυβερνήτην* του πλοίου «*Ευλαδός*.»

18. Άξιώματα του Κανάρη. — Θάνατος αυτού. — Άσφύ δε ηλευθερώθη ή *Πατρίς*, διορίσθη *άρχηγός μοίρας ατόλων*, έπειτα δε *ναύαρχος*. Τη δε 1843 έγένετο *Υπουργός των Ναυτικών*. Μετά ταυτα δε έγένετο *τρίς ακόμη υπουργός* μέχρι του 1854, και *τρεις Πρωθυπουργός* μέχρι του 1877, οτε και απέθανε τη 2 Σεπτεμβρίου εν τη *ιδιωτική* αυτού *επαύλει* εν *Κυψέλη*, πλησίον των *Άθηνών*, εις ηλικίαν *ογδοήκοντα και έπτά έτών* διάκληρον δε το *πανελληνιον έθρην* νησ τον *δημοφιλέστατον* και *ηρωϊκώτατον* *ναύαρχόν* του.

36. Μάρκος Μπότσαρης. (1790—1823)

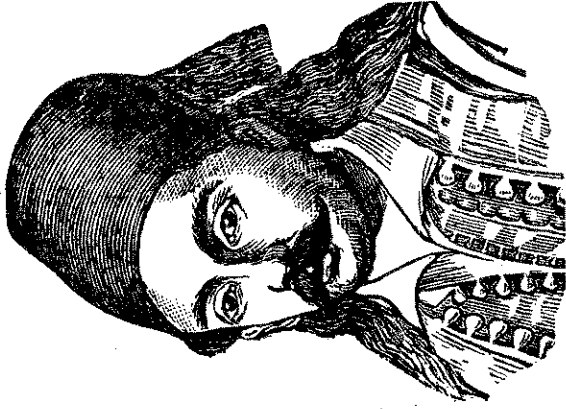
1. Ο Μάρκος Μπότσαρης ήτο υιός του *Κίτου Μπότσαρη*, γεννηθείς τη 1790 εν *Σουλίου* έγένετο δε ο *ένδοξότατος* *έξ* *όλης* *της* *μεγαλης* *σουλιατικής* *οικογενείας* *των* *Μποτσαρηών*.

2. Ο Μάρκος, *άγωνιζόμενος* *να* *ελευθερώση* *την* *πατρίδα* *του* *Σούλι*, *είχεν* *εύρεθ* *εις* *την* *ανάγκην* *να* *συμμαχήση* *τη* 1820 *μετά* *του* *άποστάτου* *Άλη* *πασά* *των* *Ιωαννίνων* *και* *συνεπολέμη* *κατά* *του* *Σουλίου*, *θραμβεύων* *εις* *πολλάς* *μάχας*.

3. Διάλογος Άλη πασά και Μπότσαρη. — Ο *άπιστος* *Άλη* *πασάς* *περιποιετο* *με* *πρυφάς* *θωπέας* *και* *μη* *χρυσά* *λάγια* *των* *Μπότσαρην*. «*Τώρα* *είσαι* *ο* *υιός* *μου* *ο* *άγαπητός*, *παρ* *ού* *ο* *έχθρός* *μου* *Σουλιατικός* *μη* *έστέφη* *των* *ιδίων* *μου* *υιών*», *έλεγεν* *εις* *την* *Μπότσαρην* *ο* *παμπόνηρος* *γέρον*. *Έκείνος* *δ'* *άπήνητη* *σεν* — «*Ο* *υιός* *σου*, *ο* *φίλος* *σου*, *ο* *κόσμος* *όλος* *τι* *ήνθη*, *και* *μόνον*

» *ήμεις* *οι* *Σουλιαίται*, *τους* *όποιους* *σκληρώς* *κατεδίωξες* *μέχρι* *θανάτου*, *»* *τεινομέν* *βοηθόν* *γείρα* *εις* *την* *άπελπιστικην* *σου* *θέσιν*, *και* *έλιπζο-* *»* *μεν*, *»* *τι* *ώρα* *τουλάχιστον* *θα* *έκτιμήσης* *και* *σὺ* *τὰς* *περιστάσεις* *και* *»* *θα* *μεινης* *πιστός* *εις* *τὰς* *συμφωνίας* *μας*».

4. Νικηθέντος όμως και καταβληθέντος του Άλη υπό του Χουραϊτ πασά, οι *Σουλιαίται* *έγκατέλιπον* *μὲν* *το* *Σούλι*, *έξηκολούθουν* *δε* *γενναίως* *άγωνιζόμενοι* *έν* *τη* *Δυτικῇ* *Έλλάδι* *κατά* *των* *Τούρκων*. Ο *δε* *Χουραϊτ* *πασάς* *επατήληεν* *εις* *την* *Λάρισα*, *ανάβασας* *εις* *την* *Όμιέρ Βριώνην* *την* *έξηκολούθησιν* *του* *πολέμου* *κατά* *της* *Δυτικής* *Έλλάδος*. *Εν* *Άρτη* *δε* *εύρισκετο* *και* *ο* *Μεχμέτ* *Ρεαί* *πασάς*, *ο* *έποννομαζόμενος* *Κιουταλής*, *έχων* *έπτά* *ή* *οκτώ* *χιλιάδας* *στρατιωτών*.

Μάρκος Μπότσαρης

5. Από Σουλίου εις Μεσολόγγιον. — Οι *Σουλιαίται* *ένκηθήσαν*. Οι *λοιποί* *έν* *Κιάφα* *Έλληνες* *ομοίως*. *Είς* *δε* *το* *Χερσον* *Πέτα* *έπαθον* *οι* *Έλλη-*

νες *δεινήν* *καταστροφήν*. *Τότε* *ο* *Μάρκος* *Μπότσαρης*, *ο* *Μαυροκορδάτος* *και* *λοιποί* *Έλληνες* *επανήλθον* *εις* *Μεσολόγγιον*, *όπου* *άπό* *του* *Σουλίου* *κατεκρημίσθη* *διὰ* *μίας* *ή* *Έπανάστασις*.

6. Η πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου. — *Είς* *την* *πεδιάδα* *του* *Μεσολογγίου* *κατέβησαν*, *πρι* *τά* *τέλη* *Όκτωβρίου* *του* *1822*, *ο* *Όμιέρ* *Βριώνης*, *ένωθεις* *μετά* *του* *Κιουταλή*. *Άμέσως* *δέ* *επιόρκησαν* *το* *Μεσολόγγιον*, *το* *όποιον* *κατείχον* *οι* *ήμέτεροι*. Ο *δε* *Ίουσουή* *πασάς* *των* *Πατρών* *άπέκλειε* *και* *επολόρηκε* *την* *πόλιν* *ταύτην* *διὰ* *πλοίων* *άπό* *της* *θαλάσσης*. *Τοιουτοτρόπως* *ήρχισεν* *ή* *πρώτη* *πολιορκία* *του* *Μεσολογγίου* *πρι* *τά* *τέλη* *Όκτωβρίου* *του* *1822*, *έλύθη* *δε* *μετά* *δύο* *περίπου* *μήνας*, *παθόντων* *των* *έθνών* *δυνας* *άπολείας*, *φυγόντων* *δε* *εις* *Άργίνοιον*, *εκείθεν* *δε* *εις* *Καρδασσάρην* *και* *έκείθεν* *διαπεραιωθέντων* *εις* *Πρέβεζαν* *έν* *έλαεινή* *καταστάσει*.

7. Φιλοπατορία και γενναιοφυχία του Μαυροκορδάτου. — Οι *έθναι*, *οι* *πολιορκούντες* *και* *κκνονοδολούντες* *το* *Με-*

σολόγγιον ἐν ἀρχῇ τῆς πολιρκίας, ἐπέβαλον εἰς φόβον πολὺν τοὺς ἡμετέρους. Τότε πολλοὶ εἶπον εἰς τὸν Μανροκοδόταν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Μεσολόγγιον, διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του. Ἐκεῖνος ὅμως, καλῶς γνωρίζων τίνα σωμασίαν εἶχε διὰ τὴν Πελοπόννησον τὸ πρόσφυγιον ἐκείνου τοῦ ἀγώνος, ἀπεκρίθη ταῦτα·

— «Ἐγὼ εἰς καὶ μόνος ἀνὴρ πρὸς πόλεμον ὑπάρχει, οὐ μόνον ἐν Μεσολογγίῳ. Διότι, ἂν ἐγκαταλείψῃ τὸ Μεσολόγγιον, ὁ ἔχθρος θὰ περῆσθαι ἀνεμπίδιστος εἰς τὴν δεινοπαθοῦσαν Πελοπόννησον, καὶ τότε τὸ πᾶν ἀπόλλυται. Ἐγὼ θ' ἀποθάνω ἐδῶ». — «Κ' ἐγὼ ἐπίστας», προσέβηεν ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Ὁμοίως ὁ Τζαβέλλας.

8. Ὁ Μπότσαρης σχίζει τὸ δίπλωμα τῆς σφραγίσας. — Ὁ Μπότσαρης ἔλαβε μέρος σπουδαιότατον εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ πολιορκουμένου Μεσολογγίου.

Κατόπιν δὲ διαορίσθη στρατηγὸς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔλαβον καὶ ἄλλοι διπλώματα στρατηγίας, αὐτὸς ἐσχίσε τὸ ἴδιον του ἐνώπιον πολλῶν, εἰπὼν· «ἄποιας εἶναι ἄξις λαμβάνει διπλωμα μεθ' αὐρίου ἐνώπιον τοῦ ἔχθρου». Καὶ τὴν ἐπαύριον ἐξεστράτευσεν αὐθόρμητος καὶ ὑπερήφανος εἰς Κερκενήσιον μετὰ τριακοσίων πενήκοντα ἀνδρῶν πρὸς συνάντησιν τοῦ Ὁμέρ Βρωγγιῶν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Μουσταῖη Πασᾶ τῆς Σκόδρας, ὅστις ὠδήγηε ὀκτακισχιλίους ἀνδρας.

9. Ὁ Μπότσαρης νικᾷ τοὺς ἔχθρους. — Ὁ Μπότσαρης παρὰ τὸ Κερκενήσιον συνήντησε τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν Τοελαδεῖν Μπέη, κατασκηνούσαν πλησίον κρήνης σιαζομένης ὑπὸ γρραιῶν ἰσῶν. Τὴν νύκτα τῆς 9 Αὐγούστου τοῦ 1823 ὁ Μπότσαρης ἐπέτεθε κατὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς καὶ ἐξεδίωξε τοὺς ἔχθρους ἐκ τῶν θέσεών των, πλὴν τῶν εὐρσκομένων ἐν τινι μάνδρᾳ ἐν τῇ ὑπέριε εἶχε στήσει τὴν σκηνὴν του ὁ Τσεαλιδήμπεης. Ἐφρονεύθησαν δ' ἐκ τῶν ἔχθρῶν ὑπὲρ τοὺς χιλίους. Φορτία δ' ὀλοκλήρα λαφύρων ἀπεκόμισαν οἱ ἡμέτεροι, ἦται γιαταγάνια, πιστόλια, ὄπλα καὶ πολλὰ πολυμεροδία.

10. Θάνατος τοῦ Μπότσαρη. — Ὁ Μπότσαρης, ἔλθων πρὸς τὴν μάνδραν ἐκείνην, ὕψωσε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τὸν τοῦρον καὶ παρετῆρει πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσέλθῃ. Οἱ ἐντὸς τῆς μάνδρας, ὡς εἶδον τὴν κεφαλὴν ἐκείνην, ἐπυροβόλησαν σφαῖρα δὲ, κτυπίσασα τὸν Μάρκον εἰς τὸ μέτωπον, τὸν ἐξέριψε κατὰ γῆς νεκρὸν.

11. Τότε οἱ Σουλιῶται ἀπεκόμισαν ἐκείθεν τὸν νεκρὸν τοῦ ἀρχηγού των τὴν 10 Αὐγούστου εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου ἐκένθησαν αὐτὸν λαμπρῶς. Τσαούτη ὑπέβλεψεν ἡ τελευταίη τοῦ βίου τοῦ γενναίου ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη.

11. Ὁ Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Τ' ἀκούει ἡ μαύρη γῆ, τρεῖς χρόνους δὲν χορταίξει.

Τ' ἀκούει καὶ τὰ βουνά, ἀέκλινα θυαίστηκαν.

Τ' ἀκούει καὶ ὁ οὐρανός, τρεῖς χρόνους δὲν σταλάζει.

Ὁ Μάρκος ἐσκοτώθηκε, καὶ ἐσκότωσε καὶ χύλιους.

32. Ἡ δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ πτώσις αὐτοῦ.

(15 Ἀπριλίου 1825 — 10 Ἀπριλίου 1826)

1. Στενὴ πολιορκία. — Ὁ Μεγρίτ-Ρεσίτ πασάς, ὅστις ἐπονομάζετο *Κιονταχῆς*, ἐπολιόρκει ἀπὸ τῶν μέσων Ἀπριλίου τοῦ 1825 ἀπὸ τῆς ξηρᾶς διὰ δευτέραν φοράν τὸ Μεσολόγγιον, κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, εἰπόντος αὐτῷ «Ρεσίτ, ἦ τὸ Μεσολόγγιον ἡ τὴν κεφαλήν σου». Μετὰ δύο δὲ μῆνας ἐπολιορκήθη καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὑπὸ τοῦ Χοσρέφ, ἔχοντος στόλον ἐκ πενήκοντα καὶ πέντε πλοίων. Περὶ δὲ τὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ 1825 ἔφθασεν ἐξ ὄψεο τοῦ Μεσολογγίου ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ Ἰβραήμ μετὰ δεκά χιλιάδας Ἀρσέβων.

2. Ἡ πείνα. — Ἡ ἄλωσις. — Ἐχθρὸς ὅμως φερόμενος τοῦ Κιουτχῆ καὶ τοῦ Ἰβραήμ ἐπῆλθε μετ' ὀλίγον κατὰ τῶν παλιόρουκουμένων, ἡ πείνα. Ἀφοῦ δ' ἐφθγγον οὗτοι κρημῆλους, ἡμίονους, ὄνους, καὶ φρικτῆς θαλάσσις, ἀναγκασθῆσαν ὑπὸ τῆς πείνης νὰ ἐπιχειρήσωσαν ἐξοδοῦ, κατὰ τὴν ὁπίαν οἱ πλεῖστοι ἀπωλέσθησαν ὀλίγοι τοὶ δὲ διασώθησαν. Τοιοῦτοτρόπως δὲ οἱ Τούρκοι ἐγένεον κύριοι τοῦ Μεσολογγίου τὴν 10 Ἀπριλίου τοῦ 1826 μετὰ δωδεκάμηνον πολιορκίαν. Αὕτη εἶναι ἡ δευτέρη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ ἄλωσις αὐτοῦ.

3. Κατάπτωσις τῆς ἐπαναστάσεως. — Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου κτελεσθῆναι ἡ ἐπαναστάσις ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι. Καὶ ὁ μὲν Ἰβραήμ ἐπενήλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ δὲ Κιουτχῆς ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Οἱ δὲ ἐχθρικοὶ στόλοι ἀπέπλευσαν ὁ μὲν τουρκικὸς εἰς

Κωνσταντινούπολιν, ὃ δὲ αἰγυπτιακὸς εἰς Νεόκαστρον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

4. **Κατάληψις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.**—Ὁ Κιου-ταχῆς ἀγων δεκασιχίλους πέλους καὶ ἱππεῖς, ἐνωθεὶς δὲ κατόπισιν καὶ μετὰ τοῦ Ὁμέρμπετ-ῆς Εὐβοίας, ἐπορεύθη κατὰ τῶν Ἀθηνῶν κα-τώρωσε δὲ μετὰ πολλὰς ἀπωλείας νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν τὴν 3 Αὐγούστου τοῦ 1826.

5. Οἱ δὲ Ἕλληνες κατέφυγον τότε καὶ ὠχρώθησαν ἐν τῷ φρου-εῖῳ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν τῷ ὀπίῳ ἐπολιορκούντο ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Τοιοῦτοτρόπος δὲ ἡ Ἐπανάστασις εἶχε μὲν κατασταλῆ ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι· καὶ τῇ Πελοποννήσῳ, κατεστῆλετο δὲ καὶ ἐν τῇ Ἀνατο-λικῇ Ἑλλάδι.

38. **Γεώργιος Καραϊσκάκης. (1782—1827)**

1. Ἐν φ ὃ ἀγῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἐκινδύνευε νὰ κατασθεθῆ ὑπὸ τῶν ἔχθρῶν, παρουσιάσθη σωτὴρ αὐτοῦ ὁ **Γεώργιος Καραϊσκάκης**.

2. Ὁ Καραϊσκάκης ἐγεννήθη τῷ 1782 ἐν Σκουληραεῖ, κώμῃ τῆς ἐπαρχίας Ἀρτίας. Τὰ τῆς καταγωγῆς του ἦσαν ἀμαυρὰ πρὸς δοξάν, διότι ἦτο νόθος υἱὸς καλογρεῖας τινός. Ἡ προσωπικὴ ὁμῶς ἰκανότης αὐτοῦ ἀνεδείξεν αὐτὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, καί εἰς κατὰ τὸ προτελευταῖον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς θὰ ἴδωμεν. Εἰκονίζεται δὲ ὡς ἰσχνός, νευρικός, φιλάσθενας καὶ σχεδὸν διαρκῶς πάσχων, ὀξύθυμος, ὑβριστής, φιλόδοξος, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὸς καὶ εὐγε-νὴς κατὰ βίβησιν, ἔχων ἀδάμαστον ψυχικὴν δύναμιν καὶ θελήσιν σι-δηρὰν, προκινδυνεύων δὲ καὶ κακουχομένου περισσότερον παντὸς ἄλ-λου· ἐφόρει δὲ συνήθως κόκκινον ντουλαμάν, ἧτοι εἶδος ἐλαφρᾶς ἐρυ-θρᾶς φουστανέλλας.

3. Ὁ **πρῶτος βίος τοῦ Καραϊσκάκη.**—Ὁ Καραϊσκά-κης κατ' ἀρχὰς εἶχε χρηματίσει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, ὅπως ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Διᾶκος καὶ ἄλλοι. Κατόπισιν ὁμῶς ἐδραπέτευσεν καὶ ἔζησεν ἐπὶ τινα χρόνον ὀσμικέρτης. Ἀλλὰ συλλαφθεὶς ἐφύλακθη ἐπὶ δύο ἔτη ἀλυσιδέτως, ἐν Ἰωαννίνοις. Κατορθώσας δὲ νὰ δραπέ-

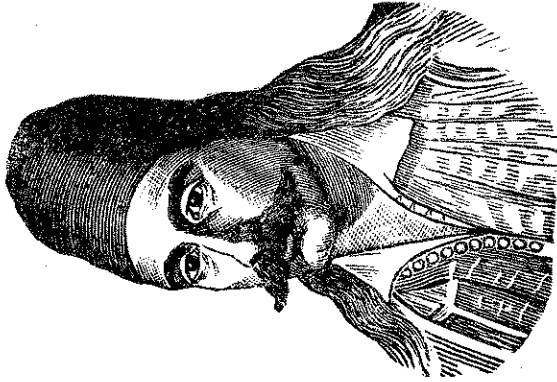
τεύσῃ, κατετάχθη, καὶ διέπρεψεν ὡς πρωτοπαλλήκαρον τῶν Κατανα-τωνῶν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ὁμῶς αὐτῶν ἐζήτησε συγγνώμην ἀπὸ τὸν Ἀλῆ-πασᾶ, καὶ κατετάχθη εἰς τοὺς σωματοφύλακας αὐ-τοῦ. Ἀλλ' ἐδραπέτευσεν καὶ πάλιν πρὸς τοὺς συλλεπτικούς· τέλος δέ, χωρισθεὶς αὐτῶν, ὤφωσεν ἐν Τσουμέρα τὴν σημερινὴν τῆς ἐπαναστά-σεως τῷ 1821.

4. Ἡ **μετάνοια τοῦ Καραϊσκάκη.**—Μετέσχε τῆς πρῶ-τῆ Κομπότι μάχης κατὰ τοῦ Ἰσμαήλ πασᾶ· δὲν ἔπαυε δὲ πάντοτε πρηνεργῶν καὶ βλάπτων τοὺς ἔχθρους. Ἀλλὰ βραδύτερον καταδιω-χθεὶς, ἐνεκα πεισμάτων, καὶ καταδικασθεὶς τὴν 2 Ἀπριλίου 1824 ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ὡς **ἐπίβουλος**, ἐξορίσθη καὶ ἐζήτησε τὴν βοή-θειαν τῶν Τούρκων, ἵνα καταλάβῃ τὸ ἀρματολίκι τῶν Ἀγροφῶν.

5. Ἀλλὰ, ἐπιβουλεύμενος πανταχόθεν ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ὑπὸ πλείστον Τούρκων, κατέρυγεν εἰς Κερπενήσιον, ἔπειτα δὲ εἰς Δορνί-στον, ὅπου ἐν ἔργῳ ἐπιστολῆν τὴν 27 Μαΐου 1824 πρὸς τὸν Μαυ-ροαρδᾶτον, διὰ τῆς ὁποίας, ἀπο-λογούμενος διὰ τὰ ὅσα ἐπραξεν, ἐζήτην τὴν συγγνώμην τῆς Διοι-κῆσεως.

6. Ὁ **Καραϊσκάκης ἐν Πελοποννήσῳ.**—Ἐκ Δο-μνίστης κατήλθεν εἰς Ναύπλιον· ἐκ Ναυπλίου δὲ ἐλαβε διαταγὰς νὰ καταρτίσῃ ἴδιον σῶμα, καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, δηλαδὴ Ἀττικὴν, Βοιωτίαν, Φθιώτιδα καὶ Φωκίδα, ὅπου καὶ ἐπράξε.

7. Κατόπισιν δὲ ἡ ἐν Ναυπλίῳ Κυβέρνησις ἐκέλευσεν αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων Ρουμελιωτῶν εἰς Πε-λοπόννησον πρὸς καταστολὴν τοῦ δευτέρου ἐρχομένου ἐμφυλίου πο-λέμου. Ἐλθὼν δὲ διέτρεξεν αὐτὴν ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ· ἐδραπέτευσεν ἔτι μετὰ τῶν στρατιωτῶν τοῦ κατὰ τοῦ οἴκου τοῦ Ζαΐμη ἐν Κεφαλῇ τῶν Καλαβρύτων· κατήλθεν εἰς Μεσσηνίαν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Ἰβραήμ· ἐπανήλθεν εἰς Ναύπλιον μετὰ τοῦ Κώστα Μπότσαρη, τοῦ Κίτσου Τσαβέλλα καὶ διαγλιῶν ἄλλων Ρουμελιωτῶν· καὶ ἐκ Ναυ-πλίου εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα, ὅπου μετέβη πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πολιορ-

Γεώργιος Καραϊσκάκης

κουμένου Μεσολογγίου, ένοχλῶν καὶ βλάπτων συχναίως τοὺς πολιορκουμένους αὐτὸ ἔχθρους.

8. Ὁ Καραϊσκάκης διορίζεται γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς Στερεᾶς.— Μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἦλθε πάλιν εἰς Ναύπλιον. Τότε δὲ ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ διορίσεν αὐτὸν **Γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Στερεᾶς**, ὡς τὸν ἰκανώτατον πάντων τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, κατὰ πρότασιν τοῦ προέδρου αὐτῆς Ζαΐμη, ὅστις ἔν καὶ ἦτο θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, ὥμιλησεν ἐν τῇ συνεδριάσει καὶ εἶπεν ὅτι οὐδένα ἄλλον γνωρίζει ἰκανώτερον ὡς ἀρχηγὸν τῆς Στερεᾶς. «*As σωθῆ ἡ πατρίς, εἶπε, καὶ ἄς ὑποθῆ ὁ ἐχθρὸς μου*».

9. Τὴν ἐπιούσαν προσέβηεν ὁ Καραϊσκάκης εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἵνα λάβῃ τὸ δῖπλωμα· τότε δὲ ὅλοι συνεκινήθησαν, ἰδόντες τοὺς δύο θανασίμους ἐχθροὺς Ζαΐμην καὶ Καραϊσκάκην νὰ ἀναγκασθῶσι, νὰ φιληθῶσι καὶ νὰ λέγῳσιν, ὅτι λησιμονοῦσι τὴν πατριὰν ἔχθραν, γὰρ τὴν Πατριδος.

10. Καραϊσκάκης καὶ Βουδούρης.— Ὁ δὲ ἐξ Ὑδρας Βουδούρης, μέλος ὄν τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, εἶπεν εἰς τὸν Καραϊσκάκην· «*Καραϊσκάκη, ἕως τῶρα δὲν ἔκαμες ὅσον ἔπρεπε τὸ ἥχος σου· ὁ Θεὸς νὰ σε βοηθῆ, νὰ το κάμῃς εἰς τὸ ἐξῆς*». Ὁ δὲ Καραϊσκάκης συγκεκινημένος ἀπήντησε μετὰ θέρους· «*Ναί, ὅταν ἀβέλω, γίνομαι διάβολος· καὶ ὅταν πάλιν θέλω, φγγελος· εἰς τὸ μέλλον ἀπεφάσιον νὰ γείνω ἀγγελος*». Ἐκτοτε δὲ φημεται κυρίως τὸ λαμπρὸν μέρος τοῦ ἠρωικοῦ σταδίου τοῦ Καραϊσκάκη.

11. Ἡ μάχη τοῦ Χαΐδαφου.— Ὁ Καραϊσκάκης, συλλεξας ἐν Ναυπλίῳ ὅσους ἠδυνήθη ἀνδρας, ἦλθεν εἰς Σαλαμίνα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἐλευσίνα, ὅπου κατέφθασε νὰ συγκεντρώῃ φριγγίλους, καὶ πενητακοσίους μαχητάς. Ἐπετέθη δὲ τὴν 6 Αὐγούστου 1826 ἐν Χαΐδαρῳ κατὰ τοῦ ἐπιλοθόντος στρατοῦ τοῦ Κιουταχῆ, ὅστις ἐπολιόρκει τὴν Ἀκρόπολιν Ἀθηνῶν, προὔξενησε δὲ μεγάλας ζημίας εἰς αὐτόν. Κατόπιν δ' ὑπεχώρησεν εἰς Ἐλευσίνα, παρενοχλῶν ἐκεῖθεν συχναίως τὸν ἐχθρόν.

12. Προσωπικὴ δυνάμνησις Καραϊσκάκη καὶ Κιουταχῆ.— Τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῆς ἐν Χαΐδαρῳ μάχης συννητήθη-

σαν τυχεῖως ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐντὸς τῆς γαλλικῆς ναυαρχίδος, ἥτις κατ' ἐκείνας πᾶς ἡμέρας ἐναυλόχει ἐξωθι τοῦ Πειραιῶς. Συνέπεσε δὲ καὶ οἱ δύο νὰ μεταβῶσι συγχρόνως πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ γάλλου ναύρχου *Λεγινύ*.

13. Πρῶτος μετέβη εἰς τὴν Ναυαρχίδα ὁ Κιουταχῆς, μετ' ὀλίγον δὲ, κατὰ συγκυρίαν, ἔφθασεν ἐπὶ λέμβου ἑλληνικῆς καὶ ὁ Καραϊσκάκης, ἀναβάς δ' ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἐχαιρέτισε τοὺς πασάδες καὶ ἐκάθισεν· ὁ δὲ Κιουταχῆς ἀντεχαιρέτισεν ἀγρωῶχος, κλίνας ἀπλάως τὴν κεφαλὴν.

14. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν ἐξεπλάγησαν ἀμφοτέροι οἱ ἀντίπαλοι, ἰδόντες ἀλλήλους κατὰ μέτωπον. Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Κιουταχῆς εἶπεν ἀδανιστὶ εἰς τὸν Καραϊσκάκην· «*Τὴ κάμεις, Καραϊσκάκη; Ἥλιπίζα*» νὰ ἔλθῃς εἰς τὰ Βιτώλια νὰ με προσκυνήσῃς καὶ νὰ σου δώσω ὅλα τὰ βιλαιτία ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἕως τὴν Ἄρτα».

15. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης τῷ ἀπήντησεν· «*Ἐγὼ νὰ σε προσκυνήσω; Ἄν σὺ εἶσαι βασιλεὺς (στρατάρχης) τῆς Ρούμελης, εἶμαι καὶ ἐγὼ τῆς Ρούμελης βελσεῆς. Καὶ ἂν ἤξευρην ἡ Κυβέρνησις μου, ὅτι τῶρα ὀμιλοῦμεν μαζί, θὰ διέτασσε νὰ κρεμάσουν καὶ ἐμένα καὶ τὰς δέκα ἄλλους χιλιάδας στρατεύματα (!), ὅπου ἔχω εἰς τὴν Ἐλευσίνα*».

16. Ὁ δὲ Κιουταχῆς ἀνταπήνησεν· «*Καὶ πῶς δύναται νὰ σε κρεμάσῃ;*»

— «Ὅπως δύναται καὶ ἡ δική σου νὰ κρεμάσῃ ἐσένα. Μήπως δὲν σε κρεμάξ καὶ σένα ὁ Σουλτᾶνος, ὅταν θέλῃ; Ναὶ ἡ ὄχι;» ἀνταπήνησεν ὁ Καραϊσκάκης.

— «Ναί, ἀπέκρίθη ὁ Κιουταχῆς, διότι εἶναι βασιλεὺς μου».

— «Μὲ κρεμάξ λοιπὸν καὶ ἐμένα ἡ Κυβέρνησις μου, διότι εἶναι βεσλισκά μου», εἶπεν ὁ Καραϊσκάκης.

Τότε δὲ ἀνεχώρησε πρῶτος ἐκ τῆς ναυαρχίδος ὁ Κιουταχῆς, κατόπιν δ' ἀνεχώρησε καὶ ὁ Καραϊσκάκης.

17. Μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἐπάνοδος αὐτοῦ.— Περὶ δὲ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1826 ἐξεστράτευσεν ὁ Καραϊσκάκης εἰς τὴν Στερεάν, ἐπολιόρκησε τὴν Δομβαρίναν καὶ περιέβησε τὰ Σάκωνα· κατέλαβε δὲ τὸ Δίστομον καὶ τὴν Ἀράχωβαν, καταστρέψας ἐν αὐτῇ, ἀπὸ τῆς 19 μέχρι τῆς 24 Ν)βρίου 1826, ὅλα τὰ ἐκλεκτὰ στρατεύματα τοῦ Μουσταμπέτη, ὅστις ἦρχετο ἐξ Ἀλβανίας,

κατ' αἰτίαν τοῦ Κιουτατζή, καὶ ὅστις ἐφρονέυθη ἐν Ἀραχώβῃ, ὡς καὶ ὁ Κεχουράμπης καὶ δύο ἕτεροι ἐπι στρατηγοὶ Τοῦρκου.

18. Κατόπιν ἐνίκησεν ἐν Τουροχορσίφ ἀπόσπασμα ἕξ ἐπτακοσίων πολέμιων, διέπρξεν ὅλην τὴν Ροῦμελίαν, ἐκαθάρισεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Τοῦρκων, ἐξηναγμάκεν τὸν Ὀμίρ πασᾶν τῆς Εὐβοίας καὶ ἐπανέλθη εἰς τὰ ἴδια, μετὰ τέσσαρας δὲ ὅλους μῆνας ἐπανήλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀφοῦ ἀπληυθέρωσε πᾶσαν τὴν Στερεάν. Ἐθιμάζων δὲ τὸν Καραϊσκάκη καὶ αὐτοὶ οἱ πολέμιοι λέγοντες· «Ἐνεκ Ρεσίτην ἔχουν οἱ Τοῦρκοὶ καὶ ἕνα Καραϊσκάκην οἱ Ἕλληνας. Δύο λέοντες πολέμου, καὶ ἄς ἴδωμεν ποῶς θὰ φάγῃ τὸν ἄλλον».

19. **Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.**—Τὴν δὲ 4 Μαρτίου 1827 συγκρούεται πρὸς τὸν Κιουτατζὴν ἐν Κερατσινίφ, ἐγγὺς τῆς Ἐλευσί-
νος, καὶ ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ. Κατόπιν ἤξησεν ἡ δύνα-
μὴς του, ἦλθε δὲ καὶ ἐστρατοπέδευσε ἐν Νέφ Φαλήρφ, ἐγγὺς τῶν Ἀθηνῶν· ἐσχέδια δὲ νὰ ἐπιτεθῇ τὴν 23 Ἀπριλίου κατὰ τοῦ Κιου-
τατζή καὶ νὰ μεταβάλλῃ αὐτὸν ἀπὸ πολιορκητοῦ εἰς πολιορκούμενον.

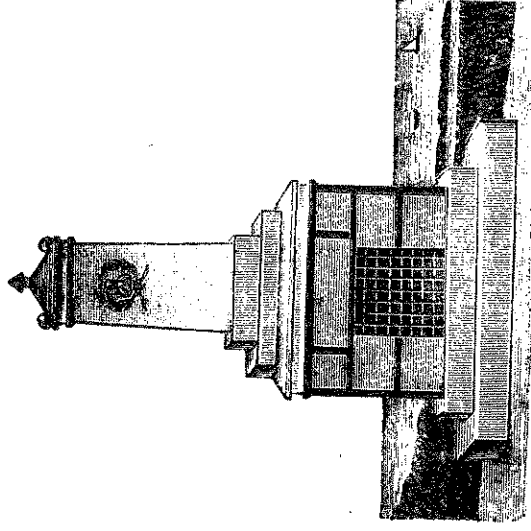
20. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἀρχηγία, τῇ συγκαταθείσει του, διέ-
ται εἰς τοὺς Ἀγγλους **Τζώφριξ** καὶ **Κόχραν**, ἠγκυροβολημένους ἐν Φαλήρφ, ἐπύρχεται δ' εἰς τὸ στρατεύμα σύγχυσις καὶ μωρία ἀνω-
μαλίσαι, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἠγνόουν τὸν τόπον, καὶ τέλος φονεύεται ὁ Καραϊσκάκης.

21. Διότι, ἀντὶ τῆς ὀριθείσης 23 Ἀπριλίου πρὸς ἐπιθέσιν, Κρη-
τὲς τινες τοῦ ἐν Νέφ Φαλήρφ στρατοπέδου, μεθύοντες, ἐπυροβόλησαν ἀκαίτως κατὰ τῶν Τοῦρκων τὴν 22 Ἀπριλίου· οἱ Τοῦρκοὶ ἀντεπε-
ροβόλησαν, ἐλάβον δὲ καὶ ἄλλοι μέρως, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ ἀκαί-
πος συμπλοκὴ μετετέταπται εἰς φονικὴν μάχην. Τότε ἐξώρμησεν ἔριπ-
πος ὁ Καραϊσκάκης ἐκ τῆς σκηνῆς του, ὅπου ἔκειτο πυρέσων, ἵνα ἴδῃ τί συμβαίνει καὶ καθησυχῆσῃ τὰ πράγματα. Ἐχθρική δὲ σφαιρα-
πυροματίζει αὐτὸν εἰς τὴν κοιλίαν.

22. Ἀφοῦ καθυστάσασαν τὰ πράγματα, ἐπανήλθεν εἰς τὴν σκηνὴν του, τὸν κατεβίβασαν ἀπὸ τοῦ ἵππου, παρετήρησαν ὅτι τὸ τραῦμα ἦτο θανατηφόρον καὶ τὸν μετέφεραν εἰς τὸ ἐν Φαλήρφ ὄρυζον πλῆθον τοῦ **Τζώφριξ**. Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἐκάλεσεν ἐπὶ τοῦ πλοίου τὸν πνευ-
ματικόν, ἐσωμολογήθη, ἐζήτησε συγχώρησιν παρὰ τῶν περισταμέ-

ων, μετέλαβε τῶν ἀρχάντων μυστηρίων καὶ παρήγγειλε νὰ τὸν θά-
ψωσιν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς νήσου Σαλαμίνος Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δη-
μητρίου.

23. Ὁ Καραϊσκάκης μετὰ ταῦτα περιγύρισε τοὺς κλαίοντας συναγωνιστάς του Γρίβαν καὶ Χατζή-Πέτρον, εἶπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐπιζῶσιν εἰς τὸν Θεόν, νὰ δοξάσωσι δὲ καὶ εἰς τὸ ἕξῃς τὴν Πατρίδα, καθὼς μέχρι τοῦδε τὴν ἐδοξάσαν, καὶ τοὺς συνεβούλευσε νὰ κρατήσωσι τὰς θέσεις των καὶ νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως.

Μνημεῖον Καραϊσκάκη ἐν Νέφ Φαλήρφ.

— «Σεῖς πρὸ πάντων οἱ παλαιοὶ ἀγωνισταὶ δὲν πρέπει νὰ ὑποχω-
ρήσετε», ἔλεγεν.

— «Ἴδου δὲ ἡ διαθήκη μου. Εἰς τὸν υἱόν μου ζήνῳ τὸ ὄπλον μου, «τὸ μόνον μου κτῆμα αὐτὴν τὴν στιγμήν· τὴν δὲ θυγατέρα μου ἀπαράδιδω εἰς σὲς, παλαιοὶ μου σύντροφοι... Τόσα δι' ἐμέ. Τί νὰ εἶπω δὲ τώρα διὰ σὲς! Ἦθελα νὰ εἶχα τὸ Ἔθνος ὀλόκληρον ἐμπρὸς μου, διὰ νὰ τοῦ εἶπω τί ἀξίζει. Χαίρετίσάτέ μου ὅλους τοὺς ἀξιο-
ματικούς, καὶ ἐπιστρέψατε αὐριοι τὸ πρῶν νὰ σὰς ἴδω καὶ παλίν».

24. Ἀνεχώρησαν οἱ φίλοι του, ἀλλὰ τὴν πρωΐαν δὲν εὔρον πλέον τὸν στοατηγὸν μεταξὺ τῶν ζώντων. Εἶχεν ἀποθάνει τὴν τετάρτην

ἔρχαν μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὑπὸ δριμυτάτων πόνων κατεγχομένοις, κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ὀνόματός σου.

25. Ὁ νεκρὸς μετεκομισθή εις Σαλαμίνα, κατὰ τὴν παραγγελίαν του, καὶ ἐτάφη ἐκεῖ μεγαλοπρεπῶς. Ἡ δὲ ἐλευθερωθεῖσα Ἑλλάς ἀνήγειρε μνημεῖον τοῦ Καραϊσκάκη ἐν Νέῳ Φαλήρῳ καὶ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐπληρώθη, εἰς ἑνδεῖξιν ἔθνηκῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν γενναῖον στρατηγόν. Ὁμοίον δὲ μνημεῖον αὐτοῦ ἀνήγειρε καὶ ἐν τῇ κεντρικῷ-τείρᾳ πλατείᾳ τοῦ Πειραιῶς τῇ 23 Ἀπριλίου 1894.

Τὰ μετὰ ταῦτα διδάσκει ἡ ἱστορία.

34. Ἡ Ἑλλάς ἐλευθερά.

1. Ὁ λέων, ὅταν ἔσφαγῇ
τὴν ἄλυσιν τοῦ σπάσι,
τὴν ἀλοζόνα χαιτὴν τοῦ
βρυχώμενος τινάσσει,
καὶ βλέμματα τριγύρω του
τοξεύει φλογερά.

2. Μὲ τοὺς ἀλαίμους ὄνυχας
τοὺς φύλακας του σχίζει,
καὶ αἰματωμένα, σπαίροντα,
τὰ σπλάγχνα των σκορπίζει,
καὶ σημάδεύει μ' αἵματα
τὸν δρόμον, πού περᾷ.

3. Ἑλλάς! καὶ σὺ τοῦ λέοντος
φειδερωτέρ' ἀκόμα
Ἠγέβης περιστρέφουσα

Κεραινοβόλον ὄμμα,
Ἄπὸ τὰ δούλα δάκρυα
Σχεδὸν ἀκόμ' ὑγρῶν.

4. Κ' ἠγέβη βαρυσίδηρος
Ἡ σπάθη τῆς ὀργῆς σου,
Κ' ἔθερσε τήμερῆτζ
Καθάρματα τῆς γῆς σου,
Καθὼς θερίζει δρόπανον
Τοὺς στάχους τῶν ἀγρῶν.

5. Ὁ ἀγὼν δὲν ἐπεβέβη.
Μὴ δεχθῆτε ἦθη ξένα.
Τῆς ἐλευθερίας τάνθη
Εἶναι δῶρα τοῦ Θεοῦ,
Ποῦ αὐξάνουσι φυτευμένα
Εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ λαοῦ.

Γ. Ζαλοκώδεταις.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

35. Ἡ ὕγεια.

1. Οἱ ἄνθρωποι οἱ γνώριμοι πρὸς ἀλλήλους, συναντώμενοι εἴτε κατ' οἶκον, εἴτε ἐν συναναστροφαῖς, εἴτε καὶ ἀλλοχού, χαιρετίζουσι εὐγενῶς ἀλλήλους, καὶ συνηθέστατα ἐρωτῶσιν ὁ εἰς τὸν ἄλλον «Πῶς ἔχετε εἰς τὴν ὑγείαν σας;» — «Τί κάμνετε; εἴσθε καλά;» — «Σὰς εὐχόμεαι καλὴν ὑγείαν.» — «Σὰς ἀφίνω ὑγείαν.» — «Ἐχετε ὑγείαν.» — «Πῶς εἰς ὑγείαν σας.» — «Σὰς εὐχόμεαι ὑγιᾶς τὸ Νέον Ἔτος.» — «Ὑγιαινοῖτε» — Καὶ τὰ τοιαῦτα.

2. Πρῶτον λοιπὸν ζήτημα ἔχουσι τὸ τῆς ὑγείας. Καὶ δικαίως. Διότι ἡ ὑγεία εἶναι τὸ πολυτιμώτατον πρᾶγμα πάντος ἀνθρώπου. Ὁ ὑγιᾶς δύναται νὰ ἐργασθῇ, νὰ ταξειδέσῃ, νὰ διασκεδάσῃ. Ἐνῶ ὁ ἀσθενῆς κείτῃ συνήθως ἐν τῇ κλινῇ, καὶ καμμίαν ἐργασίαν δὲν δύναται νὰ κάμῃ. Καὶ ἄλλοτε μὲν θεραπεύεται, ἄλλοτε ὅμως ἀποθνήσκει.

3. Ἄλλ' ἡ ὑγεία ἡμῶν ἔχει ὄχι ὀλίγους ἐχθρούς. Ἀπαλλάσσεται τις δὲ πολλῶν ἐκ τῶν ἐχθρῶν τούτων, ἐὰν ἀκολουθῇ τὰ παραγγεῖλματα τῆς Ὑγιεινῆς. Αὕτη διδάσκει τὸν ἄνθρωπον πῶς πρέπει νὰ διατηρᾷται, διὰ νὰ εἶναι ὑγιᾶς. Ἐπομένως ἐνδιαφέρει πάντα ἄνθρωπον. Πάντες δὲ πρέπει ὄχι μόνον νὰ μακρηνώσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐφαρμύζωσιν ὅσα διδάσκει ἡ Ὑγιεινὴ. Αὕτη δὲ διδάσκει πρῶτον νὰ προφυλασσώμεθα ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ δεύτερον νὰ ἀναπνεύωμεν καθαρὸν ἀέρα· καὶ τρίτον νὰ τρεφώμεθα καταλλήλως.

4. Πρὸς τούτους πρέπει νὰ τρωόμεν ἄκραν καθαριότητα· νὰ κίνομεν γυμναστικὰς ἀσκήσεις· νὰ κοιμώμεθα ἐπαρκῶς· καὶ νὰ μὴ κάμωμεν καταχρήσεις. Κατὰχρησις δὲ εἶναι πᾶσα ὑπερβολὴ εἴτε εἰς τροφὴν, εἴτε εἰς πόσιν, εἴτε εἰς γυμνασίαν, εἴτε εἰς ὕπνον, εἴτε εἰς ἐργασίαν, εἴτε εἰς θερμάνειν τοῦ σώματος κλπ.

5. Πλὴν ὅμως πάντων τούτων, πρέπει νὰ ζώμεν ἐν ἁρμονίᾳ καὶ ἁγάπῃ μετὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ εἴμεθα εὐχαριστήμενοι ἐκ τῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκομεθα. Διότι αἱ ἐριδὲς καὶ αἱ λύποι καὶ εἰ μελαγχολοῖσι καὶ ἡ ἀπληστία ὄχι μόνον τὴν ψυχὴν καὶ

τὴν καρδίαν ἡμῶν φείρουσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑγίαν καταστρέφουσι.

6. Κατὰ ταῦτα λοιπόν, διὰ τὰ ἔχωμεν καλὴν ὑγίαν πρέπει νὰ προφυλασσώμεθα ἀπὸ τοῦ ψυχῆς νὰ ἀναπνεύωμεν καθαρόν ἀέρα· νὰ τρεφώμεθα διὰ καταλλήλων τροφῶν· νὰ εἴμεθα λίαν καθαροί· νὰ γυμναζώμεθα· νὰ κοιμώμεθα ἐπαρκῶς· νὰ μὴ κάμνωμεν καταχρήσεις· νὰ ζῶμεν ἐν ἀρμονίᾳ καὶ ἀγάπῃ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· καὶ νὰ εἴμεθα εὐχαριστήμενοι ἐκ τῆς καταστάσεως ἡμῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ταῦτα ἀπαιτεῖ ἡ ὑγιεινὴ διὰ τὴν καλὴν ὑγίαν ἡμῶν.

36. Ἡ προφύλαξις ἀπὸ τοῦ ψυχῆς.

1. Τὰ ἐνδύματα ἡμῶν προσφύλαττουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ψυχῆς καὶ τῆς ὑγρασίας.

2. Αἱ ὤμοπλαται καὶ οἱ πόδες ἡμῶν δὲν ἀντέχουσι πολὺ εἰς τὸ ψυχρὸν καὶ τὴν ὑγρασίαν, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ καλύπτωνται περισσότερο ἢ τὸ ἄλλο σῶμα ἡμῶν.

3. Εἰς τὸ ψυχρὸν πρέπει νὰ **δυοπιστώμεν** πάντοτε, ὅχι ὅμως καὶ νὰ φοβώμεθα αὐτό. Τὰ πολλὰ περικλυμμάτα τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς ἰνῆς καὶ τοῦ λαιμοῦ δὲν εἶναι πάντοτε ὠφέλιμα, διότι καθιστῶσι τὰ μέρη ταῦτα μᾶλλον **εὐαίσθητα** εἰς τὸ ψυχρὸν ὅταν δὲ ἀποθέσωμεν τὰ περιδιδυμμάτα, προσεκκλωμέμεθα εὐκόλως ὑπὸ κνηγάγης.

4. Ὅταν κινώμεθα, δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ κρυώσωμεν. Διότι ἡ **κίνησις** εἶναι σφύριον μέσον κατὰ τοῦ ψυχῆς. Ἐὰν κρυώσωσιν οἱ πόδες ἡμῶν, **ὡς τρέξωμεν**. Ἐὰν κρυώσωσιν αἱ χεῖρες, **ὡς μὴ** πλησιάζωμεν αὐτάς εἰς τὸ πῦρ, **ἀλλ' ὡς προσεφίβωμεν** τὴν μίαν διὰ τῆς ἄλλης.

5. Ὅταν εἴμεθα **ἰδρωμένοι**, εἶναι λίαν ἐπικίνδυνον νὰ ἐκτεθῶμεν εἰς **θεῖμα ἀέρος**, νὰ πῶμεν **ὕδωρ ψυχρὸν**, νὰ καθίσωμεν ὑπὸ παχίαν σκιάν, νὰ ἐξαπλωθῶμεν **ἐπὶ γῆς ὑγρᾶς**. Ἐὰν πρᾶξωμεν ταῦτα, διατρέχωμεν τὸν κίνδυνον νὰ πάθωμεν **πλευρηΐδα**, ἢ **πνευμονίαν**, ἢ **φθίσην**, ἢ **πόνον τοῦ λαιμοῦ**, ἢ **δευματισμοὺς** ἢ ἄλλας σοβαρὰς νόσους.

6. Ἐὰν εἰσθλαθῶμεν **ῥίγος** νὰ διατρέχη τὸ σῶμα ἡμῶν, πρέπει νὰ **βαθίσωμεν ταχέως**, μάλιστα δὲ νὰ **τρέξωμεν**, διὰ νὰ ἐπανακτήσωμεν τὴν θερμότητά. Ἐὰν δὲ τὸ **ὄγος ἐπιμένῃ**, πρέπει νὰ κατακλιθῶμεν ἐπὶ τῆς κλίνης, νὰ πῶμεν πολλὰ **ζεστά** καὶ νὰ κλιθώμεν τὸν ἰατρόν.

7. Οἱ ἀνθρώποι πρὸς προσφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ψυχῆς, τῆς βρογχίτις, τῶν ἀνέμων, τοῦ ἠλιακοῦ κούσωνος, ἐπενόησαν, πλὴν τῶν ἐνδυμάτων, καὶ τὰς **οἰκίας**.

8. Αἱ οἰκίαι ἡμῶν καλὸν εἶναι νὰ βλέπωσι πρὸς **μεσημβρίαν** καὶ πρὸς ἀνατολάν. Διότι, ἂν εἶναι ἐστραμμέναι πρὸς τὸν βορρᾶν, θὰ εἶναι ψυχραὶ, ἐπειδὴ σπανίως θὰ ἐπισκέπτεται αὐτάς ὁ ἥλιος, μάλιστα τὸν χειμῶνα· ὁ δὲ ἥλιος εἶναι ὁ **μέγας ἰατρός**, **ὅστις θερμαίνει καὶ ζωογονεῖ τὰ πάντα ἐπὶ τῆς γῆς**. Ὅστε τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν ἡμῶν πρέπει νὰ κατασκευάζωνται βλέποντα πρὸς **μεσημβρίαν** ἢ πρὸς ἀνατολάν. Τὸ δὲ **μαγειρεῖον** καλὸν εἶναι νὰ βλέπη πρὸς τὸν βορρᾶν. Ἐπίσης καλὸν εἶναι αἱ οἰκίαι νὰ ἔχωσιν **ὑπόγειον**, διότι οὕτως ἀποφεύγουσι τὴν ὑγρασίαν. Ἐστῶσαν δὲ πάντοτε μακρὰν **λιμναζόντων** ὑδάτων.

9. Ὁ ἥλιος ἐκάστην πρῶταν μᾶς χαιρετεῖ διὰ τῶν ζωογόνων ἰσχυρῶν του καὶ μᾶς φέρει τὴν ὑγίαν καὶ τὴν δύνανται πρὸς ἐργασίαν.

37. Ἡ ἀναπνοὴ καθαροῦ ἀέρος.

1. Ὁ **καθαρὸς ἀήρ** ὑπάρχει κυρίως εἰς τὰς ἀνωκεντρὰς πεδιάδας, εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς τόπους **δένδρων** καὶ **δασῶν** καὶ εἰς τὰ **ὄρη**. Διὰ τοῦτο οἱ ἀγροῖαι καὶ οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων καὶ κοιμῶν εἶναι τυχεροί τῶν κατοικούντων τὰς πόλεις· διότι ἐκεῖνοι ἀναπνεύουσι **καθαρὸν ἀέρα** πρώτης ποιότητος. Ἐπίσης οἱ θαλασσινοί.

2. Ὁ **καθαρὸς ἀήρ** καθαρῶς καὶ ζωογονεῖ τὸ αἷμα ἐντὸς τῶν πνευμόνων τοῦ ἀνθρώπου· ἐνθ' ὃ μεμολυσμένος ἀπὸ μολύνει καὶ καταστρέφει αὐτό, ἐπιμένως δὲ καὶ τὴν ὑγίαν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο καλὸν εἶναι τὰς Κυριακάς καὶ ἄλλας ἑορτάς νὰ ἐξερῶμεθα εἰς τὴν **ἐσοχίαν**, ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι καλός, διὰ νὰ ἀναπνεύσωμεν **καθαρὸν ἀέρα**.

3. Τὸ **πῦρ** μολύνει πολὺ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα. Διὰ τοῦτο βλέπωμεν χλωμούς καὶ ἀδυνατίους τοὺς ἠναγκασμένους νὰ ἐργάζωνται πλησίον τοῦ πυρός, ὅποιοι εἶναι οἱ **σιδηροργοί**, οἱ **θερμασταὶ** τῶν ἀποπλυσίων, τῶν σιδηροβρόμων, τῶν μηχανουργείων, αἱ **σιδηροτέχναι** ὑποκαμίσων.

4. Οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὰς ἐσοχὰς πρὸς ἀναπνοὴν καθαροῦ ἀέρος, πρέπει νὰ **ἀερίζωσι** συχνάκις καὶ μετ' ἐπιμελείας ὅλα τὰ δωμάτια τῆς κατοικίας τῶν.

5. Πρῶταν καὶ ἐσπέρας πρέπει **νὰ ἀνοίγωμεν καλῶς** ὅλας τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα, ὅστε θεῖμα ἀέρος νὰ καθαρῶν καὶ ἀναπνεύωμεν τὸν ἀέρα τῶν δωματίων, τὸν ὅποτον ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς μολύνει διὰ τῆς ἀναπνοῆς του.

6. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ δὲ, πρῶτας καὶ ἐσπέρας, καλὸν εἶναι νὰ ἀνοίγωμεν ἐπὶ τινος στιγμῆς τὰ παράθυρα πρὸς **ἀερισμὸν** τῶν δωματίων.

7. Ὁ ἀερισιός ἐστὶ ἀναγκαῖος μὲν τὸ θέρος, ἀναγκασιότερος δὲ τὸν χειμῶνα· διότι τότε ἡ θερμάστρα καὶ οἱ ἐγκλειστοὶ ἀνθρώποι μολύνουσι περισσότερο τὸν ἀέρα. Ὡστε ὁ ἀερισιός ἐστὶν ὀφελίμος κατὰ πᾶσαν τῆς ὥρας τοῦ ἔτους. Πρὸ πάντων δὲ τὸ μαγεφεῖον καὶ ὁ ἀπόπατος πρέπει διαρκῶς νὰ ἀερίζωνται.

8. Τὴν δὲ κόνην, τὴν ἐπικαθήμενὴν ἐπὶ τῶν ἐπίπλων καὶ τῶν τοίχων, πρέπει νὰ καθαρίζωμεν καθ' ἑκάστην. Ὡσαύτως πρέπει νὰ σφουγγαρίζωμεν συγχυκτὰς τὸ πάτωμα· νὰ ἐκνήνωμεν δὲ πάντα τὰ ἀκάθαρτα ὕδατα ἐκ τοῦ μαγεφείου καὶ τῶν κοιτώνων. Διότι πάντα ταῦτα μολύνουσι τὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον ἀναπνεύομεν.

38. Ἡ καλὴ τροφή.

1. Ὁ καθαρός ἀὴρ εἶπομεν ὅτι καθαρίζει καὶ ζωογονεῖ τὸ αἷμα ἐντὸς τῶν πνευμόνων τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ αἷμα δὲ ἀρτίζει ἐν πρώτοις νὰ κατασκευάζεται βιβμηδὸν ἀπὸ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων. Πρὸς τοῦτο ὅμως χρειάζονται πρὸ πάντος αἱ τροφαί.

2. Ὁ ἀνθρώπος τρώγει τὰ πάντα σχεδόν, ἴσως καὶ φυτὰ. Διὰ τοῦτο λέγεται ἕως ἡμερῶν παμφάγον. Ὁ ἄριστος μόνος δὲν θὰ ἦτο ἐπαρκής νὰ θρέψῃ καλῶς ἡμᾶς ὡσαύτως τὸ κρέας μόνον, ἢ τὰ λάχανα μόνον. Χρειάζομεθα λοιπὸν ποικίλους τροφάς.

3. Τὸ γάλα, τὰ ψάδι καὶ ὁ ἄριστος εἶναι αἱ καλλίτεροι καὶ βελτιωτικότεροι τροφαί. Πᾶσα τροφή πρέπει νὰ εἶναι λίαν καθαρά.

4. Τὰ φαγητὰ μαγεφύομεν, διὰ νὰ καθιστῶμεν εὐπεπτα, καὶ καθαρεύομεν μὲ διάφορα ἀερίματα, διὰ νὰ καθιστῶμεν ὀρεκτικά. Τὰ πρὸς ὅμως ἀερίματα καὶ τὰ ἐμβόματα (σάλτσαι) εἶναι μὲν ὀρεκτικά, ἀλλ' ὅμως εἶναι βλαβερὰ, διότι δὲν χωνεύονται εὐκόλως. Τρέφεται δὲ ὁ ἀνθρώπος ὅχι ἀπὸ ὅσα καταπίνει, ἀλλὰ ἀπὸ ὅσα χωνεύεται.

5. Τὰς τροφὰς πρέπει νὰ μαῶδωμεν καλῶς. Διότι, ὡς λέγουσιν, «ἡ καλὴ μάσησις εἶναι τὸ ἥμισυ τῆς πέψεως». Διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖα ἡ καλὴ διατήρησις τῶν ὀδόντων καὶ ὁ καθημερινὸς καθαρισμὸς αὐτῶν. Αἱ πολὺ θερμαὶ τροφαὶ βλάπτουσι τοὺς ὀδόντας. «Καλὰ δόντια, καλὸ στομάχι», λέγει ὁ λαός.

6. Τὸ πρῶτον πρὸγευμα, τὸ μεσημερινὸν γεῦμα καὶ τὸ ἑσπερινὸν δεῖπνον πρέπει νὰ γίνωνται εἰς ὥρας κανονικὰς καὶ ὅχι ἀτάκτως. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ δὲν πρέπει νὰ τρώγῃ τις τίποτε· διότι, ὅταν ὁ στομάχος ἐμισακίται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἔργου του, δὲν ἀρεσκεται νὰ τὸν ἐνγλήξῃ μὲ νέας τροφάς, καθόσον τὸν ἀναγκάζεις νὰ ἐπαναρχίσῃ τὸ εἶναι τῆς πέψεως· τοῦτο δὲ καταπονεῖ αὐτὸν καὶ ἀφαιρεῖ τὴν ὀρεξίν αὐτοῦ.

7. Αἱ καλαὶ καὶ ὠραιοὶ ὀπίσθοι (φρούτα) δὲν βλάπτουσι τρωγό-

μεναί εἰς μικρὰν ποσότητα καὶ μετὰ τὸ φαγητόν. Ἰδίως δὲ αἱ σταφυλαί, τὰ πορτοκάλια, τὰ ἄπια, αἱ χαμαιρέασοι (φράουλαί) εἶναι ὀπίσθοι πολὺ καλαί.

8. Πρῶτον ποτόν εἶναι τὸ ὕδωρ καὶ προτιμώτερον παντός ἄλλου ποτοῦ. Ὁ καλὸς καὶ καθαρὸς οἶνος, ἐν μετρίᾳ χρήσει, εἶναι ὀφελίμος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ. Ἐν ἄλλαις ὥραις εἶναι πολὺ βλαβερός.

39. Ἡ καθαριότης.

1. Πολλάκις ἀκούομεν, ὅτι πρέπει νὰ εἰμῆθα καθαροί, διότι ἡ ὑπαρξίς βλάπτει· βλάπτει δὲ πρὸ πάντων τὴν ὑγίαν.

2. Πρέπει δὲ νὰ ἔχωμεν καθαρὸν ὄλον τὸ σῶμα ἡμῶν καὶ τὰ ἐνδύματα ἡμῶν. Διότι ὁ ἀνθρώπος ἀναπνεύει ὅχι μόνον διὰ τοῦ στόματος, ἀλλὰ καὶ δι' ὄλου τοῦ δέρματος αὐτοῦ. Διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος δὲ ἐξέρχεται καὶ ὁ ἰδρῶς, ὅστις ὑπαίτει τὰ ἐνδύματα καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος.

3. Πρέπει λοιπὸν νὰ διατηρῶμεν τὸ σῶμα ὄλον καθαρὸν, λούοντες αὐτὸ καὶ ἀλλάσσοντες συγχυκτὰς τὰ ἐνδύματα ἡμῶν. Τὰς δὲ χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν πρέπει νὰ νιπτωμέν καὶ καθαρίζωμεν καλῶς καθ' ἡμέραν διὰ σαπῶνος.

4. Ὁ δυναμένος νὰ πλύνῃ καθ' ἡμέραν τὸ σῶμα αὐτοῦ δι' ἀφρόνου ὕδατος γίνεται πολὺ ὑγιέστερος τῶν ἄλλων. Πρέπει δὲ μετὰ τὴν πλύσιν νὰ τρίβῃ δυνατὰ διὰ τεμαχίου καλλίνου τινὸς ὑφάσματος τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἕως νὰ κοκκινίσῃ ὀλίγον τὸ δέρμα. Τοῦτο εἶναι πολὺ ὀφελίμου, διότι διευκολύνει τὴν κυκλοφοσίαν τοῦ αἵματος μέχρι τῶν ἀκροτάτων ἀγγείων τοῦ σώματος.

5. Τὰ θαλάσσια λουτρά, καὶ ἐν γένει πᾶσα ψυχρολουσία, εἶναι λίαν ὀφελίμα, διότι ἐδυναμώνουσι τὸν ὀργανισμὸν πολὺ.

Ἡ καθαριότης εἶναι

ἢ καλλίστη τῶν σιολῶν,
Καὶ κατὰ τῆς ἀσθeneίας
εἶναι μέγας προμαχών.

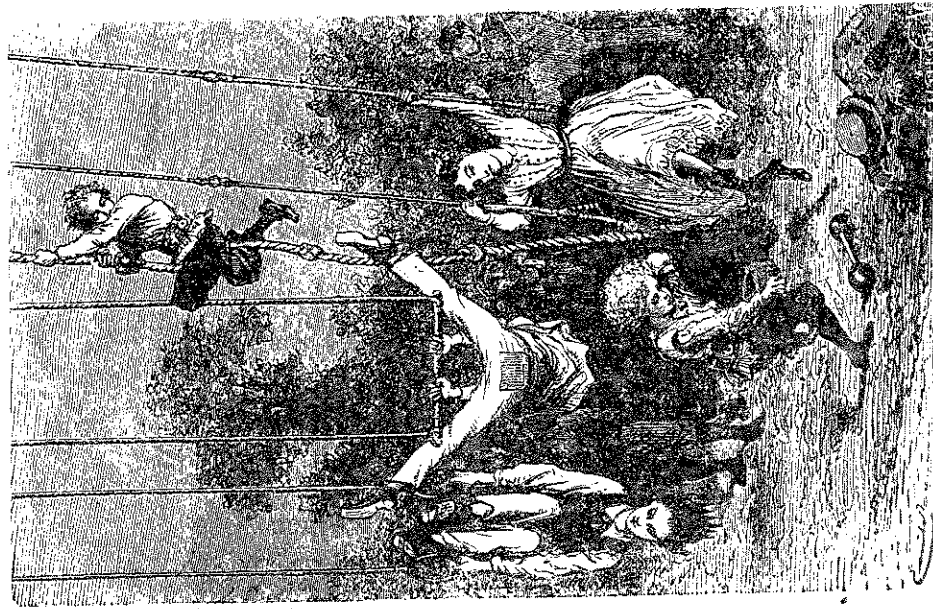
Ὁ δὲ ὑπαρκὸς τὸ σῶμα
ἔχει ὑπαρκὴν ψυχὴν

Καὶ ἀνήκει εἰς τῶν χοίρων
τὴν ἀκάθαρτον φυλὴν.

40. Ἡ γυμναστική.

1. Ἡ γυμναστική εἶναι κίνησις ἢ δὲ κίνησις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ὑγίαν.

2. Ὁ ἀνθρώπος δὲν ἐπλάσθη νὰ ζῆ πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ὅπως τὰ δένδρα. Εἶναι φυσικὸν καὶ λίαν ὠφέλιμον εἰς αὐτὸν νὰ κινῆται, νὰ περῖπατῆ, νὰ τρέξη, νὰ φωνάζῃ, νὰ διασκεδάσῃ, νὰ χορεύῃ.

Γυμναστικά.

3. Ἡ γυμναστικὴ καὶ πάσα ἄλλη σωματικὴ ἀσκησις ἐν τῇ ἐργασίᾳ (κατὰ τὸ ἐπάγγελμα ἐκάστου) ἐνδυναμώνει τὸ σῶμα καὶ προσδίδει εἰς αὐτὸ νέας δυνάμεις καὶ ἐμφυσίαν διὰ τὴν ἐργασίαν. Ἐνδυναμώνει δὲ ὅχι μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν.

Ἡ γυμναστικὴ κρατῶναι, σῶμα ἀνορθώνει καὶ ψυχὴν. Τίς μακρὸν αὐτῆς θὰ μείνῃ; Παῖδες, κάμετε ἀρχὴν. Σπεύσωμεν ἐν προθυμίᾳ, ἀνευ κρότων καὶ κραυγῶν. Προσοχή! ἔν, δύο, τρία· δόξαν φέρει ὁ ἄγων.

Ἀναβάθρ' ἔδω καὶ κάλοι, κρίκοι, δίζυγα ἐκεῖ

Καὶ ἴστω μικροί, μεγάλοι. Ζήτη ἡ γυμναστικὴ!

Ἄς ποιῶμεν τὸ σῶμα βωμολέον, δυνατὸν.

Ἡ πατρις ἡμῶν ἀκόμα χρῆζει νέων μαχητῶν.

41. Ὁ ὕπνος.

1. Ἡ κίνησις κατὰ τὴν ἡμέραν ἐπιφέρει κόπωσιν εἰς τὸν ὀργανισμόν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κόπωσις δὲ ἐπάγεται τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπαύσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀναπαύσις δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ ὕπνου.

2. Ὁ ἀνθρώπος κοιμάται τὴν νύκτα, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ζῷα. Πολοὶ ἀναπαύονται ὀλίγον καὶ τὴν μεσημέριαν μετὰ τὸ φαγητὸν.

3. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παρατείνῃ τις τὸν ὕπνον καὶ νὰ μείνῃ ἐν τῇ κλίνῃ ἐπὶ πολὺ. Διότι ὁ πολὺς ὕπνος ἐπάγεται κατάρχησιν τῆς ἐκινήσεως τοῦ σώματος· ἡ δὲ ἀκίνησις ἐκασθενίζει αὐτὸ ἀντι νὰ τὸ ἐνδυναμώσῃ.

4. Πρὸ πάντων εἶναι βλαβερὸν νὰ μείνῃ τις ἐπὶ τῆς κλίνης τὸ πρωί, ἀφοῦ ἐξυπνήσῃ. Διὰ τοῦτο, εὐθὺς ὡς ἀνοίξῃ τις τοὺς ὀφθαλμούς, πρέπει νὰ ἐγερθῇ τῆς κλίνης. Ὁ ἐγερόμενος δὲ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἢ ἄμειν τῇ ἀνατολῇ, κερδίζει υγείαν.

5. Τὴν ἐσπέραν πρέπει νὰ κοιμώμεθα ἔνωφός. Αἱ ἀγρυπνίαι εἶναι ἐπιβλαβεῖς. «Ἐνωρίς κοιμήσου, καὶ ἔσπρησε πρωί». Οὗτος εἶναι ὁ κανὼν τῆς ὕπνου. Πολλοὶ ὅμως ἀναγκάζονται τις νὰ παραβῶν τὸν κανὼνα τοῦτον, ὅταν ἔχῃ ἐργασίαν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ κάμνῃ κατάρχησιν πολλὰς τῆς νυκτερινῆς ἐργασίας· διότι βλάπτεται ἡ υγεία του.

6. Διὰ τοῦ κανονικοῦ ὕπνου ἀνακτῶμεν νέας δυνάμεις διὰ τὴν ἐργασίαν, ὅπως ἀνακτῶμεν διὰ τῆς τροφῆς καὶ διὰ τῆς γυμναστικῆς.

42. Πᾶσα κατάρχησις εἶναι βλαβερὰ.

1. Ἡ ὕμνησις συμβουλεύει νὰ μεταχειρίζωμεθα πάντα τὰ πράγματα μετὰ μετρούμετος. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔλεγον: «πᾶν μέτρον, ἄριστον».

2. Πᾶν καλὸν ἀποβαίνει κακόν, ὅταν κάμνομεν κατάρχησιν αὐτοῦ. Παραδείγματός χάριν, ὅταν φάγωμεν υπερβολικῶς καλὸν τι-

φαιγιτόν ἢ καλὴν τινὰ ὀπίραν, ἀσθενῶμεν. Ὅταν κέρωμεν κατὰ χερσιν οἶνον, μεθύομεν, καὶ βλαπτόμεθα τότε μεγάλως.

3. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχωμεν ἰσχυρὰν θέλησιν, ὥστε νὰ ὑπερνικῶμεν τὰς ἀφέςεις ἡμῶν. Τότε δὲ θὰ ἔχωμεν κέρδος τὴν ὑγείαν.

4. Ὁ μὴ ἔχων ἰσχυρὰν θέλησιν ἀποκτᾷ βδελυγτὸν κακὸς ἕξεις, αἱ ὁποῖαι κατ' ὀλίγον εὐξάνουσι τσαούτον, ὥστε κατακτᾷ νὰ κυβερνῶσιν αὐτόν. Τότε δὲ, ἐν θελήσει νὰ ἀποβάλῃ αὐτάς, θὰ εἶναι ἴσως πολὺ ἀργά. Διότι αἱ κακαὶ ἕξεις γίνονται ἰσχυρότεροι ἡμῶν. « Ἡ ἕξις γίνεται δευτέρα φύσις », ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

5. Εἰς τὴν ἀπόκτησιν κακῶν ἕξεων συντελοῦσιν ὄχι ὀλίγον αἱ κακαὶ συνανατροφαί. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν αὐτάς.

43. Ἡ θάλασσα κατὰ τὸ ἔαθ.

Γαλιριῖον ὁ πόντος, σαπφείρινος ἀπλουταί τὸ κύμα δὲν ἀφρίζει ἀπὸ ἀνέμων ζάλην.

οὐδὲ συνθραυομένη εἰς βράχους ἐξογκοῦται ἢ θάλασσα καὶ ἀγροῖα ἐπαναπίπτει πάλιν.

Γλυκεῖα πνέει αὔρα, αἱ χελιδόνες τρυῶσιν καὶ κολητήν μὲ κάφρη τὴν φωλεάν των κτίζουσι.
(Ἑλλάς Φάλακ-Πολίτου).

44. Ἡ ὑγιεινὴ τῆς ψυχῆς.

1. Ὅπως φροντίζομεν περὶ τοῦ σώματος ἡμῶν νὰ εἶναι ὑγιές, τοιοῦτοτρόπως πρέπει νὰ φροντίζωμεν καὶ περὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν νὰ εἶναι ὑγιής. Ὅταν δὲ ὑγιὴς νυχὴ κατοικῇ εἰς σῶμα ὑγιές, τότε ὁ ἄνθρωπος εἶναι εὐτυχής.

2. Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ ζῶμεν ἐν ἁρμονίᾳ καὶ ἀγάπῃ μὲ τὸν πλησίον ἡμῶν. Πλησίον δὲ λέγεται πᾶς ἄνθρωπος κατὰ τὸ εὐαγγέλιον.

3 Αἱ φιλονικίαι, αἱ ἐριδίες, ὁ φόβος, ἡ ἀπληστία ταράσσουσι τὴν ψυχὴν, τὸν ὕπνον καὶ ὅλον τὸν ὀργανισμόν ἡμῶν. Ἡ κακία δὲ ἀποξηραίνει τὸ σῶμα.

4. Οἱ κακοὶ καὶ οἱ μοχθηροὶ εἶναι δυστυχεῖς. Οὐδεὶς ἀγαπᾷ αὐτούς. Ὁ σκόληξ τῆς κακίας καὶ τῆς μοχθηρίας ἐμφωλεύει εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν καὶ φθείρει ψυχὴν καὶ σῶμα.

5. Διὰ ταῦτα δὲν πρέπει νὰ εἶναι τις κακὸς καὶ μοχθηρὸς, βλέπων τὰς εὐτυχίας τοῦ πλησίον. Πρέπει δ' ἕκαστος νὰ εἶναι εὐχαριστημένος ἐκ τῆς κοινωνικῆς του καταστάσεως.

6. Ὁ φθονερός δὲν ἔχει οὐδεμίαν στιγμὴν ἀναπαύσεως. Ταράσσεται, διότι εἶναι ὀλιγώτερον πλούσιος ἐνὸς ἄλλου· διότι φορεῖ κατώτερα ἐνδύματα ἐνὸς ἄλλου· τὸν βασανίζει δὲ καὶ τὸν κατατρώγει αἰωνίως ἡ ἀνησυχία νὰ ἐπιθυμῇ ὅ,τι δὲν δύναται νὰ ἔχη. Διὰ τοῦτο εἶναι δυστυχὴς καὶ φθείρει ψυχὴν καὶ σῶμα.

7. Τὸν ἀντίον, ὁ εὐχαριστημένος ἐκ τῆς κοινωνικῆς του καταστάσεως, τὴν ὁποῖαν ὁ Θεὸς ὥρισε δι' αὐτόν, βλέπει τὰ πάντα μὲ καλὸν καὶ ἥρεμον ὄμμα, καὶ εἶναι φαιδρὸς καὶ εὐχαρὶς καὶ γελαστός· ἀναπνέει δὲ μὲ ἡσυχίαν, τρώγει μὲ καλὴν ὄρεξιν καὶ κοιμάται μὲ ἡσυχίαν.

8. Βεβαίως ἡ κοινωνικὴ κατάστασις, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὐρέθῃ τις, δὲν εἶναι λόγος νὰ μὴ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν πρόδον. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνεῖς ἔλεγον· « Στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βέλτερά ».

9. Ἡ καλὴ ὑγεία εἶναι ἀδελφὴ καὶ συμβαδίζει μὲ τὴν καλὴν καρδίαν καὶ τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν. Τοὺς τούτους δ' ἄνθρώπους ἀγαπᾷ περισσότερο ὁ Θεὸς καὶ προστατεύει ἐξαιρετικώτερον.

45. Ὁ Ἄθως.

Κρυσταλλωμένε Ἄθωνα, τὸ ὕψος σου θαυμάζω.

Καὶ βλέπων σὲ τὴν δεξιάν τοῦ Πλάστου σου δοξάζω.

Τὸ φῶς λαμβάνει τοῦρανοῦ ἢ κορυφῆ σου πρώτη,

Καὶ εἰς τοῦ Ἄδου φάνουσιν οἱ πόδες σου τὰ σκότη.

Διάδημ' ἀδαμάντινον τὸ μέτωπόν σου στέφει,

Τὰ δάση ἔχεις ζώνην σου καὶ κόρην σου τὰ νέφη.

Ἡ ἀστραπὴ τὸ βλέμμα σου, ὁ κεραυνὸς φωνὴ σου,

Καὶ ὁ ἀνεμοστρόβιλος ἡ βροντερὴ πνοὴ σου.

Καθὼς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῆς κτίσεως ἀρχαῖος

Σὺ πρῶτος ἔλαδες ζωὴν καὶ θελείς τελευταῖος

Προσφέρει τὸν αὐχένα σου ἕς τὸν αἰμοδόρον χρόνον·

Νὰ τρέχῃ βλέψεις ὑπὸ σὲ ἡ κόνις τῶν αἰώνων.

Κατακλυσμός δὲν ἔλουσε τὸ μέγα μέτωπόν σου.

Ἄσπάζεται ἡ θάλασσα τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν σου.

Ἡ Φύσις ἰ τόσα τέκνα σου, χωρὶς ψυχὴν κ' αἰσθήσεις

Αἰῶνας ζῶσι, καθὼς σὺ, ὡ αἰωνία φύσις ἰ

Παναγιώτης Σοῦτσός.

46. Φιλοπατρία τοῦ Κόδρου.

1. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἶχον πόλεμον οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Πελοποννησίους.

Ο ἙΛΛΗΝ ΠΟΛΙΤΗΣ Θ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

2. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐρωτήσαντες τὸ μαντεῖον, ἔλαβον χρησμόν, ὅτι τότε θὰ νικήσωσιν αὐτοί, ἐὰν ὁ βασιλεὺς αὐτῶν φονευθῇ παρ' ἀνδρὸς Πελοποννησίου. Ἦτο δὲ βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων τότε ὁ **Κόδρος**.

3. Οἱ πολέμιοι, μαθόντες τὸν χρησμόν τὸν δυνέντα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀπεφάσισαν νὰ προσέχωσι μὴ φονεύσωσι τὸν Κόδρον κατὰ τὰς μάχας.

4. Ἐσπέραν τινὰ ἄμωσ ὁ Κόδρος, ἐνδυθεὶς φορέματα χωρικοῦ, προσχώρησεν ἔξω τῆς γραμμῆς τοῦ στρατοπέδου τῶν Πελοποννησίων καὶ ἔκοπτε κλαδίκα καὶ φρύγανα.

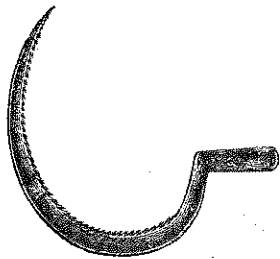
5. Πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος εἶχον ἐξέλθει διὰ φρύγανα καὶ τινες Πελοποννησίοι. Πρὸς τοὺς τοὺς ὁ Κόδρος ἤλθεν εἰς λόγους, ἔπειτα δὲ εἰς χεῖρας, ἔπειτα δ' ἐπλήρωσεν ἕνα ἐξ αὐτῶν, κτυπήσας αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν μὲ τὸ δρέπανον.

6. Τότε καταθρόνισαν οἱ ἄλλοι, φονεύουσιν αὐτὸν μὲ τὰ δρέπανα χείροντες δὲ διὰ τὸ ἀνδραγαθῆμά των ἀπεμακρύνοντο τοῦ τόπου ἐκεῖνον.

7. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε παταίνισαντες, ἐπειδὴ ὁ χρησμός εἶχεν ἐκπληρωθῆ, σφωροῦσιν εἰς μάχην μετὰ γενναϊότητος καὶ βίωμης μεγαλειότηρας.

8. Πρὸ τῆς μάχης δὲ, πέμψαντες κήρυκα, ἐζήτησαν νὰ ἐναλλάξωσι τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως των πρὸς ταφὴν. Οἱ Πελοποννησίοι λοιπὸν, μαθόντες τὸ γεγονός, ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν.

9. Τοιούτοτρόπως δὲ, διὰ τῆς ἐκουσίας αὐτοβουλίας τοῦ Κόδρου ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἐμείναν νικηταὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης οἱ Ἀθηναῖοι.

Δρέπανον.

47. Τὸ ρόδον.

Ἦτον, ὅτε ἐπλάσθη, λευκὸν τὸ ρόδον. Πλὴν τὸ ἄσμ' ἀκούσαν τῆς ἀηδόνος, τῆς αἰδοῦς τὸ χρομα περιεβλήθη, ἐρυθρίασαν.

Ὅταν δ' εἰς τοὺς κλάδους τὴν φωλεάν του ἐπλεξεν ἡ ὄρνις τῆς μελωδίας, * τότε ὑπ' εὐδύσμων περιεχύθη μύρων τὸ ρόδον.

Πλὴν χειρῶν ὡς ἦλθε, μακρὰν ὁ ψάλτης, φῶς ζητῶν καὶ θέρμην, μακρὰν ἀπέπη, καὶ τὸ ρόδον ἔμεινε κ' ἐμαράνθη, φυλλορροῆσαν.

* Ἀλέξ. Παγκαθῆς.

* Τὸ πτηνὸν τῆς μελωδίας, δηλαδὴ ἡ ἀηδὼν.

48. Μεγαλοψυχία Σπαρτιάτιδος.

Ἐπεμψεν ἡ Δημιανέτη υἱοὺς τῆς ὀκτώ εἰς τὴν μάχην, καὶ εἰς ἓν μνημα κοινὸν ἔθαψε καὶ τοὺς ὀκτώ.

Ὅμως δὲν ἔχρυσε δάκρυα ὀδυνωμένη, ἀλλ' εἶπε τοῦτο ὀπίλως: «Διὰ σὲ ἔτεκον, Σπάρτη, αὐτοὺς.»

[Συνήθως αἱ Λακωνικαὶ μητέρες, ἐγγειρίζουσαι εἰς τοὺς υἱοὺς των τὰς ἀσπίδας, ἔλεγον εἰς αὐτούς: «Ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν (*)», δηλαδὴ «ἢ ταύτην ἢ ἐπὶ ταύτης», ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ μήτηρ προετίμα νὰ ἰδῇ τὸν υἱὸν τῆς νεκρῶν μάλλον ἢ ἀνάξιον τῆς πατρίδος, μάλλον ἐπὶ τῆς ἀσπίδος κομιζόμενον ἢ ἀνευ αὐτῆς ἐπανερχόμενον].

(Ἑλλάς Φάλακ-Πολίτου.)

49. Κλεάνθης ὁ φρεάντης.

1. Κλεάνθης ὁ υἱὸς τοῦ Φανίου κατήγετο ἐξ Ἀσσοῦ, πόλεως τῆς Μυσίας ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ. Οὗτος ἔγεινε διαδούλιος ἐν Ἑλλάδι διὰ τὴν φιλοπονίαν του. Διότι, πενήστατος ὢν, ἀπεφάσισε νὰ ἐργάζηται ἐπὶ μισθῷ τὴν νύκτα, τὴν δὲ ἡμέραν νὰ σπουδάζῃ.

2. Ἦνταὶ λοιπὸν ὕδωρ τὴν νύκτα εἰς τοὺς κήπους ἐκ τῶν φρεάντων, ὅθεν καὶ φρεάντης ἐκλήθη. τὴν δὲ ἡμέραν ἔποιεα εἰς τὰς σχολὰς τῶν ῥητόρων καὶ τῶν φιλοσόφων ἐν Ἀθήναις.

3. Λέγουσι δὲ, ὅτι προσεκληθῆ εἰς τὸ δικαστήριον νὰ δώσῃ λόγον πόθεν πορίζεται καὶ πρὸς τὸ ζῆν, τοσούτον εὐεκτης ὢν. Ἀλλ' ἠθροώθη, ἀφροῦ περιουσίασε μέγτερα τὸν κηπουρὸν, παρὰ τῷ ὀποίῳ ἦντα, καὶ τὴν ἀλφειόπολιν (**), παρὰ τῇ ὀποίῳ ἐζύμωνα τὰ ἄλευρα.

4. Ἐπεινέσαντες δὲ αὐτὸν οἱ Ἀρεοπαγῆται, ἐψήφισαν νὰ τῷ δοθῶσι χίλια δραχμαί· ἀλλ' ὁ φιλόσοφος Ζήνων, ὁ διδάσκαλος τοῦ Κλεάνθους, ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ λάβῃ αὐτάς.

5. Λέγουσι δὲ, ὅτι ὁ Ἀντίγονος, ὅστις καὶ αὐτὸς ἦτο ἀκροατῆς τοῦ Ζήνωνος, ἠρώτησε τὸν Κλεάνθην διατὶ ἀντλεῖ.

— «Ἄλλ' ἀντλεῶ μόνον; εἶπεν ὁ Κλεάνθης. Διατὶ ὄχι καὶ σκάπτω; καὶ ποτίζω; καὶ πάντε ποιῶ, ἐνεκα τῆς φιλοσοφίας;»

6. Διότι ὁ Ζήνων ἐγύμναζεν αὐτὸν οὐχὶ μόνον εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν, διέτασσε δὲ αὐτὸν νὰ τῷ παραδιδῆ καθ' ἐκάστην ἕνα ὄβολόν, ἧτοι ἕν ἕκτον τῆς δραχμῆς (17 λεπτά).

(*) «Ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς», κατ' ἄλλου.

(**) Τὴν ψωμοῦ. Εἰργάζετο παρὰ τε τῷ κηπουρῷ καὶ παρὰ τῇ ἀλφειοπόλει.

7. Ἄφου δέ ποτε ἠθροίσθη ἄρκετόν κέρμα (χρήμα), ὁ Ζήνων ἐκόμισεν αὐτὸ ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν καὶ ἄλλων, καὶ εἶπεν· «Ὁ μὲν Κλεάνθης καὶ ἄλλοι Κλεάνθην θὰ ἠδύναντο νὰ τρέφῃ διὰ τῆς ἐργασίας του, ἔν ἤθελε· πολλοὶ δὲ μὴ ἔχοντες τὰ μέσα τῆς διατροφῆς αὐτῶν, ἐπιζητοῦσι παρ' ἄλλων τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἀποφεύγοντες τὴν ἐργασίαν».

50. Ἡρωίδες

προτιμιάσασαι τῆς δουλείας τὸν θάνατον,

[Καθ' οὓς χρόνους ἐπέκειτο ἡ-πεῖσσι· τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἡ ὑπαδούλωσις αὐτῆς, ἀναφαινόνται ἀκόμη γυναῖκες ἠρωϊκαὶ καὶ φιλοπάτριδες. Οὕτω ἐν τῇ τριφυλίῃ Κορίνθῳ, ὅτε ὁ Ῥωμαῖος Μόμιος κατέλαβε καὶ κατέσκαψε καὶ κατέκαυσεν αὐτήν, εὐρέθησαν γυναῖκες, προτιμιάσαι αὐτόχειρα θάνατον τῆς δουλείας, ὡς οἱ ἐπόμεινοι στήχοι μαρτυροῦσι.]

Ὅτε ἐκ νόσου ἐγὼ ἢ Ῥοδόπη κ' ἢ μήτηρ Βοΐσκα,
 οὕτε ἐκ λόγῃς ἐχθρῶν κείμεθα ὧδε νεκραί.
 Ἄλλὰ θανοῦσα γενναίως ἰδίᾳ χειρί, τῆς Κορίνθου
 ὅτε τὴν πάτριον γῆν ἔφλεγεν Ἄρης δεινός.
 Πρώτη μὲ αἰθήρον θανατηφόρον μὲ ἔσφαξ' ἢ μήτηρ,
 οὐδὲ ἐφείσθη αὐτῆ τῆς ἰδικῆς τῆς ζωῆς,
 ἀλλ' ἀπεπύγη, μὲ βροχῶν τὸν τραγγηλὸν περιβαλοῦσα.
 Κρείσσων ζωῆς δουλικῆς ἢ εὐκλειῆς τελευτῆ.

(Ἑλλάς Φάλακ - Πολίτου)

51. Ὀρφεύς καὶ Εὐρυδίκη.

1. Ὁ Ὀρφεύς ἐξελαμβάνετο υἱὸς τοῦ μουσηγέτου Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης ἦτο δὲ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ μυθικῶν ἑοιδῶν τῆς Ἑλλάδος· φῶδον δὲ καὶ τὴν λύραν τοῦ κρούων ἐκίνει λιθοῦς τε καὶ δένδρα, καὶ ἔθελε καὶ αὐτὰ τὰ ἄγρια θηρία.
2. Σύζυγος τοῦ Ὀρφέως ἦτο ἡ νόμφη Εὐρυδίκη, τὴν ὁποῖαν οὗτος καθ' ὑπερβολὴν ἠγάπα. Ὀφρις ὁμοῦς δηλητηριώδης ἐδίξεν αὐτήν καὶ ἐπέθανε.
3. Τότε ὁ Ὀρφεύς κατέβη εἰς τὸν Ἄδην καὶ κατώρθωσε νὰ θελῆ διὰ τῆς μουσικῆς του τὸν θεὸν τοῦ Ἄδου Πλούτωνα καὶ τὴν σύζυγόν του Περσεφόνην, ὥστε νὰ τῷ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐπαναφέρῃ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν φίλην σύζυγόν του.
4. Εἶπεν ὁμοῦς ὁ Πλούτων, ὅτι θὰ πρᾶξῃ τοῦτο, ἔν μὴ ὁ Ὀρφεύς, προπορευόμενος τῆς Εὐρυδικῆς, ἐπιστραφῆ νὰ ἰδῇ αὐτήν, πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ.

5. Ὁ Ὀρφεύς ὁμοῦς ὑποσχθεὶς τοῦτο, εἶτα δὲ δυσπιστήσας καὶ τὴν Εὐρυδικὴν ἐπιθυμῶν νὰ ἰδῇ, ἐπιστραφῆ καθ' ὄδον καὶ εἶδεν αὐτήν. Ἀμέσως τότε αὕτη ἐγένετο ἀφαντος, ὑποστρέψασα πάλιν εἰς τὸν Ἄδην, διότι ὁ ψυχοπομπὸς Ἑρμῆς ἀνήρπασεν αὐτήν.

52. Ὁ Ὀρφεύς.

...Καί εἰσῆλθεν εἰς τὰ σκότη.
 ὅπου αἱ σκιαὶ πλανῶνται,
 ὅπου ἡ χαρὰ ὑπνώτει,
 — ἀγρυπνεῖ ἡ συμφορὰ, —
 ὅπου δίκη αὐστηρὰ
 κ' ἐρινύες¹ συναντιῶνται.

Καὶ ἰδοὺ ἡ Περσεφόνη²
 ἐπὶ θρόνου ἐξ ὀστέων
 Τὸν Ὀρφέα ἀτενίζει
 καὶ ἐγείρεται ὀργίλη.

Πῶς τὸν Ἄδην μυκτηρίζει
 καὶ ζῶν ἦλθεν εἰς αὐτόν ;
 καὶ ἀρειλιχὸς ἠπειλεῖ
 τὸν ἀλάστορα θνητόν

« — Δότε μοι τὴν Εὐρυδίκην.
 Περσεφόνη, Περσεφόνη,
 μὴ προφέρῃς καταδίκην.
 Τὴν ἠγάπησα πολὺ
 κ' ἡ ψυχὴ μου τὴν καλεῖ.
 Ἐκουράσθη πλέον μόνη
 Προσηνῆς ἡ Περσεφόνη
 μειδιὰ πρὸς τὸν Ὀρφέα·
 τὴν ὀδύνην συνεχάνει
 τῆς καρδίας καὶ αὐτῆ

1. Αἱ Ἑρινύες ἐξασάνον καὶ ἐν τῷ Ἄδην τοὺς ἀμαρτήσαντας ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν. Ἡ μορφή των ἦτο φρικώδης· ἀντὶ κόμης ἐκρέμαντο φρεῖς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν· ἐκράτουν δ' ἀνὰ χεῖρας ὄφθα ἀνημέμενας καὶ μαστίγας πεπλεγμένους ἐξ ὄφρων.
 2. Ἡ Περσεφόνη ἦτο σύζυγος τοῦ Πλούτωνος.
 3. Διὰ τὸ ὄνομα τῆς Στυγῆς | Ἡ Στυγὴ ἦτο ποταμὸς ὑπόγειος, εἰς ὃν οἱ θεοὶ ὤμνουν τὸν φοβερότερον τῶν ὄρκων.
 4. Ἐπιταύετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὅτι τὸ Ταίναρον συνεκινῶνε· μετὰ τοῦ Ἄδου, ὅτι δ' ἐκείθεν ὑπήρχε μία τῶν εἰς Ἄδην καταβάσεων διὰ βαθυτάτου σπηλαίου, ὑπάρχοντος ἐκεῖ.

« — Λάβε, λέγει, λάβε πάλιν τὴν πιστὴν φίλην ἐκείνην εἰς τὴν ἔρημον ἀγκάλην. Ἰσταται ἐκεῖ μακρὰν ἀπαθῆς πρὸς τὴν χαρὰν, ἀπαθῆς πρὸς τὴν ὀδύνην.

« Ἄλλ', Ὀρφεῦ, σκιά ὡς εἶναι, διεγείρει φρίκην τώρα. Πᾶσαι χάριτες ἐκεῖναι ἔπεσαν τῆς γῆς βορὰ ! Φεῦ ! τοῦ Πλούτωνος ἡ χώρα εἶναι χώρα φοδερά !

« Ὅταν εἰς τὴν γῆν πατήσῃ, τότε θὰ τὴν ἀνακτήσῃς. Ἡ μορφή της θ' ἀναξίση, ὡς καὶ πάλαι εὐειδῆς. Ἐν τῷ Ἄδην μὴ τολμήσῃς, πρὸς Στυγός,³ νὰ τὴν ἰδῇς.

« Ὑπαγε, Ὀρφεῦ, προχώρει· σὲ ἀκολουθεῖ ἐκείνη, κ' εἶναι μόνον εἰς τὰ ὄρη τοῦ Ταϊνάρου ἴ ὄρατή. Ἄλλως ἀνεπιστρεπεῖ ἐν τῷ Ἄδην θ' ἀπομείνῃ

Λέγουν, ότι, όταν πνέη
 ὁ βορρᾶς μετὰ μανίας
 καὶ ἡ θεῆλα παλαίη
 ἐπὶ τῶν ὤκεανῶν,
 ἤχει ἄσμα ἀλγεινῶν
 ἐν τῷ μέσῳ τῆς σκοτίας.

Ἄλλοι γὰρ λέγουσι ὅτι
 ὁ ὄλολυγμός τοῦ λάρου¹
 μετὰ τῆς βροντῆς ἐνοῦται,

§ 3. Ἡ Θεσσαλία καὶ τὰ Τέμπη.

1. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Ξέρξης, ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἔφθασε μετὰ τοῦ πέζου στρατοῦ εἰς τὴν *Θέρμην*, τὴν μετὰ ταῦτα *Θεσσαλονίκην* ὀνομασθεῖσαν.

Τὰ Τέμπη.

2. Βλέποντες δὲ ἐκ τῆς *Θέρμης* τὰ θεσσαλικὰ ὄρη, τὸν τε Ὀλύμπου καὶ τὴν Ὀσσὸν, ὄντα ὑψηλοτάτα, καὶ μακρῶν, οἱ ἐν μέσῳ αὐτῶν ὑπέρχει παρὰ τὴν θάλασσαν στενὴ κοιλίς, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφέρει ὁ

¹ Ὁ *λάρου* εἶναι θαλάσσιον πτηνόν, καινῶς λεγόμενον γλάρος.

Ἄλλ' ὁ βορρᾶς τοῦ Ταινάρου
 ἐναρμόνιος λαλεῖ,
 ἐν φ' ἐπέρι ἀπειλή
 καὶ ἐρήμωνος ἀλαοῦται.

Εἶναι στόνος τοῦ βορρῶος
 διεγείροντος τὴν φρίκην,
 ἢ τὸ ἄσμα τοῦ Ὀρφῆος
 κλαίοντος τὴν Ἑβρουδικήν;

Α. Παταφρηγόπουλος.

ποταμὸς *Πηρεὶς*, ἐπέθιμυσε νὰ πλεύσῃ καὶ νὰ ἴδῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ μαγευτικὴν τοποθεσίαν, τὴν παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ.

3. Καὶ πραγματικῶς, ἐμβὰς εἰς πλοῖον πολυτελές, ἔπλευσε καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ *Πηγειοῦ* ταύτην δὲ ἰδὼν, ἐθαύμασε μέγας διὰ τὴν ὀραϊότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Καὶ καλέσας τοὺς μηχανικούς, οὓς εἶχεν, ἠρώτησεν αὐτούς, ἐν τῇ ἀλαζονείᾳ του, πᾶν εἶναι δυνατόν νὰ παρατρέψῃ τις τὸν ποταμὸν καὶ νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὸν δι' ἄλλου μέρους εἰς τὴν θάλασσαν.

4. Οἱ δὲ μηχανικοὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν διότι πᾶσα ἡ Θεσσαλία εἶναι περιετρεφανομένη δι' ὄρεων, καὶ πρὸς ἀνατολὰς μὲν εἶναι τὸ Πήλιον ὄρος καὶ ἡ Ὀσσα, πρὸς βορρᾶν δὲ ὁ Ὀλύμπος, πρὸς δυσμὰς ἡ Πίνδος, καὶ πρὸς νότον ἡ Ὄθρυς. Τὸ μέσον δὲ τῶν ὄρων τούτων εἶναι ἡ Θεσσαλία, ἣ ὁποία εἶναι πεδιάς κοίτη, λίαν εὐφορωτάτη εἰς δημητριακοὺς καρπούς· λέγεται δὲ, ὅτι ἀλλοτε ἦτο λίμνη, ὑπὸ σεισμῷ δ' ἐχωρίσθησαν τὰ δύο ὄρη Ὀλύμπου καὶ Ὀσσας, καὶ ἔρρευσαν οὕτω τὰ ὕδατα εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τῆς σχηματισθείσης θαυμαστῆς **κοιλίας τῶν Τεμπῶν**. Ὁ Πηγεὶς λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀλλάξῃ ροὴν, εἶπον οἱ μηχανικοὶ εἰς τὸν Ξέρξην. Οὗτος δὲ τότε ἐπλεεν ὀπίσω εἰς τὴν *Θέρμην*.

§ 4. Αἱ Θερμοπύλαι

1. Ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἔφθασε δὲ εἰς τὰς **Θερμοπύλας** μετὰ τοῦ πέζου στρατοῦ, ἔνθα Λεωνίδας, ὁ βασιλεὺς τῶν Σπαρτιατῶν, ἐπολέμησε καὶ ἔπεσεν ἐνδύξως μετὰ τῶν τριακοσίων στρατιωτῶν του.

2. Διὰ τῶν Θερμοπυλῶν ὑπέρχεν ἡ μόνη ὁδὸς νὰ εἰσελθῇ στρατὸς ἐκ Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ἡ ὁδὸς αὕτη ἦτο λίαν στενή, ἔκειτο δὲ μετὰξὺ ὄρους καὶ θαλάσσης.

3. Ἦσαν δὲ αἱ Θερμοπύλαι λουτρὰ θεοῦ, τὰ ὁποία οἱ ἐπιχώριοι ἐκάλουν *Χύτρους*, καὶ ἐκεῖ ὑπέρχε βωμὸς τοῦ Ἡρακλείου. Καὶ τὸ μὲν πρὸς δυσμὰς τῆς ὁδοῦ μέρος εἶναι ὄρος ἄβυστον καὶ ἀπόρητον, τὸ *Καλιθόρομον*, ἐκτείνόμενον μέχρι τῆς *Οἴτης*· τὸ δὲ πρὸς ἀνατολὰς μέρος εἶναι θαλάσσιον (δηλαδὴ ὁ Μαλιακὸς κόλπος) καὶ *τενέγη*.

4. Κατὰ τὰς εἰσβολὰς ταύτας ἦτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι φηλοδομημένον τεῦχος, παλαιότερον δὲ ἦσαν καὶ πύλαι. Τὸ δὲ στενωπώτερον μέρος τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσόδου ταύτης διὰ τῆς πόλεως *Τραχῶνος*, τῆς ὑπὸ τὸ *Καλλιθόρομον* ὄρος, ἦτο τριακόντα μέτρων ὑπέρχον ὄμος καὶ ἄλλα μέρη πολὺ στενωπώτερα τούτου, ὡς τὸ ἐμπροσθεν τῶν *Θερμοπυ-*

λων και τὸ ὄπισθεν αὐτῶν. Καὶ ὄπισθεν μὲν, πρὸς τὸ μέρος τῆς κώ-
μης τῶν Ἀλφειῶν, ἡ ὁδὸς ἔχουσι μίαν μόνην ἀμαξάν ἔμπροσθεν δέ,
πρὸς τὸ μέρος τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Φοίνικος¹ και πλιταίον τῆς πόλεως
Ἀρθήλης, ἐπίσης ἡ ὁδὸς ἦτο διὰ μίαν μόνην ἀμαξάν.

5. Παρὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ στενοῦ ὑπῆρχον τρεῖς μικροὶ κωνικοὶ λό-
φου Μάλου, δεικνύει τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας κώμης τῶν Ἀλ-
φειῶν, ἣτις τότε ἦτο παράλιος.

6. Εἰς ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ στενὸν μέρος τῶν Θερμοπυλῶν ἀπεφάσισαν
καὶ ἐδέχθησαν οἱ Ἕλληνας τὸν ἔχθρον ὑπὸ Λεωνίδα τὸν Σπαρτιάτην.

7. Σήμερον ὁμως ἡ ὄψις τῆς χώρας παρὶλλαξὲ πολὺ κατὰ τὰ μέρη
ἐκεῖνα, τὸ δὲ στενὸν ἐπλατυθῆ πολὺ, ἕνεκα τῆς ἰλῦδος καὶ τῶν προσχώ-
σεων τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ· μετεβλήθη δὲ εἰς ἐλώδη πεδιάδα, ἔχου-
σαν πλάτος ἀλλοχοῦ ἡμισείας καὶ ἀλλοχοῦ μίας ὥρας. Ἡ δὲ κώμη
τοῦ Σπερχειοῦ ἠλλάξε, μικρυνθεῖσα καὶ σχηματισθεῖσα νοτιανατολικώ-
προν τῆς παλαιᾶς. Οἱ δὲ ποταμοὶ Δύρας, Μέλας καὶ Ἀσωπός, ὁ-
τινες τότε ἐξέβαλλον ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν θάλασσαν, τώρα χύνονται εἰς
τὸν Σπερχειόν. Αἱ δὲ θερμαι καὶ θειοῦχοι πηγαὶ σφίζονται ἔτι καὶ νῦν
εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.

55. Ἐπίγραμμα

εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας 300 Σπαρτιάτας.

«Ὡ ξεῖν', ἀγγέλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε
κειμένα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.»

[καὶ παραπεφρασμένον εἰς τὴν δημόδην]

Ἐποιοὺς περὶ αὐτῆ ἀπὸ δῶ
ὡς πάη νὰ εἰπῆ ἡ τῆ Σπάρτη,
πὺς ὄλοι ἴσοι ὄντο ἡμεῖς,
ὅπως προστάξει ὁ νόμος.

(Παράφρασις Θ. Ν. Ἀποδοτοπούλου).

56. Ἐπερον ἐπίγραμμα εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πολεμήσαντας Πελοποννησίους.

«Μυριάσιν ποτὲ τῆδε τριηκοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιῶδες τέττορες.»²

1. Ὁ Φοῖνιξ ἐξέβαλε καὶ ἐκάλλει εἰς τὸν Ἀσωπὸν ποταμόν.

2. Βλέπε Ἡρόδοτον Θ. Ἀποστολοπούλου, Μέρ. Β' § 6.

57. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

1. Ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἦσαν ἐξ ὀχι πολλοί
ἀσπονδοτάτοι ἐχθροὶ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου καὶ ἀντεπολιτευόντο ἀλλήλους
σφόδρα.

2. Ὅτε δὲ ὁ Πέρσης ἐπῆρχετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος, συμφιλιωθέντες
ἐβλήθη ἕξω τῆς πόλεως μακρὰν· ἐκεῖ δέ, βόθρον σκάψαντες, ἐβύθισαν
καὶ ὁ μὲν καὶ ὁ δὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα μὲ κεκλεισμένους τοὺς δακτύλους,
λέγοντες «τὴν ἔχθραν καταθάπτωμεν ἐν τούτῳ ἔδῳ τῷ βόθρῳ ἕως
ἂν διαρκῆ ὁ πρὸς τὸν Πέρσην πόλεμος.»

3. Ἀφοῦ εἶπον ταῦτα, ὑψώσαν ἐκεῖθεν τὰς χεῖρας μὲ ἀνοικτοὺς
τοὺς δακτύλους, ὡς ἐὰν τῷ ὄντι εἶχον καταθέσει τι.

4. Ἐπειτα δέ, συγγώσαντες τὸν βόθρον καλῶς, ἐπανήλθον εἰς τὴν
πόλιν καὶ διετέλεσαν ἐν ἄκρῳ ὁμονοίᾳ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ
πολέμου. Αὕτη δὲ ἡ τῶν στρατηγῶν ὁμόνοια ἐνίκησε πρὸ πάντων
τοὺς βαρβάρους.

58. Δῶμον καὶ Φιντίας.

1. Φιντίας τις κατεδικάσθη εἰς θάνατον, διότι ἀπεδέχθη συνω-
μότης κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Συρακοῦσῶν * Διονυσίου.

2. Μέλλων δὲ νὰ ὑποστῆ τὴν θανατικὴν ποινὴν παρεκάλεσε τὸν
Διονύσιον νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον ὀλίγον χρόνον πρότερον, διὰ νὰ τα-
κτοποιήσῃ τὰς ὑποθέσεις του, ὅπως ἤθελε· εἶπε δὲ νὰ δώσῃ ἐγγυητὴν
τοῦ θανάτου ἕνα ἐκ τῶν φίλων του.

3. Ὁ δὲ Διονύσιος, θεωμάσας ἂν ὑπάρχει τοιοῦτος φίλος, ὅστις
θὰ παραδώσῃ εἰς τὴν εἰρκτὴν ἐαυτὸν ἀντ' ἐκείνου, ἐπέτρεψε τὴν ζη-
τηθεῖσαν χάριν.

4. Ὁ Φιντίας τότε προσεκάλεσέ τινα τῶν φίλων καὶ συμμαθητῶν
του, ὀνομαζόμενον Δάμωνα, ὅστις, οὐδὲλως διατάσας, ἐγγυητὴς εὐ-
θὺς ἐγένετο.

5. Τινὲς μὲν ἐπῆνον τότε τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς
τοὺς φίλους, ἄλλοι ὁμως κατηγοροῦν τὸν ἐγγυητὴν ὡς προπετῆ καὶ
μηνιῶδη.

6. Κατὰ δὲ τὴν τεταγμένην ὥραν τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως,
ἄπαρ ὁ λαὸς ἔτρεξε περιμένον νὰ ἴδῃ, ἂν θὰ φανῆ πιστὸς ὁ Φιντίας.
7. Ἐπειδὴ δὲ ἠγγίξεν ἡ ὥρα νὰ ἀποθάνῃ ὁ Δάμων, πάντες μὲν
ἐπηλπίζοντο καὶ κατέκρινον τὸν Φιντίαν.

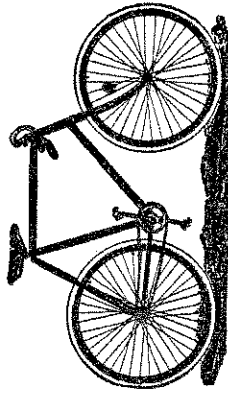
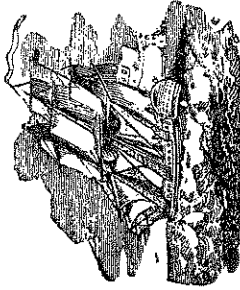
* Αἱ Συρακοῦσαι ἡ Συράκουσαι ἦσαν πόλις μεγάλη ἐν τῇ νήσῳ Σικελίᾳ.

8. Καθ' ἣν δὲ στιγμήν ὁ Δάμων ἀπήγετο πρὸς τὸν θάνατον, ἦλθε δρομῆσις ὁ Φιντίας ἀνεπίστως ἐπέγνω εἰς τὴν ἐσχάτην κρίσιν στήμην τοῦ χρόνου.

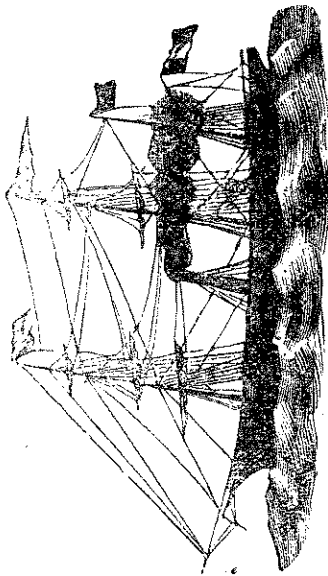
9. Τότε πάντες ἐθαύμαζον διὰ τὴν φιλίαν· ὁ δὲ Διονύσιος ἀπέλυσε τῆς τιμωρίας τὸν κατὰδικον Φιντίαν, καὶ παρεκέλευσε τοὺς ἀνδρας τούτους νὰ προσλάβωσιν ἑαυτὸν τρίτον εἰς τὴν φιλίαν.

59. Μέσα συγκοινωνίας.

1. Αἱ διάφοροι ὁδοί, οἱ ὄνοι, ἡμίονοι καὶ ἵπποι, τὰ κάρρα, τὰ λεωφορεῖα, αἱ ἀμαξῆαι, τὰ ποδήλατα, τὰ αὐτοκίνητα, οἱ τροχιδόρο-

μοι, οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ πλοῖα, τὰ ἀτμόπλοια χρησιμεύουσιν ἡμῖν, διὰ νὰ μεταβαίνωμεν εὐκόλως καὶ χωρὶς πόνου ἀπὸ ἐνὸς τόπου εἰς ἄλλον, νὰ μεταφέρωμεν δὲ καὶ τὰ πράγματα ἢ ἐμπορεύματα

ἡμῶν. Πάντα ταῦτα λέγονται **μέσα συγκοινωνίας**. Προσέτι δὲ ἡ θάλασσα καὶ οἱ πλευστοὶ ποταμοί.

2. Αἱ ὁδοί, ἀναλόγως τοῦ πλάτους αὐτῶν, ὀνομαζονται **ἀτραποί, βαταί, ἀγριαί, ἀμαξιτοί, λεωφόροι**. Πλήν τούτων εἶναι καὶ αἱ **σιδηροδρομικαί**.

3. Τὰ κάρρα, αἱ ἀμαξῆαι, τὰ λεωφορεῖα, ἔχουσιν ἀνάγκην **ἄμα-**

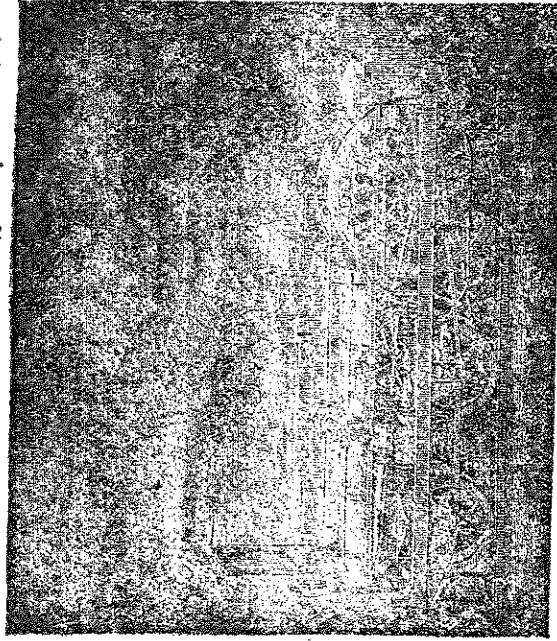
ξιτῶν ὁδῶν, ἀνευ τῶν ὀρειῶν εἶναι **μέσα ἀχρηστα**. Τὰ κάρρα καὶ τὰς ἀμαξῆας καὶ τὰ λεωφορεῖα σύρει εἰς, δύο, ἢ ἐνίοτε καὶ περισσό-τροι ἵπποι ἢ καὶ ἡμίονοι.

4. Ὅσαι ἀμαξῆαι ἢ κάρρα ἔχουσι δύο τροχοὺς, καλοῦνται **δίτροχα**· ὅσα δὲ ἔχουσι τέσσαρας, **τετράτροχα**.

5. Οἱ σιδηρόδρομοι καὶ οἱ τροχιδόδρομοι βραίνουσιν ἐπὶ δύο σιδηρῶν ράβδων, αἵτινες εἶναι ἐστρωμέναι παραλλήλως καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν ἐπὶ εἰδικῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν.

6. **Ἀμαξοδοτεχνία**.— Ἀμαξοδοτεχνία λέγεται ὅλη ἡ σειρά τῶν

Ἀτμόμυλα.

ἀμαξῶν (βαγόνων) τοῦ κινουμένου **συρμού** (τραίνου). Ὁλόκληρον δὲ τὴν ἀμαξοδοτεχνίαν σύρει ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ράβδων διὰ τροχῶν ἢ **ἀτμόμαξα**.

7. **Αιμάμαξα** λέγεται ή πρώτη άμαξα του σιρμου, ή όποια φέρει επάνω της την άτμομηχανήν, και διά της δύναμειος του **άτμου** κινουμένη προς τὰ εμπρός σύρει όπισθεν της τὰς λοιπάς άμάξας των έπιβατιών και τὰς φορηγοός.

60. Ό άτμός.

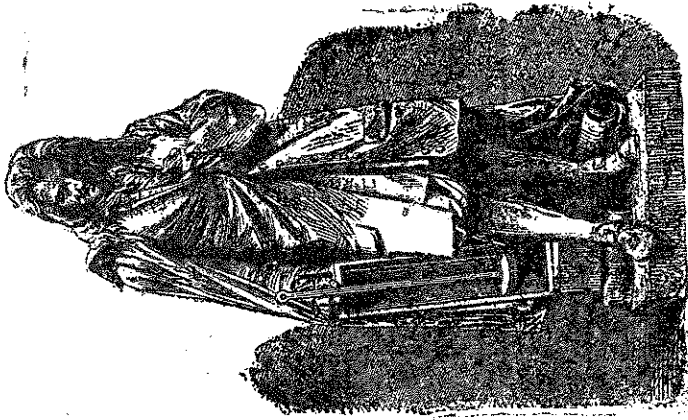
1. Είπομεν ένωδι, ότι διά του **άτμου** κινείται ή άτμάμαξα. Ό **άτμος** παράγεται έξ ύδατος, βράζοντος διά πυρός εις ύψηλήν θερμοκρασίαν έντός μεγάλου και ισχυρού λέβητος (καζανίου) κεκλεισμένου καλωσ πανταχόθεν, πλην μιας ό- πλης.

2. Διά τὸ πῦρ, τὸ χρησιμεύον πρὸς βράσιν τοῦ ὕδατος, μεταχειρίζονται **γαϊάνθρακας**. Τους γαϊάνθρακας δὲ τούτους ἐξάγουν ἀπὸ τὰ βόθρ τῆς γῆς, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ.

3. Λοιπὸν, τὸ ἰσχυρὸν πῦρ θερμαίνει μέγαν καὶ ἰσχυρὸν σιδηρὸν λέβητα περιχλειστον καὶ περιέχοντα ὕδωρ. Τὸ ὕδωρ βράζον μεταβάλλεται εἰς ἀτμὸν.

4. Ό άτμός έχει την ιδιότητα νὰ παρουσιάζη πολὺ μεγαλύτερον ὄγκον ἢ δεῖ ἢ το ὕδωρ· διά τούτο στενοχωρεῖται έντός του περιχλειστοῦ λέβητος και τείνει νὰ ἐξέλθῃ έξ αὐτοῦ. Ἄν ὁ λέβης δὲν παράσχη ἔξοδον εἰς τὸν άτμὸν, ὁ άτμός θὰ διαφρήζη τὸν λέβητα, ὅσον ἰσχυρὸς καὶ ἔν είναι οὗτος. Τόσον δύναμιν ἔχει ὁ άτμός!

5. Τὴν δύναμιν ταύτην τοῦ άτμοῦ πρώτος παρετήρησεν Ἡσών ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἑκατὸν περίπου ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Τῷ δὲ 1690 πρώτος ὁ Διονύσιος Παπίνος, Γάλλος φυσικός, ἐφεύρε τὴν **χρησιμοποίησιν** τοῦ άτμοῦ, εὐεργετήσας μεγάλως πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα. Κατὰ δὲ τὸν παρελθόντα ἰδίως αἰῶνα διάφοροι ἄλλοι ἐπιστήμονες και μηχανικοί

Διονύσιος Παπίνος

(ὁ εὐεργετής τῆς χρησιμοποίησιος τοῦ άτμοῦ).

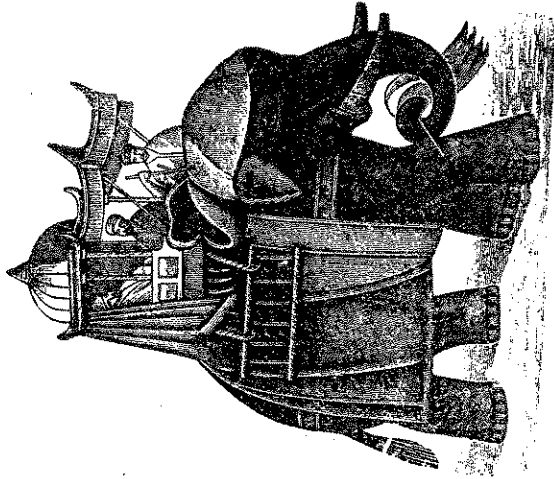
ἐτελειοποίησαν τὴν ἐφεύρεσιν και μετεχειρίθησαν τὴν δύναμιν τοῦ άτμοῦ διά τὴν κίνησιν ἀτμοπλοίων, σιδηροδρόμων, ἐργοστασίων.

6. Διά τοῦ τρόπου τούτου κινῶνται αἱ μηχαναὶ τῶν σιδηροδρόμων, τῶν ἀτμοπλοίων, τῶν διαφόρων ἐργοστασίων και παράγουναι τὰ τόσα θεάματα τῆς **διὰ τοῦ άτμοῦ κινήσεως**. Αἱ μηχαναὶ δὲ, αἱ διά τοῦ άτμοῦ παράγουναι τὴν κίνησιν, ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται **άτμομηχαναί**.

61. Ό ἐλέφας.

1. Ό **ρίγας** μεταξύ τῶν ἐπιγείων ζώων είναι ὁ πελώριος **ἐλέφας**. Ὑπάρχουσιν ἐλέφαντες ἔχοντες ὕψος τριῶν μέτρων τεσσάρων μέτρων!

2. Τὸ σῶμα τοῦ ἀλλοκότου τούτου ζώου είναι σφόδρα οἰκώδες. Οἱ πόδες αὐτοῦ είναι σχετικῶς βραχεῖς, ἀλλὰ λίαν χονδρὰ· ὀμοίωζουσι δὲ πρὸς τέσσαρας πολὺ χονδρὸς στύλους ὑποσαστάζοντες τὸ βάρος τοῦ ὑπερμεγέθους σώματος του.

Ἐλέφας φέρον φορτίον.

3. Ό ἐλέφας ἔχει τὴν κεφαλὴν ἰσχυροτάτην, λαμὸν δὲ βραχύτατον· τὸ μέτωπον αὐτοῦ είναι πλατὺ και κυρτόν· οἱ ὀφθαλμοὶ του είναι μικρότατοι, ἀλλὰ ζωηρότατοι· τὰ ὄτα μεγάλα και πολὺ πλατέα και πρὸς τὰ κάτω κεκλιμένα· ἡ οὐρά του είναι πολὺ βραχεῖα. Δάκτυλοι δὲν διακρίνονται εἰς τούς παχεῖς πόδας του, ἀλλὰ μόνον τὰ ἄκρα ὀνύχων χονδρῶν και βραχέων.

4. Ὅλον τὸ σῶμα τοῦ ἐλέφαντος καλύπτεται διὰ δέριματος χονδροῦ, σκληροῦ, ἐρτυδιωμένου, χρώματος φαιοῦ (σκοτεινοῦ). Τρίγας τὸ δέριμα δὲν ἔχει, ἀλλ' εἶδός τι φοιτῶν (λεπίων), εἶναι δὲ ῥυπαρὸν καὶ λιπαρὸν.

5. Ἀλλὰ τὰ μέλλον ἀξία περιεργείας ἐν τῷ ζῳφ τούτῳ εἶναι οἱ **καυλιόδοντες** καὶ ἡ **προβοοκίς** αὐτοῦ. Οἱ **καυλιόδοντες** τοῦ ἐλέφαντος εἶναι δύο υπερμεγέθεις ὀδόντες, φερόμενοι ἐκ τῆς ἀνω σιαγόνης καὶ ἐξέχοντες πολὺ πρὸς τὰ εμπρός. Οἱ ὀδόντες οὗτοι εἶναι λευκοί, πολὺ χονδροί, κυλινδρικοί, μακροί καὶ καμπύλοι, ἀπολήγοντες εἰς ὀδύ. Χρησιμεύουσι δὲ ὡς ὄπλα εἰς τὸν ἐλέφαντα.

6. Ἡ δὲ **προβοοκίς** αὐτοῦ δὲν εἶναι ἄλλο τι, εἰ μὴ προεκτασίς τῆς ῥίνος τοῦ ζῳου λίαν ἐπιμήκης καὶ λίαν εὐκίνητος. Εἶναι δὲ ἔσθαι κοίλη (κενή), ὡς μέγας τις σωλήν· εἰς δὲ τὴν ἄκρην αὐτῆς ὑπάρχουσιν αἱ δύο ὅπαι τῶν ῥωθῶνων· καταλήγει δὲ εἰς μικρὰν προεξοχὴν, ὁμοιάζουσαν πρὸς τὸν δάκτυλον χειρός.

7. Τὸν ἀλλόκοτον τοῦτον δάκτυλον τῆς προβοοκίδος μεταχειρίζεται ὁ ἐλέφας μετὰ καταπληκτικῆς ἐπιδειξιότητος καὶ εὐστροφίας· ἐπιθετὴ δὲ δὲν δύναται νὰ λαμβάνῃ τὰς τροφὰς διὰ τῶν ποδῶν ἢ διὰ τοῦ στόματος, ἢ προβοοκίς χρησιμεύει αὐτῷ ὡς βραχίον καὶ ὡς χεῖρ.

8. Ὁ ἐλέφας ἔχει δύναμιν τεραστίαν. Διὰ τῆς προβοοκίδος του δύναται νὰ ἐκρίζωνῃ δένδρα, νὰ μετακινήῃ καὶ νὰ ἐκσπένδωνῃ λίθους ὀγκώδεις, νὰ μεταφέρει φορτία βαρύτερα. Ἄν καὶ ὁ ὄγκος τοῦ στόματος του εἶναι βαρύτερος, ἐν τούτοις τὸ ζῳον τρέχει ταχύτητα.

9. Οἱ ἄγριοι ἐλέφαντες ζῶσιν εἰς τὰ δάση τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Τρέφονται δὲ ἐκ χόρτων, φύλλων καὶ σπόρων· τρώγουσι δὲ οὐκ ὀλίγον.

10. Διὰ τῆς προβοοκίδος περισυνάγουσι τὸν χόρτον, τὴν χλόην, τὰ φύλλα καὶ φέρουσιν εἰς τὸ στόμα. Διὰ τῆς προβοοκίδος εἰσροφῶσι τὸ ὕδωρ ὡς διὰ σωλήνος, ἔπειτα δὲ καμπτοῦσιν αὐτήν, φέρουσιν εἰς τὸ στόμα, ἐκφυσῶσι (διὰ τῶν ῥωθῶνων) τὸ ὕδωρ καὶ καταπίνουσιν αὐτό. Ἐὰν προσφέρῃ δὲ τις εἰς τοὺς ἡμέρους ἐλέφαντες τεμάχιον ἄρτου, λαμβάνουσιν αὐτό, ὅσον μικρὸν καὶ ἂν εἶναι, μετὰ ἐπιδειξιότητος πολλῆς διὰ τοῦ δακτύλου τῆς προβοοκίδος καὶ φέρουσιν εἰς τὸ στόμα των.

11. Ὁ ἐλέφας, καίτοι εἶναι δυσμάρφος ὄγκος, εἶναι ὁμως λίαν νοήμων, ἴσως τὸ σκεπτικώτερον ὄλων τῶν ζῳῶν. Ἐξημερώνεται εὐκόλως, καὶ τότε παρέχει πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀνθρώπον. Φέρει φορτία καὶ ἐκτελεῖ προσεκτικῶς ὅ,τι τὸν ἔχουσι διδάξει.

12. Ὅταν δὲ πρόκειται νὰ μεταφέρῃ ἀνθρώπους, τότε θέτουσιν ἐπὶ τῆς ῥάχιδος του εἶδος τι φορέιον, περιβαλλόμενον ὑπὸ παραπετασμάτων καὶ διακεκοσμημένου ἔσω διὰ ταπήτων καὶ προσκεφαλαίων. Ὁ δὲ ἐλεφαντηλάτης, δηλαδὴ ὁ ὀδηγός, καθήμενος σταυροποθεῖ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ζῳου, διευθύνει τὴν πορείαν αὐτοῦ διὰ τῆς φωνῆς του.

13. Ὁ ἐλέφας, τὸ ὀγκῶδες αὐτὸ ζῳον, ἔχει ὀρέξεις λεπτάς! Ἀγαπᾷ τὴν ζάχαριν, τὰς ὕπωρας, τὰ ποτὰ, τὸν οἶνον· δρέπει ἀνήθη, εἶνα ὀφρανοῦν αὐτῶν ἀγαπᾷ τὴν μουσικὴν! Ἀρέσκεται νὰ εἶναι ἐστολισμένος διὰ πολυτελοῦς καὶ πλουσίου διακόσμου· τότε δὲ βαδίζει διὰ βηματισμοῦ μεγαλοσπεποῦς, μέκλιστα ἐν τελεταῖς.

14. Εἶναι λίαν εὐαίσθητος εἰς τὰς φιλοφρονήσεις· φοβεῖται δὲ τὰς ἐπειλάς. Εἶναι φιλοστοργότατος πρὸς τὸν ἐλεφαντιδέα του, λίαν δὲ ἐφωσιωμένος πρὸς τοὺς περιποιουμένους αὐτόν. Εἶναι ὅμως ἐκδικητικὸς καὶ φιλύποτος, καὶ δὲν λησμονεῖ τοὺς βλάψαντας αὐτόν. Ἐὰν δὲ ποτε ἐξοργισθῇ, καθίσταται λίαν ἐπικίνδυνος.

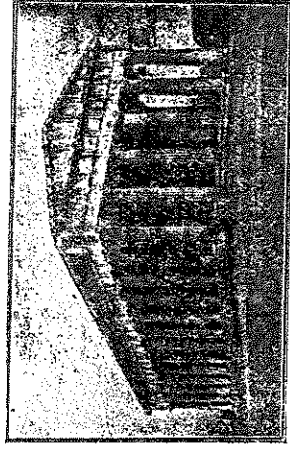
15. Οἱ **καυλιόδοντες** τοῦ ἐλέφαντος χρησιμεύουσιν, ἵνα ἐξ αὐτῶν κατασκευάζωσιν οἱ ἀνθρώποι πλῆθος ἀντικειμένων λεπτῶν καὶ πολυτιμῶν, εἰον κοσμήματα, κτένας, κεφαλάς καρφίδων, λαβὰς μαχαίρων καὶ ξιφῶν, σφαιρας σφαιριστήρων καὶ ἄλλα.

62. Τὸ Θησεῖον.

1. **Τὸ Θησεῖον** εἶναι ἀρχαιότατος ἑλληνικὸς ναὸς ἐν Ἀθήναις, ἐκτισμένος ἐπὶ ὑψώματος γῆς πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως· διατηρεῖται δὲ κάλλιστα πάντων τῶν σφζομένων ἀρχαίων ἑλληνικῶν ναῶν.

2. Τὸ Θησεῖον ἀνηγέρθη πρὸς τιμὴν τοῦ ἀρχαιοτάτου ἀττικοῦ ἥρωος Θησεῶς· ἐν αὐτῷ δ' ἐφυλάσσοντο τὰ ὀστά τούτου, τὰ ὅποια ὁ Κίμων μετεκόμισεν ἐκ Σκύρου, ὅπου εἶχε ταφῆ.

3. Ὁ μέγας οὗτος μαρμαρινὸς ναὸς εἶναι φκοδορημένος ἐπὶ βάσεως μαρμαρίνης, ἣτις ἔχει περίξ δύο ἀναδοθμίδας (σκαλοπάτια). Τὸ μήκος τοῦ ναοῦ εἶναι τριάκοντα καὶ δύο μέτρων σχεδόν, τὸ δὲ πλάτος δέκα καὶ τεσσάρων μέτρων σχεδόν.

Τὸ Θησεῖον ἐν Ἀθήναις

Αί δύο μικραί πλευραί έχουσιν ἑκατέρα ἀνά 13 κίονας δω-
ρικοῦ ρυθμοῦ, αἱ δὲ δύο βραχεῖαι έχουσιν ἀνά 6 *. Οἱ κίονες
δὲ οὗτοι έχουσιν ὕψος ἕξ μέτρων σχεδόν, διάμετρον δὲ ἑνὸς
μέτρου περιου.

4. Ὑπεράνω τῶν κίωνων διακοσμεῖται περίξ ὅλον τὸ οἰκο-
δόμημα ὑπὸ διαζώματος ἀναγλύφων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν
παριστάουσιν ἄθλους τοῦ Θησέως, ἄλλα δὲ ἄθλους τοῦ Ἡρα-
κλέους. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀετωμάτων ὑπῆρχον τὸ πάλαι ἐπίσης ἀγάλ-
ματα.

5. Σήμερον ὁ ναὸς οὗτος φυλάσσεται καὶ διατηρεῖται ὑπὸ τῆς
Πολιτείας ὡς πολυτιμώτατον κειμήλιον τῶν προγόνων ἡμῶν.

6. Οἱ ναοὶ τῶν προγόνων ἡμῶν ἦσαν οικοδομήματα ἱερὰ καὶ
μεγαλοπρεπῆ ἔχρησιμευον δὲ, ὡς ἐπίστευον, πρὸς κατοικίαν
τῶν θεῶν ἢ μάλλον τῶν ἀγαλμάτων αὐτῶν.

63. Ὁ ἐν Ἀθήναις ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς. Ὁ Ἀδριανοῦ ὄρος.

1. Ὁ Ζεὺς ἐλατρεύετο ὡς ὁ μέγιστος τῶν θεῶν τῆς ἀρχαιότητος.
Ναὶ αὐτοῦ ὑπῆρχον εἰς πλείστους τόπους. Τοιοῦτος ναὸς μεγαλοπρε-
πέστατος ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἀθήναις, ἐν τῷ ἀνατολικῷ μέρει τῆς πόλεως.

2. Τὸν ναὸν τούτον ἤρχισε νὰ οικοδομῇ ὁ Πεισίστρατος ἄλλὰ δὲν
ἀπεπερατώθη τότε ἕνεκα τῶν ἐπακολουθησάντων μηδικῶν πολέμων
καὶ ἄλλων αἰτίων.

3. Μετὰ πέντε δὲ καὶ πλέον αἰῶνας, ὅτε τὴν Ἑλλάδα ὑπέταξαν
οἱ Ῥωμαῖοι, ὁ αὐτομάρτυρ αὐτῶν Ἀδριανὸς, ὅστις ἦτο ἀνὴρ με-
γάλης παιδείας, κατ' ἐξοχὴν δὲ φιλέλλην καὶ ἠγάπηε τὰς ἐπιστήμας
καὶ τὰς ὥρειας τέχνας, περιηγήθη τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν
Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Πελοπόννησον, ἦλθε δὲ καὶ εἰς τὰς
Ἀθήνας, ἐνθα διετρίψεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἕκτισε δὲ διαφόρους ναοὺς,
τὸ σφύζομενον Ἀδριάνειον ὀδραγωγεῖον τῆς πόλεως, καὶ ἄλλα οικοδο-
μήματα, ἐπερότωσε δὲ καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς.

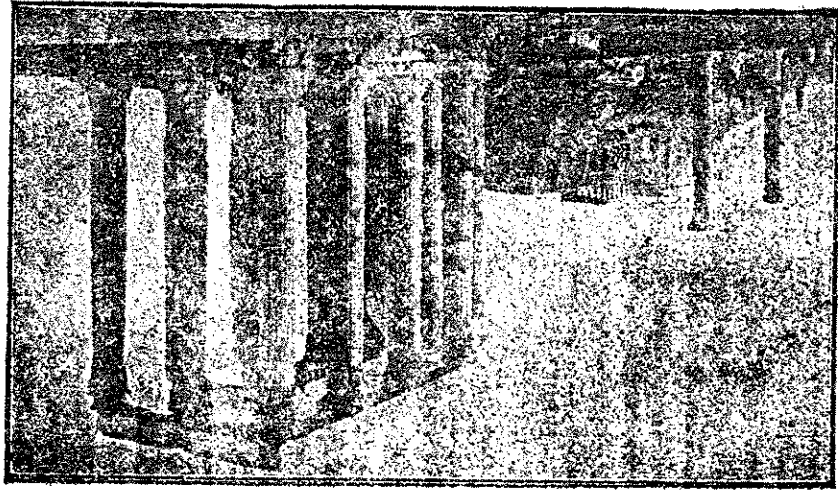
4. Ὁ ναὸς οὗτος ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ κατὰ τὸ ἔτος 129
μετὰ Χριστὸν μέγιστος καὶ μεγαλοπρεπέστατος, ἔχων μήκος μὲν
πλέον τῶν ἑκατῶν μέτρων, πλάτος δὲ πλέον τῶν πεντήκοντα καὶ ὕψος
μέγας, κίονας δὲ ἡ στύλους περίξ περι τοὺς ἐξήκοντα. Ἦτο δὲ ὁ μέγι-
στος ἑλληνικὸς ναὸς τῆς ἀρχαιότητος, μετὰ τὸν ναὸν τῆς Ἐφέσου.

5. Εἰς τὸ βῆμα τῶν αἰῶνων ὁμοῦς κατηρειπώθη ὁ ναὸς οὗτος, τοῦ
ὁποίου σφύζονται σήμερον ὄρθιοι δέκα πέντε στῦλοι μέγιστοι, ζυθμοῦ

* Τῶν γωνιαίων κίωνων δις ἀριθμουμένων.

κορινθιακοῦ. Πρὸ τινῶν δὲ ἔτων ἀνεκαλύφθη καὶ ἡ βῆσις ἀπάσης
τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ.

6. Ἐν τῷ ναῷ ὑπῆρχε τότε τὸ χρυσελεφάντινον ἀγάλμα τοῦ Διὸς,
ὁ ἀνδριᾶς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ καὶ ἔπειρον πλῆθος διαφόρων
ἀγαλμάτων. Σήμερον οὐδὲν τούτων σφύζεται ἐν τῷ ἱερῷ ἐκείνῳ περι-
βόλῳ.

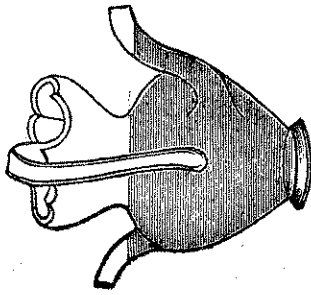
Ο ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς.

7. Πλὴν τούτων, ὁ Ἀδριανὸς φιλοδόμησε καὶ νέαν πόλιν παρὰ τὰς
ἐξέας τοῦ Ἰλισσοῦ, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἀδριανοῦ πόλιν ἢ
Νέας Ἀθήνας. Ἐστῆσε δὲ ὄρον (σύνορον) πρὸς χωρισμὸν ἀπὸ
τῆς παλαιᾶς πόλεως τὴν καὶ σήμερον σφύζομένην καὶ κοινῶς καλου-
μένην Πύλιν τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς δὲ πλευρᾶς
αὐτῆς ἐκκρινώσκονται τὰῦτα * «A18» εἰς Ἀδριανοῦ κ' σὺν Ἐφρέως

πόλις, ἐπὶ δὲ τῆς δυτικῆς ταῦτα. Ἀπὸ εἰοῦ Ἀθῆναι ἠθῆναι ἢ πρὶν πόλις τοῦ Θεσείως.

64. Ἰσορροπία τῶν ὑγρῶν.

1. Ὁ ἀνθρωπος γνωρίζει ἐκ πείρας, ὅτι τὸ ὕδωρ καὶ πᾶν ἄλλο ὑγρὸν δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ συνοχὴν στερεάν, ὅπως ἔχει ὁ λίθος, ὁ σίδηρος. Διὰ τοῦτο ἡ ἐλαχίστη δύναμις ἀρκεῖ νὰ ἀποσπάσῃ τὰ μόρια τοῦ ὕδατος ἀπ' ἀλλήλων καὶ νὰ μεταβάλλῃ τὴν θέσιν τινῶν ἐξ αὐτῶν ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ. Ἐπι τῆς ιδιότητος ταύτης τῶν ὑγρῶν στηρίζεται ἡ **ἰσορροπία** αὐτῶν. Δηλαδή τὸ ἐν ταῖς θαλάσσαις, τὸ ἐν ταῖς λίμναις, τὸ ἐν δοχείοις ἀκίνητων ὕδωρ παρουσιάζει ἐπιφανῆσαν ἐπίπεδον πᾶντοτε, οὐδέποτε δὲ ἀνώμαλον*. Τὸ ὕδωρ δὲ λαμβάνει πάντοτε τὸ σχῆμα τοῦ περιέχοντος αὐτὸ ἀγγείου, ὅσον πολύπλοκον καὶ ἂν εἴη αὐτό.

2. Ἐὰν δὲ λάθωμεν δοχεῖον, τὸ ὅποιον ἔχει ἓνα ἢ πολλοὺς σωληνας ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, συγκοινωνήσας πρὸς τὸ σῶμα τοῦ δοχείου, ἐπομένως δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλους, ἢ ἂν λάθωμεν ὁσαδήποτε ἀγγεῖα συγκοινωνούντα πρὸς ἀλλήλα καὶ ῥίψωμεν διηλεκτρονικῶν ὑγρῶν ἐντὸς ἐξ αὐτῶν, θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὕδωρ θὰ εἰσέλθῃ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ συγκοινωνούντα, αἰ δὲ ἐπιφανέσθαι τοῦ ὕδατος ἐντὸς ὅλων ὁριζόντιον ἐπίπεδον.

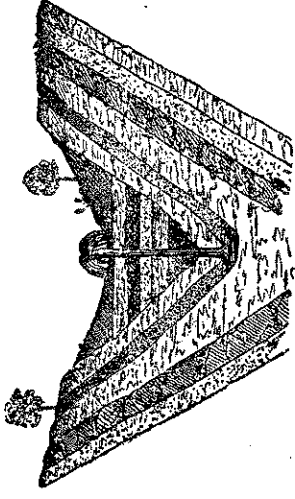
3. Σπουδαία ἐφαρμογὴ τῆς ιδιότητος ταύτης τῶν ὑγρῶν νὰ ἰσορροποῖ γίνεται εἰς τὴν διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων. Δηλαδή δυνάμεθα νὰ διοχετεύσωμεν ὕδωρ διὰ κλειστῶν σωληνῶν εἰς πάντα τόπον, ὅστις δὲν κεῖται ὑψηλότερα τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος. Τοῦτο γίνεται συνηθέστατα εἰς τὰς πόλεις, ὅπου τὸ ὕδωρ διοχετεύεται καὶ ἀναβαίνει εἰς τὰ ὑψηλότερα πατώματα τῶν οἰκίων. Ἀρκεῖ μόνον ταῦτα νὰ μὴ εἶναι ὑψηλότερα τῆς πηγῆς ἢ τῆς δεξαμενῆς τοῦ ὕδατος.

65. Ἀρτεσιανὰ φρέατα.

1. Τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν καὶ τῶν τριχομένων χιόνων καὶ πάγων σχηματίζουσι ῥυάκια καὶ ποταμούς, οἱ ὅποιοι χύνονται εἰς τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας.

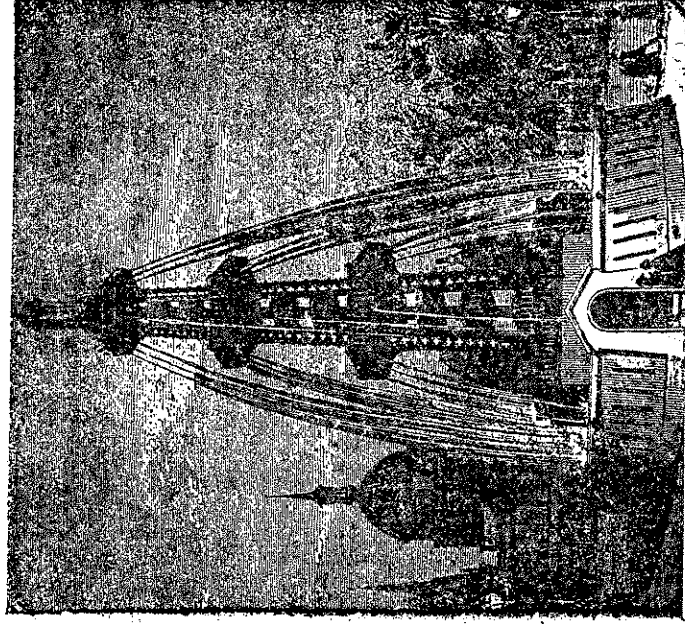
* Ὁ διδάκαλος ἄς διδάξῃ ἐν ἰδιαιτέρῳ μαθήματι περὶ ἔλξεως τῆς γῆς καὶ περὶ βαρύτητος.

2. Μέρος ὅμως τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς ἀπορροφᾷ ἡ γῆ, ὅπου τὸ

Τοῦν ἐδάφους, ἐνθα διετρήθη ἄρτεσιανὸν φρέατο.

ἕδαφος αὐτῆς συμβῆ νὰ εἶναι μαλακὸν ἢ ἀμμώδες. Τὸ ἀπορροφώμενον τοῦτο ὕδωρ προχῶρεῖ ἐν τῇ γῇ, ἕως οὗ συνζήτησῃ στρώματα σκληρὰ,

Ἀρτεσιανὸν Γρενέλλης τῶν Παρισίων.

εἰον βρέχους, ἢ ἀργιλλώδη στρώματα, τὰ ὅποια δὲν δύναται νὰ διαπεράσῃ.

3. Τότε συναφροσίζεται ἐκεῖ ὕδωρ πολὺ καὶ σχηματίζει λίμνας καὶ

ρούκας ύπογειους. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι εἰς μέγα βάθος ἐν τῇ γῆ, δια-
τρύψα αὐτήν, ἐὰν τύχη τὸ μέρος κατάλληλον, καὶ ῥεεῖ ἀνεως πρὸς
τὰ ἔξω. Τοῦτο καλεῖται **πηγὴ**.

4. Ἐὰν δὲ σκόψη τις **φρέσφ** εἰς τόπους, ὅπου τὸ ὕδωρ διαπερᾶ
εὐκόλως τὰ στρώματα τῆς γῆς, σχηματίζει εἰς τὸ βάθος τοῦ φρέατος
δεξαμενὴν ὕδατος, καί, ἐὰν θέλη, ἀντλεῖ ἐκεῖθεν διὰ σίκλου (κουβᾶ).

5. Ἐὰν δὲ τὸ ὕδωρ ἔρχεται εἰς τὸ φρέαρ, διερχόμενον στρώματα
γῆς ἀναχωροῦντα ἀπὸ ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου, τότε προσπαθεῖ νὰ ἀναβῆ
πρὸς τὰ ἄνω μέχρι τοῦ ὕψους ἐκείνου, ὁπόθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν του.
Τὴν δύναμιν ταύτην δίδει εἰς τὸ ὕδωρ ἡ φυσικὴ ιδιότης τῆς ἰσορρο-
πίας τῶν ὄρων, τὴν ὁποῖαν ἀνωτέρω περιτηρήσαμεν εἰς τὰ συγκοι-
νοῦντα ἄγγεῖα.

6. Τέλος, ἐὰν συμβῆ τὸ ὑπόγειον ὕδωρ νὰ ἔχη τὴν ἀρχὴν του εἰς
ὕψηλότερους τόπους, καὶ εὐρίσκηται μεταξὺ **δύο στρωμάτων**
γῆς, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ διαπεράσῃ καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουσι σχῆμα
καμπυλοειδές, ὡς συμβαίνει μεταξὺ δύο ὄρων, τότε, ἐὰν διατυπῆ-
σῶμεν διὰ τρυπαντίου χονδρὸν καὶ μεγάλου τὸ πεδίον ἑδαφος μέτρι-
τοῦ κατωτέρου ἐκ τῶν δύο **σκληρῶν στρωμάτων**, τὸ ὕδωρ ἀναβαίνει
ἐν τῷ τρυπάνετι μέχρι τῆς ἐπιρρακνείας τῆς γῆς, πολλάκις δὲ καὶ
ἀναπηδᾷ ὑπερᾶνω αὐτῆς εἰς ἱκανὸν ὕψος· ῥεεῖ δὲ τῷ λοιποῦ διαρκῶς
ἐκ τῆς ὁπῆς ταύτης. Ἐντός τῆς ὁπῆς θέτουσι μικροῦς σωλῆνας· σιδη-
ροῦς, ἢ αἰ δι' αὐτῶν ῥεῖ ἔξω τὸ ὕδωρ ἀνεμπαδίστως.

7. Αἱ τεχνικαὶ αὐταὶ πηγαὶ καλοῦνται **ἀρτεσιανὰ φρέατα**,
ἐπειδὴ πρώτῃν φοράν κατεσκευάσθησαν ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, ἐπαρχίᾳ τῆς
Γαλλίας.

8. Ἐν Περσίῳι ὑπάρχει τοιοῦτο φρέαρ, τὸ τῆς Γρενελλης, ἔχον βάρ-
θος 548 μέτρων· τὸ δὲ ὕδωρ αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς ὕψος πολλῶν μέτρων
ὑπερέκω τοῦ ἑδάφους.

66. Χρησιμότης τῶν ἐπιγείων ὑδάτων.

1. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς τὸ ὕδωρ παρουσιάζεται
ὑπὸ τὴν μορφήν θαλασσῶν, λιμνῶν, ἐλῶν, ποταμῶν, ῥυάκων.
Εἶναι δὲ ἡ γλυκὴ, ὡς τὸ τῶν πηγῶν, ἢ **παρθέλιου**, ὡς τὸ
τῶν θαλασσῶν.

2. Τὸ γλυκὸ ὕδωρ εἶναι τὸ φυσικὸν ποτὸν τοῦ ἀνθρώπου
καὶ πάντων τῶν χερσαίων ζώων. Διὰ τοῦ ὕδατος παρασκευά-
ζομεν τὰς τροφὰς ἡμῶν, λουόμεθα, πλύνομεν τὰς ὀδόντας,
ἀρδεύομεν τὰς γαίαις.

3. Πάντ τούτων τὸ ὕδωρ, ὅταν ῥεῖ ἐξ ὑψηλοῦ μέρους
μεθ' ὀρυθῆς, χερσιμεῖται νὰ κινή τὸν τροχὸν τῶν μύλων,
ἐλαιοτριβείων καὶ διαφόρων ἄλλων ἐργοστασίων.

4. Πρὸς τούτοις ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῶν θαλασσῶν καὶ λι-
μνῶν καὶ μεγάλων ποταμῶν πλέουσι πλοῖα καὶ ἀτμόπλοια,
τὰ ὁποῖα μεταφέρουσι ἀνθρώπους καὶ ἐμπορεύματα. Αὐταὶ
εἶναι αἱ κεφαλαῖαις χρησιμότητες τῶν ὑδάτων.

67. Ἡ φάλαινα.

1. Ἐκ πάντων τῶν ὑδροβίων ζώων τὸ μέγιστον εἶναι ἡ **φάλαινα**.
Τὸ μήκος αὐτῆς εἶναι τεράστιον, εἰκοσι μέχρι τριακοντα μέτρων· ἀνά-
λογον δὲ εἶναι καὶ τὸ πάχος τοῦ ζώου τούτου, τὸ ὅποιον δύναται νὰ
ζυγίσῃ μέχρις ἐβδομήκοντα καὶ πλέον χιλιάδων ὀκάδων!

2. Ἡ φάλαινα ἔχει περιπῶν τὴν μορφήν ἰχθύος, καὶ ὅμως δὲν εἶναι
ἰχθύς. Διότι οἱ ἰχθύες ἔχουσι ἀκάρθας (ψεροδοκκαλας), τὸ δὲ αἷμα
ψυχρὸν, ἀναπνεύουσι δὲ ἐν τῷ ὕδατι διὰ τῶν βραγχίων καὶ γεννησιν
φά, τὰ ὁποῖα ἐγκαταλείπουσι εἰς τὴν τυχὴν. Ἐνθ' ἡ φάλαινα ἔχει
ὁστά, ὅπως τὰ χερσαία ζῶα, τὸ αἷμα θερμὸν, ὅπως τὰ χερσαία, ἀνα-
πνέει διὰ πνευμόνων, ἔχει δὲ μαστοὺς, διὰ τῶν ὁποῖων θηλάζει τὸ
νεογνόν της. Ἐπομένως εἶναι ζῶον **μαστοπόρον**, ἀλλὰ μαστοπό-
ρον, τοῦ ὁποῖου τὰ ὄργανα ἔχουσι κατασκευὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ
ζῆ ἐντός τῶν ὑδάτων. Τοὺς προσίτους πόδας ἔχει ὁμοίους πῶς πρὸς
βραχίονας, ἀλλὰ βραχίεις, πλατεῖς, ἀνευ δακτύλων κατὰ πάντα
ὁμοίους πρὸς **κολιμβητικὰ πτερύγια**.

3. Τὸ σῶμα τῆς φαλαίνης καταλήγει εἰς οὐρὰν πλατείαν, ὁμοίαν
πρὸς τὴν τῶν ἰχθύων, τὸ δέρμα αὐτῆς εἶναι πολὺ χονδρὸν, δὲν ἔχει δὲ
φολίδας, οὐδὲ τρίχας, εἶναι λεῖον καὶ στιλπνόν, χροῖα δὲ ἔχει μελιν
ἢ φαῖον βαθυ (σκούρον) Ἐσαθι τοῦ δέρματος ὑπάρχει παχὺ στρώμα
λίπους σκληροῦ, τὸ ὅποιον ὀνομάζεται **λαδῖον**.

4. Ἡ κεφαλὴ τῆς φαλαίνης εἶναι ὑπερμεγέθης, οἱ ὀφθαλμοὶ δὲ σμι-
κρότατοι, κείμενοι ἐντελῶς εἰς τὴν γωνίαν τοῦ στόματος. Τὸ στόμα
δὲ αὐτῆς, ἀνοιγόμενον, φαίνεται ὡς βράχθρον. Ἀλλὰ δὲν ἔχει ὀδόντας·
τὸν δὲ φάρυγγα ἔχει λίαν στενόν, ὥστε μόνον μικροῦς ἰχθύς δύναται
νὰ καταπιῆ, κατὰ προτίμωσιν δὲ **μαλάκια** ἡμιδιαφανῆ καὶ μικρὰ
ἀσπόνδυλα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσι ἀφθονα εἰς τὰς βορείους θηλάσσας,
ἐν ταῖς ὁποῖαις ζῆ ἔξ αὐτῶν δὲ καταπίνει καταπληκτικὰ ποσό-
τητα.

5. Ἀναλόγως πρὸς τὸ εἶδος τῆς τροφῆς αὐτῆς ἡ φάλαινα ἀντι-
ὀδόντων ἔχει εἰς τὰς σιαγόνας ἐλάσματα μακρὰ (μήκους τριῶν καὶ
πλέον μέτρων), στενὰ, ἐλαστικά, διατεταγμένα ὅπως οἱ ὀδόντες τοῦ
κτενίου καὶ ὀνομαζόμενα **πωρώνια**. Διὰ τὰ θρηπίση δὲ τὴν τροφήν
της, ἀνοίγει τὸ βραχθυειδὲς στόμα της καὶ κολυμβᾷ ταχέως· κατό-
πιν δὲ κλείει πάλιν αὐτό, τὸ δὲ ὕδωρ ἐκρέει διὰ τῶν **πωρώνων**, καὶ

ἀπομένουσιν ἐν τῷ στόματι εἰ μικροὶ λίθοι, ἢ μαλάκια, ἢ ἀσπόνδυλα, ὡς ἐν δικτύῳ, καταπίνει δὲ αὐτὰ τότε.

6. Ἡ φάλαινα κολυμβεῖ ταχύτατα, βυβίζεται δὲ βαθέως. Ἀλλὰ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, διὰ τὴν ἀναπνοήν, Ἐπάνω δὲ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ὑπάρχουσιν αἱ δύο ὀπί τῶν βωβῶν τῆς, καλούμεναι διαπνευστήρες ἢ φρηγῆρες. Αἱ αὐτῶν τὸ ζῶον ἀναπνέει, ἐκφυεῖ δὲ ἐν μεγάλῳ θερμῷ τῷ θαλάσσῳ ὑδαρ.

7. Ἡ δύναμις τοῦ γιγαντάδου τούτου ζώου εἶναι τεραστίη, εὐτυχὸς ὅμως δὲν εἶναι ἐπιθετικὸν οὐδὲ θηριώδες, ἀλλὰ τὸν ἀντίον λίαν πρῶον.

8. Ἡ θήλεια ἀγαπᾷ τρυφεράς τῶν φαλαινίδεα τῆς, θηλάζει αὐτὸν καὶ ὑπερασπίζει· λαμβάνει δὲ καὶ φέρει μετὰ τοῦ πτερυγίων τῆς, ὡς ἐν ἀγάλλῃ, τὸ πελώριον τοῦτο νοσῶν τῆς.

9. Ἡ ἀλιεὶα τῆς φαλαίνης εἶναι κοπιώδης καὶ ἐπικί.δυνος. Οἱ ἀλιεῖς, ἐπὶ λέμβῳ, ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ ζώου διὰ καμάκων εἰδικῶν, ὁμοίων τῶν πρὸς βέλος. Τοῦς καμάκας τούτους ἔχουσι δεσεί διὰ χονδρῶν καὶ μακροτάτων σχοινίων. Πρὸςπαθ.ῦσι δὲ τὰ πλῆθυσάσων εἰς τὸ ζῶον. Τότε δὲ καμακῶνον αὐτὸ δι' ἐνὸς ἢ διὰ περισσοτέρων καμάκων. Τὸ ζῶον βυβίζεται ἀμέσως, φέρον τοὺς καμάκας ἐμπιπόμενος ἐπὶ τοῦ σώματός του. Ἀλλ' εἰ ἀλιεῖς ἔχουσιν εἰς χεῖρας τὸ σχο

Ἀλιεῖα φαλαίνης.

νίον καὶ ἀφίνουσιν εἰς αὐτοῦ ὄσον εἶναι ἀναγκαῖον. Τὸ ζῶον, ἀφροῦ ἐπὶ πολὺ βρασσινοῦ, ἀποθνήσκει. Τότε σύρουσιν αὐτὸ μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν ξηρὰν εἰ ἀλιεῖς.

10. Τὸ λίπος τῆς συλλεθμβείσας φαλαίνης ἀναλύουσιν ἐντὸς μεγάλων λεθίων καὶ χρησιμοποιοῦσιν αὐτὸ εἰ μὲν γινεαίης ἀλιεῖς πρὸς βρώσιν, εἰ δὲ ἀγοράζοντες αὐτὸ βιομήχανοι χρησιμοποιοῦσιν ἄλλο μὲν διὰ μηχανασίης, ἄλλο δὲ διὰ στεατοκῆσις (σπερματσέτα), ἄλλο δὲ κατὰσκευὴν σάπωνος, καὶ δ' ἄλλας χρήσεις. Τῆς πωρώνια (ὀδόντες)

τῆς φαλαίνης εἶναι τὰ γνωστὰ ἐκείνα ἐλάσματα, τὰ ὅποια καλοῦσιν εἰς τὸ ἐμπόριον μπαλαίνας. Ζῶσι δὲ αἱ φαλαίνας κυρίως εἰς τὰς βορραιοὺς θαλάσσας, ὡς εἴπομεν.

68. Ἡ στρουθοκάμηλος.

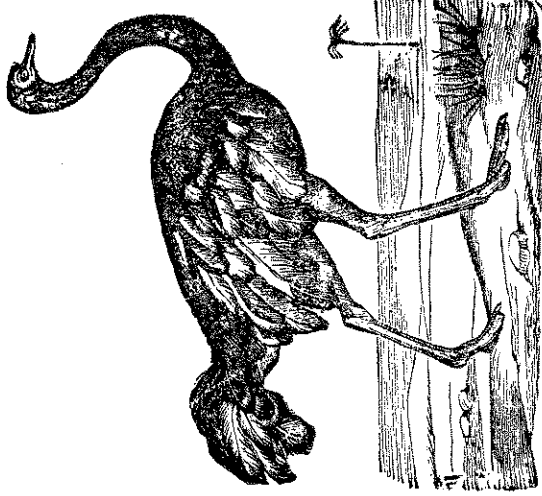
1. Ἡ στρουθοκάμηλος εἶναι ὁ γίγας τῶν πτηνῶν. Τὸ πτηνὸν ὅμως τοῦτο εἶναι παράδοξον· δὲν ἴπταται· ἔχει δὲ πολλὰς ἔξεις τῶν τετραπόδων ζώων. Ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν καλοβατικών· λέγονται δὲ καλοβατικά πτηνὰ ἢ καλοβάται τὰ πτηνὰ, τὰ ἔχοντα μακροὺς καὶ ισχνοὺς πόδας, συγχάζοντα δὲ πλεῖστον ἐλῶν, λιμνῶν, ποταμῶν, ὡς ὁ πελαργὸς (λέλεκας), ὁ ἐρωδιὸς (τουκνιῆς), ὁ σκολόπαξ (ξυλόκοττα ἢ μπεκκάτσα).

2. Ἡ στρουθοκάμηλος ἔχει ὕψος τριῶν καὶ πλέον ἐνίοτε μέτρων, ἀπὸ τῶν ποδῶν μεχρὶ κορυφῆς τῆς κεφαλῆς· ζυγίζει δὲ 40 μέχρι 50 ὀκάδιων, ὁσον σχεδὸν εἰς ἀνθρώπος.

Οἱ πόδες αὐτῆς, κεκαλυμμένοι ὑπὸ μεγάλων λεπίων, εἶναι πολὺ μακροὶ καὶ σκληροὶ καὶ ισχυροὶ· ἔχουσι δὲ μόνον δύο δακτύλους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς εἶναι πολὺ βραχύτερος τοῦ ἑτέρου, καὶ ἀνευ ὄνυχος· διὰ τῶν δακτύλων τούτων ἐκσφενδονεῖ λίθους μετὰ μεγάλης ὀρμῆς κατὰ τῶν καταδιωκτῶν τῆς.

Ἀράβων, οἵτινες πολὺ τὴν καταδιόκουσι διὰ τὰ πτερά τῆς, ἡμέραν δὲ τινε θὰ ἐκλιπῇ ἐντελὸς τὸ ζῶον τοῦτο. Ὁ λαϊκὸς αὐτῆς εἶναι λίαν μακρὰς, μέχρῃ ἐνὸς μέτρου, φέρει δὲ κεφαλὴν πολὺ μικράν.

3. Ἡ κεφαλὴ φέρει μέγα βέμφος ὁμοίαν πρὸς τὸ τῆς νήσσης (πέπτιας), ἀλλὰ πολὺ χονδρὸν καὶ πολὺ ισχυρὸν· ἔχει ὀφθαλμοὺς μεγάλους, λίαν ὀδυρακτεῖς, ἐστραμμένους πρὸς τὰ ἔμπροσ καὶ οὐχὶ πρὸς τὰ πλάγια, ὡς εἶναι συνήθως οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν λοιπῶν πτηνῶν· ὧτα δὲ ἔχει λίαν εὐδιακρίτα καὶ ἀκοπή ὀξεῖαν. Ἡ κεφαλὴ δὲ, ὁ λαϊκὸς καὶ ὀλόκληροι οἱ πόδες μεχρὶ τῆς κοιλίας εἶναι γυμνοί, ἔχοντες μόνον ἐλαφρὰν πτελωμα (γνοῦδι).

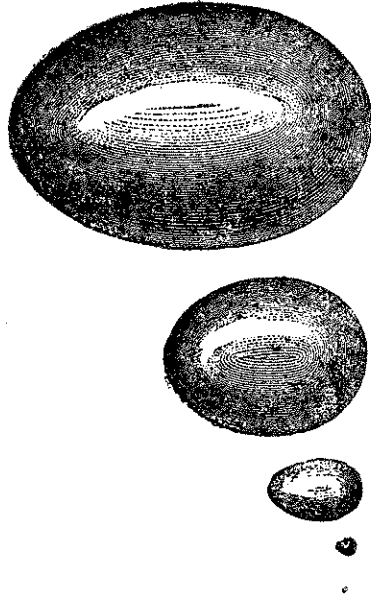
Στρουθοκάμηλος.

4. Τὸ σῶμα ὅμως τοῦ ζώου εἶναι κεκαλυμμένον ὑπὸ πτερῶν. Αἱ πτέρυγες δὲ αὐτοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλοι πρὸς πτήσιν· φέρουσιν ὅμως ὠραία πτερά, μαλακὰ καὶ εὐκαμπτα, τὰ ὅποια θέτουσιν ὡς κῶμον αἰ κυρταὶ ἐπὶ τῶν πέλων αὐτῶν· ὡσαύτως δὲ τὰ τῆς οὐρᾶς, ἥτις ὁμοιάζει πρὸς δέσμη λευκῶν πτερῶν.

5. Πρόκειται δ' ἡ στρουθοκαμήλος ἐκ γλόσς καὶ χόρτου, βόσκουσα, ἔτι δὲ ἐκ καρπῶν, σπόρων, φύλλων, βίζων, ἐντόμων, λειμακῶν (γυμνοσαλιόγκων). Εἶναι δὲ λίαν ἀδηφάγος καὶ λαίμαργος. Πολλὰς καταπίνει χάλικας, τεμάχια ξύλου, σιδήρου, γύψου, ἀσβέστου, ἀνθρακός, ὅλως ἀκατάλληλα νὰ θρέψωσι τὸ σῶμα αὐτῆς. Ἄλλ' ἀδίαφορε!

6. Ἡ νομισσὴν τῆς στρουθοκαμήλου εἶναι πολὺ μικρά. Ἡ εἴη· μέρους τοῦ ζώου δὲν εἶναι πολὺ δύσκολος. Ἐπειδὴ δὲ ἔχει βώμην πολλήν, δύναται ἀκόπως νὰ φέρῃ ἀνθρώπον ἐπὶ τῆς βραχέως τῆς, ἀλλ' ὅμως εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ διευθύνῃ τις αὐτὴν ὅπου ἐν θέλῃ.

7. Τὰ ζῶα ταῦτα δὲν ἵπτανται μὲν, τρέχουσιν ὅμως ταχύτατα, ὥστε καὶ ὁ ταχύτατος τῶν ἵππων δὲν δύναται νὰ φθάσῃ αὐτά. Ζῶσι δὲ κατ' ἀγέλας πολυαριθμούς ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Ἀραβίᾳ, εἰς τοὺς ἀγρίους τόπους πλησίον τῶν ἐρήμων.

1. Ὠὸν ἀκινήτου. — 2. Πέρικκος. — 3. Χινός. — 4. Στρουθοκαμήλου.

8. Τὴν φωλιάν των αἰ στρουθοκαμήλοι κατασκευάζουσιν ἐν τῇ ἀμμῳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνασκάπτουσι διὰ τῶν ποδῶν κοιλότητά τινα, ἔχουσαν τὸ μέγεθος κοινῆς τραπέζης στρογγύλης. Ἐν αὐτῇ δὲ γεννῶσι τὰ ᾠὰ των, τὰ ὁποῖα ἔχουσι μέγεθος κεφαλῆς μικροῦ παιδός, μῆκος δὲ δώδεκα ἕως δεκαπέντε ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου καὶ ζυγίζουσι ἑκαστον μίαν ὀκτῶν καὶ πλέον. Γεννᾷ δὲ ἐκάστη θήλεια στρουθοκαμήλος περὶ τὰ τεσσαράκοντα ᾠὰ κατ' ἔτος. Ἡ ἡλιακὴ θερμότης ἐκκολάπτει

αὐτὰ ἐν ταῖς θερμαῖς χώραις· ἐν δὲ ταῖς ὀλιγώτερον θερμαῖς ἐπιφάζει αὐτὰ ἡ θήλεια. Ἐν ᾧν τῆς στρουθοκαμήλου ἐπαρκεῖ νὰ χορτάσῃ πολυμελῆς οἰκογένεια, διότι ἰσοδυναμεῖ πρὸς 24 τριαῦτα τῆς ὄρνιθος. Τὸ κρέας αὐτῆς εἶναι βρώσιμον, ἄλλοτε δὲ ἦτο περιζήτητον παρὰ Ῥωμαίους, καὶ ἰδίως ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ζώου.

69. Ἡ νεότης.

1. Τὴν νεότητα αἰνεῖτε, τὴν νεότητα ὑμνεῖτε. Εἶναι ἀνθος ἡ νεότης καὶ χαρὰ καὶ ἀθρότης.

2. Ἄνθος εἶναι τῶν ἀνθέων, ἐκ τῆς κάλυκος ἐκχέον ζωογονον εὐωδίων, εἰς τὴν αὔραν τὴν πρωϊαν.

3. Ὁσφρανθῆτε, ὁσφρανθῆτε, ἀπολαύσατε, χαρῆτε τῆς νεότητος τὸ ῥόδον, πρὶν γηράτων κρούσηκώδων.

4. Τότε πλέον θὰ νοῆσθε, ὅτι ὄναρ ἀνθους ἦσθε, πού παρῆλθε κ' ἐμοράνθη, ὡς μαραίνονται τὰ ἀνθη.

Θ. Ν. Α.

70. Οἱ ὄφεις.

1. Ὁ ὄφεις εἶναι ἐρηπίον, δηλαδὴ ζῶον, τὸ ὅποτον ἔρπει, ἦτοι σφεται διὰ τῆς κοιλίας, μὴ ἔχον παντελῶς πόδας. Προχωρεῖ δὲ ὀλισθαίνον, καὶ μακίστα μετὰ ταχύτητος, δύναμι τῶν κυματοειδῶν κινήσεων τοῦ ἐαυτοῦ σώματος, καὶ τῶν συστολῶν καὶ διαστολῶν αὐτοῦ.

2. Τὸ σῶμα τοῦ ὄφειος εἶναι κυλινδρικόν καὶ στενόν, ἀλλὰ πολὺ μακρὸν καὶ εὐκαμπτον· εἶναι δὲ κεκαλυμμένον ὑπὸ φολίδων (λεπίων) στιλπνῶν, αἵτινες προφυλάττουσι τὸ δέρμα αὐτοῦ. Ἡ κεφαλή εἶναι πῶς πεπλατυσμένη, τὰ δὲ ὠτα δὲν προεξέχουσιν ἐπ' αὐτῆς, ὅπως εἶναι τῶν πτηνῶν· οἱ δὲ βῶθωνες εἶναι ἀπλούστατοι ὅσαι· οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικροί, ζῶηροὶ καὶ ὀξυδερκεῖς· τὸ δὲ στόμα εἶναι πλατέως διεσχισμένον, φέρει δὲ ὀδόντας ὀξεῖς καὶ ἀγκυλωτούς, γλῶσσαν δὲ λεπτήν καὶ διεσχισμένην εἰς δύο.

3. Πάντες οἱ ὄφεις εἶναι ζῶα σαρκοφάγα· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ὀδόντες αὐτῶν δὲν εἶναι ἐπιτήδειοι νὰ τρίβωσι τὴν τροφήν, διὰ τοῦτο τὸ ζῶον καταπίνει αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δέρμα τῶν ὄφειων ἔχει πολλὰν ἐλαστικότητα καὶ διαστέλλεται, δύναται αὐτοὶ νὰ καταπίνωσι ζῶα πολὺ μεγαλύτερα ἑαυτῶν. Ἄλλ' ὅμως δὲν τρώγουσι συχναίς· ἡ δὲ πέψις τελεῖται ἐν αὐτοῖς λίαν βραδέως· κατὰ τὴν διάρκειαν δ' αὐτῆς εὐρίονται ἐν νύκτι τινί, σχεδὸν ἀκίνητοι.

4. Το σώμα τῶν ἑρπετῶν εἶναι ψυχρὸν τῆ ἀφῆ ἡμῶν ἤτοι ψυχροδαίμων. Γενῶσι δὲ φά, τὰ ὅποια δὲν ἐπιζῶσιν, ἀλλ' ἐκκολάττει αὐτὰ ἢ ἡλιακὴ θερμότης.

5. Διακρίνονται δὲ οἱ ὄφεις εἰς δύο κατηγορίας, τοὺς **διδυτηριώδεις** καὶ τοὺς **μὴ διδυτηριώδεις**. Οἱ μὴ διδυτηριώδεις ζῶσι εἰς τοὺς ὑγροὺς τόπους, ὡς εἶναι ὁ ἔδρος (νεροφίδος), ὅστις εἶναι ἐντελῶς ἀκίνδυνος.

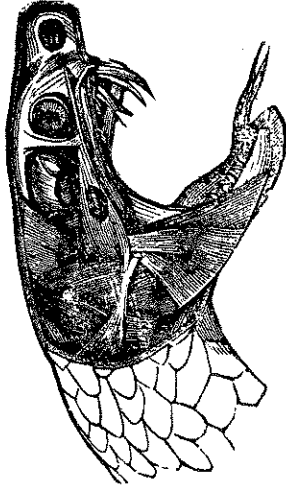
“Ὄφεις κερτινόχρους τῶν Ἀντιλλῶν.”

6. Οἱ ὄφεις οἰκοῦσιν εἰς βλάειας ὄπας, προτιμῶσι δὲ τοὺς ὑγροὺς τόπους. Οἱ ὄφροι κολυμβῶσιν ἄριστα, ἀναθεύουσι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν δένδρων περιελισσόμενοι εἰς τοὺς κορμούς καὶ τοὺς κλάδους αὐτῶν. Τρέφονται δ' ἐξ ἐντόμων, λειμῶνων (γυμνοκοχλίων), σαρῶν, βλατῶν καὶ ἄλλων μικρῶν ζῴων. Οἱ ὄφροι ἐξημεροῦνται εὐκόλως, εἶναι δὲ ὄφεις κοινοὶ πανταχοῦ.

7. Εἰς τὰς μεσημβρινὰς γῶρας τῆς Ἀσίας (τὰς Ἰνδίας) καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὴν Ἀμερικανὴν ζῶσι πληθῆος διαφόρων καὶ μεγάλων ὄφρων φορέων καὶ ἐπικινδύνων, ὡς οἱ πύθωνες τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, οἱ βόαι καὶ οἱ κραταλαὶ τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ ὄφεις αὐτοὶ εἶναι μῆκος ὀκτῶ ἕως δέκα μέτρων ἂν καὶ δὲν εἶναι δὲ διδυτηριώδεις, διὰ κινουσι ὅμως ἐπικινδύνως, κατακίνοῦσι δὲ ὀλοκλήρους αἰγᾶς καὶ ἐλάφους καὶ ἄλλα ζῶα. Ὅταν δὲ συλλαβῶσι τὴν λεϊαν τῶν, συσπειρῶνται περὶ αὐτὴν, τὴν σφίγγουσι, τὴν πνίγουσι, τὴν συντρίβουσι καὶ τὴν κατακίνοῦσι.

8. Ἐν Ἑλλάδι ὄφεις διδυτηριώδεις εἶναι ἡ **ἔχιδνα**, ἣ τις ἔχει μὴ-κοκ μέρεις ἐνὸς μέτρου, γροῦμα δὲ φαιὸν βραχύ, ἢ ἐρυθροπῶν, ἢ μελανωπὸν· μεγάλη δὲ γροῦμη μελανοπῶ ὑπάρχει ἐπὶ τῆς βραχέως τῆς, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ὑπάρχει κηλὶς τις μελανοπῶ, ἔχουσα τὸ σχῆμα τοῦ γροῦματος Λ.

9. Αἱ ἔχιδναι ζῶσιν εἰς τόπους ἕρπυλους καὶ ἀδένδρους. Κρύπτονται δὲ ὑπὸ ἄλλων σχεδὸν τὴν ἡμέραν ἐν τοῖς φωλεαῖς τῶν ἐντὸς τῆς γῆς, ἐξέρχονται δὲ περὶ τὴν ἑσπέραν. Τὸν χειμῶνα νεκροῦνται ἐντὸς τῶν φωλεῶν τῶν, μένουσαι ἀκίνητοι καὶ νήστεις. Τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος τρέφονται διὰ σαρῶν, βλατῶν, ἀσπαλάκων (τυρλοποντικῶν), τοὺς ὅποιους συλλαμβάνουσι παραμονεύουσαι μὲν, κατόπιν δ' ἔροφ-μῶσαι κατὰ τῆς διερχομένης λείας.

Στόμα ἐχίδνης.

10. Ἡ ἔχιδνα, πλὴν τῶν μικρῶν ἀγκυλωτῶν ὀδόντων, ἔχει προσέτι δύο μεγαλύτερους ὀδόντας δηλητηριώδεις, τοὺς ὁποίους κινεῖ, κατακλίνουσα ἢ ἀνορθῶσα αὐτοὺς ἐν τῷ στόματι. Οἱ ἀγκυλωτοὶ ὀδόντες εἶναι μακροί, ὀξεῖς καὶ ἐλαφρῶς καμπύλοι· εἶναι δὲ κοίλοι ἐσωτερικῶς, εἰς δὲ τὴν βίξαν αὐτῶν καὶ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς τῆς ἔχιδνης ὑπάρχει ἀθήρ (σπογγώκος), ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐκχύνεται τὸ δηλητηριῶδες διὰ τῶν κοίλων ὀδόντων, ὅταν δαγκάσῃ τινὰ ἢ ἔχιδνα. Δαγκάσει δὲ, ὅταν ἐξοργισθῇ· διὰ τὴν δαγκάσῃ δὲ, ἀνορθοῖ τοὺς κατακεκλιμένους διδυτηριώδεις ὀδόντας τῆς καὶ ἐκχύνει τὸ δηλητηριῶδες ἕως τῆς πύλης, ἐγγυθίζετα εἰς τὸ δῆγμα, ἀρκεῖ νὰ ἐπενεργῇ τὸν θάνατον. Ἐὰν δηγθῇ τις, πρέπει ἀμέσως νὰ ἀφαιμᾶξῃ τὴν πληγὴν, ἢτοι νὰ μεγάλωσῃ αὐτὴν διὰ μαχαίριδίου καὶ νὰ συνθλίψῃ, ὥστε νὰ ἐκρέσῃ αἷμα πολὺ· κατόπιν δὲ πρέπει νὰ δίσῃ διὰ λωρίδος τινοῦ οἰκίας· ὅπως δυνατὰ, ἀνωτέρω ὀλίγον τῆς πληγῆς, τὸ δηγθὲν μέρος, ὥστε νὰ παρεμποδίσῃ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος καὶ τὴν διάχυσιν τοῦ δηλητηρίου εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Τέλος πρέπει νὰ ζητήσῃ ταχέως ἀπὸ τῶν φαρμακοποῦν ἀμμωνίαν καὶ νὰ βρέξῃ δι' αὐτῆς τὴν πληγὴν ἢ, ἐν ἐλλείψει ἀμμωνίας, νὰ καύσῃ μέχρι πυρακτώσεως τεμάχιον τι αἰθίου καὶ δι' αὐτοῦ νὰ καυτηριάσῃ τὸ κρέας του, εἰς τὸ μέρος τοῦ δηλητηρίου. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα πρέπει νὰ σπεύσῃ ταχέως νὰ ἐκτελέσῃ. Πάντα ὄφιν κατὰ κανόνα πρέπει νὰ φρονεῖται ὡς ἐπιβλαβῆ.

71. Η Ὀλυμπία καὶ τὰ Ὀλύμπια.

1. Η Ὀλυμπία δὲν ἦτο πόλις τις ἢ συνοικισμὸς, ἀλλὰ μόνον ὄρακι τῆς Ἡλίδος κοιλάδος μεσόγειος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε τέμενος ἱερὸν, καθιερωμένον εἰς τὸν Ὀλύμπιον Δία. Μόνον δὲ οἱ ἱερεῖς εἶχον ἐκεῖ μόνιμους κατοικίας· οἱ δὲ ἀνὰ τετραετίαν συρρέοντες ἄπειροι πανηγυρισταὶ κατεσκήναν εἰς τὸ ὑπαίθριον.

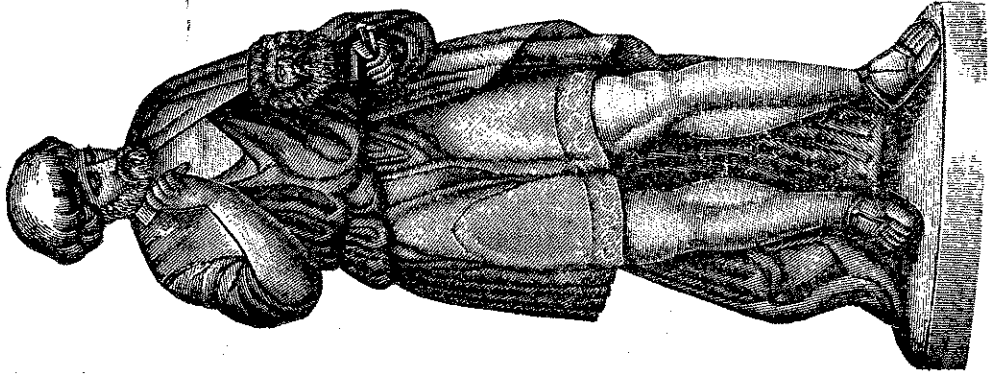
2. Οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ τέμενους ὑπῆρχεν ἡ πόλις Πίσαι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Πισατίδος, ἣτις περιελθμβάνετο ἐν τῇ Ἡλίδι. Ἀλλὰ τὴν πόλιν Πίσαν κατηδάφισαν οἱ Ἡλείοι τῷ 641 πρὸ Χριστοῦ, οὐδὲ ἐκτίσθη ἄλλη τις πόλις ἐκτετατημένη ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ὀλυμπίας χώρου.

3. Διὰ τῆς κοιλάδος τῆς Ὀλυμπίας διέρχεται ὁ Ἀμφιαῖος ποταμὸς, ἔχων ἐνταῦθα πλάτος ἐξήκοντα πέριπου μέτρων. Εἰς τὸν Ἀμφιαῖον εἰσβάλλει δεξιόθεν ὁ μικρὸς Κλάδεος ποταμὸς, οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς πάλαι Πίσας.

4. Ὁ ἱερός χώρος περιωρίζετο πρὸς τὸ βόρειον μέρος ὑπὸ λόφων· ἐπὶ τοῦ ἐγγυτέρου δὲ ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Κρόνου, καὶ διὰ τοῦτο ὁ λόφος οὗτος ἐκαλεῖτο Κρόνιον.

5. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ ἱερῷ χώρῳ ὑπῆρχεν ἄλλος, ἂλλυτις ὀνομαζόμενος· εἶχε δὲ ἡ Ἄλτυς σχῆμα τετραπλευρον περιωριζόμενον ὑπὸ τειχῶν, ἐχόντων μῆκος μὲν διακοσίων πέριπου μέτρων, πλάτος δὲ ἑκατὸν ἐδομώκοντα καὶ πέντε.

6. Ἐν τῷ κέντρῳ δὲ τῆς Ἀλτυος ὑπῆρχεν ὁ Ναὸς τοῦ Διός, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκοδόμησις διήρκεσεν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη, ἀπετελειώθη δὲ ὑπὸ τοῦ Φειδίου. Ὁ ναὸς οὗτος εἶχε μῆκος μὲν ἐξήκοντα καὶ ἐνὸς μέτρων, πλάτος δὲ εἴκοσι

Ὁ Φειδίας.

καὶ ὀκτὼ σκεδὸν μέτρων, ὕψος δὲ εἴκοσι καὶ δύο μέτρων· ἐντός δὲ τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε τὸ περίφημον χρυσεοφάντινον ἀγάλμα τοῦ Διός, ἔργον τοῦ Φειδίου. Προσέτι ἐντός τῆς Ἀλτυος καὶ εἰς τὰς ὑποφείας τοῦ Κρόνου ἔκειτο τὸ Ἡραῖον, ναὸς τῆς Ἡρας. Πλὴν τῶν ναῶν δὲ τούτων ἔκειτο καὶ ἄλλοι ἐν τῷ περίῳ χώρῳ· ἐτι δὲ τὸ στάδιον, τὸ ἱπποδρόμιον, τὸ γυμνάσιον, ἡ παλαίστρα, τὸ θέατρον, τὸ βουλευτήριον, τὰ θησαυροφυλάκια καὶ ἄλλα.

7. Πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τὰ οἰκώματα τῶν ἀγῶνων ἔφθανον πέριπυ τοῦ τεύχους μέγρι τοῦ Κλαδέου, ὅστις ἐνταῦθα ἐνοῦται μετὰ τοῦ Ἀλφειοῦ.

8. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν δὲ μέρος, ἀμέσως ἐγγὺς τῆς Ἀλτυος, ἔκειτο τὸ ἱπποδρόμιον καὶ τὸ στάδιον, ἐνθα ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες.

9. Ὁ ἱερός τῆς Ὀλυμπίας χώρος εἶχε κηρυχθῆ ἀπαρξιαστος διὰ συνθήκης. Ἐν αὐτῷ δὲ εἶχον ἀφιερῶθῆ τὰ πολυτιμότετα ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν καὶ ἐποχῶν, ναοὶ, βωμοὶ, θησαυροφυλάκια, ἀγάλματα θεῶν, ἀνδριάντες νικητῶν καὶ ἀφιερῶματα χάλκινα καὶ μαρμαρίνα. Πάντως ὁ προσβύτηρος, ὅστις ἔζησε κατὰ τὸν πρώτον αἰῶνα μετὰ Χριστόν, ἀπερὶβήσεν ἱσταμένουσ τρισχιλίους ἀνδριάντας νικητῶν· ἰδρύνοντο δὲ ἀνδριάντες εἰς μόνον τοὺς νικῆσαντας τρεῖς φορὰς ἐν ταῖς ἀγῶσι.

10. Ὀλύμπια δὲ ἡ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐκαλοῦντο οἱ ἀγῶνες οἱ τελοῦμενοι ἐν τῷ σταδίῳ, ὅπερ ἔκειτο παρὰ τὸν Ἀγελῶν, κατὰ τετραετίαν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ καθ' ἑμῶς Ἰουλίου μηνός· διήρκεον δὲ ἡμέρας πέντε. Τὰ εἶδη τῶν ἀγῶνων ἦσαν ἐν ἀρχῇ μὲν ὁ θρόμβος, τὸ ἄλλα, ὁ δίκκος, ἡ πάλη καὶ ἡ πυγμῆ· βραδύτερον δὲ προσετέθησαν ἡ ἀματοδρομία, ἡ ἱπποδρομία, ἡ μουσική, ἡ ποιητική, ἡ ἔφημερία καὶ ἡ ζωγραφική.

11. Οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐκαλοῦντο ὀληται· οἱ δὲ νικῆται ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἐλάμβανον ὡς βραβεῖον στέφανον ἢ ἀπλοῦν κλάδον κοίτου (ἀφριελίας), κοπιόμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ ἄλλουσ τοῦ Ὀλυμπίου Διός καὶ ἐκ τῆς κοτίνου ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐμυθολογεῖτο ὅτι εἶχε φυτεύσει ὁ Ἡρακλῆς, δεξιὰ τῆς μεγάλης πύλης (κυρίας εἰσόδου) τῆς Ἀλτυος. Διὰ τοῦ κλάδου δὲ τούτου ἐτιμᾶτο οὐ μόνον ὁ νικητὴς αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ πατρίς αὐτοῦ· διὸ καὶ οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ ὑπεδέχοντο αὐτὸν θριαμβευτικῶς, κατὰ τὴν ἐπισημοσύνην, καὶ ἐτίμων μεγαλῶς.

12. Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς συστάσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων ἀνάγεται εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλέους. Κυβερῶς ὅμως οὗτοι ἐμονοπονηθήσαν καὶ ἀναδιοργακώθησαν ὑπὸ τοῦ βεβαίου τῆς Ἡλίδος Ἰφίτου, κατὰ τὸν ἑνᾶτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

13. Ο Ἰριτος διὰ συνθήκης μετὰ τοῦ Λυκούργου, βασιλέως τῆς Σπάρτης, πρῶτον ὤρσει νὰ τελῶνται οἱ ἀγῶνες κατὰ τετραετίαν· καὶ δεύτερον εἰσάγαγε τὴν **ἐκχειρίαν**, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο τὸ ἀπαρβαλιστὸν τῆς Ἠλίδος καὶ ἐπεβάλλετο γενικὴ εἰρήνη εἰς πάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας καθ' ὅλον τὸν μῆνα, ἐν ᾧ ἐτελεύτη οἱ ἀγῶνες. Τοιοῦτοτρόπως δὲ τὰ Ὀλυμπία ἀνεγνωρίσθησαν ὡς **πανελληνίως ἐθνικὴ ἐορτή**, εἰς τὴν ὅποιαν συνέρπον ἀθληταὶ καὶ θεαταὶ ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ μόνον ἀνδρῆς, διότι εἰς πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς γυναῖκας ἦτο αὐστηρότατα ἀπηγορευμένη ἡ εἰσοδος. Ὡς ἀθληταὶ δὲ ἐλάμβανον μέρος μόνον Ἕλληνας πολίται, ὡς θεαταὶ δὲ ἠδύναντο νὰ προσέρχωνται καὶ μὴ Ἕλληνας (βάρβαροι).

14. Οἱ λεγόμενοι **Ἑλληνοδίκαι** διήθυσαν τοὺς ἀγῶνας καὶ ἀπένεμον τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς νικητάς. Σημειωτέον δέ, ὅτι οἱ ἀγῶνες διετηρήθησαν ἐν πλήρει ἀκμῇ ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη.

15. Ἄλλ' ἀφ' ὅτου οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἑλλάδα, ἤρχισαν ἡ παρακμὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων· κατὰ δὲ τὸν τέταρτον αἰῶνα μετὰ Χριστοῦ (τῷ 394) ἔπαυσαν οὗτοι διὰ παντός. Ἐκτοτε δὲ ἤρχισαν ἡ καταστρεπτικὴ ἐνέργεια τῆς φύσεως, καταρριπίτουσα τὰ λαμπρὰ κτίρια καὶ θάπτουσα αὐτὰ ὑπὸ τὴν ἔμμον· αἱ δὲ ἀνθρωπίναι χεῖρες ἤρπαζον τοὺς ἱεροὺς λίθους καὶ φθοδόμουον δι' αὐτῶν στρατιωτικὰ τεῖχη ἢ καλύβας ποιμένων!

16. Ἐπὶ δέκα καὶ τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας ὁ ἱερὸς ἑκάτος χώρος εἶχε καταστῆ ἀγνώριστος. Τῷ 1829 ὅμως Γάλλοι τινὲς ἐπιστήμονες ἀνεκάλυψαν ὀλίγον χώρον καὶ ἀνεύρον μικρὸν μέρος τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ τοῦ Διός. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1875 μέχρι τοῦ 1881 ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις (δυνάμει συμβάσεως μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν, νὰ λαμβάνη μὲν ἐκείνη ἀποτομώματα τῶν εὐρημάτων, νὰ μὲνῶσι δὲ αὐτὰ τὰ εὐρηματα κτῆμα τῆς Ἑλλάδος) ἀνέσκαψεν ὅλον τὸν ἱερὸν τῆς Ὀλυμπίας χώρον καὶ ἀνεκάλυψεν ὑπὸ τὴν ἔμμον εἰς βάθος τριῶν μέτρων πάντε μέτρων τὰ θεμέλια πάντων τῶν ἀρχαίων κτιρίων· προσέτι δὲ πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἀγάλματα, τὰ ὅποια ἐποσθετήθησαν ἐν τῷ ἐκεῖ νέφῳ Ἑλληνικῷ μουσεῖῳ, τὸ ὅποιον ἀνηγήθη δαπάναις τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ. Τὰ περιφωμότατα δὲ τῶν εὐρεθέντων ἀγαλμάτων εἶναι ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξίτελους, ἡ Νίκη τοῦ Παιονίου καὶ ἄλλα πολλά.

17. Τὸ μουσεῖον καὶ τὸν ἱερὸν τῆς Ὀλυμπίας χώρον ἐπισκέπτονται σήμερον σιδηροδρομικῶς χιλιάδες Ἕλληνων καὶ Ἑυρωπαίων καὶ Ἀμερικανῶν, ἕνα θαυμάσιον τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τέχνην, καὶ προσφῆρ ἢ ψυχὴ τῶν λατρίων εἰς γῆν ἱερὰν καὶ εὐδοξον.

72. Τὸ Μέγα Σπήλαιον.

1. Ἡ Πελοπόννησος ἐξωτερικῶς μὲν ἔχουσα ὑπὸ τῆς θαλάσσης μορφὴν φύλλου συκῆς ἢ πλατάνου ἢ παλάμης, ἐσωτερικῶς δὲ κάλλος ἔξαισιον καὶ πλοῦτον πόλιν, παρουσιάζει πολλὰς τοποθεσίας ἀξίας θαυμασμοῦ.

2. Μία ἐκ τῶν τοποθεσιῶν τούτων εἶναι ἡ τοῦ **Μεγάλου Σπηλαίου** ἐν τῇ ἐπαρχῇ τῶν Καλαβρυτῶν.

3. Τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει διακλάδωσις ἀπὸ Διακοπιῦ μέχρι Καλαβρυτῶν. Ἡ διακλάδωσις αὕτη παρουσιάζει δύο ἐξαιρετικὰ φαινόμενα, ἡτοι πρῶτον, ὅτι εἶναι ὀδοντωτὴ ἢ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, ἕνεκα τῆς πολλῆς ἀνωφερίας, τοιοῦτος δὲ σιδηροδρομος οὐδαμῶς ἀλλοχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔχει κατασκευασθῆ, καὶ δεύτερον, ὅτι ἡ θῆα τῆς φύσεως εἶναι ἐξαιρετικῶς μεγαλοπρεπῆς ἀπὸ Διακοπιῦ μέχρι Καλαβρυτῶν· ἡ ἀπόστασις δὲ εἶναι σχεδὸν τρίασθον σιδηροδρομικῶς.

4. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἀκολουθεῖ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὴν κρημνώδη καὶ δινήσσαν κοίτην τοῦ δι' αὐτῆς κατακρημνιζομένου Βουραϊκοῦ ποταμοῦ. Δεξιᾶ δὲ καὶ ἀριστερᾶ βλέπει τις μακρὰν σειρὰν ὄρεων ὑψηλῶν, τὰ ὅποια μαγεύουσι τὴν θέαν διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγαλοπρεπειαν αὐτῶν. Εἰς μέρος δὲ τι τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει κλεισώμενα στενωπάτη, κοινῶς καλουμένη **διαβολοίρητα** ἢ **διαβολοπορεύα**. Διὰ τοῦ βυθοῦ αὐτῆς διερχεται ὁ Βουραϊκὸς ποταμὸς καὶ παρὰ τὴν κρημνώδη κοίτην αὐτοῦ ὁ σιδηροδρομος ἐν τῷ βᾶθει τῆς κλεισώμενης· δεξιᾶ δὲ καὶ ἀριστερᾶ εἶναι πολὺ πλῆσιον ἀλλήλων αἱ ἀπότομοι καὶ πρὸς ἀλλήλας συγκλίνουσαι ὑπερῦψηλοι παρειαὶ τῆς καθέτου σχισμῆς τοῦ βράχου, αἵτινες ἐπάνω εἰς ὕψος πολὺ συμπλησιάζουσι τοσοῦτον, ὥστε σχεδὸν ἐνούνται. Τὸ θέαμα καταπλήσσει καὶ μαγεύει τὴν ψυχὴν τοῦ διαβάτου!

5. Ὁ σιδηροδρομος, ἀναβαίνων, φθάνει περαιτέρω εἰς τὴν Σιάμω τῆς κόμης Ζαχλωροῦς, ἥτις ἀπέχει τῶν Καλαβρυτῶν μίαν σχεδὸν ὄραν σιδηροδρομικῶς. Ἀπέναντι δὲ βλέπει τις δεσῶδες ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον, ὅπερ καλεῖται Ἅγιος Ἡλίας· ἀφοῦ δὲ ἀφήσῃ τοῦ λοιποῦ τὸν σιδηροδρομον καὶ βαδίσῃ δι' ἀτραπῶ ἀνωφερῶς καὶ ἐλικοειδοῦς ἐπὶ ἡμίσειαν περίπου ὄραν πρὸς τὸ ὄρος, ἄλλο θέαμα καταπλήσσει αὐτόν, ἡ **Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου**.

6. Ἡ μονὴ αὕτη φαίνεται μακρόθεν ὡς παμμεγέθης φωλεὰ σφηκῶν· διότι εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς προσόψεως αὐτοῦ τοῦ ἀποτόμου βράχου ἔχοντος ὕψος ἑκατὸν μέτρων, εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει φυσικὸν σπήλαιον μέγα, εἰς οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία τῆς Μονῆς· τὸ σπή-

λαιον δὲ ἔχει ὕψος μὲν τρέκοντα μέτρων, πλάτος δὲ ἐξήκοντα μέτρων, καὶ βέλος ὄριζόντιον τρέκοντα περίπου μέτρων. Ἐπὶ τῆς βόσκου δὲ ταύτης τοῦ βράχου ἔχει κτισθὴ ἡ Ἐκκλησίαι τῆς Μονῆς· ἐκεῖθεν δ' ἀφ' ἧς καὶ τὰ πολυσφίβια καὶ πολυδαίδαλα κελιά τῶν μοναχῶν, ἐκτισμένα τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, μέχρις ὕψους μεγάλου. Πλὴν τούτων, βλέπει τις ἐξώστας πολλούς, παράφρα καὶ θύρας, κλίμακας καὶ οἰκίστους πολλούς λιθίνους καὶ ξυλίνους, παντὸς σχήματος καὶ χρωματισμοῦ, ὁμοιοῦντας πρὸς παρμεγεθέεις φολιαῖς χελιδόνων ἐπὶ τοῦ βράχου.

7. Τὸ Μοναστήριον τοῦτο, προπύργιον τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως, ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκικῆς δεσποτείας, εἶναι τὸ ἀρχαιότατον τῶν μοναστηρίων τῆς Ἑλλάδος, κτισθὲν κατὰ τὸν δεύτερον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα καὶ ἀφιερωμένον εἰς τὴν Θεοτόκον, τῆς ὁποίας σφύζειται ἐκεῖ μία τῶν εἰκόνων, τὰς ὁποίας ἱστορήσεν ὁ Εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς. Ἄλλοτε δὲ ἤκμαζεν ἡ ἀρχαία καὶ ἡτο πλουσιώτατον. Καὶ σήμερον δὲ εἶναι ἐν ἀμυγῇ, ἐλλὰ μικροτέρα ἢ ἄλλοτε. Ἔχει δὲ πολλὰ κτήματα, μάστιγα σταφιδωπέλους καὶ ἐλαιώνας, ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἡλίδος καὶ ἐν τῇ τῆς Αἰγιαλείας ζῶσι δὲ νῦν ἐν αὐτῇ ἰδιωτοὶ καὶ καλόγηροι περὶ τοὺς 150, οἵτινες εἶναι λίαν φιλόζητοι. Ἡ Μονὴ δὲ αὐτὴ ἐδαπάνησε πάντοτε, ἵνα σπουδάσωσιν εἰς τὰ Σχολεῖα καὶ εἰς τὰ Πανεπιστήμια πολυάριθμοι μοναχοποιεῖς, οἵτινες διέπρῃσαν ἐπὶ αἰῶνας ὡς ἀρχιεπίσκοποι καὶ μητροπολίται· διατρέψουσι δὲ καὶ σήμερον πολλοὶ τοιοῦτοι εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔξω αὐτῆς. Ὁ μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἦσαν ἐκ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου.

73. Πρὸς τὸν Βασιλέα.

Καλὸ ἔς τοῦ Μάρτη τὰ πουλίιά,
καλὸ ἔς τὰ χελιδόνια·
μέα ἔς τὸ παλάτι τρέξατε
καὶ κτίσατε φολιά·
φέρετε μας ἔς τῆς φτεροῦναι σας
τὰ περασμένα χρόνια,
καὶ γλυκοκελαύθησατε
ἔς τὸν ὄρη Βασιλιᾶ.

* Ἡσοὶ ἕκαστος μοναχὸς ἔχῃ ἰδιορρυθμῶς ἐν τῷ ἑαυτοῦ κελίῳ, δαπανῶν δι' ἑαυτὸν καὶ τρώγων εὐχὴ κοινωνιακῶς μετὰ τῶν λοιπῶν, ἀλλ' ἰδιαίτερός ἐστι καὶ ὡς ἀρέσκει αὐτῷ.

— « Σῆγκω, καθάλλα τάλωγο
καὶ φόρεσε τὸ στέμμα,
ἵπου φαίνεται ἅν μάστυρος
ἀκάνθω στεράνι,
ἵπου τὸ λευκὸ σου μέτωπο
τὸ πορφυρῶναι μ' αἶμα,
ἵκαὶ τρέχει ποιητῆς λαὸς
μαζί του νὰ πεδάνη.

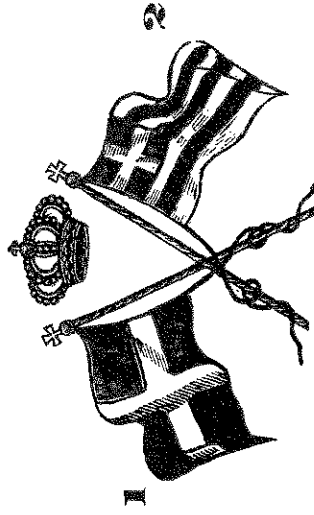
» Περγουὶν κορώναις λαμπραῖς
ἔς τοῦ κόσμου τὸν ἀῶνα,
» καὶ πέφτουν καὶ ξεραίνονται
τὰ καρπερὰ κλωνάρια·
» πέτρης καὶ σὺ μὲ τὴν φτωγῇ
καὶ ἀκάνθω κορώνα, Βασιλιᾶ,
» καὶ ἔλθαις φουτρῶν Ἀθηνᾶς
καὶ ἀπάνω σὲ λιθάρα.

» Τέτοιαις κορώναις ἅν καὶ αὐταῖς
διαβαίουν καὶ περγουὶν
» καὶ ὄμο τὸ φεγγυβόλημα
Καισαρικῶν σαπφείρων·
» μὰ τὴν δική σου, Βασιλιᾶ,
πευτοῦ τὴν προσκονοῦν,
» γιαι' εἶναι φωτιστέφανος
Βασιλικῶν μαρτύρων».

Γ. Σουρῆς.

74. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία.

Γνωρίζετε τὴν Ἰακουστή, τὴν εὐμορφὴ Ἀραζόνα,
Πούναι γερὰτὴ οὐρανὸ καὶ κύματα γερὰτὴ;
Πῶχει ἀτίμητο σταυρὸ ἔς τὴν κορυφὴ κορώναι,
Καὶ καθάλληρ ἀπάνω τῆς σὲ χιονισμένο αἶτι;...
Γνωρίζετε τὴ δυνατὴ τῆς Λαύρας θυγατέρα,
Πῶχει νωνὰ τὴν Παναγιά, τὸν Γερμανὸ πατέρα;

Ἑλληνικὴ σημαία 1) ξηρᾶς, 2) θαλάσσης.

Γνωρίζετε τὴ δροσερὴ τοῦ Ὑψηλάντου κόρη,
Τοῦ δούλου τοῦ ξεσπάρωμα, τῆς νίκης τὸν ἀγέρα;
Τὴν ἀστραπή, ποῦ ἀστραφε σὲ κύματα καὶ ὄρη,
Καὶ τόνειρο, ποῦ ἐβλεπεν ὁ Ῥήγας νύχτα μέρα;
Γνωρίζετε τὸ γαλανὸ τῆς μάννας μας λημέρι,
Τοῦ Διάκου τὸ ροδόλημα, τοῦ Μάρκου τὸ ξεφτέρι;

Τὴν κόρη, ποῦ μὲ τὴν ψυχὴ ἐπρόσμεναν ἔς τὸ στόμα
Τόσαις γενιαῖς, μέσ' ἔς τὴ νυχτιά τοῦ Γένους τῆ μεγάλη;
Κ' ἐκαρτεροῦσαν μιὰ φορὰ νὰ ζαναῖδον ἀκόμα,
Ἐάν κείνον ποῦ νανάγησε, κί ἀπὸ τὸ περιγιάλι

Ο ΕΛΛΗΝ ΠΟΛΙΤΗΣ Θ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Μ' ἔλπιδα καὶ μ' ἀτελλισιὰ κυττάει τὸ κῦμα πέρα,
* Ἄν θὰ προβάλλῃ κατάσπρο πανάκι 'ς τὸν ἀέρα ;

' Ἀχ ναί· τὴν καπετάνισσα τὴν πολεμοθερμμένη,
" Ὄπου μαρουῖτι ἐθύμισσε 'ς ἀπάτητο θυμάρη,
Πάχει σολὴ ἀπ' τοῦ ἔχθρου τὰ βόλια κεντημένη,
Τῆς Λαύρας τὴ βασιλίσσα, τοῦ Μάρτη τὸ λεοντάρη ;
* Ἄ, ποῖος δὲν ξέρει ἀπὸ σὰς τὴν μάννα τοῦ Μισοῦλη,
Τὸ Μεσολόγγι, τὴ Γραβιά, τὴν Τένεδο, τὸ Σοῦλι ;

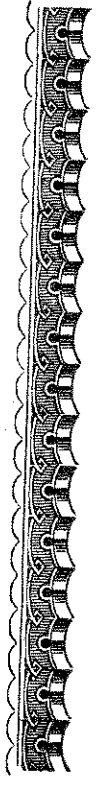
Τὴν ξέρετε ! . . . Ἀκόμη χθὲς ὡσάν ἀνεμοζάλη
Τὸ ὄπιστο 'σκοτείνισσε κ' ἐπάτησε ἀστέρι, !
' Ἐκεῖνη ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, ἡ νίκη ἀπ' τὴν ἄλλη,
Καὶ τοῦ Κανάρη ἐφώτιζε τὸ δρόμο τους τὸ χέρι !
' Ἡ λήθη, ἂν καρμιά φορὰ ἀπὸ τὸ νοῦ τὴν παίρνῃ,
Τὸ κῦμα καὶ ὁ οὐρανὸς 'ς τὴ μνήμη τὴνε φέρνει.
Σκέπασε, Μάννα, σκέπασε γαλανομμάτα κόρη,
Καθὼς ἐσκέπασε ἑμάς, καὶ τάλλα τὰ παιδιὰ σου.
Τροβόλα χώρας καὶ χωριά καὶ θάλασσας καὶ ὄρη,
Καὶ βάλε τα μέσ' 'ς τὴν πλατειά καὶ γαλανὴ σκιά σου...
Λυπήσου τόσα ὄρφανὰ ἀστέρια τοῦρανοῦ σου,
Καὶ μὲ τὸν Ἰσκιό σκέπασε κ' ἐκεῖνα τοῦ σταυροῦ σου ! !

Τόσοι χειμῶνες σκοτεινοὶ ἐπέρασαν καὶ χρόνια,
Τόσαις ὀλόμωρραις νυχτιάς, ἀφώτισταις ἡμέραις,
Τόσων καιρῶν ἐλύσσανε καταραμμένα χιόνια,
Κ' ἡ σκλαβωμέναις σὲ ζῆτρον ἀκόμη θυγατέρες !
Μητρυιὰ 'ς αὐταίς, μόνο 'ς ἑμάς ἐφάνηκες μητέρα.
" Ἐλα κ' ἔδω, ἔλα κ' ἔδω, ἔλευθερίας ἀγέρα !

" Ὁ, ναί· γαλάξιε οὐρανέ, τοῦ "Αἰ-Γεώργη κάμπε,
Πῶχεις χιονάτο σύννεφο τάλόγου σου τὸ χρώμα,
Σὰν ἥλιος 'ς ὀλη σου τὴ γῆ καὶ τὰ πελάγη λάμπε.
" Ἐχεις νὰ κόρης γαλαναίς τόσαις μερῖαις ἀκόμα.
" Ἐλ', ἀσημένιε οὐρανέ, τῆς Λαύρας περιστέρι,
Φέρε κλωνάρη τῆς ἑλπίδας καὶ ἔδω 'ς αὐτὰ τὰ μέρη !

* Ἀχ· Παράγγος·

1. * Ἀ δέ τ' εἶπ' ἐδὼ ἔνοιε τὴν Τουρκίαν.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ο ΕΛΛΗΝ ΠΟΛΙΤΗΣ

Α'

1. Ἡ ἔλευθερία.

1. Οἱ γενναῖοι πρόγονοι ἡμῶν, καὶ οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι, εἶναι ὁ μόνος λαὸς, ὅστις πάντοτε ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς **ἔλευθερίας**. Ἡ δὲ Ἑλλάς εἶναι ἡ χώρα, ἐν τῇ ὁποία κατ' ἐξοχὴν ἐλατρεύθη ἡ **ἐλευθερία**, καὶ διὰ ποταμῶν αἵματος ὑπεστηρίχθη. Διὰ τοῦτο ἡ Ἑλλάς καλεῖται **πατρίς τῆς ἐλευθερίας**.

2. Δυστυχῶς ὅμως ξένοι λαοὶ, πολυαριθμότεροι τῶν Ἑλλήνων καὶ στρατιωτικῶς ἰσχυρότεροι αὐτῶν, ὑπεδούλωσαν πρὸ αἰῶνων τὴν Ἑλλάδα, ὡς διδάσκει ἡ ἱστορία. Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ Ἑλλήνες δὲν ἐληνημόνησαν τὴν **ἡθίστην** καὶ τὴν **πατρίδα**. Ἀλλὰ πάντοτε εἶχον ἄνεμον τὴν ἐλευθερίαν.

3. Τελευταῖοι κατακτητῆται τῆς Ἑλλάδος ἦσαν οἱ Τούρκοι. Κατὰ

* **Σημειώσις**. Διαλαμβάνω ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὀλίγα τινα ἐκ τοῦ **Συναγματικῶς Δικαίου**.

Σημειώσις ἑτέρα. Τὸ Ἵπουργεῖον, ἐν τῇ προκλήσει αὐτοῦ, ζητεῖ διὰ τὸ ἀναγνωστὴν τῆς Δ' τάξεως καὶ βιωλεῖς γνώσεις. Ἀλλὰ τίνας βιωλεῖς τοῦ παρασκευαστοῦ πολίτου ἀγαθοῦς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νεώτερου σχολείου ζῶσιν ἢ αἱ γνώσεις ἐκεῖναι αἱ διδάσκουσαι πρὸ παντὸς τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου ; Διὰ τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν Ἀμερικῇ, πολλὰ τοιαῦτα ἀναγνωστικὰ βιβλία ἐδίδονται νῦν, ἐν δευτέρᾳ μορφῇ τιθέμενα τὰς παντοδαπὰς πραγματογνωστικὰς ἢ διηγηματικὰς ἢ μυθολογικὰς γνώσεις, μάλιστα ἐπολιμήσαμεν ἐν τῇ δημοτικῇ σχολείου τάξει· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς ἐπολιμήσαμεν ἐν τῷ Τρίτῳ Μέρει τῆς συγγραφῆς τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Δ' τάξεως, περιλαμβόντες ἐν τῷ Τρίτῳ Μέρει τῆς συγγραφῆς τοῦ **Διοικητικοῦ**, τοῦ **Πολιτικοῦ** καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντος **Ἀστικοῦ**, τοῦ **Ἐμπορικοῦ** καὶ τῆς **Πολιτικῆς Οἰκονομίας**, ὧν πάντων ἔχει ἀνάγκην διὰ τὸν καίνομενον βίον ὁ ὑποδεδήμετος ἀρχαῖος μορφώσεως πολίτης.

τούτων επαναστάτησαν οἱ Ἕλληνες τῷ 1821, ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Μετὰ ἐπιταγῇ δὲ πόλεμον κατώρθωσαν καὶ ἐλευθερώσαντες μικρὸν μέρος τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ἤτοι τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τῷ δὲ 1864 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους, καὶ τῷ 1881 ἠλευθερώθη ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου.

4. Ἀυσχυῶς ὅμως ἡ **Θράκη** μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ **Μακεδονία** μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην, μέρος μέρος τῆς **Ἠπείρου** μετὰ τὴν Ἰωάννιναν, ἡ **Ἀλβανία** μετὰ τὴν Σκόδραν, ἡ **Μικρὰ Ἀσία** μετὰ τὴν Σμύρνην, καὶ πλείστα Ἑλληνικαὶ νῆσοι μένουσιν ἀκόμη ὑπόδουλοι εἰς τὴν Τουρκίαν.

5. Ὁ πατριωτισμὸς ὅμως ἡμῶν τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων δὲν μᾶς ἀφίνει ποτὲ ἡσυχῶς, ἀλλὰ πάντοτε φροντίζομεν καὶ ἀγωνιζόμεθα ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἵνα καὶ ἐκεῖνοι ἀποκτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των. Πάντοτε δὲ ἐπιτυγχάνομεν βαθμῶδὸν ὠφελιμῶν τι ὑπὲρ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι μᾶς ἀγαπῶσι πολὺ ὡς ἀδελφοὶ καὶ μετὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς περιμένουσι καὶ ἐλευθερωθῶσι καὶ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα*.

6. Ἀλλὰ τί εἶναι ἡ **ἐλευθερία** αὕτη, διὰ τὴν ὁποῖαν τόσον ἀγωνιζόμεθα; Τί δὲ διαφέρει τῆς **δουλείας**;

7. Ἐν πρώτοις **δουλεία** εἶναι καὶ δουλείης ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς ξένον κατακτητὴν, χωρὶς καὶ τολμᾶς καὶ εἰπῆς τὸ ὄνομά σου καὶ χωρὶς καὶ ὀρίης οὔτε τὴν ζῶν σου καὶ τὴν ζῶν τῶν τέκνων σου, οὔτε τὴν τιμὴν σου καὶ τὴν τιμὴν τῆς οἰκογενείας σου, οὔτε τὴν περιουσίαν σου, οὔτε τοὺς παύρους τῶν προγόνων σου, οὔτε τοὺς ναυτοὺς τῆς θρησκείας σου. Ἀλλ' ὅλα ταῦτα τὰ θεὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς ἐδώρισεν εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνθρώπον, τὰ ἐξουσιάζει ὁ κατακτητὴς, ὁ Τυρκοὺς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐλευθερία εἶναι **ποθητή**, καὶ διὰ τοῦτο οἱ λαοὶ χύνουσι τὸ αἷμά των, διὰ καὶ νὰ ἀποκτήσωσιν αὐτήν.

8. Τί δὲ εἶναι **ἐλευθερία**;

— Ἄπὸς δύναμαι καὶ λέγωμαι ἐλεύθερος, ἔλεγεν ἡμέραν τινὰ κακὸς

* Σημ. Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν στοιχειῶδες τὰ ἀνωτέρω, διότι τὸ θέμα τοῦ πατριωτισμοῦ εἶναι ἀνεξάντλητον, αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ θεμέλιον τῶν ὀνείρων τοῦ Ἑλλήνου πολίτου. Μὴ τις λοιπὸν κακίστη μετὰ τὴν παλιλογίαν μου ταύτην. Ἄλλως δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σχολ. ἔτους, ὅτε ἀναγινώσκει ὁ μαθητὴς τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου βήθηνα, μέχρι τοῦ τέλους σχεδὸν αὐτοῦ, ὅτε θὰ ἀναγνώσῃ τὰ ὅσα γραφόμενα, μεσολαβοῦσι πολλοὶ μῆνες, οἵτινες εἶναι ἱκανοὶ καὶ ἀποσοδήσωσιν ἐνδεχόμενον κόρον ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ.

στις ἀνθρώπους, ἀφοῦ δὲν δύναμαι καὶ εἰσέρχομαι ἐλεύθερος εἰς τὸν κτήπον τοῦ ἄλλου; ἀφοῦ δὲν δύναμαι ἐλεύθερος καὶ ἀναβαίνειν εἰς τὰ βένδρα αὐτοῦ; ἀφοῦ δὲν δύναμαι ἐλεύθερος καὶ φωνάζω εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τοὺς περιπάτους; ἀφοῦ τέλος πόντων δὲν δύναμαι καὶ πράττω ἐλεύθερος πᾶν ὅ τι θέλω;»

Πρὸς τοῦτον δὲ ἀπήντησεν εἰς δικαστής, ὅστις ἔτυχε καὶ ἀκούη τοὺς λόγους τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου·

— «**Ἐλευθερία**, κύριε, δὲν εἶναι καὶ ἐνοχλῆς καὶ καὶ νὰ βλάπτῃς τοὺς ἄλλους. Διότι καὶ αὐτοὶ ἔχουσι τὴν ἰδικήν των ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία δὲν σοὶ δίδει τὸ δικαίωμα καὶ καμνῆς δ, τι ἀν θελῆς σύ. Εἴσαι καὶ ἐλεύθερος καὶ πράττης μόνον ὅ, τι δὲν βλάπτει τοὺς ἄλλους· ἡ δὲ ἰδική σου ἐλευθερία δὲν πρέπει καὶ παραβλάπτῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Τὰ ὅσα τῆς ἐλευθερίας ἐκάστου φθάνουσι μόνον καὶ ἐκεί, ὅπου δὲν προσβάλλονται τὰ δικαιώματά καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἄλλου. Παραδείγματός χάριν δὲν ἔχει τις τὸ δικαίωμα καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ καὶ φωνάζῃ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι προσεύχονται. Δὲν ἔχει τις τὸ δικαίωμα καὶ περιέρχεται τὰς ὁδοὺς τὴν νύκτα ἔξω, καὶ ἐνῶ οἱ ἄλλοι κοιμῶνται. Δὲν ἔχει τις τὸ δικαίωμα καὶ ἐνοχλῇ τοὺς συμπατριώτας του ἐν τῷ σχολείῳ. Δὲν ἔχει τις τὸ δικαίωμα καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄλλου καὶ καὶ νὰ ἀφαιρῇ ἐξ αὐτῆς, ὅ, τι θὰ τῷ ἦτο ἀρεστόν. Διότι, ταῦτα πράττων, θὰ ἔβλαπτε τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων. Διὰ καὶ εἶναι λοιπὸν ἐξουσιάζομενη ἡ ἐλευθερία ἐκάστου, κατὰ τὸ **νόμος**, ὅστις οὖρεται τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα ἐκάστου πολίτου».

9. Τούτους τοὺς σοφοὺς λόγους εἶπεν ὁ δικαστής εἰς τὸν κακὸν ἀνθρώπον· ἐκεῖνος δὲ μετεβάλε γνώμην καὶ ἐνόησεν, ὅτι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἔχουσιν τὸ αἷμά των διὰ τὴν ἐλευθερίαν, οὐχὶ διὰ καμνῆς σημερον ἐκάστου ἐξ ἡμῶν ὅ, τι ἀν θελῆ, ἀλλὰ μόνον ὅ, τι εἶναι ἀρεστόν καὶ ὠφελίμον εἰς ὅλους.

2. Πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Ἄγιον καὶ παντοκράτορ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας,
Ὁ Θεός, ἀπὸ τὴν πρώτην ὥραν τῆς δημιουργίας,
Σ' ἐνεφύσησεν ὡς αὔραν εἰς τὴν κτίσιν ζωογόνον,
Καὶ σὲ εἶπε· Πνεεὶ μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων·

Εἴφος σου τὸν λόγον ἔχεις, κεραινὸν σου τὴν ἰδέαν,
Στρατιώτας σου τὰ ἔθνη καὶ τὴν ἰριδα σημαίαν.

Μᾶς φωτίζεις, μᾶς θεομαίνας,

Καὶ τὸν νοερὸν οὐ στρέφεις ἄξονα τῆς οἰκουμένης.

* Ἀλέξανδρος Σοῦτσός.

3. Ο Νόμος.

1. Ο Έλλην πολίτης, διὰ τὸ εἶναι ὠφέλιμος εἰς τὴν Πατρίδα, εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ καλῶς τί πρέπει νὰ πράττῃ, καὶ τί νὰ μὴ πράττῃ, τί δὲ ὀφείλουσι νὰ πράττωσιν οἱ ἄλλοι πολῖται πρὸς αὐτόν. Δηλαδή πρέπει ἕκαστος νὰ γνωρίζῃ καλῶς τίνα εἶναι τὰ **καθήκοντα**, τίνα δὲ τὰ **δικαιώματα** αὐτοῦ, καὶ νὰ ἐκτελή μὲν τὰ καθήκοντά του, νὰ προστατεύῃ δὲ τὰ δικαιώματά του. Τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα ταῦτα διδάσκει τὸν πολῖτην ὁ **νόμος**.

2. Εἴπομεν ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τούτου, ὅτι συννοκίαντες πῶλιν ἔχομεν χρεῖαν **νόμων**, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλουσι νὰ ὑποτάσσωνται πάντες οἱ πολῖται (§ 1, 18).

3. Οἱ **νόμοι** ἀποδίδουσι δικαιοσύνην εἰς ἕνα ἕκαστον. Ὅταν δὲ βασιλεύῃ ἡ δικαιοσύνη εἰς χώραν τινά, ἐκεῖ εὐδαιμονοῦσι τότε οἱ πολῖται, ζῶντες ἐν ἀρετῇ. **Αἰκαιοσύνη** δὲ εἶναι *συλλήβδην* **πᾶσα ἀρετή**.*

4. Κατὰ ταῦτα ὁ **νόμος** κανονίζει καὶ προστατεύει τὰ δικαιώματα τῶν ἀνθρώπων, ἐξασφαλίζει δὲ τὴν *ζωὴν*, τὴν *τιμὴν* καὶ τὴν *περαιοσίαν* ἑκάστου ἀτόμου. Ὁ **νόμος** δὲ πρέπει νὰ εἶναι κοινὸς εἰς πάντας τοὺς κατοίκους χώρας τινός· πάντες δὲ οὗτοι πρέπει νὰ εἶναι **ἴσοι** ἐνώπιον τοῦ νόμου.

5. Διὰ τοῦ **νόμου** γνωρίζει καλῶς ἕκαστος τὰ **δικαιώματα** καὶ τὰ **καθήκοντα** αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς πολιτείας, δηλαδή ποίας *ἀξιώσεως* καὶ ποίας *ἐπιχρεώσεως* δύναται νὰ ἔχῃ.

6. Ἐκαστος πολίτης ἔχει καθῆκον πατριωτικὸν νὰ *επακούῃ* εἰς τὸν *νόμον* τυφλοῖς ὄμμασιν. Ὅλοι δὲ οἱ νόμοι εὐρίσκονται γεγραμμένοι εἰς βιβλία εἰδικά, χρήσιμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἴδια εἰς τοὺς *νομικοὺς*, ἵτοι δικηγόρους, δικαστὰς καὶ ἄλλους ὑπαλλήλους.

7. Συχνάκις γίνονται νέοι νόμοι ὑπὸ τῆς Βουλῆς. Ἄλλοι πάλιν τροποποιοῦνται. Ἄλλοι ὁμως μένουσιν ἀμετάβλητοι ἐπὶ δεκαετηρίδας καὶ ἐπὶ αἰῶνας.

4. Τὸ Συνταγματικὸν Πολίτευμα.

Ἐκαστον Βασιλεῖον ἢ Κράτος κυβερνᾶται συμφωνῶς πρὸς ὁρισμένους νόμους ἰδίου. Τινὲς ἐκ τῶν νόμων τούτων εἶναι θεμελιώδεις, δυσκολώτατα δὲ καὶ εἰς ἔτη *μακρὰ* ὁ λαὸς μεταβάλλει αὐτούς. Οἱ θεμελιώδεις οὗτοι νόμοι πηγνὸς Κράτους καλοῦνται **πολίτευμα**.

* Κατὰ τὴν Πλάτωνος Πολιτείαν.

2. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος λέγεται **συνταγματικὴ μοναρχία**. Συμφωνῶς δὲ πρὸς αὐτὴν ὑπάρχει **εἰς μονάρχως**, ὅστις λέγεται **Βασιλεὺς, μία Κυβέρνησις** καὶ **μία Βουλὴ**.

3. Ἡ **Βουλὴ** ἀποτελεῖται σήμερον ἐξ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα τεσσαρῶν βουλευτῶν καὶ ψηφίζει τοὺς νόμους. Ὁ δὲ **Βασιλεὺς** ἐπικυροῖ αὐτοὺς διὰ τῆς ὑπογραφῆς του (ἢ ἀρνεῖται τὴν ἐπικύρωσιν, ἐὰν θέλῃ· τούτο εἶναι βασιλικὸν δικαίωμα του). Ἡ δὲ **Κυβέρνησις**, ἀποτελούμενη ἐξ ἑπτὰ Ὑπουργῶν, ἐκτελεῖ μετὰ τοῦ Βασιλέως τοὺς νόμους, τοὺς ψηφισθέντας ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ ἐπικυρωθέντας ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Καὶ οἱ μὲν Ὑπουργοὶ εἶναι οἱ ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τοῦ λαοῦ διὰ πᾶσαν πράξιν ἢ παράκλησιν ἐπιζήμιον, εἴτε ἴδιαν ἑαυτῶν εἴτε τοῦ Βασιλέως, ὁ δὲ Βασιλεὺς εἶναι ἐντελῶς ἀνεύθυνος. Τοιοῦτοτρόπος ὀρίζει ταῦτα τὸ **Σύνταγμα** ἡμῶν.

* 5. Ἱστορία τοῦ πολιτεύματος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

1. **Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος** ὀνομάζεται ὁ κυριώτατος καὶ θεμελιώδεστατος νόμος τῆς *Ἑλληνικῆς Πολιτείας*.

2. Μετὰ τὸν ἐπταετῆ πόλεμον τῶν προγόνων ἡμῶν, κατὰ τὴν μέγλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἀνεγνωρίσθη ἡ Ἑλλάς ὡς Βασιλεῖον ἀνεξάρτητον. Ἔως νὰ ἐκλεχθῇ δὲ **Βασιλεὺς** αὐτῆς ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, διωρίσθη **Κοβερνήτης** ὁ μέγας ἐν Εὐρώπῃ Ἕλλην καὶ σοφὸς ἀνὴρ **Ἰωάννης Καποδίστριας**, ὅστις ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τεσσαρῶντα καὶ τέσσαρας περίπου μῆνας, ἤτοι ἀπὸ τῆς 6 Ἰανουαρίου 1828 μέχρι τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1831, ὅτε δυστυχῶς ἐδολοφάνθη ἐν Ναυπλίῳ. Ὁ Καποδίστριας ἐκυβέρνησε τὴν χώραν πολὺ καλῶς καὶ πολὺ σοφῶς.

3. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα **ἀντιβασιλεία**, δηλαδή πέντε (κυρίως εἰπὲν τρεῖς, διότι τρεῖς ἦσαν οἱ δρῶντες) ἄνδρες ἐκ Βουρασίας, ἕως οὗτο ὁ διωρισμένος ὑπὸ τῶν Δυνάμεων βασιλεὺς **Όθων**, δευτέρτοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βουρασίας Λουδοβίκου, ἐνηλικιώθη καὶ ἀνέλαθεν αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν βασιλείαν τὴν 20 Μαΐου 1835.

4. Πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἦτο, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, τὸ **Ναύπλιον**. Κατὰ τὰ τέλη ὁμως τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1834 μετανέχθη ἡ πρωτεύουσα ἀπὸ τοῦ Ναυπλίου

* Ἡ § αὕτη δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ, κατὰ τὴν γνώμην τῶν κ. Κρίων. Ὅσαύτως πᾶσι ἐκείναι, αἵτινες ἐν τοῖς ἐφεξῆς σημειοῦνται δι' ἀστερίσκου. Ὅσοι οἱ κ. διδάσκαλοι **δύναται** νὰ παραλείπωσιν αὐτάς, ἂν θέλωσιν. Ἡμεῖς ὁμως δημοσιεύομεν αὐτάς ἐν τῷ κειμένῳ χάριν τῆς ἀριστεότητος τοῦ ἔργου.

εἰς Ἀθήνας*. Μετὰ πέντε δὲ καὶ ἡμίσιον περίπου μηνῶν, ἤτοι τὴν 20 Μαΐου 1835, ὡς εἴπομεν, ὁ Ὀθων ἀνελάθειν αὐτὸς τὴν βασιλείαν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Ἀθίνας.

5. Ὁ Ὀθων, ἔχων περὶ αὐτὸν Βευρωῦς ὑπασισταίς καὶ ὑπαλλήλους, ἐκυβέρνησε μὲ ἀκρατον μοναρχικὸν πολιτεύμα, ἐνταφιάσις τὰς ἑως τότε ἐπικρατούσας ἐν Ἑλλάδι πολιτικὰς ἐλευθερίας. Τὸ τοιοῦτον δυσπρόσπειτος τὸς Ἑλλήνας. Διὰ τοῦτο ἐν Ἀθήναις ἔγειναν ἐπαναστάσεις τὴν νύκτα τῆς 2—3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1843 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ ἱππικοῦ Δημητρίου Καλλέργη. Ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἐξηγήσατο τὸν Βασιλεῖα Ὀθωνα νὰ διατάξῃ τὴν σύγκλησιν Ἑθνικῆς Συνελεύσεως.

6. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις συνεκροτήθη καὶ ἤρτισε τὰς ἐργασίας τῆς τὴν 8 Νοεμβρίου 1843, ἐπεσότωσε δὲ αὐτὰς τὴν 18 Μαρτίου 1844, ψήφισασι τὸ πρῶτον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦτο ἀπεπέμφθησαν οἱ Βασιλεῖς ἐν τῆς Ἑλλάδος (πλὴν τοῦ βασιλεως). Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις δ' ἐκείνη ὀνομάζεται πρώτη.

7. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Ἑλλὰς ἔμενον εὐχαραστημένη ἐκ τοῦ Σύνταγματικῆς τούτου Πολιτεύματος. Κατόπιν ὅμως ἤρχισαν νὰ σχηματίζονται πολιτικὰ κόμματα καὶ φατρίαι, τὸ δὲ χεῖριστον ὁ βασιλεὺς Ὀθων ἐπενέβαινε ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς, κατώφθου δὲ νὰ ἐκλέγῃ βουλευτὰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἠθέλε, καὶ οὕτω ἔκαμνε πάλιν μοναρχικῶς καὶ ἀπολυταρχικῶς ὅ, τι αὐτὸς μόνος ἤθελεν.

8. Ἐνεκα τούτου ἐγενώντο δυσπρόσπειροι καὶ στάσεις ὑπὸ τῶν μὴ ὄντων ἐν τῇ ἔξουσίᾳ πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν δυσπρόσπειρων καὶ στάσεων τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ὀθωνος τῷ 1862 καὶ ἡ ἐπανάστασις κατ' αὐτοῦ ἐν Ναυπλίῳ*, Ἀκαρνανίᾳ, Ἀχαΐᾳ, Ἠλιδὶ καὶ Κορινθίᾳ, μετ' ὀλίγων δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις ὑφ' ἀπαντος τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ.

9. Ὁ βασιλεὺς Ὀθων καὶ ἡ βασιλισσα Ἀμαλία κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου τοῦ 1862 εἶχον ἀπέλθει εἰς περιόδιον τινα ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, ἵνα περιποιηθῶσιν οὕτω τὸν λαόν. Ἀλλ' ὡς ἔμαθον τὴν τότε γενομένην ἐπανάστασιν τῆς Ἀκαρνανίας, ἔσπευσαν ἐκ Καλαμών νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ἀθήνας. Φθάσαντες δὲ μὲ τὸ πλοῖον των εἰς Πειραιῶν, ἐλαβον γνώσιν πάντων τῶν συμβαινόντων καὶ ἐπέισθησαν ὅτι τὰ πρῶτα ἔλαβον ἡτο ἀδύνατον νὰ μεταβληθῶσιν τότε δὲ, χωρὶς διόλου νὰ ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ἑξῆς, μετέβησαν διὰ λεμβῶν περιλοπιτο ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πλοίου εἰς ἀγγλικόν, ὁρμῶν ἐν Πειραιεὶ καὶ ἀνομαζόμενον «Σκύλλα». Ἡ πικρὰ ἐκείνη ἡμέρα ἤτο ἡ 10 Ὀκτωβρίου τοῦ 1862. Ἀπέπευσαν δὲ εἰς Ἐνετίαν καὶ ἐκείθεν εἰς Μοναχον τῆς

* Κυρίως εἰπεῖν τὴν 1 Ἰανουαρίου 1835 ὁριστικῶς καὶ ἀκριβῶς.

Βασιλέως. Ἐκεῖθεν δὲ ἀπεσύρθησαν εἰς Βιεννάν τῆς Βασιλείας, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὁ Ὀθων τὴν 14 Ἰουλίου 1867. Εἶχε δὲ γεννηθῆ τὴν 20 Μαΐου τοῦ 1815, ἔζησε δὲ ἔτη 52 περίπου. Ἐκεῖ ἐν Βιεννῇ ἀπέθανε μονήρης τῷ 1875 καὶ ἡ βασιλισσα Ἀμαλία εἰς ἡλικίαν 57 ἔτων, θρηνουσα τὸν προσφιλέστατον συζυγόν τῆς Ὀθωνα, τὸν ὅστιον ἠγάπα μὲνι λατρεία, καὶ μὴ λησμονουσα τὴν Ἑλλάδα. Διότι καὶ ἐκείνη καὶ ὁ Ὀθων ἠγάπησαν πολὺ αὐτὴν. Ἀλλ' εἰ ἀγγλῶν περιστάσεων καὶ ἐκ τῆς ἐπιμόνου ἀπολυταρχίας των ἐξορίσθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

10. Ἐπὶ ἐν ἔτος καὶ πλέον, ἤτοι ἀπὸ τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1862 μὲνι τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1863, ὅτε ὤρκισθη ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐνώπιον τῆς Ἑθνικῆς Συνελεύσεως, ἐπεκράτει μεγάλη ταραχὴ καὶ ἀναστασιάς ἐν Ἑλλάδι.

11. Γεώργιος ὁ Α', ὅστις καὶ νῦν βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, ἐγεννήθη τὴν 13 (π) ἢ 25 (ν) Δεκεμβρίου τοῦ 1845 ἐν Δανίᾳ καὶ εἶναι δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Χριστιανοῦ Θ', πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀποθανόντος βασιλέως τῆς Δανίας. Ἡ δευτέρα Ἐθνοσυνέλευσις τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἀθήναις ἀνεκέρυξεν αὐτὸν βασιλεῖα τῶν Ἑλλήνων τὴν 18 Μαρτίου 1863, μετὰ 7 δὲ μηνῶν κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὤρκισθη τὴν 19 Ὀκτωβρίου ἰδίου ἔτους, κηρυχθεὶς ἐνῆλιξ ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως εἰς ἡλικίαν δέκα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν.

12. Μόλις ἤλθεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ἡ δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις συνεζήτησε καὶ ἐψήφισε μέχρι τῆς 17 Ὀκτωβρίου 1864 τὸ Νέον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ἐπεκυρώθη διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ βασιλέως καὶ ἰσχύει μέχρι τῆς σήμερον τὴν δεκάτην ἔκτην Νοεμβρίου 1864, ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ, ὤρκισθη ὁ βασιλεὺς ἐνώπιον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως νὰ φυλάττῃ πιστῶς τὸ «Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους». Τὸ δεύτερον τοῦτο Σύνταγμα ἐν ὀλίγοις διαφέρει τοῦ πρώτου Συντάγματος. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καθιερώθη τὸ Σύνταγματικὸν πολιτεύμα τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως πρὸς τὸ ὅποῖον αὕτη κυβερνᾶται μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν Ὑπουργῶν αὐτοῦ* ὡς Κράτος ἐλεύθερον.

6. Τὸ Σύνταγμα

εἶναι ἡ βῆσις πάντων τῶν νόμων τοῦ Κράτους.

1. Ὁμιλήσαμεν περὶ πρώτης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῷ 1843 καὶ περὶ δευτέρας Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῷ 1864, αἵτινες ἐψήφισαν τὸ

* Ἀπαραιτήτους ἔκρινε ἐν τῷ Τρίτῳ τούτῳ ἡμέρῃ ἱστορικός τινας γνώσεις περὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὅς δὲν εὐρίσκει μὲν ὁ μαθητὴς ἐν ταῖς ἐν χρήσει περιληπτικωτάταις ἱστορίαις τῶν ὀληματ. σχολίων, ἀνακριβῶς δὲ καὶ πλημμελῶς γινώσκουσιν οἱ πολῖται, ὅπερ εἶναι ἐντροπὴ δι' Ἑλλήνας.

Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος. Τι εἶναι Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἢ Ἐθνοσυνέλευσις καὶ ποῖαν δύναμιν ἔχει ;

2. Τὸ Σύνταγμα εἶναι ἐκ τῶν νόμων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δὲν μεταβάλλονται εὐκόλως, ἀλλ' ἰσχύουσιν ἐπὶ δεκαετηρίδας καὶ ἑκατονταετηρίδας. Μόνον δὲ Ἐθνοσυνέλευσις, ἢ ὅποια ψήφισεν αὐτό, δύναται καὶ νὰ ἀναθεωρήσῃ αὐτό. Ἀλλὰ πῶς καὶ πότε ;

3. Ἐν πρώτοις ἡ Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἢ Ἐθνοσυνέλευσις εἶναι ἑκτακτον Νομοθετικὸν Σώμα, δηλαδὴ εἶναι ἑκτακτος Βουλῆ, ἀποτελουμένη ἐκ διπλάσιου ἀριθμοῦ βουλευτῶν.

4. Διὰ νὰ ἐκλεθῆ δὲ διπλάσιος ἀριθμὸς βουλευτῶν πρὸς ἔθνοσυνέλευσιν, ὑπάρχουσι δύο ἑκτακτοὶ τρόποι. Ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι νὰ ἐξεγερθῇ εἰς ἐπανάστασιν ὁ λαὸς, τὸ Ἔθνος, καὶ νὰ ἀπειτησῇ Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ διορίζεται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως προσωρινῇ Κυβέρνῳ, ἢ ὅποια ἐνεργεῖ ἐκλογὰς διπλάσιου ἀριθμοῦ βουλευτῶν. Οὗτοι δὲ, συνεργόμενοι τότε εἰς Βουλὴν, ἀναθεωροῦσι καὶ τροποποιοῦσιν εἴτε ὅλον τὸ Σύνταγμα εἴτε τινας μόνον τῶν διατάξεων αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τὰς ἀπειτησίας τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐξέλεξε τοὺς βουλευτάς καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὰς ἐντολάς του. Τοῦ λοιποῦ μένει ἀμετάβλητον τὸ Σύνταγμα τοῦτο, ἕως ἂν ἄλλη Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἐκλεθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ μὲ τὴν ἐντολήν νὰ τροποποιήσῃ αὐτό. Οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος τρόπος **συγκλήσεως Ἐθνοσυνελεύσεως, ὃ δι' ἐπαναστάσεως τοῦ λαοῦ.**

5. Ὁ δεύτερος τρόπος ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 καὶ εἶναι ὁ ἑξῆς: ἂν ἡ τακτικὴ Βουλὴ κατὰ δύο συνεχεῖς βουλευτικὰς περιόδους, δηλαδὴ εἰς δύο συνεχεῖς τετραετίαι, διὰ τῶν τριῶν τετάρτων τῶν ψήφων τοῦ ὅλου αὐτῆς ἀριθμοῦ ζήτησῃ τὴν ἀναθεώρησιν διὰ πρῆξως εἰδικῆς, ὀριζούσης τὰς ἀναθεωρητέας διατάξεις τοῦ Συντάγματος. Ἀφοῦ οὗτο ἀποφασισθῇ ἢ ἀναθεώρησις, διαλύεται ἢ ὑπάρχουσα Βουλὴ καὶ συγκαλεῖται νέα, συγκειμένη ἐκ διπλάσιου ἀριθμοῦ Βουλευτῶν, ἣτις ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων τοῦ Συντάγματος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν βλέπομεν, ὅτι τὸ σύνταγμα δυσκόλως καὶ ἐκτάκτως δύναται νὰ ἀναθεωρηθῇ καὶ τροποποιηθῇ: εἶναι δὲ νόμος θεμελιώδης καὶ ἡ βῆσις πάντων τῶν λοιπῶν νόμων τοῦ Κράτους.

7. Αἱ κύρια διατάξεις τοῦ Συντάγματος.

1. Τὸ Σύνταγμα ὀρίζει τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ Βασιλέως. Ἐπι δὲ ὀρίζει τὸ πῶς συγκροτεῖται ἡ Βουλὴ, ἣτις νομοθετεῖ: τὸ πῶς ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐκτελοῦσι τοὺς νόμους, τοὺς ψηφισθέντας ὑπὸ τῆς Βουλῆς: τὸ πῶς διορίζονται οἱ δικασταί, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἀπονέμεται ἡ δικαιοσύνη: τὸ πῶς

ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ αἱ Δημοτικαὶ Ἀρχαί, ὑπὸ τῶν ὁποίων διοικουῦνται οἱ Δήμοι.

2. **Ἐπὶ θρησκείας.** — Τὸ Σύνταγμα ὀρίζει, ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας: πᾶσα δὲ ἄλλη θρησκεία εἶναι μόνον ἀνεκτὴ.

3. **Ἰδιότης.** — Τὸ Σύνταγμα ὀρίζει, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου: μόνον δὲ οἱ πολῖται Ἕλληνες εἶναι δεκτοὶ εἰς ὅλας τὰς δημοσίας λειτουργίας, ὡς ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους.

4. **Ἐπὶ φόρων.** — Τὸ Κράτος, διὰ νὰ μισθοδοτῇ τοὺς ὑπάλληλους του, τὸν στρατόν, τὸν Βασιλέα, ἐκασφαλίζον εἰς τοὺς πολίτας τὴν ζώνην, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν, ἔχει ἀνάγκην χρημάτων. Τὰ χρήματα ταῦτα συναγοῦσιν οἱ Ταμίαι, οἱ εἰσπρακτορες καὶ οἱ Τελεῶναι ἐκ τῶν φόρων, τοὺς ὁποίους πληρώνουσιν οἱ πολῖται, ὅστινες διὰ τοῦτο ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἀπειτησῇ, παρὰ τῶν διαφόρων ὑπαλλήλων νὰ εἶναι ἴσμοι καὶ πρόσθμοι εἰς τὰ καθήκοντά των. Αἱ ἐκ τῶν φόρων πρόσδοσι τοῦ Κράτους εἶναι κατ' ἔτος 125 πηρίπου ἑκατομμύρια: τὰ δὲ ἔξοδα αὐτοῦ εἶναι ἄλλα τόσα. Τὸ Σύνταγμα λέγει περὶ φόρων, ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες ἀδιακρίτως συναεφέρουσιν εἰς τὰ δημόσια βάρη ἀναλόγως τῆς περιουσίας των: οὐδεὶς δὲ φόρος ἐπιβάλλεται οὐδ' εἰσπράττεται, ἐὰν προηγουμένως δὲν ψηφισθῇ παρὰ τῆς Βουλῆς καὶ κυρωθῇ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως.*

5. **Ἐπὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας.** — Τὸ Σύνταγμα ὀρίζει, ὅτι ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ἐκαστοῦ ἀτόμου εἶναι ἀπαρασβίαστος: οὐδεὶς καταδικάζεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ἢ ἄλλως πως περιουρίζεται εἰ μὴ πρῶτον, ὅταν συλληθῇ ἐπ' αὐτοφωφῇ ἐγκλημάτων, καὶ δευτέρου, ὅταν ὑπάρχῃ ἐκδεδομένον κατ' αὐτοῦ ἐντάλημα συλληψέως, τὸ ὅποιον ὅμως πρέπει νὰ γνωστοποιηθῇ εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν στιγμήν τῆς συλληψέως ἢ προσωλήσεως: ἐντὸς δὲ τριῶν ἡμερῶν ὀρεῖται ὁ ἀνακριτὴς νὰ φυλακίσῃ ὀριστικῶς τὸν συλληφθέντα, ἂν ἀποδεικνύηται ἐγκληματίας, ἄλλως ἀπολύεται αὐτός αὐτοδικαίως.

6. **Οὐδεμία ποινὴ ἐπιβάλλεται** εἰς οὐδένα ἄνευ νόμου, ὀρίζοντος προηγουμένως αὐτήν.

7. Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ **συμφέρωνται** ἢ συχωρῶν καὶ ἀπόλων, νὰ συσκέπτονται δὲ καὶ συζητῶσι περὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων. Τότε δὲ μόνον ἐμποδίζονται, ὅταν ἐπίκειται κίνδυνος νὰ διαταραχθῇ ἡ δημοσία τάξις καὶ ἀσφάλεια.

8. **Ἡ κατοικία** ἐκαστοῦ εἶναι ἀσυλον ἱερὸν καὶ ἀπὺν ραβιάστων.

* Σημ. Κατωτέρω, ἐν τοῖς περὶ δικιτήσεως, ποιούμεθα αὐτὴς εἰδικὸν λόγον περὶ φόρων.

Οὐδέμια δὲ κατ' οἶκον ἔρсуна ἐκτελεῖται, εἰ μὴ ἐκτάκτως, ὅταν καὶ ἔπος ὁ νόμος διατάσσει.

9. **Περὶ τύπου.**— Ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος. Ἡ ἔκδοσις δ' ἐφ' ἡμερίδων ἐπιτρέπεται εἰς μόνον πολίτην Ἑλλήναν. Ἐκαστος δύναται νὰ δημοσιεύῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμοὺς του, τῶν νόμων τοῦ Κράτους καὶ σεβασίμου **Θρησκείαν** καὶ **Βασιλείαν**.

10. **Ἡ ἐκπαίδευσις.**— Ἡ ἀνωτέρα λεγομένη ἐκπαίδευσις ἐνεργεῖται δαπάνῃ τοῦ Κράτους· ἡ δὲ δημοτικὴ δαπάνη τῶν δῆμων. Εἰς τὴν δημοτικὴν συντρέχει καὶ τὸ Κράτος κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνάγκης τῶν δῆμων. Ἐκαστος δ' ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συστήνῃ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, συμμορφούμενος μὲ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους.

11. **Περὶ ἰδιοκτησίας.**— Οὐδεὶς στερεῖται τῆς κινήτης ἢ ἀκινήτου ἰδιοκτησίας του. Ἐξαιρέσις ὑπάρχει διὰ δημοσίαν ἀνάγκην. προσκόντως ἀποδεδειγμένην, ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος διατάσσει· πάντοτε δὲ πρέπει νὰ προηγήται ἀπόζημιωσις πρὸς τὸν ἰδιοκτήτην.

12. **Περὶ ἀπορρήτου τῶν ἐπιστολῶν.**— Τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν εἶναι ἀπόλυτως ἀπαρραβίαστον. Ὁ ἀποσφραγίζων ἐπιστολὴν ἕνῃ, διὰ νὰ μάρτυρῃ τὰ ξένα ἀπόρρητα, τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ Ποινικοῦ Νόμου μὲ φυλάκισιν τριῶν μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν.

13. **Νομοθετικὴ ἐξουσία.**— Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βουλῆς. Τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων ἀνήκει εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὸν Βασιλέα, ὅστις ἐνασχεῖ τοῦτο διὰ τῶν Ὑπουργῶν του.

14. **Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία.**— Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, δηλαδή ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νόμων τῶν ψηφισθέντων ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἀνήκει εἰς τὸν Βασιλέα· ἐνεργεῖται δὲ διὰ τῶν Ὑπουργῶν, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς διορίζει. Τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως εἶναι ἀνεύθυνον καὶ ἀπαρραβίαστον· οἱ δὲ Ὑπουργοὶ αὐτοῦ εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ πᾶσαν περράνομον πράξιν εἴτε ἐαυτῶν εἴτε τοῦ Βασιλέως.

15. **Δικαστικὴ ἐξουσία.**— Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἐνεργεῖται διὰ τῶν **Δικαστηρίων**· ἡ δικαιοσύνη δὲ ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστῶν ἰσθίων, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως· αἱ δὲ δικαστικαὶ ἀποφάσεις ἀπαγγέλλονται ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει τοῦ δικαστηρίου καὶ ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως.

16. **Οἱ Ὑπουργοί.**— Ὁ Βασιλεὺς διορίζει καὶ παύει τοὺς Ὑπουργοὺς αὐτοῦ. Οὐδέμια δὲ πράξις τοῦ Βασιλέως ἰσχύει, οὐδ' ἐκτελεῖται, ἂν δὲν εἶναι ὑπογεγραμμένη καὶ παρὰ τοῦ Βασιλέως καὶ παρὰ τοῦ ἀρμεδίου Ὑπουργοῦ· ὁ Ὑπουργὸς δὲ διὰ μόνις τῆς ὑπογραφῆς του καθίσταται υπεύθυνος. Οὐδεὶς ἐκ τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας δύναται νὰ διορισθῇ Ὑπουργός.

17. **Ὁ Βασιλεὺς.**— Ὁ Βασιλεὺς εἶναι ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ Κράτους· ἄρχει τῶν κατὰ ἕρπην καὶ τῶν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων· κηρύττει πόλεμον· συνομολογεῖ συνθήκας εἰρήνης, συμμάχιας καὶ ἐμπορίας· ἀπονέμει τοὺς στρατιωτικὺς καὶ ναυτικὺς βαθμούς· διορίζει καὶ παύει ἐκ τῶν δημοσίων θέσεων τοὺς δημοσίους υπαλλήλους, πλὴν τῶν ἰσοβίων· ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα Β. Διατάγματα πρὸς ἐκτελεσιν τῶν νόμων· ἐπικυροῖ διὰ τῆς υπογραφῆς του τοὺς νόμους καὶ δημοσιεύει αὐτοὺς ἐν τῇ Εφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως· συγκαλεῖ τακτικῶς ἄπαξ τοῦ ἔτους τὴν Βουλὴν, ἐκτάκτως δὲ ὅσακις τὸ κρίνει ἔυλογον, διαλύει δὲ αὐτὴν ὅσακις κρίνει ἀναγκαῖον· ἀπονέμει βασιλικὴν χάριν εἰς καταδίκους· ἀπονέμει τὰ κεκαυνομένηνα παράσημα εἰς τοὺς ἀξιότους τιμῆς πολίτας ἢ υπαλλήλους· κόπτει νομίσματα. Ταῦτα καὶ οὐδὲν πλέον. Ὁ Βασιλεὺς δὲ Γεώργιος λαμβάνει ἀπὸ τὸ Κράτος ἐτήσιαν χορηγίαν, ἣτοι ἐτήσιον μισθόν, δραχμὰς ἐν ἑκατομμύριον καὶ ἑκατόν εἰκοσι πέντε χιλιάδας. Πλὴν τοῦ ἐκ τοῦ Συντάγματος μισθοῦ τούτου λαμβάνει ἐτήσιως καὶ τριακοσίας χιλιάδας φραγκῶν χρυσῶν, εἰς συμπληρῶν τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ δανείου τοῦ 1830.

18. **Ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου.**— Τὸ Ἑλληνικὸν Στέμμα καὶ τὰ συνταγματικὰ αὐτοῦ δικαιώματα εἶναι διαδοχικὰ καὶ περιέρχονται εἰς τοὺς κατ'εὐθὴν γραμμὴν γνησίους καὶ νομίμους ἀπογόνους τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' κατὰ τὰς ἐξὲν πρωτοτοκίας, πρωτομένων τῶν ἀρρένων τέκνων. Διάδοχος τοῦ Γεωργίου εἶναι ὁ υἱὸς αὐτοῦ **Κωνσταντῖνος**, ὅστις ἐγεννήθη ὑπὸ τῆς βασιλείας Ὀύγας τῆ 21 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1868. *

19. **Ἀντιβασιλεία.**— Εἰάν ὁ Βασιλεὺς ἀποδημήσῃ εἰς ξένην χώραν ἢ νοσήσῃ, ἢ Βουλὴ διορίξει Ἀντιβασιλέα συνήθως τὸν **Διάδρον**. Δύναται ὅμως καὶ αὐτὸ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον νὰ διαχειρισθῇ ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως δόλοκληρον τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐξουσίαν, ἐξαίρεσις ἀφαιρέμενη μεγάλων πράξεων, οἷον συγκλήσεως τῆς Βουλῆς, διορισμοῦ ἢ παύσεως Ὑπουργοῦ, κηρύξεως πολέμου, ἀπονομῆς παράσημων, διορισμοῦ πρεσβευτῶν κλπ.

* Τὸ ποσὸν τῶν 300.000 φρ. χρ. ἐξεχώρησαν εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον εἰ τρεῖς Προσβίτες Δυνάμεις Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία τῷ 1864 ἐν τῇ συνθήκῃ περὶ ἐνάσεως τῆς Ἑπτανήσου (17 Μαρτίου 1864 ἐν Λονδίῳ) ἐκ τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομ. φρ. τοῦ παρὰ τῶν τριῶν Δυνάμεων ἡγυρημένου εἰς τὸν τραπέζικόν οἶκον Ρότσιλδ. Ὡστε ἡ Ἑλλάς, ἀντὶ νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν δανειστήν Ρότσιλδ ἢ εἰς τὰς ἐγγυητρίδας Δυνάμεις, πληρώνει εἰς τὸν Βασιλέα ἡμῶν. *

** Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος λαμβάνει ἐτήσιως χορηγίαν διακοσίων χιλιάδων δραχμῶν.

20. **Ἐκλογή Ἀποσπαστικῶν Ἀρχῶν.**— Ἡ ἐκλογή τῶν Ἀποσπαστικῶν Ἀρχῶν, ἥτοι Ἀμφιπόλεως, Παρέδρου καὶ Συμβούλων, γίνεται ἐνὰ τετραετίαν δι' ἄμεσον (αὐτοπροσώπου), καθολικῆς καὶ μυστικῆς διασφαιριδίων ψηφοφορίας τῶν πολιτῶν ἐντός καλπῶν.

Ἄρται εἶναι αἱ κύρια διατάξεις τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δὲ τήρησις αὐτοῦ ἀφαιροῦται εἰς τὸν πατριωτικὸν τῶν Ἑλλήνων.

8. Περὶ Βουλῆς.

1. Ἐπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν (§ 4), ὅτι ἡ **Βουλὴ** ψηφίζει τοὺς νόμους ἀποτελοῦσα δὲ ταύτην οὐ βουλευταί.

2. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται κατὰ τετραετίαν ὑπὸ τῶν πολιτῶν δι' ἄμεσον (αὐτοπροσώπου), καθολικῆς καὶ μυστικῆς διασφαιριδίων ψηφοφορίας, ὡς λέγει τὸ Σύνταγμα ἡμῶν· αἱ δὲ βουλευταὶ ἐκλογαὶ διατάσσονται καὶ ἐνεργοῦνται μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ὅλον τὸ κράτος. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται κατὰ νομούς· διότι ἐκλογικὴ περιφέρεια εἶναι ὁ **Νόμος, νομοπεριφέρεια** 1. Ἐκτάκτως, ὅταν ὁ Βασιλεὺς διαλύσῃ τὴν Βουλὴν, ἡ ἐκλογικὴ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἐν χρονικῇ διαστήματι, τὸ ὅποιον εἶναι βραχύτερον τῆς τετραετίας.

3. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐκάστου Νομοῦ προσδιορίζεται ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ· οὐδέποτε ὅμως ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὅλου τῶν βουλευτῶν δύναται νὰ εἶναι ἐλάσσων τῶν ἑκατὸν πενήκοντα, κατὰ τὸ Σύνταγμα. Σήμερον ἐκλέγονται 184.

4. Οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ἔθνος διόκληρον καὶ οὐκ ἴσον τὸν **Νομόν**, ἐν τῷ ὅποιῳ ἐκλέγονται. Διὰ νὰ ἐλεγχθῇ δὲ τὰς βουλευτὰς, ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι πολίτης Ἑλλήν καὶ νὰ ἔχῃ συμπληρωμένον τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του.

5. Καθ' ἅπαν τὸ Κράτος ἐκλέγονται σήμερον βουλευταὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα τέσσαρες ὡς ἔπομεν 2. Μέτρον πρὸς ἐκλογὴν ἐνὸς βουλευτοῦ ὀρίζεται ἀριθμὸς δημοτῶν (ψηλῶν) 16.000 3.

6. Ἐξαιροῦνται τρεῖς προνομιοῦχοι ἐκλογικαὶ περιφέρειαι, ἥτοι ἡ Ἰθάκη, ἐκλέγουσα προνομικῶς **τρεῖς** βουλευτὰς· αἱ **Σπέται δύο**· καὶ ὁ μικρὸς συνοικισμὸς τῶν **Νέων Ψαφῶν** ἐν Εὐβοίᾳ **δύο**· διότι οἱ κατοικοὶ τούτων προσέφεραν πολὺ μεγάλαν θυσίαν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821.

7. Ἡ ἐκλογικὴ ψηφοφορία ἔπομεν ὅτι πρῶτον εἶναι **ἄμεσος**,

1. Νόμος ΓΡΙΣ' τοῦ 1906.

2. Νόμος ΓΛΘ' τοῦ 1905.

3. Ἡ κλίμακα τοῦ ἀριθμοῦ τούτου μεγαλύτερον τῶν 5.000 (πέραν τῆς πρώτης ἐκλογικῆς μονάδος 16.000, ἥτοι διὰ τοὺς πέραν τοῦ ἐνὸς βουλευτὰς Νομοῦ τινος).

ἥτοι· δὲν ἐπιτρέπεται ἡ δι' ἀντιπροσώπου ἐκλογή· δεύτερον εἶναι **καθολικὴ**, ἥτοι γενικὸν δικαίωμα πάντων τῶν δημοτῶν, οἵτινες συνεισέτασαν τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν ἐξαιρουμένων αἱ γυναῖκες, οἱ παῖδες, οἱ ἐρεῖς, οἱ παρὰφρονες καὶ ὠρισμένοι τινὲς ἐγκληματίαι· τρίτον εἶναι **μυστικὴ**, γινόμενη διὰ σφαιριδίων, βυπτομένων ἐντός τῶν καλπῶν ἔτε εἰς τὸ **ΝΑΙ** ἔτε εἰς τὸ **ΟΧΙ**· οὕτω δὲ ἕκαστος πολίτης δύναται νὰ ψηφίσῃ τὸν ἐκλεκτὸν του κατὰ τὴν ἰδίαν συνείδησιν, χωρὶς κανεὶς νὰ ἠμπορῇ νὰ ἐκβιάσῃ τὸ δικαίωμά του τοῦτο.

8. **Βουλὴ.**— Οἱ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐλεγόμενοι τοιοῦτοτρόπως βουλευταὶ συγκροτοῦσι τὴν **Βουλὴν ἢ Κοινοβούλιον**. Ἡ δὲ Βουλὴ ἐνεργεῖ μετὰ τοῦ Βασιλέως τὴν **νομοθετικὴν ἐξουσίαν** τοῦ Κράτους, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω. Δηλαδὴ ἔργον τῆς Βουλῆς κυρίως εἶναι νὰ **συνζητῇ καὶ ψηφίσῃ τοὺς νέους νόμους**· προσέτι δὲ νὰ ἀσχολῆται εἰς πάντα τὰ ἐνδιαφέροντα ζητήματα τοῦ τόπου περὶ στρατοῦ τῆς **ζηρᾶς** καὶ τῆς **θαλάσσης**, περὶ διοικήσεως, περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ ἄλλων σπουδαίων ζητημάτων.

9. Ἡ Βουλὴ συνέρχεται αὐτοδικαίως κατ' ἔτος τὴν πρώτην τοῦ Νοεμβρίου μηνός, ἔκτος ἂν ὁ Βασιλεὺς τὴν συγκαλέσῃ πρότερον, ὅπερ καὶ γίνεται τακτικῶς. Ἡ συνέλευσις αὕτη τῆς Βουλῆς ὀνομάζεται **Σύνδος τῆς Βουλῆς**. Ἡ διάρκεια δ' ἐκάστης Συνόδου δὲν δύναται νὰ εἶναι βραχύτερα τῶν τριῶν μηνῶν, οὐδὲ μακροτέρα τῶν ἑξ. Πλὴν τῶν τακτικῶν Συνόδων, συγκροτοῦνται ἐπίσης καὶ **ἐκτακταὶ Σύνδοσι** τῆς Βουλῆς, ὅταν σπουδαῖα· καὶ ἐπείγουσα ἀνάγκαι τοῦ Κράτους ἤθελον ὑπαγορευθῆναι αὐτάς εἰς τὸν Βασιλέα. Ἡ διάρκεια δὲ ἀπὸ τῆς μίας ἐκλογῆς μέχρι τῆς ἄλλης ὀνομάζεται **βουλευτικὴ περίοδος**· ἐκάστη δὲ βουλευτικὴ περίοδος, ὁμαλῶς ἐχόντων τῶν πραγματῶν, εἶναι **τετραετής** καὶ περιλαμβάνει τέσσαρας Συνόδους τακτικὰς.

10. Ἡ Βουλὴ συνεδριάζει δημοσίᾳ ἐν τῇ **Βουλευτηρίῳ**. Δὲν δύναται δὲ νὰ συζητήσῃ καὶ ἀποφασίσῃ τι, ἐὰν δὲν εὐρίσκηται ἐν **ἀπαρτίᾳ**, δηλαδὴ ἐὰν δὲν εἶναι παρόντες ἐν τῇ βουλευτηρίῳ οἱ ἡμίσεις καὶ εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν· τότε οὗτοι ἀποφαίνονται κατὰ **πλειοψηφίαν ἀπλότων** περὶ τοῦ συζητούμενου θέματος· καλεῖται δὲ **πλειοψηφία ἀπλότων**, ἀριθμὸς βουλευτῶν ὑπερβαίνων τὸ ἥμισυ τῶν παρόντων καὶ συνεδριάζοντων. Ἐν περιπτώσει μειονοψηφίας ἢ καὶ ἰσοψηφίας τὸ συζητούμενον θέμα ἀπορρίπτεται.

11. Ἐκαστον νομοσχέδιον, διὰ νὰ γείνη νόμος, πρέπει νὰ συζητηθῇ ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ψηφισθῇ ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῆς πρώτης φορᾶς κατ' ἐπανάληψιν καὶ κατὰ τρεῖς διαφόρους ἡμέρας.

12. Κατ' ἔτος ἡ Βουλὴ ψηφίζει τὸν ἀριθμὸν τοῦ κατὰ ζῆρὰν καὶ τοῦ κατὰ θελάσσαν στρατοῦ, καὶ τὸν προϋπολογισμὸν τῶν προσόδων καὶ δαπανῶν τοῦ Κράτους. Ὁ προϋπολογισμὸς ψηφίζεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἀπ᾽ αὐτῆς καὶ οὐχὶ τρία, ὅπως οἱ νόμοι.

Β*

9. Ἡ ἀνωτέρα διοίκησις.

1. Ἐπικυρωθῆς τῶν νόμων.— Ἀφοῦ ψηφισθῆ ὁ νόμος τις ὑπὸ τῆς Βουλῆς, πρέπει νὰ ἐπικυρωθῆ αὐτὸν ὁ Βασιλεὺς διὰ τῆς υπογραφῆς του ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς Βουλευτικῆς Συνόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐψηφισθῆ ὁ νόμος. Ἄν παρέλθωσιν οἱ δύο οὗτοι μήνες, χωρὶς νὰ ἐπικυρωθῆ τὸν νόμον ὁ Βασιλεὺς, τότε θεωρεῖται αὐτὸς δικαίως ἄκυρος ὁ ψηφισθεὶς νόμος, οὐδὲ δύναται πλέον νὰ ἐπικυρωθῆ αὐτὸν οὐδὲ αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς, καὶ ἐὰν θελήσῃ. Δικαίωμα τοῦ Βασιλέως εἶναι καὶ νὰ ἀρνήσῃ ἐξ ἀρχῆς παντελῶς τὴν υπογραφὴν του εἰς νόμον τινά, ἐὰν θελήσῃ τοῦτο.

2. Πᾶς νόμος, ἀφοῦ ἐπικυρωθῆ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, δημοσιεύεται εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τῆς Ἀνωτέρας ἐπιτελιστικῆς Ἐξουσίας· φέρε δὲ τὴν υπογραφὴν τοῦ Βασιλέως, τὴν τοῦ ἀρχαίου Ὑπουργοῦ καὶ τὴν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ὅστις θέτει καὶ τὴν λεγομένην *μεγάλην σφραγίδα τοῦ Κράτους*.

3. Ἐπιτελιστικὴ δὲ ἔξουσία ἀνωτέρα μὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς, ὅστις εἶναι ἀνεύθυνος, καὶ ἡ *κυβέρνησις* του, ἥτις εἶναι υπεύθυνος διὰ τὰς πράξεις αὐτῆς καὶ τὰς τοῦ Βασιλέως· *κατωτέρα* δὲ Ἐπιτελιστικὴ ἔξουσία ἡ διοικησις λέγονται ὅλοι ὅμοι οἱ διοικητικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ υπάλληλοι, νομάρχαι, ἔφοροι κλπ., οἱ στρατιωτικοὶ πάντες, οἱ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, οἱ διπλωματικοὶ καὶ προξενικοὶ υπάλληλοι· τούτων δὲ πάντων προϊστάται οἱ Ὑπουργοί, ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κλάδῳ. Οἱ Ὑπουργοὶ εἶναι οἱ ἀνώτατοι υπάλληλοι τοῦ Κράτους.

4. Ἡ κυρίως ἐπιτελιστικὴ ἔξουσία ὀνομάζεται *Κυβέρνησις*. Ἡ Κυβέρνησις δὲ συγκροτεῖται ἐξ ἑπτὰ Ὑπουργῶν, τοὺς ὁποίους διορίζει καὶ παύει ὁ Βασιλεὺς. Πρέπει δὲ ἡ Κυβέρνησις νὰ περιελάβῃται διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, δηλαδὴ τῶν βουλευτῶν, ὅστινες ἀντιπροσωπεύουσι τὸν λαόν· ἄλλως πίπτει ἡ Κυβέρνησις καὶ διορίζεται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἄλλη, ἀπολαύουσα τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς υποστηρίξεως τῆς πλειονοψηφίας τῆς Βουλῆς.

5. Ἐκαστος ἐκ τῶν Ὑπουργῶν διεύθυνει ἐν Ὑπουργείῳ· δύναται ὁμοίως ὁ αὐτὸς Ὑπουργὸς νὰ διεύθυνῃ καὶ δύο Ὑπουργεῖα καὶ τρία

* Ἐν τοῖς ἐφετῆς διαλαμβάνω ὄλγα τιμὰ ἐκ τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου.

ἐνώστε. Ἐκαστον δὲ Ὑπουργεῖον ἐκτελεῖ ὠρισμένας ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους. Ἐκ τῶν Ὑπουργῶν, ὅστινες εἶναι ὅλοι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, εἰς εἶναι ὁ *Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου* καὶ ὀνομάζεται *Πρωθυπουργός*. Τὰ ἑπτὰ Ὑπουργεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) **Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν**.—Τοῦτο πρόκειται τῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους, ἥτοι τῶν Νομαρχιῶν καὶ Δημορχιῶν· διορίζει τοὺς Νομάρχας καὶ λοιποὺς κατωτέρους διοικητικούς υπαλλήλους· φροντίζει περὶ τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας· διεύθυνει τὰς ἀτυνημίας τοῦ Κράτους· φροντίζει περὶ γεωργίας, βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου· περὶ σιδηροδρόμων, δημοσίων ὁδῶν καὶ γεφυρῶν· περὶ δημοσίων κτιρίων· περὶ κατασκευῆς λιμένων τοῦ Κράτους· περὶ τῆς δημοσίας υγείας (ἰατροσυνεδρίου)· περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν καὶ δημορχων περὶ στρατολογικῶν καταλόγων. Φροντίζει προσέτι περὶ τῶν Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγράφων τοῦ Κράτους.

Διὰ τῶν **ταχυδρομείων** ἐκποστέλλονται *ἀπλαῖ ἢ συστημῆναι ἐπιστολαὶ ἢ ταχυδρομικὰ δέματα* εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Διὰ δὲ τῶν **τηλεγραφείων** ἐκποστέλλονται αὐτοστιγμῆι τηλεγραφήματα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ὑπάρχουσι προσέτι καὶ τὰ **τηλέφωνα** διὰ τηλεγραφικῶν συρμάτων, ὁμιλοῦσι δὲ δι' αὐτῶν, οἱ θέλοντες, εἰς μεγάλαν ἀποστάσεως πολλῶν χιλιάδων μέτρων.

β) **Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν**.—Φροντίζει περὶ προστασίας τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς διαφόρους ξέναν χώρας· διαρίζει τοὺς πρέσβεις καὶ τοὺς προξένους· φροντίζει περὶ ἐμπορικῶν συμβάσεων καὶ συνθηκῶν μετ' ἄλλων Κρατῶν· καὶ ἐν γένει μεριμνᾷ περὶ πασῶν τῶν σχέσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μετὰ τῶν ἄλλων Κρατῶν τῆς γῆς.

γ) **Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης**.—Διορίζει τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς δικηγόρους· φροντίζει περὶ τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν διαφόρων δικαστηρίων τοῦ Κράτους, ἥτοι περὶ *Εἰρηοδικείων*, ἄτινα ἐδικαζοῦσι τὰς μικρὰς υποθέσεις τῶν πολιτῶν· περὶ *Πρωτοδικείων*, ἄτινα ἐδικαζοῦσι τὰς μεγάλαν υποθέσεις· περὶ *Ἐφεσίων*, ἄτινα ἀναθεωροῦσι τὰς ἀποφάσεις τῶν Πρωτοδικείων· περὶ τοῦ ἀνωτάτου Δικαστηρίου *Ἀρείου Πάγου*, ὅστις ἢ ἀνεροῖ τὰς ἀποφάσεις τῶν κατωτέρων δικαστηρίων, ἐὰν ὁ νόμος δὲν ἠρμηγεύθῃ ὑπ' αὐτῶν κελῶς, καὶ δια-

τάσει άλλο δικαστήριον νὰ ἐκδώσῃ νέαν ἀπόφασιν, ἢ ἐφαρμόζει τὸν νόμον αὐτὸς ὁ Ἄρειος Πάγος. Τὰς ὑποθέσεις των δὲ οἱ πολῖται φέρουσι ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων διὰ τῶν *δικαστικῶν κληήρων* καὶ τῶν *δικηγόρων*. Αἱ δικαστικαὶ ὅμως *δαπάναι* εἶναι τόσον πολλαί, ὥστε πολλὰκις *δαπανᾷ* τις περισσότερα ἢ ὅσα ἐνδέχεται νὰ κερδίσῃ, ἐὰν ἢ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου ἐκδοθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὸν καταδικαζόμενον! Διὰ τοῦτο πρέπει τις νὰ ἀπορεύγῃ ὅσον εἶναι δυνατὸν τὰ δικαστήρια, λυὼν συμβιβαστικῶς τὰς ὑποθέσεις του εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε τῇ μεσοκλησίᾳ φίλων καὶ οἰκείων.—Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης φροντίζει προσετὶ περὶ τῶν **Ποινικῶν Δικαστηρίων**, ἅτινα εἶναι τὰ *Παισματοδικεῖα* διὰ τὰ πταισμάτα, τὰ *Πλημμελειοδικεῖα* διὰ τὰ πλημμελήματα, καὶ τὰ *Κανονηροδικεῖα* διὰ τὰ κακούργηματα (φονεῖς, λησταί, ἐμπεδοὶ καὶ ἄλλοι κακούργοι). Φροντίζει προσετὶ περὶ τῶν *σπυρονομικῶν φυλακῶν* τῶν ὑποδικῶν καὶ καταδικῶν, καὶ περὶ ἐκτελέσεως τῶν θανατικῶν ποινῶν.

δ) Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν **Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Ἀνηθοσίας Ἐκπαιδευτέως**.—Φροντίζει μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου περὶ ἱερῶν, Ἀρχιερέων καὶ Μοναστηρίων. Εἶναι δὲ ἡ **Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος** αὐτοκέφαλος μὲν, ἀλλὰ λαμβάνει τὸ ἄγιον μύρον ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς ἐνδειξὴν σεβάσμου καὶ διατήρησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος. **Ἡ δὲ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος** εἶναι ἡ ἀνωτάτη *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχή*, ἔχουσα Πρέσβρον ἰσχύιον τὸν ἐκάστοτε *Μητροπολίτην Ἀθηνῶν*. Ἐν δὲ ταῖς Ἐπαρχίαις διοικεῖται ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τῶν *Ἀρχιερέων*, οἱ ὅποιοι προΐστανται τῶν *πρεσβυτέρων* (ἱερέων) καὶ τῶν *διακόνων*.

Τὸ αὐτὸ Ὑπουργεῖον φροντίζει περὶ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων καὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν αὐτῶν ἢ δημοτικῆ δὲ ἐκπαιδευσις εἶναι ἕποχρηστικῆ, τιμωροῦνται δὲ μὲ πρόστιμον ὑπὸ τοῦ Ἐἰρηνοδικεῖου οἱ γονεῖς ἐκεῖνοι, ὅτινες ἀμελοῦσι νὰ στέλλωσι τὰ τέκνα των εἰς τὰ σχολείων. προσετὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας φροντίζει περὶ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, τῶν Γυμνασίων, τοῦ Πανεπιστημίου περὶ Διδασκαλείων περὶ τοῦ Πρακτικοῦ Λυκείου περὶ τῶν ἐξ Ἐμπορικῶν Σχολῶν* περὶ Μουσείων καὶ περὶ Ἀρχαιοτήτων* καὶ ἐπιποτεῖ τὰ ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια.

* Ἀθηνῶν, Πατρῶν, Σύρου, Κερκύρας, Κυθήρων, Τσαγκαράδας.

Ἡ ἐκπαιδευσις διακρίνεται εἰς κατωτέραν ἢ *δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν*, παρεχόμενῃ ὑπὸ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων* εἰς μέσρην ἐκπαίδευσιν, παρεχόμενῃ ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων καὶ εἰς ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν, παρεχόμενῃ ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ σπουδαιότητα ἐκ τῶν τριῶν τούτων βαθμίδων εἶναι ἡ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδευτέως, διότι ἀποβλέπει εἰς τὴν μόρφωσιν ὅλου τοῦ λαοῦ.*

ε) Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν **Στρατιωτικῶν**.—Διευθύνει τὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἐν ὄρᾳ εἰρήνης ἀνέρχεται εἰς 24 περίπου χιλιάδας, ἐν ὄρᾳ δὲ πολέμου δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ἀνδρῶν. Πᾶς πολίτης Ἑλλὰν ὀφείλει νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Πατρίδα ὡς στρατιώτης, ἀφοῦ συμπληρώσῃ τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. ὑπηρετεῖ δὲ δύο μὲν ἔτη εἰς τὴν ἐπεργὴν ὑπηρεσίαν, κατόπιν δ' ἀπολύεται μετὰ τῶν εἰς τὴν ἐπεργὴν ὑπηρεσίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνήκει μέχρι τοῦ 45ου ἔτους τῆς ἡλικίας του. ἔπειτα δὲ ὑπάγεται εἰς τὴν ἐθνοφυλακίαν. Οἱ ἔφεδροι καὶ οἱ ἐθνοφυλακοὶ καλοῦνται εἰς τὰ ὅπλα ἐν ὄρᾳ πολέμου μόνον. Πᾶς καλὸς πολίτης ὑπηρετεῖ προθύμως τὴν Πατρίδα ὡς στρατιώτης ὁ ἀρνούμενος δὲ ἢ ἀποφεύγων νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Πατρίδα δὲν ἀγαπᾷ αὐτήν. **Ἀπαλλοτρίωνται** τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἐν ὄρᾳ εἰρήνης ὁ πρεσβύτερος ὄρφανός, ὁ μόνος υἱὸς χήρας μητρός, ὁ μόνος υἱὸς πατρὸς ἀνικάνου πρὸς ἐργασίαν, ὁ ἔχων ἀδελφὸν ὑπηρετοῦντα ἐν τῷ στρατῷ καὶ οἱ δι' ἑλλειψιν ἀναστήματος (κάτω τοῦ 1 μ. 54) κρινόμενοι *βοθητικοί*.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν φροντίζει νὰ συγκαλῆ κατ' ἔτος τοὺς κληρωθέντας στρατευσίμους, νὰ τροφοδοτῇ αὐτούς, νὰ τοὺς ἐκγυμνάξῃ στρατιωτικῶς, νὰ προεβιάξῃ τοὺς ἰκανοὺς καὶ τοὺς ἔχοντας

* Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι 1220 δημοτικὰ σχολεῖα ἄρρένων, 620 θηλέων καὶ 1570 γυμνασιασχολεῖα. φοιτῶσι δὲ εἰς ὅλα αὐτὰ 160 χιλιάδες μαθητῶν καὶ 67 χιλιάδες μαθητριῶν διδάσκουσι δὲ 2060 Δημοδιδάσκαλοι, 920 Δημοδιδασκάλισσαι, καὶ 1360 ὑποδιδάσκαλοι. Ὑπάρχουσι προσετὶ ἐν Ἑλλάδι 345 Ἑλληνικὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὅποια φοιτῶσιν 20 χιλιάδες μαθητῶν. 39 Γυμνάσια, εἰς τὰ ὅποια φοιτῶσι 5300 μαθηταί· ἐν Πανεπιστημίῳ, εἰς τὸ ὅποιον φοιτῶσι 2567 φοιτηταί, ἧτοι σπουδάζουσι 349 τῆς φιλοσοφίας (φιλολογίας καὶ φυσικομαθηματικῶν), 82 τῆς Θεολογίας, 1412 τῆς Νομικῆς, 619 τῆς Ἱατρικῆς καὶ 105 τῆς Φαρμακευτικῆς. ἐν Λιδασκαλείῳ ἄρρέων, εἰς τὸ ὅποιον σπουδάζουσιν οἱ Δημοδιδάσκαλοι, πέντε θηλέων, εἰς τὰ ὅποια σπουδάζουσιν αἱ Δημοδιδασκάλισσαι, καὶ ἐν Ὑποδιδασκαλείῳ, εἰς τὸ ὅποιον σπουδάζουσι νῦν εἴκοσι μόνον ὑποδιδάσκαλοι.

πολυχρόνιον ὑπερρείαν στρατιωτικῆς, καὶ ἐν γένει φροντίζει περὶ παν-
τός ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν στρατιωτικὴν δύνάμιν τοῦ Κράτους. Τὰ σώ-
ματα τοῦ στρατοῦ εἶναι τὸ *Πεζικόν*, τὸ *Ἴππικόν*, τὸ *Πυροβολικόν*,
τὸ *Μηχανικόν*, τὸ *Εὐζωνικόν*, ἡ *Χαροφυλακὴ*, καὶ τὸ *Οἰκονομικόν*.

ς') **Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν.**—Φροντίζει περὶ τοῦ
κατὰ θάλασσαν στρατοῦ, ὅστις ἐν ὧρα μὲν εἰρήνης ἀνέρχεται εἰς $3 \frac{1}{2}$
περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐν ὧρα δὲ πολέμου δύναται νὰ ἀνέλθῃ μέχρι
10 χιλιάδων περίπου ἀνδρῶν. Φροντίζει προσέτι περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ
στόλου, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ 40 πηκποῦ διαφόρων πολεμικῶν σκαφῶν,
ἤτοι *φωρητικῶν*, *καταδρομικῶν*, *τορπιλικῶν*, *οπλαγωγῶν* καὶ ἄλλων.
Φροντίζει περὶ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Εἰς τὸν ναυτικὸν στρατὸν κατα-
τάσσονται ἐκ τῶν στρατευομένων κληρωτῶν ἐκάστου ἔτους ἐκεῖνοι, οἱ
ὁποῖοι κητικουοῦσιν εἰς παραθαλάσσιαι μέρη, ἢ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν
ναυτιλίαν ἢ τὴν κλιείην.

ζ') **Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν.**—Τὸ Κράτος,
διὰ νὰ μισθοδοτῇ τοὺς ὑπαλλήλους αὐτοῦ, εἶπμεν ὅτι ἔχει ἀνάγκην
χρημάτων, τὰ ὅποια εἰσπράττουσιν ἐκ τῶν φόρων οἱ ταμίαι, οἱ τε-
λώναι, οἱ εἰσπράκτορες καὶ ἄλλοι ὑπαλλήλοι. Περὶ τούτων μεριμνᾷ
τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ ὅποιον εἰσπράττει ἐτήσιως περὶ
τὰ 135 εκατομμύρια δραχμῶν, διακενᾷ δὲ ἄλλα τόσα διὰ τὴν διοί-
κασιν τοῦ Κράτους. Οἱ φόροι* λοιπὸν δὲν εἶναι «ἄωρα» χρημάτων εἰς
τὴν Κυβέρνησιν», ἀλλ' εἶναι παρακαταθέσεις χρημάτων εἰς τὸ κοινὸν
Ταμεῖον, τὰ ὅποια ἐπιφορτίζονται τὸ Κράτος νὰ μεταχειρίζηται πρὸς
τὸ συμφέρον ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν καὶ νὰ δαπανᾷ
δι' ὑπαλλήλους δικαστικῆς, στρατοῦ, σχολείων, διὰ δημοσίας οδοῦς
καὶ δι' ἄλλα ὠφέλιμα ἔργα. Ἐπομένως ὁ ζήτων νὰ ἀπέφυγῇ τὴν
ὑποχρέωσιν νὰ πληρώσῃ τοὺς φόρους τοῦ ἐλάττει ἐαυτὸν καὶ τοὺς
συμπολίτας αὐτοῦ.

Διακρίνονται δὲ δύο εἶδη φόρων, οἱ **ἀμεσοὶ** φόροι καὶ οἱ **ἐγγε-
στοί**. Καὶ ἄμεσοι μὲν εἶναι κυρίως ἡ φορολογία τῆς γῆς, δηλαδὴ ἡ
λεγομένη *ἔγγειος φορολογία*, οἷον στασιδῶς¹, ἀμπέλων², σύκων³, βο-

* Σημ. Εἴπομέν τινα περὶ φόρων καὶ ἀνωτέρω ἐν τοῖς περὶ Συναγματι-
κοῦ Δικαίου, ἢ καὶ βλεπε ἐκεῖ.—1 Εἰσπράττονται ἐτήσιως ὑπὲρ τοῦ Δημο-
σίου Ταμεῖου ἐκ τῆς στασιδῶς 4.500.000.—2 Ἐκ τῶν ἀμπέλων 850.000—

σκῶν⁴, περιβολίων⁵, ἐλαίου⁶, ἀροτριῶντων κτηνῶν⁷, ὑλοτομίας⁸. Ἔτι
δὲ ὁ φόρος τῶν οικοδομῶν⁹, καὶ ὁ τῶν ἐπιτηδευμάτων¹⁰. ὁ τελευ-
ταῖος οὗτος καταβάλλεται ὑπὸ παντὸς ἀτόμου ἐπαγγελλομένου τὸν
ἔμπορον, βιομήχανον, δικηγόρον, ἱατρὸν, ἢ ἄλλο τι ἐπάγγελμα.

Οἱ δὲ κυριώτεροι ἔμμεσοι φόροι εἶναι οἱ ἐπιβαρυνόντες τὰ κατανα-
λώσιμα εἶδη, ἄρτον, κρέατα, οἴνου¹¹, οἶνοπνεύματα καὶ ζύθου¹², ζά-
χαριν, καφέν, ἄλας¹³. Ἔτι δὲ τὰ πυρεῖα¹⁴, τὸ πατέλαιον¹⁵, τὸν κα-
πνόν¹⁶, τὸ σιγαρόχαρτον¹⁷, τὰ παιγνίσχρα¹⁸, τὴν πυρίτιδα¹⁹. προσέτι
ἔμμεσοι φόροι εἶναι ὁ φόρος ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν¹⁹. ὁ φόρος τοῦ
χαρτσήμου²⁰. τὰ ταχυδρομικὰ τέλη²¹. τὰ τηλεγραφικὰ τέλη²². δι-
καστικὰ τέλη²³ καὶ πρόστιμα²⁴. ὁ φόρος ἐπὶ τῶν ἐδωδύμων (ἐλβετικοῦ
ἢ ὀλλανδικοῦ τυροῦ, χοιρομήσιου κλπ.) τῶν εἰσαγομένων εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα ἐκ τοῦ Ἑξωτερικοῦ. Οἱ ἔμμεσοι φόροι εἶναι προτιμότεροι, διότι
δὲν εἶναι πιεστικοί, τὸ δὲ Δημόσιον Ταμεῖον εἰσπράττει ἐξ αὐτῶν τὸ
πλεῖστον μέρος τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους.

Ἴδιος φόρος εἶναι τὰ διαπύλια τέλη, ἥτοι ὁ δημοτικὸς ἐκεῖνος φό-
ρος, τὸν ὅποιον οἱ Δῆμοι ἐπιβάλλουσιν ἐπὶ τῶν εἰδῶν τῶν εἰσαγομέ-
νων εἰς τὰς περιφέρειάς αὐτῶν διὰ τὴν τοπικὴν κατανάλωσιν. Ὁ φό-
ρος οὗτος εἶναι πιεστικός, λιανὴ δὲ ἐνοχλητικὴ ἢ εἰσπραξίς αὐτοῦ.

Τοὺς φόρους ψηφίζει ἡ Βουλὴ διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους, καὶ
τὰ Δημοτικὰ Συμβούλια διὰ τὴν διοίκησιν τῶν Δήμων.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, πλὴν τῆς εἰσπράξεως καὶ δα-
πάνης τοῦ ἐκ τῶν φόρων χρήματος, μεριμνᾷ περὶ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν,
περὶ ἐθνικῶν δασιῶν, περὶ τελωνείων, περὶ Τραπεζῶν, περὶ χαρτσοῦ-
μου καὶ γραμματσοῦμου, περὶ τῶν ἐσματικῶν πηγῶν, περὶ τῶν ἀλυ-

—3 Ἐκ τῶν σύκων 540.000.—4 Ἐκ τῶν βοσκῶν 200.000.—5 Ἐκ τῶν
περιβολίων 40.000.—6 Ἐκ τοῦ ἐλαίου 2.700.000.—7 Ἐκ τῶν ἀροτρι-
κτῆνῶν 2.200.000.—8 Ἐξ ὑλοτομίας 1.300.000.—9 Ἐκ τῶν οικοδομῶν
4.350.000.—10 Ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων 3.000.000.

11 Ἐξ οἴνου 50.000.—12 Ἐξ οἴνου 550.000.—13 Ἐξ
ἄλατος 3.000.000.—14 Ἐκ πυρεῖων 1.900.000.—15 Ἐκ πατελαιῶ
3.500.000.—16 Ἐκ καπνοῦ 10.000.000.—17 Ἐξ ἀντιτίμου σιγαροῦχαρτοῦ
5.500.000.—18 Ἐκ παιγνίσχρων 350.000.—19 Ἐκ κληρονομικῶν
τελῶν 45.000.—20 Ἐκ τοῦ χαρτσήμου 15.000.000.—21 Ἐκ ταχυδρ.
τελῶν 3.500.000.—22 Ἐκ τηλεγραφικῶν 2.000.000.—23 Ἐκ δικα-
στικῶν τελῶν καὶ πρόστιμῶν 1.000.000.—Ἐμμεσοὶ δὲ φόροι 54.000.000.

κῶν καὶ ἀλατοποδηκῶν, περὶ τῶν ταμείων καὶ οἰκονομικῶν Ἐφορῶν, περὶ τῶν δασῶν καὶ ἐν γένει περὶ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν οἰκονομικὴν κατὰστασιν τοῦ Κράτους.

10. Ὁ Νομός. — Ἡ Ἐπαρχία. — Ὁ Ἀἷμος.

1. Τὸ Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς διοικήσεως, διαίρεται εἰς 26 τοπικὰς περιφέρειας, αἵτινες καλοῦνται **Νομοί**.

2. Ἐκαστὸν νομὸν διευθύνει εἰς **Νομάρχην**, τὸν ὁποῖον διορίζει ὁ Βασιλεὺς τῇ προτάσει τῆς Κυβερνήσεως.

3. Ὁ Νομὸς ὑποδιαιρεῖται εἰς **Ἐπαρχίας**. Ὁ Νομάρχης διευθύνει καὶ τὰς Ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ του. Ἐχρησιμοποιεῖ δὲ αἱ Ἐπαρχίαι ἀπλῶς ὡς τοπικαὶ περιφέρειαι πρὸς ἐκλογὴν ὀριζόμενου ἀριθμοῦ βουλευτῶν ἐξ ἐκάστης. Ὅλοι αἱ Ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος εἶναι 68.

4. Ὁ **Ἀἷμος** εἶναι ἔτι μικροτέρα τοπικὴ περιφέρεια, κατοικοῦμένη ὑπὸ τῶν δημοτῶν καὶ διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Δημάρχου καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου. Ὅλοι οἱ ἄγμοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι 445.

5. Ἄστυνομία ὑπάρχει εἰς ἕκαστον ἄγμον διὰ τὴν δημοκρατικὴν καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν δημοτῶν καὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν.

Γ *

11. Παράβασις τοῦ νόμου.

1. Ὁ νόμος εἴπομεν ὅτι εἶναι ἴσος διὰ πάντας. Ἀπαιτεῖ δὲ νὰ σέβωνται αὐτὸν πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ κατοικοῦντες ἢ διαμένοντες εἰς τὸ Βασιλεῖον.

2. Ὅστις ἀρνέεται νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν νόμον ἢ ὅστις παραβαίνει τὸν νόμον **ἐναντιοκρίεται** εἰς τὴν ὑπακοὴν ἢ τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν δικαστῶν, ὅτινες συγκροτοῦσι τὰ δικαστήρια καὶ ἐξασκοῦσι τὴν δικασικὴν ἐξουσίαν.

3. Τὰ δικαστήρια, ὅταν δικάζωσιν ὑποθέσεις μεταξὺ ἰδιωτῶν, ἦτοι πολιτικὰς ὑποθέσεις, ἀποφαρίζουσι περὶ τοῦ τίς ἐκ τῶν διαδίκων ἔχει δίκαιον κατὰ τὸν νόμον, ἀποδίδουσι δὲ εἰς αὐτὸν δικαιοσύνην διὰ τῆς ἀποφάσεώς των.

4. Πολικὰ δικαστήρια εἶναι τὰ Εἰρηνοδικεῖα, τὰ Πρωτοδικεῖα, τὰ Ἐφετεῖα, καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος.

* Σημ. Ἐν τοῖς ἐφετῆς διαλαμβάνω ὄλγα τινὰ ἐκ τοῦ Ποινικοῦ νόμου.

** Βλέπε ἀνωτέρω § 9, γ' (Ἐπουργεῖον Δικαιοσύνης).

12. Παιδίσματα. — Πλημμελήματα. Κακούργηματα.

1. Αἱ πολιτικαὶ ὑποθέσεις ἀφορῶσι μόνον εἰς ἰδιώτας. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ αἱ **ποινικαὶ ὑποθέσεις**, διὰ τὰς ὁποίας ἐνδεκφέρεται ἀμέσως ἢ Πολιτεία, ἢ τις παρίσταται εἰς τὰ δικαστήρια δι' ἰδίας ἀρχῆς, τούτεστι τῆς **Ἐισαγγελικῆς Ἀρχῆς**, ἢ τις εἶναι ἀντιπρόσωπος τῆς Πολιτείας.

2. Αἱ **ποινικαὶ ὑποθέσεις** προέρχονται ἐκ τῶν παραβάσεων ἰδίου νόμου, ὅστις λέγεται **Ποινικὸς νόμος**· διακρίνονται δὲ εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἀνκλόγως πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς σοβαρότητος αὐτῶν, ἦτοι εἰς **παιδίσματα**, εἰς **πλημμελήματα** καὶ εἰς **κακούργηματα**.

3. Τὰ **παιδίσματα** εἶναι **ἕλασμα** παραβάσεις τοῦ νόμου, ἦτοι μικραὶ ἀγροζήματι, ἀπλῆ διατάραξις τῆς κοινῆς ἡσυχίας, παραμείλησις τῆς δημοσίας καθαρότητος, πυροβολισμοὶ εἰς κατακνημένα μέλη, ἔπαισιαι, παραβάσεις ἀστυνομικῶν διατάξεων, ἀρνοιαὶ εἰς ἐυβορίσεις ἢ ἀπλάϊ ἐπιθέσεις διὰ χειρῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα· δικάζονται δὲ τὰ πταίσματα ἔτε ὑπὸ τῶν **ἐδικῶν πταισματοδικείων**, ὅπου ὑπάρχουσι τοιαῦτα, ἔτε ὑπὸ τῶν **Εἰρηνοδικείων**, καὶ τιμωροῦνται διὰ τῆς λεγομένης **ἀστυνομικῆς ποινῆς**, δηλαδὴ ἢ διὰ προστίμου ἀπὸ 1 μέχρις 10 δραχμῶν ἢ διὰ κριτήσεως ἀπὸ 1 μέχρι 30 ἡμερῶν, σπανιότατα δὲ καὶ μέχρι τριῶν μηνῶν.

4. Τὰ **πλημμελήματα** εἶναι **βαρεῖα** παραβάσεις τοῦ Ποινικοῦ νόμου, οἷον περιφρόνησις πρὸς τὸν Βασιλέα, ἐυβορίσις κατὰ ξένων ἡγεμόνων, κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, κατὰ τῆς τιμῆς τοῦ ἄλλου, ἀντίστασις κατὰ τῆς ἀρχῆς, διατάραξις τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης· δικάζονται δὲ τὰ πλημμελήματα ὑπὸ τῶν Πλημμελειοδικείων καὶ τιμωροῦνται διὰ τῆς λεγομένης **ἐπιανορθωτικῆς ποινῆς**, ἦτοι συνήθως μὲν διὰ φυλακίσεως ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν μέχρι 5 ἐτῶν, ἀλλὰ πολλακίς καὶ διὰ χρηματικῆς ποινῆς, ἢ τις ὀρίζεται ἀπὸ δέκα πέντε μέχρι πενήτα κασίων δραχμῶν.

4. Τὰ **κακούργηματα** εἶναι **βαρύτερα** παραβάσεις τοῦ ποινικοῦ νόμου, οἷον φόνος, ληστεία, ἐμπρησμός, κιθηλοποικία νομισμάτων, πλαστογραφία, ψευδορκία, παιδοκτονία· δικάζονται δὲ ὑπὸ τῶν Κακούργιοδικείων. Τὰ Κακούργιοδικεῖα συγκροτοῦνται ἐξ ὀλίγων τακτικῶν δικαστῶν, οἵτινες καλοῦνται **Σύνεδροι**, καὶ ἐκ περισσοτέρων πολιτῶν, οἵτινες καλοῦνται **Ἐσορκοί**. Τὰ κακούργηματα τιμωροῦνται διὰ τῆς λε-

γομένης *ἐγκληματικῆς ποινῆς* ἐγκληματικαί δὲ ποιναί εἶναι 1) *θάνατος* διὰ τῆς λαμπητόμου ἢ διὰ τουφεκισμοῦ· 2) *δουρὰ διὰ βίου*· 3) *δουρὰ πρόσκαιρα*, ἢ τοὶ ἀπὸ δέκα ἐτῶν μέχρι εἴκοσι· καὶ 4) *εἰρκή*, ἢ τοὶ ἀπὸ πέντε μέχρι δέκα ἐτῶν.

13. Συνεργοί.

1. Ὅστις δὲν ἐξετέλεσεν ὁ ἴδιος ἐγκλημά τι, ἀλλ' ἐβοήθησεν ἄλλον νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἐγκλημα, λέγεται *συνεργός* αὐτοῦ. Παραδείγματος χάριν, ἐάν τις, ἐν γνώσει ὦν τοῦ φελετωμένου ἐγκλήματος, ἐπρομήθευσεν εἰς τὸν αὐτοφρόν φονικὰ ὄπλα ἢ δηλητήριον ἢ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν συμβουλὰς καὶ ὀδηγίας, τότε οὗτος καταδικάζεται ὡς *συνεργός* καὶ τιμωρεῖται μὲ ποινὴν ὀλίγον τι ἐλαφροτέραν τῆς ποινῆς τοῦ αὐτοφροῦ.

2. *Συνεργός κλοπῆς* εἶναι ὁ κλεπταποδόχος, δηλαδή ἐκείνος, ὅστις γνωρίζει τὴν προέλευσιν τῶν κλοπιμαίων, καὶ ἐν τούτοις δέχεται καὶ κρύπτει αὐτά. *Κλέπτης* δὲ εἶναι ὁ τὰ ἀλλότρια κινητὰ κτήματα αὐτοβούλος ἀφαιρῶν καὶ κατακρατῶν αὐτὰ παρανόμως ὡς ἰδιοκτησίαν του.

3. Οἱ *ἐπιηρέται* καὶ οἱ *ὑπάλληλοι*, ὅταν κλέψωσι τὰ κινητὰ κτήματα τῶν προϊσταμένων των, οἷον *χρῆματα*, *ὄρολόγια*, *ἐνδύματα*, τιμωροῦνται διὰ ποινῶν ἐξαιρετικῶς αὐστηρῶν.

Δ' *

14. Ἀνησυχικαὶ πράξεις.

1. Οἱ σύζυγοι Πέτρος καὶ Ἑλένη Δημητριάδου ἐγέννησαν ἐν θύγατρῳ. Πρέπει ὁ Πέτρος ἐντὸς πέντε ἡμερῶν νὰ μετασθῇ εἰς τὸ Δημαρχεῖον μετὰ δύο γειτόνων ἢ φίλων του ὡς μαρτύρων, ὅστινες νὰ ἔχωσι συμπλεπρωμένον τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, καὶ νὰ δηλώσῃ τὴν γέννησιν τοῦ θυγατρίου του. Τὴν δέλωσιν ταύτην δύναται, πλὴν τοῦ πατρὸς, νὰ κάμῃ καὶ ἡ μάκα, ὁ ἱερεὺς καὶ πᾶς ἄλλος γείτων ἢ φίλος ἢ ἐνδιαφερόμενος. Τότε ὁ Δημάρχος ἢ ὁ ὑπάλληλος τῆς Δημαρχίας καταχωρίζει εὐθὺς τὸ γεγονός τούτο εἰς τὰ βιβλία τῆς Δημαρχίας. Ὅμοιος δηλοῦνται καὶ αἱ γεννήσεις τῶν ἀρρένων τέκνων.

2. Περ' ἡμῶν οἱ ἱερεῖς κρατοῦσι συνήθως βιβλία τῶν γεννήσεων ἐν

* Ἐν τοῖς ἐφετῆς διαλαμβάνω ὀλίγα τινὰ ἐκ τοῦ Ἀστικῆ Δικαίου.

τῇ ἐνορίᾳ αὐτῶν· γνωστοποιῶσι δ' αὐτὰς πρὸς τὸν Δημάρχον, ὅστις τὰς ἐγγράφει εἰς τὰ εἰδικὰ βιβλία τῆς Δημαρχίας.

3. Ὅταν δὲ θελήσῃ τις νὰ ὑποστῇ ἐξετάσεις τινὰς, ἢ νὰ νυμφευθῇ, ἢ καὶ ἄλλας πράξεις σπουδαίας τοῦ βίου του νὰ ἐκτελέσῃ, τότε ζητεῖ καὶ λαμβάνει παρὰ τοῦ Δημάρχου ἐν ἀντίγραφον ἢ πιστοποιητικὸν περὶ τῆς γεννήσεως του καὶ τῆς καταγωγῆς του ἐπὶ χερτοσώμου δύο δραχμῶν· τὸ πιστοποιητικὸν δὲ τούτο εἶναι πολλὰκις χρησιμώτατον εἰς τὸν βίον ἐκάστου, καὶ παρέχει εἰς αὐτὸν πολλὰ καὶ μεγάλα δικαιώματα, τουτέστι τὰ δικαιώματα τοῦ καλοῦ πολίτου.

4. Ἐν τῇ Δημαρχίᾳ, πλὴν τῶν *γεννήσεων*, σημειοῦνται οἱ *γάμοι* ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς τελέσεως· γνωστοποιῶσι δ' αὐτοὺς οἱ σύζυγοι καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκάστης ἐνορίας ἐπὶ παρουσίᾳ δύο μαρτύρων· προσέτι δὲ δηλοῦνται καὶ σημειοῦνται αἱ *ἀποθιώσεις*, εὐθὺς ὡς συμβῶσι, διότι ἄλλως δὲν δίδεται ἀδεία πρὸς ἐνταφιασμὸν.

5. Αἱ πράξεις δ' αὐταί, τὰς ὁποίας καταγράφει ὁ Δημάρχος ἢ ὁ νῦν μὲν ἀναπληρωτὴς τοῦ Δημάρχου, ὀνομάζονται *ἀνησυχικαὶ πράξεις*, τὰ δὲ τηρούμενα περὶ αὐτῶν βιβλία ὀνομάζονται *ἀνησυχικὰ βιβλία*. *Ἀνησυχος* δὲ εἶναι ὁ Δημάρχος.

6. Ὁ τόπος δὲ, ἐν τῷ ᾧ οἱ κληρικοί καὶ μονίμως ἐγκατέστη τὴν λέγεται *κατοικία* αὐτοῦ.

* 15. Ὁ γάμος.

1. Διὰ τοῦ *γάμου* ἐνοῦται εἰς ἀνήρ καὶ μία γυνὴ καὶ συνταυτίζουσιν ὀλόκληρον τὸν λοιπὸν βίον αὐτῶν, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ *θείου δικαίου* καὶ τοῦ *ἀνθρωπίνου δικαίου*.

2. Μετὰ τὸν γάμον ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ὀνομάζονται *σύζυγοι*. Ἡ γυνὴ φέρεי τὸ ἐπίωνυμον τοῦ ἀνδρός, ἀκολουθεῖ δὲ πανταχοῦ τὴν κατοικίαν αὐτοῦ ὑποχρεωτικῶς.

3. Οἱ σύζυγοι ὀφείλουσι πρὸς ἀλλήλους *ἀμοιβαίαν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν καὶ ἀγάπην* καὶ *ἀμοιβαίαν βοήθειαν*. Ὁ σύζυγος ὀφείλει νὰ *προστατεύῃ* τὴν σύζυγον του· αὕτη δὲ ὀφείλει νὰ σέβηται τὸν αὐτῆς ἀνδρα.

4. Ἐὰν ἡ γυνὴ θελήσῃ νὰ μετέλθῃ τὴν ἔμπορον, πρέπει νὰ λάβῃ τὴν βῆτην ἢ καὶ σιωπηρὰν ἀδείαν τοῦ ἀνδρός της, ἄλλως δὲν δύναται.

* Τὸ κεφάλαιον τούτο δύναται νὰ παραλειφθῇ, κατὰ γνώμην τῶν κ. Κριτῶν.

5. Ἡ γυνὴ δὲν δύναται τίποτε νὰ πωλήσῃ, νὰ δωρήσῃ ἢ ἐν γένει νὰ ἀποξενώσῃ ἀνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἐκυτῆς συζύγου, ὅστις εἶναι ὁ διαχειριστὴς τῆς περιουσίας καὶ διευθυντὴς τῶν υποθέσεων τοῦ οἴκου του.

6. Ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ σέβηται τοὺς γονεῖς τοῦ ἀνδρός της, δηλαδὴ τὸν πενθερὸν καὶ τὴν πενθεράν της, ὡς ἰδίους ἐκυτῆς γονεῖς· νὰ παρέχῃ δ' εἰς αὐτοὺς τροφὴν, κατοικίαν καὶ ἐνδυμασίαν, ἐὰν ἔχωσιν ἀνάγκην. Τοῦτο εἶναι ὑποχρέωσις, τὴν ὅποιαν καὶ αὐτὸς ὁ νόμος ἐπιβάλλει. Τὰ αὐτὰ καθήκοντα ἐπιβάλλονται καὶ εἰς τὸν ἀνδρα διὰ τε τοὺς ἰδίους ἐκυτοῦ γονεῖς καὶ διὰ τοὺς γονεῖς τῆς συζύγου του.

* 16. Ἡ προίξ.

1. Ὁ Πέτρος Δημητριάδης, ὡς σύζυγος, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πωλῇ τὴν ἰδίαν ἐκυτοῦ περιουσίαν, ἐὰν θελήσῃ· δὲν ἔχει ὅμως δικαίωμα νὰ πωλῇ ἢ νὰ δωρῇ ἢ νὰ ἐπιβουρῆν μὲ χρέη καὶ νὰ υποθηκωθῇ τὴν περιουσίαν τῆς συζύγου του Ἑλένης, τὴν ὅποιαν ἔλαβεν ὡς προίκα διὰ τὰ βάρη τοῦ γάμου. Ἡ προίξ εἶναι ἀναπαλλοτρίωτος, ἔστω καὶ ἐν ἀμφοτέροις οἱ σύζυγοι ἤθελον συγκατατεθῆναι νὰ πωλήσωσιν αὐτήν. Ἀναπαλλοτρίωτα δηλαδὴ εἶναι μόνον τὰ ἀκίνητα προικῶν κτήματα, ἦτοι ἀγροί, οἰκίαι, ἐλαῖνες, σταφιδάμπελοι, ὄχι ὅμως καὶ τὰ κινητὰ, οἷον ἐπιπλά, μαγειρικὰ σκεύη, ἐνδύματα, κοσμήματα. Τὰ κινητὰ δύναται ὁ σύζυγος νὰ πωλῇ, ἐὰν θέλῃ.

2. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀκινήτου προικὸς μόνον δικαίωμα ἔχει ὁ σύζυγος Πέτρος νὰ διαχειρίζηται αὐτήν καὶ νὰ διαθέτῃ τὰ εἰσοδήματα αὐτῆς, ὅπως ἐν θέλῃ, ὡς ἰδιὰ του, κνευ γνωμοδοτήσεως τῆς γυναικὸς του.

3. Ὑπάρχει περίπτωσις, κατὰ τὴν ὅποιαν δύναται ὁ σύζυγος νὰ πωλήσῃ τὴν ἀκίνητον προίκα τῆς συζύγου του. Διὰ τὴν περίπτωση ταύτην πρέπει νὰ ἔχῃ λάβει παρὰ τοῦ γάμου τὴν ἀδείαν τῆς πωλήσεως παρὰ τῶν γονέων τῆς συζύγου του διὰ ἑρητοῦ συμβολαίου. Τότε ἡ προίξ λέγεται προίξ διατετυμημένη, ἢ ὅποια παρέχει εἰς τὸν ἀνδρα τὸ δικαίωμα τῆς πωλήσεως. Ἡ ἀδιατύμητος ὅμως προίξ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἀνδρα τὴν πώλησιν, κατὰ κανόνα.

4. Ὅταν τὰ τέκνα τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Ἑλένης Δημητριάδου φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν γάμου, τότε δύνανται νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὰ οἱ γονεῖς ὡς προίκα καὶ τὴν προίκα τῆς μητρὸς Ἑλένης.

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ, κατὰ γνώμην τῶν κ. Κριτῶν.

5. Ἐὰν ἡ Ἑλένη ἤθελε συμβῆναι νὰ ἀποθάνῃ, τότε ἡ προίξ αὐτῆς μεταδίδεται εἰς τὰ ἐκυτῆς τέκνα. Ἄν ὅμως δὲν ἤθελον ἀφῆσαι τέκνα νὰ τὴν κληρονομήσωσιν οὐδὲ διαθήκην περὶ τῆς προικὸς της, τότε ὁ σύζυγος ὀφείλει νὰ ἀποδώσῃ αὐτὴν ὅλην εἰς τοὺς γονεῖς τῆς συζύγου του Ἑλένης ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτῶν, πλὴν τῶν εἰσοδημάτων, ὅσα ἐκασπώθῃ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτῆς. Διότι ὁ εἰς σύζυγος δὲν κληρονομεῖ τὸν ἄλλον, ἐκτὸς ἐν ἐκείνῳ, ὅστις ἀπέθανε, δὲν ἔχῃ διόλου συγγενεῖς ἢ ἔχῃ τοιοῦτους πολὺ ἀπομιμακρυσμένους.

* 17. Αἱ δωρεαί.

1. Ἐὰν οἱ σύζυγοι θέλωσι νὰ κληρονομήσῃ ὁ εἰς τὸν ἄλλον, δηλαδὴ ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἐπιζήσῃ τελευταίος, νὰ κληρονομήσῃ τὸν προσηκουόμενον, τί πρέπει νὰ πράξωσι; Ἰον δύναται νὰ κάμῃ ὁ εἰς διαθήκην ὑπὲρ τοῦ ἄλλου· Ἰον δύναται διὰ συμβολαίου νὰ κάμωσι δωρεὰν μεταξὺ τῶν, ἐν ὅσῳ ὑφίσταται ὁ γάμος· ἀλλὰ ἢ δωρεὰ θὰ γείνη ἰσχυρὰ ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς συζύγου, μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐτέρου· καλεῖται δὲ αὕτη δωρεὰ αἰτίᾳ θανάτου.

2. Οἱ λοιποὶ ἀθροῦσι δύναται νὰ δωρήσωσι πρὸς ἄλλους τὴν περιουσίαν των, εἴτε ὅλην εἴτε μέρος, καὶ νὰ παραδώσωσιν αὐτὴν εἰς αὐτοὺς ἀμέσως. Ἡ δωρεὰ αὕτη καλεῖται δωρεὰ μεταξὺ ζώντων. Δύνανται ὅμως οὗτοι, ἐν θέλωσι, νὰ συνομολογήσωσι καὶ δωρεὰν αἰτίᾳ θανάτου.

* 18. Ἡ διαθήκη.

1. Ἡ Ἑλένη, ὅτε ὑπανδρεύθῃ τὸν μικρότερον Πέτρον, ἔλαβε κατὰ τοὺς γάμους τῆς μικρῶν προίκα ἀπὸ τοὺς γονεῖς αὐτῆς, οἱ ὅποιοι τότε δὲν ἦσαν πλούσιοι.

2. Ἡ μήτηρ τῆς Ἑλένης ὠνομάζετο Παναγιώτα, ὁ δὲ πατὴρ αὐτῆς Ζαχαρίας. Ἡ Παναγιώτα, ὅτε ἐγγράσει καὶ ἐμελλε νὰ ἀποθάνῃ, ἐπέθυμκει νὰ κάμῃ τὴν διαθήκην της. Δὲν ἤθελπσεν ὁμως νὰ μεταδῇ εἰς τὸν συμβολαιογράφον, διὰ νὰ συντάξῃ δημοσίαν διαθήκην,

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

** Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

οὐδὲ ἠθέλησε νὰ καταθέσῃ εἰς αὐτὸν **μυστικὴν διαθήκην** καλῶς ἐσφραγισμένην, ἀλλὰ προετίμησε νὰ συντάξῃ τὴν λεγομένην **ἰδιόγραφον διαθήκην** καὶ νὰ φυλάξῃ αὐτὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς μεταξὺ ἄλλων ἐγγράφων τῆς, ὥστε νὰ εὐρεθῇ μετὰ τὸν θάνατόν τῆς. Ἦτο δικαίωμα τῆς νὰ προτιμήσῃ οἰονδήποτε ἦθελεν ἐκ τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν τῆς διαθήκης. Προετίμησε λοιπὸν τὸ τελευταῖον εἶδος.

3. Ἡ γραφα Παναγιώτα δὲν εἶχεν ἴδιαν παρουσίαν πολὺ μεγάλην. Ἐξ ἐκείνης ὁμῶς, τὴν ὅποιαν εἶχεν, ἄφινε τὸ περισσότερο μέρος εἰς τὰς δύο θυγατέρας αὐτῆς, **Ἐλένην** καὶ **Αὐγὴν**, ἄφινε μέρος εἰς τὸ ἄρσενικὸν τέκνον τῆς **Θεοδώρου**, μέρος δὲ εἰς τὸν γέροντα σύζυγον τῆς **Ζαχαρίας**, καὶ μέρος διμοίραζεν εἰς τὸ **Πτωχοκομεῖον**, εἰς τὸ **Ὁρφανοτροφεῖον** καὶ εἰς τὴν **Ἐκκλησίαν** τοῦ τόπου τῆς.

4. Ὅτε δὲ ἀπέθανεν ἡ γραφα Παναγιώτα, εὐρέθη ἡ διαθήκη τῆς αὐτῆ ἐν τῷ συρταφίῳ τῆς μεταξὺ ἄλλων **χρῆτιῶν** μετὰ τινος δὲ ἡμέρας ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ Πρωτοδικείου καὶ ἐπεκυρώθη ὑπ' αὐτοῦ ἡ **διαθήκη**, ἡ διαθέτουσα τὴν παρουσίαν τῆς, ὡς εἴπομεν ἄνωθι. Τότε ἐμαθεν ὅλος ὁ κόσμος τὰς τελευταίας θελήσεις αὐτῆς καὶ ἐξετίμησεν αὐτὴν καὶ μετὰ θάνατον διὰ τὰς καλὰς τῆς διαθέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε φανερώσει ἐν τῇ καλῇ διαθήκῃ τῆς.

* 19. Τὰ ὑπάρχοντα τοῦ **Ζαχαρίου κληρονομοῦσιν οἱ διάδοχοι αὐτοῦ.**

1. Ὁ σύζυγος τῆς μακαρίτιδος **Παναγιώτας Ζαχαρίας Παναγιωτόπουλος**, γέρον, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ἐντὸς ὀλίγου, χωρὶς νὰ εὐρεθῇ καμμικα διαθήκη αὐτοῦ. ἄφινε δὲ ἀρεκτὴν παρουσίαν, ἣτις ἔπρεπε νὰ μοιρασθῇ εἰς τρία ἴσα μερίδια μεταξὺ τῶν τριῶν τέκνων του, τὰ ὅποια ἦσαν ἡ **Ἐλένη**, ὁ **Θεόδωρος** καὶ ἡ **Αὐγὴ**.

2. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἔγγαμος **Ἐλένη Ἀμυντριάδου** εἶχεν ἀποθάνει ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρός τῆς, εἶχε δὲ ἄφινε δύο τέκνα ὀρφανά, τὸν **Παῦλον** καὶ τὴν **Βιργινίαν**.

4. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ γέροντος **Ζαχαρίου** τὰ ζῶντα τέκνα αὐτοῦ **Θεόδωρος** καὶ **Αὐγὴ** καὶ οἱ ζῶντες **ἔγγονοι** αὐτοῦ **Παύλος** καὶ **Βιργινία** μετέβησαν εἰς τὸν ἔξοχον δικηγόρον **Καλλιγῆν** καὶ τὸν ἠρώτησαν «ἂν οἱ δύο ἔγγονοι ἔχουσι καὶ αὐτοὶ δικαίωμα κληρονομίας

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ μακαρίτου **Ζαχαρίου**, καὶ πῶς θὰ γείνη ἡ **δικαιοσύνη** τῆς παρουσίας αὐτοῦ».

4. Τότε ὁ καλὸς δικηγόρος **Καλλιγῆς**, χωρὶς νὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὁδὸν τῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸν νόμον μεταχειρισθεῖς, λέγει· «**Ναί**· ἔχουσι δικαίωμα κληρονομίας τὰ ὀρφανὰ **Παύλος** καὶ **Βιργινία** ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ μακαρίτου πάππου **Ἰων Ζαχαρίου**· ἀλλὰ θὰ λάβωσιν οἱ δύο ἀδελφοὶ ὁμοῦ τόσον μέρος, ὅσον θὰ ἐλάβωσεν ἡ μήτηρ αὐτῶν **Ἐλένη**, ἐὰν ἔζη». Ταῦτα συν-εβούλευσεν ὁ καλὸς δικηγόρος.

5. Οἱ δὲ **Θεόδωρος**, **Αὐγὴ**, **Παῦλος** καὶ **Βιργινία** μετέβησαν εἰς τὴν οἰκίαν τῶν καὶ ὑπελόγησαν ἀκριβῶς, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ μακαρίτου **Ζαχαρίου** ἀνήχθετο εἰς τετρακοσίας πενήκοντα **χιλιάδας δραχμῶν**. Ταῦτας δὲ διανεμήθησαν μεταξὺ τῶν ὡς ἐξῆς· ἑκατὸν πενήκοντα **χιλιάδας** ἔλαβεν ὁ **Θεόδωρος**· ἑκατὸν πενήκοντα **χιλιάδας** ἔλαβεν ἡ **Αὐγὴ**· καὶ ἑκατὸν πενήκοντα **χιλιάδας** ἔχωρισαν ὡς μερίδιον τῆς ἀποθανούσης ἀδελφῆς τῶν **Ἐλένης**, χωρὶς νὰ λάβωσι· διόλου ὑπ' ὄψιν, ὡς καλοὶ ἀδελφοί, τὴν μικρὰν προίκα τῆς, τὴν ὅποιαν ἐπέειχε εἶχε λάβει, ὅτε ὑπανδρεύθη.

6. Τοῦτο δὲ τὸ μερίδιον τῆς μακαρίτιδος **Ἐλένης** διεμοιράσθησαν μεταξὺ τῶν τὰ δύο ζῶντα τέκνα αὐτῆς **Παῦλος** καὶ **Βιργινία**, καὶ ἔλαβον ἕκαστον ἀνὰ ἑβδομήκοντα πέντε **χιλιάδας δραχμῶν**. Αὕτη ἦτο ἡ δικαία διανομὴ τῆς παρουσίας τοῦ μακαρίτου **Ζαχαρίου** μεταξὺ τῶν κληρονομῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἦσαν δύο υἱοί, ὁ **Θεόδωρος** καὶ ἡ **Αὐγὴ**, καὶ δύο ἔγγονοι, ὁ **Παῦλος** καὶ ἡ **Βιργινία**, ὡς εἴπομεν. Ἡ διανομὴ αὕτη τῆς κληρονομίας καλεῖται **διανομὴ κατὰ ὄψιν**· κατὰ ταύτην προσέχοντες μόνον εἰς τὸν **ἀριθμὸν τῶν ὄψων**, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸν **ἀριθμὸν** τῶν ἐν ἐκάστῃ **ρίξῃ προσώπων**.

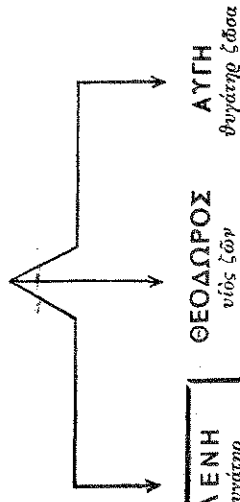
7. Πρὸς δὲ τὸν τίμιον δικηγόρον, ὅστις ἀπέτερεψε τοὺς κληρονόμους ἀπὸ τὰ δικαστήρια διὰ τῆς τοιαύτης ὀθῆς καὶ δικαίας συμβουλής, ἐπιψέψεν ἕκαστος γενναίαν ἀμοιβήν· πλὴν ταύτης δὲ καὶ οἱ τέσσαρες ὁμοῦ υπέγραψαν ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξέφραζον τὴν ἰσόβιον ἐγγνωμοσύνην τῶν πρὸς τὸν ἀληθῶς δίκαιον δικηγόρον **Καλλιγῆν**.

8. Ἴδού καὶ τὸ σχέδιον τοῦ **κληρονομοῦ δένδρου**, τὸ ὁποῖον

ὁ Καλλιγᾶς ἔδωκεν εἰς τὸν Θεόδωρον πρὸς ἄδηγιαν διὰ τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας.

450.000 δρ.

ZACHARIAS
πατήρ
ἀποθανών.

ΕΛΕΝΗ
θυγάτηρ
ἀποθανούσα.

ΠΑΥΛΟΣ
ἕγγονος ζών
λαμβάνουσιν ὁμοῦ
 $\frac{1}{3}$ τῆς κληρονομίας
(150 χιλ. δραχ.)
ἦτοι $\frac{1}{6}$ ὁ Παῦλος = 75 χιλ. δρ.
καὶ $\frac{1}{6}$ ἡ Βιργίνια = 75 χιλ. δρ.

BIRGINIA
ἕγγονη ζῶσα
λαμβάνει
 $\frac{1}{3}$ τῆς κληρονομίας
(150 χιλ. δραχ.)

λαμβάνει
λαμβάνει
 $\frac{1}{3}$ τῆς κληρονομίας
(150 χιλ. δραχ.)

*** 20. Ἡ νόμιμος μοῖρα.**

1. Οἱ δύο υἱοὶ καὶ οἱ δύο ἕγγονοι τοῦ Ζαχαρίου διεμοιράσθησαν, ὡς ἀνωτέρω, τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, μὴ εὐρόντες διαθήκην.
 2. Μετὰ τινὰ καιρὸν ὅμως ὁ Θεόδωρος, ἔρευνῶν εἰς τὸ γραφεῖον
- * Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύνανται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

τοῦ μακαρίου πατρὸς τοῦ Ζαχαρίου καὶ τακτοποιῶν τὰ ἔγγραφα αὐτοῦ, ἀνεῦρε τυχαίως μετὰξὺ αὐτῶν *ιδίωγραφον διαθήκην* αὐτοῦ. Ἀνήγγειλεν ἀμέσως τοῦτο εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Αὐγῆν καὶ εἰς τοὺς δύο ἀνεψιούς τοῦ Παῦλον καὶ Βιργίνιαν, οἵτινες ἐκ συμφώνου πάντες, ἐσβόμενοι τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ μακαρίου Ζαχαρίου, παρουσιάσαν αὐτὴν εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον τοῦ τόπου τῶν· τὸ δὲ Πρωτοδικεῖον ἀνέγνωσεν αὐτὴν ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει καὶ τὴν ἐπεκύρωσε.

3. Τί ἔλεγεν ἡ εὐρεθεῖσα αὕτη διαθήκη; Κατὰ τί ἐτροποποιεῖ τὴν διανομὴν, τὴν ὅποιαν εἶχε συμβουλεύσει ὁ Καλλιγᾶς; Ἰδοῦ.

4. Ὁ Ζαχαρίας εἶχεν ἀδελφὸν τινα οἰκογενειάρχην πτωχόν, πάσχοινα τοὺς πόδας καὶ μὴ δυνάμενον νὰ ἐργαζήται· ἠγάπα δὲ αὐτὸν μεγάλως. Πρὸς αὐτὸν λοιπὸν ἐκ τῶν 450 χιλιάδων δραχμῶν **ἐκληροδότει** πολλὰς χιλιάδας δραχμῶν. Ἠρώτησεν πάλιν τὸν Καλλιγᾶν, ἂν εἶχεν ὁ Ζαχαρίας τοιοῦτο δικαίωμα, ἀφοῦ ὑπέρχον τέκνα καὶ ἕγγονοι αὐτοῦ.

5. Ὁ Καλλιγᾶς ἀπήντησε· «**Ναί.** Διότι παρέχει εἰς αὐτὸν ὁ νόμος τὸ δικαίωμα νὰ δύνανται νὰ διαθέσῃ ἐλευθέρως τὸ **ἥμισυ ἢ καὶ τὰ δύο τρίτα** τῆς περιουσίας του ὑπὲρ εἰσυδήποτε θέλει» ἄλλου προσώπου, ἀφοῦ ὅμως ὑποχρεωτικῶς ἀφήσῃ εἰς τὰ τέκνα του» (ἢ ἐν γένει εἰς τοὺς κληρονόμους του) ὀλόκληρον τὸ ὑπόλοιπον ἡμισυ ἢ ἔν τρίτον τῆς περιουσίας του».

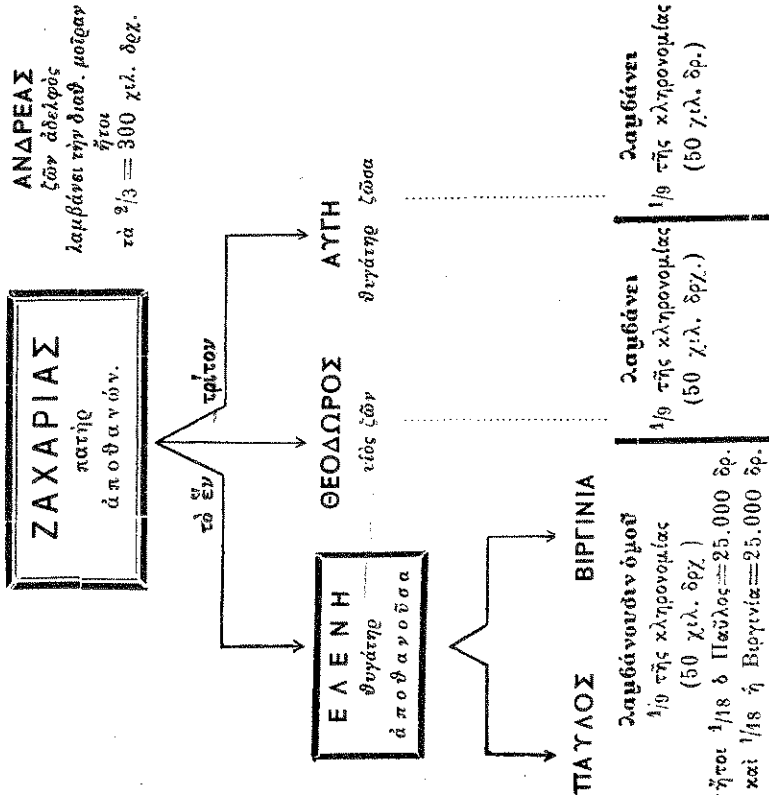
6. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς περιουσίας, τὸ ὅποιον οἱ εἰς ἀδιαθέτου κληρονόμοι τοῦ Ζαχαρίου (τὰ τέκνα κλπ.) ἔχουσι τὸ δικαίωμα ἐκ τοῦ νόμου νὰ ἀπαιτήσωσιν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ κληρονομούμενου Ζαχαρίου, **ονομάζεται νόμιμος μοῖρα.**

2. Καί, ἂν μὲν τὰ τέκνα εἶναι περισσότερα τῶν τεσσάρων, ὁ δικέτης ὑποχρεοῦται ἐκ τοῦ νόμου νὰ ἀφήσῃ ἐν συνόλῳ εἰς αὐτὰ τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας του. Ἄν δὲ τὰ τέκνα εἶναι ὀλιγώτερα τῶν τεσσάρων, τότε ὁ δικέτης δύνανται νὰ ἀφήσῃ εἰς αὐτὰ τὸ ἐν τρίτον μόνον τῆς ὅλης περιουσίας του.

8. Κατὰ τὴν εὐρεθεῖσαν λοιπὸν διαθήκην τοῦ Ζαχαρίου, ὅστις διέθετεν ὀλόκληρον τὸ διαθέσιμον μέρος ὑπὲρ τοῦ πάσχοντος οἰκογενειάρχου ἀδελφοῦ του Ἀνδρέου (καθὼς εἰς τὰ τέκνα του εἶχεν ἀφήσει μετρίστην περιουσίαν ὁ ἀγαμος ἀδελφὸς τῆς μητρὸς τῶν), ὁ Καλλιγᾶς ἔδω-

κην άλλο κληρονομικόν δένδρον πρὸς διανομήν τῆς περιουσίας, τὸ ἐξῆς·

450.000 δρ.

*** 21. Πόλις. — Μίσθωσις.**

Ἡ κυριότης τῶν κινητῶν.

1. Διὰ τῆς δωρεᾶς μεταξὺ ζῶτων προσώπων καὶ διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς διαθήκης ἡ περιουσία τοῦ μὲν περιεχεται εἰς χεῖρας τοῦ δεῖ, ὡς εἴπομεν.
2. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλοι τρόποι, κατὰ τοὺς ὁποίους δύναται ἄλλος τις νὰ γείνη κύριος τῆς κινήτης ἢ ἀκινήτου περιουσίας ἄλλου. Περαιτέματος χάριν ἡ **πόλις**. Ὁ Ἄλφα πωλεῖ τὸν ἔμπον του, τὸν ἀγρόν του, τὴν οἰκίαν του εἰς τὸν Βῆτα. Ὁ Βῆτα, ἀγοράζων καὶ παραλαμβάνων τὰ κτήματα ταῦτα, γίνεται κύριος αὐτῶν.

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

3. Δύναται προσέτι νὰ **μισθώσῃ** τις τὰ κτήματά του ἐπὶ τινὰ χρόνον, λαμβάνων **μισθῶμα** (ἐνοίκιον). Ἀπαιτεῖται τότε νὰ γείνη συμβόλαιον ὑπὸ συμβολαιογράφου.

4. Ἐπίσης διὰ τὴν **πόλιν** ἀπαιτεῖται συμβόλαιον ἐπίσημον, ὅπως καὶ διὰ τὰ χρηματικὰ δάνεια καὶ ἄλλας πράξεις σοφιστάς.

5. Καὶ τὰ μὲν **κινητὰ** λεγόμενα **κτήματα**, οἷον ἐπιπλά, ζῶα, βιβλία, μεγαρινὰ σκεύη, ἀφοῦ ἀγοράσῃ τις καὶ παραλάβῃ εἰς χεῖρας τοῦ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ πωλητοῦ, ἐξουσιάζει αὐτὰ ὡς ἀπόλυτος κύριος αὐτῶν. Δηλαδή ἡ παράδοσις μόνη ἀρκεῖ, διὰ νὰ κέρη τινὰ κύριον τῶν πωλουμένων καὶ παραδιδόμενων εἰς αὐτὸν κινήτων κτημάτων.

*** 22. Ἡ κυριότης τῶν ἀκινήτων. — Μεταγραφή. Ὑποθηκοφύλακεια.**

1. Διὰ νὰ γείνη ὅμως τις **κύριος ἀκινήτων κτημάτων**, οἷον οἰκιῶν, ἀγρῶν, ἀμπελων, τὰ ὅποια ἢ ἠγόρασεν ἢ ἔλαβε δωρεάν, ἀπαιτοῦνται δύο τινὰ, ἦτοι, **πρῶτον**, συμβόλαιον ἐπίσημον ἐνώπιον συμβολαιογράφου, καὶ, **δεύτερον**, συμβόλαιον ἐπίσημον ἐνώπιον συμβολαίου τούτου εἰς τὰ λεγόμενα **βιβλία τῶν μεταγραφῶν** τοῦ δήμου ἐκείνου, ἐν τῷ ὁποίῳ καίτοι τὸ ἀκίνητον. Τὰ βιβλία δὲ ταῦτα τηροῦσιν ἐπιμελῶς ἐν ἐκάστῳ δήμῳ εἰς τὰ **Γραφεῖα τῶν Ὑποθηκοφυλακείων** οἱ Συμβολαιογράφοι ἢ ἄλλοι εἰδικοί ὑπάλληλοι, λεγόμενοι **Ὑποθηκοφύλακες**, διορισμένοι δὲ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

2. Οἱ **Ὑποθηκοφύλακες** τηροῦσι προσέτι τὰ **βιβλία τῶν ὑποθηκῶν**. Εἰς τὰ βιβλία ταῦτα σημειοῦσιν, ὅτι ὁ Ἄλφα, ἔχων διαθέσιμα χρήματα, ἐδάνεισε τοιαῦτα ἐπὶ τόκῳ ἢ ἀτόκῳ εἰς τὸν Βῆτα, ὅστις εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὁ μὲν Ἄλφα ὀνομάζεται **δανειστής ἢ πιστωτής**, ὁ δὲ Βῆτα **ὀφειλέτης**.

3. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ δὲ ὁ ὀφειλέτης τὸν δανειστήν, **πρῶτον** συντάσσει μετ' αὐτοῦ συμβόλαιον **δανειστικόν** ἐνώπιον συμβολαιογράφου, καὶ **δεύτερον** δίδει εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα νὰ ἐγγράψῃ ὑποθήκην ἐπὶ τοῦ δάνειου ἀκινήτου κτήματός του πρὸς ἀσφάλειαν αὐτοῦ. Δηλαδή τὸ δανειστικόν συμβόλαιον ὁ **ὕποθηκοφύλαξ** ἀντιγράφει εἰς ἕν

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

ὀγκώδες **βιβλίον**· ἡ ἀντιγραφή δ' αὐτὴ σημαίνει, ὅτι ὁ δανειστής Ἄλφα ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ ἐν ἀνάγκῃ αὐτὸς τὸ ἐμπόδιον κτήμα τοῦ ὀφειλέτου καὶ νὰ λάβῃ τὰ χρήματά του, οὐδὲ δύναται κανεὶς ἄλλος νὰ ἀποκτήσῃ μεγαλύτερα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἐνυποθήκου τούτου κτήματος· ἢ, διὰ τὸ νὰ εἴπωμεν καλλίτερον, ὀφειλέτης καθίσταται αὐτὸ τὸ κτήμα.

4. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κτήματος δύναται νὰ γραφῇ καὶ δευτέρα καὶ τρίτη καὶ τετάρτη καὶ πέμπτη **ὑποθήκη**, εἴτε ὑπὸ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δανειστοῦ διὰ διάφορα δάνεια εἴτε πολλῶν δανειστῶν. Ἀρκεῖ νὰ ἔγῃ τὸ κτήμα τόσην ἀξίαν, ὥστε νὰ ἐξασφαλιζῶνται ὅλοι οἱ δανεισταί. Οὐχὶ σπανίως ὁμῶς συμβαίνει καὶ νὰ μὴ εἶναι ἐξασφαλισμένοι ἐπαρκῶς· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πληρώνεται κατὰ προτίμησιν ὁ πρῶτος **ἐνυπόθηκος** δανειστής, μετ' αὐτὸν ὁ δεύτερος καὶ οὕτω καθέξῃς, ἂν περισσεύωσι χρήματα ἐκ τοῦ τιμήματος τοῦ ἐνυπόθηκου ἀκινήτου κτήματος. Ἄλλως, ἂν δὲν περισσεύωσι, χάνουσι τὰ δάνειά των οἱ τελευταῖοι ἐνυπόθηκοι δανεισταί, ἐκτὸς ἂν ὁ ὀφειλέτης ἔγῃ καὶ ἄλλην περιουσίαν.

* 23. Ἡ ἐπιτροπεία.

1. Τὸ τρίτον τέκνον τοῦ Ζαχαρίου, ὀνόματι **Αὔγη**, εἶχεν ὑπανδρεύσῃ τὸν **Ἀθανάσιον Κωνσταντόπουλον**, ἱατρὸν. Οὗτος ὅμως ἀπέθανεν ἑνωρὶς ἐκ παθήματος τυχαίου· ἀφῆκε δὲ τὴν Αὔγην χήραν μὲ δύο τέκνα ἀνήλικα.

2. Ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς, ἡ μήτηρ καθίσταται κατὰ τὸν νόμον ἡ **φυσικὴ ἐπιτροπὸς** τῶν ἀνηλίκων τέκνων τῆς, δικαιουμένη νὰ ἐκτελέσῃ καὶ τοῦ πατρὸς τὰ καθήκοντα· δηλαδὴ **αὐτὴ** φροντίζει πρῶτον μὲν περὶ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν τέκνων τῆς, δεύτερον δὲ περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν ὁ ἀποθανὼν σύζυγός τῆς.

3. Ἡ Αὔγη, χήρα μείνασα, δύναται καὶ νὰ ἀρνήθῃ τὴν **ἐπιτροπείαν**, ἐὰν εὐρίσκῃ τὸ ἔργον τοῦτο δυσχερές. Ὄφειλε ὁμῶς νὰ ἐπιτροπείσῃ προσωρινῶς, μέχρις οὗ διορισθῇ ἄλλος **ἐπιτροπὸς** ὑπὸ τοῦ **συγγενικοῦ συμβουλίου** καὶ τοῦ Πρωτοδικείου. Ἐξουσία δὲ τοῦ ἄλλου τούτου ἐπιτρόπου εἶναι νὰ διαχειρίζεται τὴν περιουσίαν

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

τῶν ἀνηλίκων· ἡ δὲ ἀνατροπὴ αὐτῶν ἀνήκει κανονικῶς εἰς τὴν μητέρα.

4. Ἐὰν ἡ Αὔγη, χηρέυσασα νέα, θελήσῃ νὰ ὑπανδρευθῇ πάλιν, ὀφείλει νὰ συγκαλέσῃ τὸ **συγγενικὸν συμβούλιον** διὰ τοῦ Ἐιρηνοδίκου· τοῦτο δὲ ἀποφασίζει, ἂν ἡ μήτηρ πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐπιτροπείαν ἢ ὄχι καὶ μετὰ τὸν δεύτερον γάμον τῆς.

* 24. Συγγενικὸν συμβούλιον. — Ἐπιτροπὸς. — Παρεπίτροπος.

1. Τὸ **συγγενικὸν συμβούλιον** ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Ἐιρηνοδίκην καὶ ἀπὸ ἑξ ἕως ὀκτὼ συγγενεῖς, τοὺς πλησιαιστέρους, ἢ φίλους, ἐν ἐλλείψει συγγενῶν. Ἐκ τούτων οἱ ἡμίσεις καλοῦνται ἐκ τῆς πατρικῆς συγγενείας, οἱ δὲ λοιποὶ ἡμίσεις ἐκ τῆς μητρικῆς.

2. Ἡ ἄδεια τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἐπιτροπὴν δι' ὀρισμένους τινὰς σπουδαίας πράξεις, ὅσον ὅταν πρόκειται νὰ **δανεισθῇ** χρήματα, νὰ **πωλήσῃ** ἀκίνητα, νὰ δεχθῇ **δωρεάς** ἢ **κληροδοτήματα** ὑπὲρ τῶν τέκνων τῆς.

3. Προσέτι τὸ συγγενικὸν συμβούλιον ἢ ἀφίνει ἐπιτροπὸν αὐτὴν τὴν μητέρα ἢ προτείνει καὶ τὸν διορισμὸν ἄλλου ἐπιτρόπου· προσέτι δὲ προτείνει καὶ τὸν διορισμὸν **παρεπιτρόπου**· ἔργον δὲ τοῦ παρεπιτρόπου εἶναι **πρῶτον** μὲν νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν ἐπιτροπὸν εἰς ὅσας πράξεις τὰ συμφέροντα τούτου συγκροτοῦνται πρὸς τὰ τοῦ ἀνηλίκου, **δευτέρον** δὲ νὰ ἐπιτηρῇ τὴν διαχείρισιν τοῦ ἐπιτρόπου.

4. Καὶ τὸν ἐπιτροπὸν καὶ τὸν παρεπίτροπον διορίζει τὸ Πρωτοδικεῖον, κατὰ πρότασιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου. Τὰς συνεδρίας τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου διευθύνει ὁ Ἐιρηνοδίκης.

5. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι ἐκ τῆς αὐτῆς συγγενικῆς γραμμῆς, εἴτε πατρικῆς εἴτε μητρικῆς, ὁ ἐπιτροπὸς καὶ ὁ παρεπίτροπος, ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς μίας, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἑτέρας.

*** 25. Ἀπογραφή. — Λογοδοσία.

1. Πρῶτον καθήκον τοῦ διορισθέντος ἐπιτρόπου ἢ τῆς μητρὸς, ἣτις πολλὰκις μένει ἐπιτροπὸς, εἶναι νὰ ἀφαιρέσῃ τὰς **σφραγίδας**, διὰ τῶν ὁποίων ἔχει σφραγίσαι ὁ εἰρηνοδίκης, πρὸς ἀσφάλειαν, τὴν οἰκίαν

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

** Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

ἢ τὸ Κατάστημα ἢ τὸ Γραφεῖον τοῦ ἀποθανόντος, καὶ δεύτερον νὰ ἐνεργήσῃ, ὅσον τάξιμα, τακτικὴν ἀπογραφὴν πάσης τῆς περιουσίας τῶν ἀνηλίκων ἐνώπιον τοῦ περιεπιτρόπου καὶ τοῦ ἐφηνοδίκου.

2. Ἀπογραφὴ δὲ εἶναι ὁ καταρτιμὸς γραπτοῦ καταλόγου κατ' ὄνομα ἐνὸς ἐκάστου πρᾶγματος, ὅπερ ἀποτελεῖ μέρος τῆς κινή- τῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς.

3. Ὁ Ἐπιτρόπος, πλὴν τῆς καθημερινῆς καλλιεργείας καὶ δια- χειρίσεως τῆς περιουσίας τοῦ ἀνηλίκου, ἀντιπροσωπεύει αὐτὸν εἰς πάντα τὰ πολιτικὰ δικαστήρια· φέρεῖ δὲ πᾶσαν τὴν εὐθύνην τῆς δια- χειρίσεως, καὶ ὀφείλει νὰ δώσῃ **τακτικὸν λογαριασμὸν** αὐτῆς εἰς τὸν ἀνήλικον, ὅταν οὗτος ἐνηλικιωθῇ· πᾶσαν δὲ ζημίαν, τῆς ὁποίας ἔγινεν αἰτίας, εἶναι ὑπόχρεος νὰ πληρώσῃ ἐκ τῆς ἰδίας του περιουσίας.

4. Ἐνηλικιωθῆναι δὲ ὁ ἀνήλικος ἄμα τῆ συμπληρώσει τοῦ 21ου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Τότε εἶναι ἱκανὸς πλέον νὰ διαχειρίζηται τὴν περιουσίαν του αὐτὸς ὁ ἴδιος.

* 26. Χειραφέσια.

1 Δύναται ὁμως τέκνον τι νὰ παύσῃ ὃν ἀνήλικον, πρὶν ἢ φθάσῃ τὴν ἡλικίαν τῶν ἑτῶν ἑξοσι καὶ ἐνός. Πάυει δὲ διὰ τῆς **χειραφεσίας**.

2. **Χειραφετεῖται** δὲ τις **πρῶτον μὲν αὐτοδικαίως**, ὅταν ἔλθῃ εἰς γάμον πρὸ τοῦ 21^{ου} ἔτους τῆς ἡλικίας του, **δεύτερον δέ**, ἐὰν ὁ πα- τὴρ ἢ, ἐν ἐλλείψει αὐτοῦ, ἡ μήτηρ, ἢ, ἐν ἐλλείψει καὶ αὐτῆς, τὸ συγγενικὸν συμβούλιον κρίνῃ, ὅτι τὸ ἀνήλικον τέκνον ἔχει τὸσην φρό- νησιν καὶ νοημοσύνην, ὥστε δύναται νὰ διαχειρίζηται τὴν περιουσίαν του αἰεὶ κινδύνου καταστροφῆς αὐτῆς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁμως δὲν δύναται νὰ χειραφετηθῇ ἀνήλικον τέκνον πρὸ τοῦ **δεκάτου πέμ- πτου** ἔτους τῆς ἡλικίας του.

3. Γίνεται δὲ ἡ χειραφεσία ὡς ἑξῆς. Ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ ἢ τὸ συγγενικὸν συμβούλιον διὰ τοῦ ἐπιτρόπου δηλώνει ἐνώπιον τοῦ Ἐφηνοδικείου, δημοσίᾳ συνεδριάζοντος, ὅτι τὸ δέονα ἐπιτροπεύομενον ἀνήλικον τέκνον χειραφετεῖται, ὡς ἱκανὸν καὶ ἄξιον νὰ διεύθυνῃ τὴν περιουσίαν του. Τότε ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἐφηνοδικείου ἀναγράφει

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

τὴν δὴλοισιν ταύτην εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ Ἐφηνοδικείου, καὶ τοιοῦ- τοτρόπως ἡ χειραφεσία εἶναι τετελεσμένη.

4. Ἡ χειραφεσία ὁμως δὲν παρέχει εἰς τὸν ἀνήλικον πάντα ἀνεξαι- ρέτως τὰ δικαιώματα τοῦ ἐνήλικου, ἀλλὰ μόνον τὰ δικαιώματα τῆς λεγομένης **ἀπλήρης διαχειρίσεως**. Διότι ὁ χειραφετος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκτελῇ πράξεις **σοβαράς**, οἷον νὰ πωλῇ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του, νὰ δανείζηται ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν κτημάτων του, νὰ καμνῇ δωρεὰς ἀκινήτων καὶ τὰ τοιαῦτα.

5. Ὁ χειραφετος ἀνήλικος τοῦ ἄρρενος ἢ τοῦ θήλεος γένους δύ- νεται, ἐν θέλῃ, νὰ μετέλθῃ τὸν ἔμπορον, ἀλλ' ἄφου συμπληρώσῃ τὸ **δέκατον ὄγδοον** ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἄφου λάβῃ προηγουμένως τὴν **ἀδείαν** παρὰ τοῦ πατρὸς ἢ ἐν ἐλλείψει αὐτοῦ παρὰ τῆς μητρὸς ἢ τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ ἄφου ἡ ἀδεία αὐτῇ ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τοῦ Πρωτοδικείου τῆς κατοικίας τοῦ ἀνηλίκου καὶ τοιχοκολληθῇ ἐν τῷ αὐτῷ δικαστηρίῳ, ἵνα λάβωσι γινῶσιν ταῦτας οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐκ τῶν πολιτῶν.

Ε' *

27. Ἐμπόριον. — Ἐμπορικὰ βιβλία.

1. Ἐπόμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ γυνὴ μετὰ τὸν γάμον τῆς, ἐὰν θελήσῃ νὰ μετέλθῃ τὴν **ἔμπορον**, πρέπει νὰ λάβῃ τὴν ἀδείαν τοῦ ἀνδρὸς τῆς. Δὲν χρειάζεται δὲ γραπτῇ ἢ ἀλλῇ τισ ἐπίσημος ἀδεία, ἀλλ' ἄρκει μόνον, ὅτι ὁ σύζυγος ἀφίνει τὴν σύζυγον νὰ ἐμπορευῆται, χωρὶς νὰ ἐναντιωθῇ εἰς αὐτήν. Ὁ χειραφετος δὲ ἀνήλικος δύναται μὲν νὰ με- τέλθῃ τὸν ἔμπορον, οὐχὶ ὁμως μικρότερος τῶν 18 ἐτῶν καὶ οὐχὶ αἰεὶ ἀδείας, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω.

2. **Σκοπὸς** τοῦ ἐμπορίου εἶναι ἡ θεμιτὴ κερδοσκοπία. **Ἐμπο- ρος** δὲ καλεῖται ἐκεῖνος, ὅστις σύνθητες ἐπάγγελμα ἔχει τὴν ἔμποριαν.

3. Πᾶς ἔμπορος δὲ ὀφείλει νὰ τήρῃ ἐν τάξει καὶ ἀκριβεῶς **Ἐμπο- ρικὰ βιβλία**. Τὰ ἀπαραιτήτως ἀνεγκαίᾳ ἔμπορικὰ βιβλία εἶναι τρία, τὰ ἑξῆς:

1ον **Τὸ Ἡμερολόγιον**. Ἐν τῷ Ἡμερολόγιῳ εἶναι ὑπόχρεος

* **Σημ.** Ἐν τοῖς ἑφεξῆς θέλομεν διαλάβει τινὰ συντομώτατα ἐκ τοῦ Ἐμ- πορικοῦ Δικαίου.

ὁ ἔμπορος νὰ γράφῃ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πᾶν ὅ,τι λαμβάνει καὶ πᾶν ὅτι πληρώνει. Ὁφείλει δ' ἐπίσης εἰς τὸ τέλος ἐκάστου μηνὸς νὰ σημειοῖ ἐν τῷ αὐτῷ Ἡμερολόγιῳ τὸ ποσὸν τῆς οὐκισκῆς του διαπά- νης. Τὸ Ἡμερολόγιον φανερώσει ἐν πάσῃ στιγμῇ τὴν περιουσίαν καὶ τὰ χρέη τοῦ ἔμπροσθεν, τὰς ἐμπορικὰς του ἐργασίας καὶ τὰς συναλ- λαγματικὰς του.

2ον Τὸ Βιβλίον τῶν ἐπιστολῶν. Ἐν τούτῳ ὀφείλει νὰ ἀντιγράψῃ ὁ ἔμπορος πᾶσας τὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἀποσταλέλει περὶ οὐδὲν ποτε ἀντικειμένου, ἀφορῶντας εἰς τὸ ἐμπόριόν του. Ἐπί- σης ὀφείλει νὰ φυλάττῃ εἰς φάκελλον ὅσας ἐπιστολάς λαμβάνει

3ον Τὸ Βιβλίον τῆς ἀπογραφῆς. Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ὁ ἔμπορος ἐγγράφει εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους τὴν καθόλου οἰκονομικὴν του κατάστασιν. Δηλαδή εἰς τὴν ἀριστερὰν σελίδα τοῦ βιβλίου ἐγγρά- φει πᾶσαν τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του· πᾶσαν τὴν κίνητην, ἥτοι τὴν ἀξίαν τῶν ἐμπορευμάτων, ὅσα ἔχει ἐν τῷ Καταστήματι καὶ ταῖς ἀποθήκαις· τὰ χρέηματα, ὅσα ἔχει ἐν τῷ χρηματοκιβωτίῳ του· καὶ τὰ ποσὰ ἐκεῖ ἔνα, ἅτινα ὀφείλουσιν εἰς αὐτόν. Πάντα δὲ ταῦτα λέγο- μεν ὅτι περιετένουσι τὸ **ἐνεργητικὸν** κεφάλαιον τοῦ ἐμπορίου. — Εἰς δὲ τὴν δεξιὰν σελίδαν τοῦ βιβλίου ἐγγράφει πάντα τὰ ποσὰ, ἅτινα χρεώσται. Ταῦτα δὲ λέγομεν ὅτι ἀποτελοῦσι τὸ **παθητικὸν** κεφα- λαιον τοῦ ἐμπορίου.*

4. Τὸ **Ἡμερολόγιον** καὶ τὸ **Βιβλίον τῶν ἀπογραφῶν** πρέπει νὰ εἶ- ναι βιβλιοδετημένα, ἡρωθημένα κατὰ σελίδας καὶ μονογραφημένα (ὑπογεγραμμένα) κατὰ πᾶσαν σελίδα εἴτε παρὰ τοῦ Προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν εἴτε παρὰ τοῦ Εἰρηνοδίκου. Τὰ βιβλία ταῦτα πρέπει ἀπαξ τοῦ ἔτους νὰ θεωρῶνται καὶ μονογραφῶνται παρὰ τῶν αὐτῶν προσώπων. Οἱ ἔμποροι δὲ ὀφείλουσι νὰ διαφυλάττωσι τὰ βιβλία ταῦτα ἐπὶ δέκα ἔτη.

28. Ἑταιρεία.

1. Πολλὰ μεγάλα ἔργα, οἷον ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις μεγάλας, κατασκευὴν σιδηροδρόμων, ἕδρυσιν καὶ διοίκησιν χρηματικῶν Τραπε- ζῶν, δὲν δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν μόνον ἄτομον· διότι πολλὰκις

* Τὸ καλούμενον **Καθολικόν**, τὸ βιβλίον **Ταμῆου**, τὸ βιβλίον **Λήξεων**, τὸ βιβλίον **Ἀποθήκης** κλπ. εἶναι βιβλία βιοθητικά, καὶ δὲν εἶναι ὑποχρεω- τικῆ ἐκ τοῦ νόμου ἢ τῆς ἡρώσης αὐτῶν εἰς τοὺς ἐμπόρους.

τούτο δὲν εἶναι ἐπικρὲς οὔτε κατὰ χρόνον, οὔτε κατὰ χρηματικὰς δυνάμεις, οὔτε κατ' ἄλλας πνευματικὰς ἰκανότητας.

2. Διὰ τούτους τοὺς λόγους καταθέτουσι χρηματικὰ κεφάλαια πολλοὶ καὶ ἐπιχειροῦσι τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις πολλοὶ ὁμοῦ, εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε δι' ἀντιπροσώπων καὶ ὑπαλλήλων. Τότε λέ- γομεν, ὅτι οὗτοι **συνεκρίβονται καὶ ἀποτελοῦσιν ἑταιρείαν**. Σχο- πὸς δὲ τῶν ἑταίρων εἶναι τὸ χρηματικὸν κέρδος.

3. Ἀναγνωρίζονται δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου τριῶν εἰδῶν ἑταιρείαι. Τὰ εἶδη δὲ ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς·

1ον. Ἡ ὀμόρρυθμος ἑταιρεία. Κατὰ ταύτην εἶναι προσώπτικῶς καὶ ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι πάντες οἱ ἑταῖροι διὰ πάντα τὰ χρέη τῆς ἑται- ρείας.

2ον. Ἡ ἐτερόρρυθμος ἑταιρεία. Κατὰ ταύτην τινὲς μὲν ἐκ τῶν συνεταίρων εἶναι προσωπικῶς καὶ ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι διὰ τὰ χρέη τῆς ἑταιρείας, τινὲς δὲ εἶναι ἀπλοὶ χρηματοδοτοὶ, καὶ εὐθύνονται μόνον μέχρι τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον κατέβαλον.

3ον. Ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία. Κατὰ ταύτην οὐδεὶς εὐθύνεται προσωπι- κῶς, εἰμὴ μόνον μέχρι τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον ἕκαστος κατέβαλε, καὶ πλέον οὐ.

4. Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων τριῶν εἰδῶν ἐμπορικῶν Ἑταιρειῶν, ὁ νόμος ἀνα- γνωρίζει καὶ τὰς λεγομένας **μετοχικὰς ὑποθηκὰς ἑταιρείας**, διὰ τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ ὀλιγωτέρας διατυπώσεις ἢ διὰ τὰς τρεῖς πρώτας. Αἱ μετοχι- καὶ ἑταιρεῖαι σκοπὸν ἔχουσι τὴν ἐπιχείρησιν μιᾶς ἢ περισσότερων ἐμπορικῶν πράξεων· οἱ δὲ συνεταῖροι εὐθύνονται, ἀπέναντι ἀλλήλων, μόνον μέχρι τοῦ καταβληθέντος ποσοῦ. Ἀπέναντι τρίτων προσώπων ἡ ἑταιρεία αὕτη δὲν ἔχει ὑπαρξιν ὡς ἑταιρεία.

5. Μετοχαί.—Δι ἑταιρεῖται αἱ ἐτερόρρυθμοι καὶ αἱ ἀνώνυμοι δύνανται νὰ ἐκδώσωσι **μετοχὰς**. Αἱ μετοχαὶ αὗται εἶναι ἔγγραφοι ἀποδείξεις τῆς ἑταιρείας, αἵτινες πωλοῦνται ἀντὶ ὀρισμένου τιμή- ματος (διακοσίων, τριακοσίων, τετρακοσίων, πεντακοσίων δραχμῶν ἐκάστη), δύναται δὲ νὰ ἀγοράζῃ αὐτὰς πᾶς ὅστις θέλει.

6. Τῶν μετοχῶν τούτων ὁ σκοπὸς εἶναι διττός, ἥτοι νὰ κερδίσῃ μὲν ἡ Ἑταιρεία, νὰ κερδίσῃ δὲ καὶ ὁ ἀγοραστὴς αὐτῶν. Πῶς δύναται νὰ συμβῇ τούτο; Ἰδοὺ πῶς·

7. Ἡ μὲν Ἑταιρεία, πωλοῦσα τὰς μετοχὰς ταύτας, εισπράττει χρήματα καὶ αὐξάνει τὰ κεφάλαιά της, ἐπομένως αὐξάνει καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις της καὶ κερδίζει περισσότερα.

8. Ὁ δὲ ἀγοραστὴς τῶν μετοχῶν μεταβαίνει εἰς τὸ Ταμίον τῆς Ἐταιρείας, παρουσιάζει τὰς μετοχὰς του, καὶ ἀναλογῶς τοῦ ποσοῦ, ὕπερ ἔχει δι' αὐτὰς διαθέσει, λαμβάνει καὶ αὐτὸς τὸ ἀνάλογον μερίδιον του ἀπὸ τὰ κέρδη τῆς Ἐταιρείας ἢ Τραπεζίης (διότι καὶ αἱ Τράπεζαι εἶναι ἑταιρεῖαι). Ὅταν δὲ πάλιν θελήσῃ, ἐπιστρέφει τὴν μετοχὴν του καὶ λαμβάνει πάλιν τὸ κεφάλαιόν του, ἢ πωλεῖ τὴν μετοχὴν εἰς ἄλλον ἀγοραστήν, ὕπερ συμβαίνει συνθησάτατα, ἰδίως ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ (* Ἀθηνῶν). Ἄν δὲ διαλυθῇ ποτε ἡ Ἐταιρεία, ἀναλαμβάνει καὶ ὁ μέτοχος εἴτε ἴσον ποσὸν πρὸς τὴν μετοχὴν του, εἴτε μεγαλύτερον, ἂν ὑπέρχῃ κεφάλαιον, εἴτε μικρότερον, εἴτε καὶ τίποτε ἀπολύτως, ὅταν ἡ ἑταιρεία χρεωκοπήσῃ ἐντελῶς καὶ ἀπολέσῃ πάντα τὰ κεφάλαιά τῆς.

9. Ὑμολογίαι. — Ὅταν ἡ Ἐταιρεία λάβῃ τὴν ἀνάγκην νὰ συνάψῃ δάνειον διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς, τότε δὲν ἐκδίδει πλέον μετοχὰς, ἀλλ' ὕμολογίας, διὰ τῶν ὁποίων ὁμολογεῖ ὅτι ἰδανείσθη τόσον ποσὸν παρὰ τοῦ Ἄλφα ἢ τοῦ Βῆτα ἀγορασταῦ καὶ κατόχου μίᾶς ἢ πολλῶν ὕμολογιῶν. Ὁ ὁμολογιούχος εἶναι δανειστὴς τῆς ἑταιρείας, ἐνῶ ὁ μέτοχος εἶναι ἑταῖρος αὐτῆς. Κατὰ τὰ λοιπὰ δὲν διαφέρει ἡ δυναμὶς τῆς μετοχῆς ἀπὸ τὴν δυνάμιν τῆς ὁμολογίας.

10. Ὑνομαστικά. — Ἀνόνημοι. — Καὶ αἱ μετοχαὶ δὲ καὶ αἱ ὁμολογίαι δύνανται νὰ εἶναι δύο εἰδῶν, ὀνομαστικά καὶ ἀνόνημοι. Καὶ ὀνομαστικά μὲν εἶναι αἱ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου καὶ κομιστοῦ αὐτῶν ἀνόνημοι δὲ αἱ οὐδὲν φέρουσαι ὄνομα, ἀλλὰ κυκλοφοροῦσαι διὰ πωλήσεως ἢ ἀνταλλαγῆς καὶ ἀπλῆς παραδόσεως ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, ὅπως τὰ χαρτονομίσματα. Ὁ τύπος τῶν ἀνόνημων μετοχῶν καὶ ὁμολογιῶν εἶναι ὁ συνθησάτατος, ἕνεκα τῆς εὐκολίας τῆς κυκλοφορίας αὐτῶν.

* 29. Αὐτὸς τῶν Ἐταιρειῶν.

1. Ἐταιρεία τις δύνата νὰ ὑπέρχῃ ἐπὶ ἔτη, δεκαετηρίδας, ἑκατονταετηρίδας. Οὐχὶ σπανίως ὁμῶς λύνεται αἱ ἑταιρεῖαι. Λύονται δὲ συνήθως διὰ τὸς ἐξῆς λόγους*

1ον Ὅταν ἑταιρεία τις ἀποπερρατώσῃ τὴν ἐπιχειρήσιν, διὰ τὴν ὁποίαν

* Τὸ κεφάλαιον τοῦτο δύναται καὶ νὰ παραλειφθῇ.

συνέστη, οἷον νὰ κόψῃ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, νὰ κατασκευάσῃ τὴν δαίνα σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἢ τὸ δαίνα μέγα κτίριον τοῦ δημοσίου, ἀπεπεράτωσε δὲ τὸ ἔργον τοῦτο.

2ον Ὅταν καταστραφῇ ἡ ἀπολεσθῇ το ἑταιρικὸν πρᾶγμα ἢ κεφάλαιον, παραδείγματος χάριν, ἂν ἦτο ἑταιρικὸν πρᾶγμα μέγα ἀτιμῶπιλον καὶ κατεποντίσθη, ἢ μέγα ξενοδοχεῖον καὶ ἀπετεφρώθη.

3ον Ὅταν λήξῃ ἡ προθεσμία, διὰ τὴν ὁποίαν συνέστη ἑταιρεία τις, παραδείγματος χάριν συνεταίριζονταὶ ὁ Ἄλφα καὶ ὁ Βῆτα νὰ μετέρχωνται ἑταιρικῶς τὸν ἔμπορον ἐπὶ πάντε μόνον ἔτη.

4ον Ὅταν ἀπὸ κοινου ἀποφασίσωσιν οἱ συνεταῖροι τὴν διάλυσιν τῆς ἑταιρείας των.

5ον Ὅταν τὸ δικαστήριον κηρύξῃ τὴν διάλυσιν ἑταιρείας τινός.

6ον Ὅταν ἀποθῆνῃ τις τῶν συνεταίρων ὁμορροθῆμον ἑταιρείας, ἣτις εἶναι ἑταιρεία καὶ προσώπων καὶ κεφαλαίων, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ εἶναι ἑταιρεῖαι κεφαλαίων μόνον.

7ον Ὅταν ἀνακληθῇ ἡ βασιλικὴ ἔγκρισις τῆς συστάσεως Ἐταιρείας ἀνωμόμου.

30. Πτώχευσις.

1. Τὸ Βιβλίον τῆς ἀπογραφῆς εἴπομεν ὅτι χρησιμεύει, ἵνα ὁ ἔμπορος ἐγγράφῃ ἐν αὐτῷ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους τὸ ἐνεργητικὸν καὶ τὸ παθητικὸν του κεφάλαιον. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι λίαν ὠφέλιμον εἰς τὸν ἔμπορον, διότι τῇ βοήθειᾳ αὐτοῦ δύναται νὰ γνωρίσῃ τὴν κατὰστάσιν τῶν ἐργασιῶν του. Καὶ ἂν μὲν βλεπῇ, ὅτι τὸ ἐνεργητικὸν του εἶναι ὑπέροχον πολὺ τοῦ παθητικοῦ του, πείθεται ὅτι τὸ ἔμπόριόν του εὐδοκίμει, καὶ ὄχι μόνον ἐξακολουθεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπεκτείνει αὐτό.

Ἄν δὲ βλεπῇ, ὅτι ἡ διαφορά εἶναι μετρία καὶ ἀσήμαντος, ἐξακολουθεῖ μὲν αὐτό, ἀλλὰ μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ συνέσεως. Ἄν δὲ βλεπῇ, ὅτι τὸ ἐνεργητικὸν εἶναι κατώτερον τοῦ παθητικοῦ, καὶ ὅτι ἡ κατὰστασις αὐτῆ ἐξακολουθεῖ, ὁ ἔμπορος, χρεωστῶν πλείονα ἢ ὅσα κέκτῃται, θὰ εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παύσῃ τὰς πληρωμάς του, καὶ τότε θὰ κηρυχθῇ εἰς κατὰστάσιν πτωχεύσεως.

2. Πᾶς πτωχεύσας ἔμπορος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ πληρῶσῃ τοὺς δανειστάς του ὀφείλει ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, ἀφ' ἧς παύσῃ τὰς πληρωμάς

του, να δώλωσθαι τούτο εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Πρωτοδικείου, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὅποιου ἔχει τὸ κύριον ἐμπορικὸν τοῦ Κατέστημα. Ὁσαύτως πᾶς δανειστής ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ υποβάλῃ αἰτήσιν, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ζητῇ παρὰ τοῦ Πρωτοδικείου νὰ κηρυχθῇ ὁ δάνειος ἔμπορος εἰς κατὰστατον πτωχέυσεως, ἐπειδὴ ἔπαυσε τὰς πληρωμὰς του.

3. Τότε δὲ τὸ Δικαστήριον ἐκδίδει ἀπόφασιν καὶ κηρύττει τὸν ἔμπορον εἰς κατὰστατον πτωχέυσεως* διὰ τῆς αὐτῆς δὲ ἀποφάσεως διορίζει ἕνα ἢ περισσότερους προσωρινούς συνδικούς, οἵτινες διαχειρίζονται τὴν διασφωζομένην περιουσίαν τοῦ πτωχέυσαντος μέχρις ὅτου δύο ἢ τρεῖς ἄλλοι σύμβουλοι τακτικοὶ διορισθέντες ἐντός εἰκοσίων ἡμερῶν καὶ ἐκκαθαρίσωσι τὴν περιουσίαν ταύτην, πληρώσωσι δ' ἐκ τῆς πωλήσεως αὐτῆς τοὺς δανειστάς κατ' ἀναλογίαν τοῦ κεφαλαίου ἑκάστου.

4. **Συμβιβασμός.**—Συμβαίνει ἐνίοτε οἱ δανεισταὶ νὰ ἐπιναγκῶν ἔργασιν τὸν αὐτὸν οφειλέτην ἔμπορον εἰς τὴν διευθύνσιν τῶν ἐμπορικῶν ἔργασιῶν καὶ τοῦ καταστήματός του, ἀφοῦ τῷ χαρίσῃ ἕκαστος εἰς αὐτῶν μέρος τοῦ χρέους. Τοῦτο καλεῖται **συμβιβασμός** τοῦ οφειλέτου ἔμπορου μὲ τοὺς πιστωτάς του.

5. **Ποινικαὶ διενέξεις.**—Ὁ πτωχέυσας στερεῖται τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, οἷον νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ ἐκλέγηται Βουλευτής, Δήμαρχος, Πάρεδρος, Σύμβουλος, νὰ διορίζηται δημόσιος ἢ δημοτικὸς ἢ ἐκκλησιαστικὸς υπάλληλος κλπ. Ἐὰν ὅμως εἴτε αὐτὸς ὁ πτωχέυσας εἴτε ἡ οἰκονομία αὐτοῦ δυνήθῃ μετὰ τὴν πτώχευσιν νὰ ἐξοφλήσῃ ὅλα τὰ χρέη τοῦ πτωχέυσαντος μετὰ τῶν τόκων καὶ ἐξόδων, τότε ὁ πτωχέυσας ἐπιναγκτῶς τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, συννείει αὐτῆς σέως πρὸς τὸ Ἐφετεῖον τῆς κατοικίας του καὶ ἀποφάσεως τοῦ Ἐφετείου τούτου. Τοῦτο δὲ λέγεται **ἀποκατάστασις** τοῦ πτωχέυσαντος. Ὁ πτωχέυσας δὲ πρέπει νὰ θεωρῇ τιμὴν τὸ νὰ δυνήθῃ νὰ ἀποκατασταθῇ. Δύναται δὲ μάλιστα καὶ μετὰ θάνατον νὰ κηρυχθῇ τις ὑπὸ τοῦ Ἐφετείου εἰς ἀποκατάστασιν, χεῖρον τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματός του.

34. Χρεωκοπία.

1. **Χρεωκοπία ἀπλή.**—Ὁ πτωχέυσας δύναται νὰ κηρυχθῇ **χρεωκόπος ἀπλούς** καὶ νὰ καταδικασθῇ εἰς φυλάκισιν ἐνὸς μηνὸς μέχρι δύο ἐτῶν.

2. Κηρυσσεται δὲ τις **χρεωκόπος ἀπλούς**, ἐὰν αἰ προσωπικαί ἢ οἰκιακαὶ δαπάναι αὐτοῦ, κριθῶσιν ὑπερβολικαί· ἐὰν ἀπέλωσε χρήματα εἰς τυγχρὰ παίγνια ἢ τυγχρὰς ἐπιχειρήσεις· ἐὰν ἐπώλει εὐθηνότερα ἢ ὅσον ἠγόραζε τὰ ἐμπορεύματα ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ εἰσπράξῃ χρήματα, διὰ νὰ ἀναβάλῃ τὴν πτώχευσιν του· καὶ ἐὰν πληρώσῃ δανειστῆν τινα μετὰ τὴν παύσιν τῶν πληρωμῶν του, ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἄλλων δανειστών του.

3. **Χρεωκοπία δολία.**—Ὁ πτωχέυσας ἔμπορος δύναται νὰ κηρυχθῇ **χρεωκόπος δολίος**· τότε δὲ ἐπιβάλλεται εἰς αὐτὸν ἡ ποινή τῆς ἐφοκῆς ἀπὸ πέντε μέχρι δέκα ἐτῶν, καὶ ἡ σέρησις πέντος πολιτικοῦ δικαίωματος, οἷον τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλεγέσθαι, τοῦ διορίζεσθαι εἰς δημοσίαν, δημοτικὴν, ἢ ἐκκλησιαστικὴν θέσιν, τοῦ ὑπηρετεῖν τὴν πατρίδα ἐν τῷ στρατεύματι, τοῦ μαρτυρεῖν ἐν συμβολαίοις καὶ ἐνώπιον δικαστηρίου ἐνόρκως, τοῦ ἐπιτροπεύειν ἢ κηδεμονεῖν ἀνήλικον πλὴν τῶν ἰδίων τέκνων. Ὁ δολίος χρεωκόπος οὐδέποτε ἀποκαθίσταται, δηλαδὴ οὐδέποτε ἐπιναγκτῶς τὰ πολιτικά του δικαιώματα.

4. Δόλιος χρεωκόπος λογίζεται, ὅστις ἤθελεν ἀποκρύψει τὰ Βιβλία του ἢ δολίως ἤθελεν ἀφαιρῆσαι, διαγραφῆσαι ἢ ἀλλοιώσει τὰ περιεχόμενα αὐτῶν· ὅστις ἤθελεν ἀποκρύψει μέρος τοῦ ενεργητικοῦ του κεφαλαίου, καὶ ἐν γένει, ὅστις ἤθελε νὰ ἀσχροκερδήσῃ αὐτός, καταχρῶμενος τὰ κεφάλαια τῶν δανειστών του.

32. Ὁ ἔμπορος πρέπει νὰ εἶναι τίμιος.

1. Ὁ νόμος, ὑποστηρίζων τὴν τιμότητα, ὑποχρεοῖ τὸν ἔμπορον νὰ μὴ ἐξαπατᾷ τοὺς πελάτας αὐτοῦ, πωλῶν παραδείγματα χαρίν βούτυρον νενοθευμένον, οἷον ὑδατοῦμενον καὶ τὰ τοιαῦτα.

2. Ἐπίσης ὁ ἔμπορος ὑποχρεοῦται νὰ μὴ ἐξαπατᾷ τὸν πελάτην ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ ἐμπορεύματος, μεταχειριζόμενος σταθμὰ (δοξίμια) λιποβαρῆ ἢ μέτρα ψευδῆ, ζυγίων ἢ μετρῶν ἀνακριδῶς. Οἱ τοιοῦτοι ἀπατεῶνες τιμωροῦνται ὑπὸ τοῦ νόμου.

3. Τὰ δὲ ψευδῆ μέτρα ἢ σταθμὰ αὐτῶν ὑπόκεινται εἰς κατάσχεσιν καὶ καταστροφὴν ἢ δήμευσιν ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς. Τὸ νενοθευμένον γάλα χύνεται. Τὰ ὀδοδοτά (βρώμια) κρέετα τῶν κρεσπολῶν ἐξαφανίζονται. Τὰ σεσηπτότα λαχανικά καὶ ὀπώρα (φρούτα) ὁμοίως.

*
5

33. Ἡ ἀνταλλαγή.—Τὸ χρεῖμα.

1. Ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τούτου εἴπομεν, ὅτι ἕκαστος ἀνθρώπος δὲν δύναται νὰ κατασκευάσῃ αὐτὸς δι' ἐαυτὸν πάντα ὅσα χρειάζεται διὰ τὴν συντήρησίν του, οἷον οἰκίαν, ἐνδύματα, ὑποδήματα, ἀλλὰ καταμερίζονται τὰ ἔργα καὶ ἐπαγγέλματα εἰς πολλοὺς. Ἐνεκα τούτου δὲ καὶ ἡ παραγωγή ἐστὶ ἀφθονωτέρα καὶ ἡ ποιότης τελειότερα.

2. Διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς δὲ πορίζεται ἕκαστος ὅ,τι χρειάζεται. Παραδείγματα χεῖρον ὁ ποιὸν Μήτρος φέροι εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ πωλᾷ τὸ γάλα καὶ τὸν τυρὸν του, ἀγοράζει δὲ ἀντικείμενα, τὰ ὅποια δὲν

* Σημ.—Ἐν τοῖς ἐφεξῆς θέλω διαλάβει βραχυτάτα τινα ἐκ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

δύναται νὰ κατασκευάσῃ αὐτὸς, οἷον ὑποδήματα δι' ἑαυτὸν ἢ χύτραν διὰ τὸ γάλα του. Τοιούτοτρόπως ὁ ποιμὴν ἐκέρδισεν ἐκεῖνο, τοῦ ἑποίου εἶχε χρεῖαν, πωλήσας τὸ ἴδιόν του προϊόν.

3. Προσέτι δὲ κερδίζουσι οἱ ἔμποροι τῆς πόλεως, οἱ ὅποιοι παρὰ τοῦ ποιμένου ἠγόρασαν τυρὸν καὶ γάλα πρὸς μεταπώλησιν. Κερδίζουσι οἱ υποδηματοποιοὶ καὶ οἱ ἀγγειοπλάσταί, παρὰ τῶν ὁποίων ὁ Μῆτρος ἠγόρασαν ὑποδήματα καὶ χύτραν.

4. Τοιούτοτρόπος ἡ ἀνταλλαγὴ διευκολύνει πολὺ τὰς ἀνάγκας τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ **καταμερισμὸς τῶν ἔργων** παράγει προϊόντα τελειότερα καὶ ἀφρονώτερα ἢ ἂν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἐπέχει νὰ κατασκευάσῃ πᾶν ὅ, τι τῷ χρειάζεται ἐν τῷ βίῳ.

5. **Τὸ χρεῖμα.** — Ἀντὶ δὲ ἀνταλλαγῆς πράγματος μὲ πρᾶγμα, ἐπενόηθη ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τὸ **χρεῖμα**, τὸ ὁποῖον σήμερον διακρίνεται εἰς **μεταλλικὸν χρεῖμα** καὶ εἰς **χαρτονομίσμα**. Τὸ χρεῖμα δὲ εἶναι τὸ μέσον ἢ τὸ σύμβολον τῆς ἀνταλλαγῆς, καὶ ἀντιπροσωπεύει τὴν **ἀξίαν τῶν πραγμάτων**.

34. Ἡ τιμὴ τῶν πραγμάτων. — Ἡ κατεργασία.

1. Ὁ Μῆτρος, ἀγοράσας ἐν τῇ πόλει τὴν **γαλακτοδόχον χύτραν**, ἐπλήρωσε δι' αὐτὴν λεπτὰ ἐξήκοντα. Πόσα λεπτὰ θὰ ἐπλήρωσεν, ἐὰν εἰρακόμενος ἐντὸς ἀγροῦ, εἰσέβανεν ἐξ αὐτοῦ τόσας δρακάς χύμας, ὅσας ἤρκεσαν διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς χύτρας;

2. Βεβαίως δὲν θὰ ἐπλήρωσε τίποτε, διότι ἡ ἀργιλλος (γῶμα) τῶν ἀγρῶν δὲν ἔχει ἀξίαν τινά. Ἀλλά, καὶ δωρεὰν λαμβάνων τὴν ἀργιλλον κατὰ δρακάς, οὐδὲν θὰ ὠφελεῖτο, διότι αὕτη εἰς οὐδὲν θὰ τῷ ἐμνησίμηνε.

3. Ἡ ἀργιλλος ὅμως αὕτη καλῶς πλαττομένη ὑπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἀγγειοπλάστου καὶ καλῶς ἐν τῇ καμίνῳ ὀπταμένη (ψηνομένη) κτᾶται **ἀξίαν**, διότι κατεργασθεῖσα μετεβλήθη πλέον εἰς ἀντικείμενον χρήσιμον.

4. Ἡ **κατεργασία** λοιπὸν προσδίδει ἀξίαν εἰς τὰ πράγματα, καθιστῶσα αὐτὰ καταλλοτέρα διὰ τὰς χρεῖας ἡμῶν.

5. Ἀλλὰ διατὶ ἡ γαλακτοδόχος χύτρα εἶναι τᾶσον εὐωνος (εὐθηνή); Πρῶτον διότι ἡ ἀργιλλος εἶναι ὕλη σχεδὸν ἀνευ ἀξίας τινός, καὶ δεύτερον διότι ὁ ἀγγειοπλάστης δὲν κατηνάλωσε πολὺν χρόνον εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς χύτρας.

6. Ἡ δὲ **τιμὴ** τῶν ἀντικειμένων εἶναι μείζων ἢ ἐλάσσων, ἀναλόγως τῆς ἀξίας τῆς **πρώτης ὕλης** καὶ ἀναλόγως τῆς **ἐργασίας**, ἥτις ἐχειράσθη διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν.

35. Ἡ προσφορά καὶ ἡ ζήτησις.

1. Ἡ μείζων ἢ ἐλάσσων τιμὴ ἐξαρτᾶται προσέτι καὶ ἐξ ἄλλου

τινὸς ὄρου, ὁ ὁποῖος καλεῖται **προσφορά** καὶ **ζήτησις**. Τί δὲ εἶναι ἡ προσφορά καὶ τί ἡ ζήτησις; Ἰδοὺ παραδείγματα.

2. Πρὸ τινῶν ἡμερῶν εἶχον φθάσει εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς πολλὰ ἀτμόπλοια μὲ φορτίον αἴτου· ἀλλ' ἀγοράσται ὑπ᾿ ἄρχον ὀλίγοι. Ὡστε οἱ μὲν πωλητὰι **προσέφερον** ἐμπόρευμα ἀφθονόν, οἱ δὲ ἀγοράσται **ἐζήτουν** νὰ ἀγοράσωσιν ὀλίγον μόνον. Ἐνεκα τούτου ὑπετιμήθη ὁ αἶτος εἰς εἴκοσι πέντε λεπτὰ τὴν ὀκάν.

3. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως φθάουσι τηλεγραφικῶς δυσάρεστοι εἰδήσεις, ὅτι **χαλαζὰ** σφοδρὰ πεσοῦσα κατέστρεψε τὰ σιτηρὰ εἰς τοὺς ἀγρούς τῆς Θεσσαλίας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥωσίαν.

4. Τότε ἀμέσως οἱ ἐργοστασιαῖχοι ἀτμομύλων ἐν Πειραιεὶ καὶ Ἀθήναις καὶ τοὺς περὶ σπεύδουσιν εἰς τὸν λιμένα Πειραιῶς, περικυκλώνουσι διὰ λέμβων τὰ ἀτμόπλοια καὶ ζητοῦσι νὰ ἀγοράσωσι τὸν αἶτον. Ἐκαστον σκεκίον ζητοῦσι τέσσαρες ἢ πέντε ἀγοράσται. Λοιπὸν **ζήτησις** μὲν **μεγάλη**, **προσφορά** δὲ **σχετικῶς μικρά**. Τὸ ἀποτελέσμα ἦτο νὰ ὑπερτιμηθῇ ἀμέσως ὁ αἶτος καὶ νὰ πωληθῇ **τεσσαράκοντα** καὶ πλέον λεπτὰ κατ' ὀκάν. Ταῦτα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς **προσφοράς** καὶ τῆς **ζήτησεως**.

36. Ὁ ἀνταγωνισμός.

1. Ὁ ἀμαξήλατος Χρῆστος Θηβαῖος παρεπονείτο συχνάκις, ὅτι ὁ Πέτρος Χριστόπουλος τὸν ζημιώνει, διότι ἔθεσεν ἀπὸ τίνος εἰς ἐνεργίαν καὶ αὐτὸς ἀμαξᾶν μεταξὺ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας καὶ τὸν ἀνταγωνίζεται. Ἡμέραν τινὰ μάστιγα εἶχεν ὀργισθῆ πολὺ καὶ ἐξεστῆριζεν ἀπειλὰς κατὰ τοῦ Πέτρου.

2. Ἐκεῖ παρίστατο ὁ ἰατρός Θηβῶν Γαληνός, ὅστις ἐμέλλε νὰ παρῆσει μὲ τὴν ἀμαξᾶν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Γαληνός, διὰ τὴν ἀλλοτρίαν ἢ ὀμίλιαν, ἔρωτᾷ· «Ποῦ ἀγοράσεις τὰς ἵπποσκευάς*, Χρῆσται;».

3. — «Εἰς τὴν Χαλκίδα, ἀπαντᾷ ὁ Χρῆστος, ἐπειδὴ ἐδῶ εἰς τὰς Θήβας ὑπάρχει ἕνας μόνος κατασκευαστὴς καὶ διὰ τοῦτο πωλεῖ ἀκριβὰ τὰ ἡνά καὶ περιλαίμια· ἐνθ' εἰς τὴν Χαλκίδα ὑπάρχουσι τέσσαρες καὶ πωλοῦν τὰς ἵπποσκευὰς πολὺ εὐθηνότερας καὶ πολὺ καλλιτέρας».

4. — Ἰδοὺ, φίλε Χρῆσται, ἀπαντᾷ ὁ ἰατρός, ὅτι καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὀμολογεῖς, ὅπως καὶ πᾶς ἄλλος. Ἐκτὸς ὅμως τούτων, ὁ ἀνταγωνισμὸς ἀναγκάζει εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ τελειοποιηθῇ τις ἀδιαρκῶς, διὰ τὸ ἀνταγωνισθῆ μετ' ἐπιτυχίας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ. Βλέπεις λοιπὸν, ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς εἶναι ὠφέλιμος, καὶ ἀδίκως φωνάζεις κατὰ τοῦ Πέτρου».

* Τὰ χέμουρα.

5. Ὁ Χριστός ἀνεγνώρισεν, ὅτι δὲν εἶχε δίκαιον, καὶ ἔκτοτε δὲν ἠγωνίσθη πλέον κατὰ τοῦ Πέτρου, ἀλλ' ἀφωσιώθη εἰς τὸ ἔργον τοῦ μετὰ περισσοτέρας ἐπιμελείας καὶ εἴη καλῶς αὐτός, καθὼς καὶ ὁ Πέτρος. Ἐνόησε δέ, ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς εἶναι ὠφέλιμος, διότι ἐλατῶναι μὲν τὰς τιμὰς πρὸς ὄφελος τοῦ ἀγοραστοῦ, ἀλλ' ὅμως δὲν ζημιώνει καὶ τὸν κατασκευαστὴν ἐργάτην, διότι οὗτος εἶναι συγχρόνως καὶ πωλητὴς καὶ ἀγοραστής, δηλαδή ἄλλα μὲν εἶδη πωλεῖ, ἄλλα δὲ εἶδη ἀγοράζει, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπέρχεται πάλιν ἰσορροπία εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἐπαγγελέματός του.

37. Ἡ ἀντιμισθία.

1. Ὁ μικρὸς Κωστής ἠρώτα ἡμέραν τινα τὸν πατέρα του, ὅστις ἦτο ἰατρὸς ἔροχος·

— «Διατί, πατέρα, σὺ λαμβάνεις πέντε καὶ δέκα δραχμὰς καὶ ἀκόμη ἀπερισσότερας διὰ μίαν ἐπίσκεψιν ἑνὸς ἀσθενοῦς, τὴν ὅποιαν τελειώ-
» νεις εἰς ἡμίσειαν ὥραν, ἐνῶ ἡ πλυντοῖά μας Ἐλένη λαμβάνει τρεῖς
» μόνον δραχμὰς καὶ ἐργάζεται κοπιωδῶς ὀλοκλήρον τὴν ἡμέραν; »

2. — «Διότι ἐγὼ μὲν, ἀπαντᾷ ὁ ἰατρὸς εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Κωστή, ἡ δὲ ἀπάντων καὶ ἐσπουδαζὼν ἐπὶ δέκα καὶ πλέον ἔτη, χωρὶς εἰς αὐτὰ
» νὰ συνυπολογίσω τὸν χρόνον τῶν κατωτέρων σχολείων. Πληρώνουσι
» λοιπὸν τώρα εἰς ἐμὲ οἱ πελάται ὄχι μόνον τὸν ἐργατικὸν μισθὸν διὰ
» τὸν κόπον τῆς ἡμισείας ὥρας, ἀλλὰ προσέτι καὶ τὸν κόπον καὶ τὰς
» δαπάνκας μου ἐπὶ τόσα ἔτη, ἵνα γείνω ἰατρός. Εἶναι λοιπὸν δίκαιον,
» Κωστή μου, νὰ εἶναι διὰφορος ἡ ἰδική μου ἀντιμισθία ἀπὸ τὴν ἀν-
» τιμισθίαν τῆς πλυντοῖας ».

3. Τὸ αὐτὸ περίπτου ζήτημα εἶχεν ἐγερθῆ μετὰξὺ τῆς αὐτῆς πλυν-
τοῖας Ἐλένης καὶ τῆς ἀνθοποιῦ Εὐγενίας, ἥτις κατεσκευάζε τεγγητὰ
ἀνθη καὶ ἐκέρδιζε διπλάσια τῆς Ἐλένης. Διότι ἡ ἐργασία τῆς πλυν-
τοῖας δὲν ἀξίζει ὅσον ἡ ἐργασία τῆς ἀνθοποιῦ, ἡ ὅποια ἐπὶ δύο σχε-
δὸν ἔτη ἐμψόθητευσεν, ἕως νὰ κατασκευάσῃ τὸ πρῶτον ἄθος, τὸ ὅποιον
ἐπώλησεν.

4. Ἐπομένως ἡ τιμὴ τῆς ἐργασίας ἢ ἡ ἀντιμισθία δὲν εἶναι ἡ
αὐτὴ διὰ πᾶν εἶδος ἐργασίας. Ἄλλ' ὅσον ἡ ἐργασία εἶναι δυσκολιότερα,
τόσον περισσότερον ἀμείβεται αὐτή.

38. Τὸ ἀποταμίευμα.

Τὸ κεφάλαιον. — Ἡ ἰδιοκτησία.

1. Ἡ ἀνθοποιὸς Εὐγενία δὲν ἐδοκίμασε ὅλα τὰ χρήματα, ὅσα ἐκέρδι-
ζεν ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν ἔθετε κατὰ μέρος ἄλλοτε
μὲν ὀλιγότερα, ἄλλοτε δὲ περισσότερα λεπτὰ, ἥτοι πενήτηκοντα, ἐξή-

κοντα, ὀγδοήκοντα, μίαν δραχμὴν, ἐνίοτε δὲ καὶ πλέον. Αἱ ὀκονο-
μίαι τῆς αὐτῆς ἀπέτελλον τὸ καθήμερινόν τῆς ἀποταμίευμα.

2. Τὰ καθήμερινὰ ἀποταμίευματα, προστιθέμενα τὰ μὲν εἰς τὰ δὲ
ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἀποτελοῦσι μεγαλύτερον ἀποταμίευμα, τὸ ὅποιον
τότε καλεῖται **κεφάλαιον**.

3. Ὁ ὑποδηματοποιὸς ἐργάτης Στράτος κατάρθωσε διὰ τῆς αὐ-
τῆς μεθόδου, φυλάκτων καθ' ἡμέραν μέρος τῆς ἀντιμισθίας του, νὰ
σχηματίσῃ μετὰ τινα ἔτη ἕν καλὸν κεφάλαιον χρημάτων καὶ δι' αὐ-
τοῦ νὰ ἀγοράσῃ τὰ ἀπαιτούμενα ἐργαλεῖα καὶ εἶδη, ὥστε νὰ ἀνοίξῃ ἕν
καλὸν ὑποδηματοποιεῖον ἰδικὸν του καὶ νὰ ζήσῃ εὐτυχῆς διὰ τῆς
ἐργασίας του. Ἐνυμφεύθη δὲ καὶ τὴν καλὴν κόρην Εὐγενίαν τὴν ἀνθο-
ποιόν, ἀπέκτησαν τέκνα καλὰ καὶ ἔζων πολὺ εὐτυχῆς διὰ τῆς ἐργα-
σίας των· διότι καὶ ὁ Στράτος ἐξηκολούθει μέχρι γήρατος τὴν ὑποδη-
ματοποιίαν του καὶ ἡ Εὐγενία ὁμοίως τὴν ἀνθοποιίαν τῆς.

4. Δὲν παρέλειψαν δὲ καὶ μετὰ τὸν γάμον νὰ ἀποταμιεύωσι καθ' ἡ-
μέραν τὰς οικονομίας των· ἀφοῦ δὲ συνηθροίσθη πάλιν ἕν καλὸν κε-
φάλαιον, ἠγόρασαν ἕν γῆπεδον κατόπιν δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον
τῶν οικονομῶν ὠκοδόμησαν ἐπ' αὐτοῦ μικρὰν οἰκίαν, καὶ τοιουτοτρό-
πος ἐγένεαν κύριοι μιᾶς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, ὅπερ ἴσων σπουδαίων.

5. Ἡ ἰδιοκτησία αὕτη καλεῖται **ἀκίνητος**, ἐπειδὴ δὲν μεταλ-
λάσσει θέσιν, ὡς εἶναι παραδείγματα χάριν οἱ ἀμπελῶνες, οἱ ἐλαῖω-
νες, οἱ ἀγροί, αἱ οἰκίαι. Ἡ δὲ ἰδιοκτησία, τὴν ὅποιαν **δυναμέθω** νὰ
μεταφέρωμεν ἀπὸ ἕν μέρος εἰς ἄλλο, λέγεται **κίνητη**, ὡς εἶναι πα-
ραδείγματα χάριν τὰ χρήματα, τὰ ἐπιπλά, τὰ ἐνδύματα, τὰ κο-
σμήματα, τὰ ζῶα.

6. Τὸ κεφάλαιον, τὸ ὅποιον ὁ Στράτος καὶ ἡ Εὐγενία ἐσχημάτι-
σαν ἐκ τῶν καθήμερινῶν οικονομῶν των, ἐχρησίμεισε διὰ τὸ γῆπεδον
καὶ τὴν οἰκίαν. Ὅταν δὲ γήρασον καὶ καταστάσιν ἀνίκανοι πρὸς ἐρ-
γασίαν, ἡ μὲν οἰκία θὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτοὺς πρὸς κατοικίαν, ὁ δὲ
κῆπος τῆς οἰκίας θὰ τοῖς παρέχῃ μέρος τῶν τροφίμων, μέρος δὲ θὰ
ἀγοράζωσι διὰ τοῦ περισσεύματος τῶν πρώτων οικονομῶν των.

7. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον θὰ ζῶων ἀκόμη διὰ τῆς ἐργασίας των,
δηλαδή διὰ τῆς ἐργασίας, τὴν ὅποιαν εἶχον κάμει, ὅτε ἦσαν νέοι.

8. Τὸ ἀποταμίευμα λοιπὸν πλουτίζει μὲν τὸν ἀποταμιεύοντα, προ-
φυλάττει δ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ γείνη βάρος τῆς κοινωνίας εἰς τὰ γη-
ρατεῖά του. Δηλαδή διὰ τῆς οικονομίας πλουτεῖ μὲν ὁ οἰκονόμος,
πλουτίζει δ' ἐν ταῦτ' καὶ τὴν κοινωνίαν ὀλοκλήρον.

**Ἡ ἐργασία καὶ ἡ οικονομία εἶναι εὐλογημένα
παρὰ τοῦ Θεοῦ.**

Ἡ ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ *

Μαθητής.—«Βασιλεῦ οὐράνιε, παράκλητε, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρῶν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ ζωῆς χορηγός, ἐλθε καὶ σκηνώσον ἐν ἡμῖν καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος καὶ σῶσον, ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἐκποράνιε Θεέ, κραταίωσον τὸ ἔθνος ἡμῶν ἐν δόξῃ καὶ εὐημερίᾳ, φύλαττε τὸν σερτὸν ἡμῶν Βασιλέα καὶ ἀνάθειξον ἡμᾶς ἀξια τέκνα τῆς Ἑλλάδος!».

Διδάσκαλος.— *Ἑλληνομάδες*, Ἡ κυβερνήτορας αὐτῆ σημαία, τὴν ὁποίαν ἐπιστέμει ὁ τίμιος Στανυρός, εἶναι τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς ἡμετέρας πατρίδος.

Τὰ ἑλληνικὰ φρούρια, τὰ στρατιωτικὰ σώματα, τὰ πολεμικὰ σκάφη, σημαζόμενα ὑπὸ τῆς σημαίας, ἐκπροσωποῦσι τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους.

Ἑλληνομάδες,

Προσπατείνετε τὴν σημαίαν εὐλαβῶς, προσβλέψατε αὐτὴν μετ' ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως.

Ἐπὶ τὰς πτυχὰς τῆς, ἀνδρούμενοι, θὰ ὁμοίητε πρὸς αὐτὴν τὸν δόκον τοῦ στρατιώτου, θὰ ὀρασθῆτε νὰ μὴ ἐγκαταλείπητέ ποτε τὴν σημαίαν, ἀλλὰ νὰ θυσιάξητε τὴν ζωὴν σας προσκαίζοντες αὐτήν.

Ἀπὸ τοῦνῦν δὲ τασόμενοι ὑπὸ τὸν τίμιον Στανυρὸν αὐτῆς, μεριμνήσατε ὅπως διὰ τῆς εὐκαθείας, διὰ τῆς ἐπιμελείας, διὰ τῆς καθόλου ἀρετῆς ὑμῶν ἀναδειχθῆτε ἀξια τέκνα τῆς πατρίδος καὶ μέλλοντες φρουροὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους».

Διδάσκαλος καὶ μαθηταί.— Ζήτω τὸ ἔθνος, ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψιν

τοῦ σκαθιοῦ τὴν τρομερήν,

σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψιν,

ποῦ με βιά μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη

τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,

καὶ σὺν προῶτ' ἀνδρειωμένη,

χαῖρ', ὦ χαῖρε, Ἰουθερία!

Ὁ ὄρκος τοῦ μαθητοῦ εἰς τὴν σημαίαν.

Στῆ γαλανῇ Σημαίᾳ μας

Τὸ χέρι ἀπάνω βάνω,

Γιὰ τὴν Πατρίδα τὴ γλυκεῖά

Νὰ ζήσω ἢ νὰ πεθάνω,

Μιὰ χάρι μόνον θέλω ντας

Νὰ σκεπαστῶ με δαύτην,

Ἄν μ' εὕρη ὁ χάρος πλάι τῆς

Ἡ στρατιώτ' ἢ ναύτη.

Σπ. Μαρδοῦκας

* Ἐφημερίς Κυβερνήσεως ἀρ. 245 τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1908.

Το 1901 ο Θεόδωρος Αποστολόπουλος —ο οποίος, σύμφωνα με τη δική του διατύπωση, «αλυσitteλώς» κοτιάζε «υπέρ της Δημοτικής Εκπαιδείσεως»—, ανταποκρινόμενος στη σχετική προκήρυξη διαγωνισμού, κατέδρασε στο Υπουργείο Παιδείας το εγχειρίδιο που συνέγραψε ως αναγνωστικό για την τετάρτη τάξη του δημοτικού σχολείου. Ο Πρόλογος ο οποίος συνόδευε το προς κρίση έργο του (και ο οποίος εξακολουθής να περιλαμβάνεται στο βιβλίο όταν αυτό ξεκίνησε τη διαδρομή του στις σχολικές τάξεις) παρουσιάζει ενδιαφέρον, καθώς καταθέτει τις παιδαγωγικές αντιλήψεις ενός μορφωμένου παιδαγωγού στην αυγή του 20ού αιώνα. Ενώ παιδαγωγός, μάλιστα, ο οποίος όχι μόνο είχε υπ' όψιν του τα εκπαιδευτικά συστήματα «των προηγμένων

Κοινωνιών», αλλά επιπλέον είχε και την ευκαιρία, όπως δηλώνει, «κατά το τελευταίον τούτο έτος» να τα μελετήσει «αυτοπροσώπως εν Ευρώπη», και συγκεκριμένα στην Παγκόσμια Έκθεση των Παρισίων.¹

Ο Αποστολόπουλος —του οποίου το αναγνωστικό, σύμφωνα με την Επιτροπεία η οποία ανέκρινε το βιβλίο, «είναι γεγραμμένον μετά της αυτής φιλοκαλίας και της αυτής επιμελείας, ήτις χαρακτηρίζει τα έργα του συγγραφέως»² υπογραμμίζει ευθύς εξαρχής ότι στη συγραφή του έργου του είχε κατά νου πως το περιεχόμενο του βιβλίου πρέπει να είναι κατάλληλο για την παιδική αντίληψη, σύμφωνα με «τον σκοπόν του νεωτέρου δημοτικού σχολείου». Διόλου τυχαία δεν είναι η χρήση του επιθέτου «νέοτερο» προκειμένου να χαρακτηρίσει το δημοτικό σχολείο της εποχής — το οποίο έχει αλλάξει σε σημαντικό βαθμό από τότε που για πρώτη φορά δεσμοδετήθηκε, το 1834. Μέχρι το 1881 δεν υπήρχε καν ωρολόγιο πρόγραμμα και κάθε δάσκαλος δίδασκε ότι ήθελε και όποια ώρα ήθελε, σύμφωνα με τον Οδηγό

1 Η Παγκόσμια Έκθεση των Παρισίων το 1900 ήταν μια έκθεση πανηγυρικής παρουσίας της προόδου του 19ου αιώνα σε όλους τους τομείς: στην οικονομία, στην επιστήμη και στον πολιτισμό. Η Έκθεση παράλληλα —καθώς μάλιστα συνδέθηκε με τους (δευτέρους στη σύγχρονη ιστορία) Ολυμπιακούς Αγώνες που πραγματοποιήθηκαν στη γαλλική πρωτεύουσα το 1900— προσωνιζόταν μια νέα εποχή ειρήνης, ευημερίας και προόδου ενάψει του 20ού αιώνα: μια προσδοκία, η οποία βέβαια έμελλε σύντομα να διαψευστεί από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

2 Βλ., στην αρχή του βιβλίου, σελ. β'.

Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου, την οποία αλλοίωونه ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο την αντιλαμβάνονταν.³

Η αλληλοδιδασκτική,⁴ εκτός από μέθοδος διδασκαλίας, ήταν και τρόπος οργάνωσης του επαχθρονου τότε δημοτικού σχολείου: ο δάσκαλος δίδασκε τα μεγαλύτερα παιδιά ομαδικά, στα οποία έπειτα ανέθετε να διδάξουν, σε μικρότερες ομάδες, τα μικρότερα παιδιά. Επρόκειτο, λοιπόν, για μια οικονομική λύση διδασκαλίας πολλών (ενίοτε και εκατοντάδων) παιδιών από έναν δάσκαλο χωρίς ουσιαστική επαφή με τους μαθητές του, σε μια μεγάλη ορθογώνια αίθουσα, με αυστηρότατη πειθαρχία που βασιζόταν στους άκαμπτους κανόνες της αυταρχικής εξουσίας ενός δασκάλου ο οποίος επέβαλλε αυστηρές ποινές. Η δε διδασκαλία στηριζόταν στη μίμηση και στη σειρά απομνημόνευση σε γλώσσα αρχαία ελληνική, η οποία είχε επιλεγεί από το νέο κράτος ως η γλώσσα που θα συνέβαλλε στη συνειδητοποίηση της κοινής εθνικής ταυτότητας εκ μέρους των πολιτών του. Η επίβολή της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου, πάντως, εξυπηρετούσε το φτωχό κράτος, καθώς αποτελούσε την ιδεώδη λύση προκειμένου να μην παραμεληθεί η μόρφωση των παιδιών, που αποτελούσε εθνική και κοινωνική ανάγκη. Επιπλέον, ελάχιστα ήταν οι

3 Χρήστος Λέφας, *Ιστορία της εκπαιδείσεως*, ΟΕΣΒ 1942, σελ. 90. Ο Οδηγός της *Αλληλοδιδασκτικής Μεθόδου* (Αίγινα 1830) είναι έργο του στενού συνεργάτη του Καποδίστρια Ι. Π. Κοκκώνη, ο οποίος ουσιαστικά ήταν ο μόνος υπεύθυνος για την οργάνωση των δημοτικών σχολείων.

4 Βλ. Αλέξης Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Το «ανακατασκευασμένο έθνος» 1833-2000*, Μεταίχμιο 2013, σελ. 10-19.

πραγματικά καταρτισμένοι δάσκαλοι που γνώριζαν την αλληλοδιδασκτική μέθοδο· οι περισσότεροι, ως ημιμαθείς, απλώς ενεργοποιούσαν τις δικές τους μαθητικές αναμνήσεις — αν βέβαια είχαν φοιτήσει σε σχολείο και δεν είχαν μάθει κάποια γράμματα από ευκαιριακούς δασκάλους.⁵

5 Το πρώτο «Διδασκαλείον» για την κατάρτιση δασκάλων ιδρύθηκε το 1834· στους ελάχιστους σπουδαστές του δίδασκε την αλληλοδιδασκτική μέθοδο. Οι απόφοιτοι του Διδασκαλείου κατατάσσονταν σε τρεις βαθμίδες ανάλογα με το βαθμό του πτυχίου τους: οι υψηλότεροι τοποθετούνταν σε σχολεία μεγάλων πόλεων και αμείβονταν καλύτερα από τους υπόλοιπους· οι δε άλλοι, αντίστοιχα, σε όλο και μικρότερα μέρη· βλ. Θεόδωρος Ν. Μυλωνάς, *Η αναπαράγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς*, Γρηγόρης 1982, σελ. 20-22. Έπειτα, τον Ιανουάριο 1878, η κυβέρνηση Αλέξανδρου Κουμουνδούρου, με υπουργό Παιδείας τον Θεόδωρο Δηλιγιάννη, επανίδρυσε το Διδασκαλείο Αθηνών (το οποίο είχε καταργηθεί το 1864), ενώ δύο χρόνια αργότερα — ιδρύθηκαν ένα διδασκαλείο στην Τρίπολη και ένα στην Κέρκυρα, και — το 1882 — άλλο ένα διδασκαλείο στη Λάρισα. Σε όλα αυτά τα διδασκαλεία καταργήθηκε η αλληλοδιδασκτική μέθοδος και επιβλήθηκε η συνδιδασκτική, στην οποία εφαρμόζεται αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα, και με την οποία άλλαξε η αντίληψη του διδακτικού και παιδαγωγικού ρόλου του δημοτικού σχολείου· βλ. Αλέξης Δημαράς, *ό.π.*, σελ. 61 και 84. Από το 1905 και μετά, η κυβέρνηση Δημητρίου Ράλλη ανέστειλε τη λειτουργία των τριών περιφερειακών διδασκαλείων που είχαν ιδρυθεί το 1878, περιορίζοντας την εκπαίδευση των δασκάλων μόνο στο διδασκαλείο της Αθήνας, για λόγους οικονομίας, δεδομένου ότι οι απόφοιτοι των διδασκαλείων αμείβονταν πολύ καλύτερα από τους μη πτυχιούχους συναδέλφους τους. Τότε, σύμφωνα με μαρτυρία της εποχής, μειώθηκαν δραστητικά οι μισθοί, δημιουργήθηκε επαγγελματική ανασφάλεια και «ο ζήλος των δημοδιδασκάλων [...] εμπαρόνθη [...] πλείστοι δάσκαλοι έσπευσαν να λάβωσι την σύνταξίν των», άλλοι «επέστρεψαν ακόμη

Μετά το 1834, επόμενος μεγάλος σταθμός στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης είναι το 1895, τότε η κυβέρνηση του Θεόδωρου Δηλιγιάννη (με υπουργό Παιδείας τον Δημήτριο Πετρίδη, πρώην γενικό επιθεωρητή δημοτικών σχολείων) ψήφισε το νόμο «Περί στοιχειώδους ή δημοτικής εκπαίδευσεως». Ο Πετρίδης χαρακτηρίστηκε ευεργέτης του κλάδου, καθώς —αδιαφορώντας για τα μικροκομματικά οφέλη του ίδιου και των φίλων του— με τον νόμο που εισηγήθηκε, έχοντας ασφαλώς τη σύμφωνη γνώμη του πρωθυπουργού Δηλιγιάννη, θεσμοθέτησε σποπτικά συμβούλια και στέρεψε έτσι εν πολλοίς μια πηγή για ρουσφέτια, καθώς ανατρέπηκε η προηγούμενη αυθαίρετη κατάσταση κατά την οποία το Υπουργείο Παιδείας μπορούσε (συνήθως ύστερα από αλλαγή κυβέρνησης, φαινόμενο συχνότατο για την εποχή) να μεταδώσει ή να παύσει τους δασκάλους χωρίς καμιά αφορηή και καμιά αιτιολογία. Δηλιγιάννης και Πετρίδης επέστρεψαν έτσι στους δασκάλους την αξιοπρέπείά τους, απαλλάσσοντάς τους από το φόβο του τοπικού κομματάρχη ή του βουλευτή.

και διά μεταναστεύσεως εις την Αμερικήν» να «μη αναγκασθώσι να εργάζωνται υπό τάσους εξευτελιστικούς όρους». Καινούργια διδασκαλεία άνοιξαν και πάλι το 1914, όταν τια η Ελλάδα, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, είχε διπλασιαστεί σε έκταση και πληθυσμό, και οι ανάγκες της σε καταρτισμένους δασκάλους είχαν φτάσει σε 8.000 από 300 που ήταν το 1905. Ωστόσο, παρά την επαναφορά κριτηρίων για το ύψος της μισθοδοσίας (βαθμός δασκάλου και χρόνια υπηρεσίας), η απαξίωση του επαγγέλματος εξακολούθησε. Η κατάρτιση των δασκάλων άλλαξε χαρακτηριστικά το 1933, τότε ιδρύθηκαν οι διετείς Παιδαγωγικές Ακαδημίες. Βλ. Αλέξη Δημαρά, *ό.π.*, σελ. 84-86.

Ωστόσο, η πρώτη πλήρης νομοθετική διατύπωση της αστικής εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης γίνεται το 1899, με πρωθυπουργό τον Γεώργιο Θεοτόκη και υπουργό Παιδείας τον Αθανάσιο Ευταξία, ο οποίος είχε στενό συνεργάτη και σύμβουλό του τον Δημήτριο Ζαγγογιάννη. Σπουδαιότερη καινοτομία των νομοσχεδίων που εισήχθησαν στη Βουλή, τον Μάιο του 1899, ήταν «η αρχή της χρησιμότητας και της λειτουργικότητας των γνώσεων πάνω στην οποία στηρίζονται, καθώς και καθαρά αστική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία το σχολείο προστοματίζει τον μέλλοντα μισθωτό και συνταγματικό πολίτη»,⁶ δηλαδή τον Έλληνα πολίτη, όπως ακριβώς επιλέγει να τιτλοφορήσει το αναγνωστικό του ο Θεόδωρος Αποστολόπουλος.

Στον Πρόλογο του αναγνωστικού του ο συγγραφέας φροντίζει να αναφέρει τους δύο λόγους για τους οποίους τα σχολικά βιβλία αποτυγχάνουν να εξυπηρετήσουν «τον σκοπόν του νεωτέρου σχολείου»: (α) εκπονούν διδακτικά βιβλία επιστήμονες οι οποίοι δεν διαθέτουν την απαραίτητη διδακτική πείρα· (β) συγγράφουν σχολικά βιβλία «επιστημονικώς ανάπηροι» δόκτοροι, οι οποίοι προβαίνουν σε λογοκλοπή και αντιγραφή άλλων βιβλίων και —το χειρότερο— «οι πλείστοι νομίζουσιν, ότι εκ του αίματος των Προγόνων και εκ της ελευθερίας της Πατρίδος μόνον δικαιώματα, θεμιτά και αδέμιτα, εκτήσαντο, ουχί δε και καθήκοντα», ενώ επίσης αγνοούν τον «περιβάλλοντα

⁶ Άννα Φραγκουδάκη, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι. Άγονοι αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο Μεσοπόλεμο*, Κέδρος 1977, σελ. 22-23.

αυτούς πολιτειακόν οργανισμόν». Για όλους αυτούς τους λόγους, ο Αποστολόπουλος με σκωπτική διάθεση διευκρινίζει ότι έκρινε αναγκαίο να παραλείψει μερικά στοιχεία για τις χελώνες, τις αλεπούδες και τους λύκους και, στη θέση τους, να περιλάβει «άλλας γνώσεις θετικές εκ του πραγματικού και καθ' ημέραν βίου του περιβάλλοντος σήμερον μεν τον μαθητήν, αύριον δε τον Έλληνα πολίτην».

Η ανάγκη να διαπαιδαγωγήσει το σχολείο τον πολίτη της επόμενης ημέρας συμβαδίζει απολύτως με το αίτημα να μεταρρυθμιστεί το εκπαιδευτικό σύστημα, που διατυπώθηκε ήδη την «επομένη» της ταπεινωτικής ήττας του 1897. Η ήττα αυτή χρεώθηκε και στην εκπαίδευση, δεδομένου ότι το ελληνικό σχολείο θεωρήθηκε υπεύθυνο για την έλλειψη μαχητικότητας που χαρακτήριζε τα ελληνικά στρατεύματα. Μάλιστα, «σε προφανή συνάρτηση με τα της ήττας του 1897, ήταν η πρόβλεψη [...] να περιληφθεί στο πρόγραμμα του δημοτικού και μάθημα για «τα δικαιώματα και καθήκοντα του συνταγματικού πολίτου»».⁷

Το αναγνωστικό αυτό της Δ' τάξης είναι γραμμένο σε αστηρή καθαρεύουσα και αποτελείται από τρία μέρη. Στο Πρώτο Μέρος, τα επτά πρώτα (αριθμημένα) κεφάλαια («Η κοινωνία των ανθρώπων» / «Γη και ουρανός» / «Τα επαγγέλματα» / «Τα προϊόντα» / «Το νόμισμα» / «Η αξία και τα είδη των Ελληνικών νομισμάτων» / «Ο ψυχικός πλούτος») —ξεκινώντας με τη φράση «Ο Θεός

7 Αλέξης Δημαράς, *ό.π.*, σελ. 103.

εποίησε τον Ήλιον, την Σελήνην, τους Αστέρας και τα πάντα επί της Γης» — εισάγουν τον μικρό μαθητή αφενός στο ιδεολογικό σύμπαν της εποχής (με συγκεκριμένες αρχές, όπως, π.χ., εάν ευδαιμονεί η πολιτεία, ευδαιμονεί και όποιος ζει σε αυτήν· μόνον η κοινωνία παρέχει όλα τα απαραίτητα μέσα για να είναι ο άνθρωπος ευτυχής), αφετέρου στις βασικές γνώσεις για τη ζωή σε ένα σύγχρονο κράτος (π.χ., ποια τα είδη των προϊόντων· πληροφορίες για το νόμισμα και την αξία του). Ακολουθούν κεφάλαια με πεζά κείμενα και με ποιήματα, τα οποία αφορούν τα στερέωτα για την πατρίδα και το έθνος, που στιγμάτισαν την ελληνική εκπαίδευση σε όλη σχεδόν τη διάρκεια του 20ού αιώνα: η αγάπη για την πατρίδα, η υπερηφάνεια για το αρχαιότερο έθνος του κόσμου, και — κυρίως — οι ηρωικές μορφές που αγωνίστηκαν με αυτοθυσία στον αγώνα για την απελευθέρωση από τους Τούρκους, σε μια φανερή προσπάθεια ανόρθωσης του ηθικού των Ελλήνων.

Το Δεύτερο Μέρος του βιβλίου περιέχει τα κεφάλαια 33 έως και 74, τα οποία είναι ποιήλης ύλης, χωρίς νοηματική συνάφεια μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, περιέχει «ηθικά διηγήματα, περιγραφάς, υγιεινά παραγγέλματα και διάφορα ποιήματα». ⁸ Επιχειρείται να δοθούν οι βασικές οδηγίες για την καλή υγεία, την οποία βλάπτουν οι καταχρήσεις, καθώς και οι βασικές αρχές υγιεινής, σε μια επ'όχῃ που δεν ήταν διάλου αυτονήγτες, σε συνδυασμό

8 Βλ., στην αρχή του βιβλίου, σελ. β', «Έγγρασις του Αναγνωστικού της Δ' Τάξεως Θεόδωρου Αποστολόπουλου υπό της Αγωνοδίκου Επιτροπείας», 9/5/1902.

με τη φροντίδα της ψυχής· επιστρατεύονται επίσης παραδείγματα φιλοπατρίας από την αρχαιότητα· αναφέρονται τα μέσα συγκοινωνίας, αλλά και δίνονται στοιχεία για ζώα όπως «ο ελέφας», «η στρουθοκάμηλος» και «οι όφεις»· παρουσιάζονται το Θησείο και ο ναός του Ολυμπίου Διός, ενώ σε άλλο κεφάλαιο εξηγούνται η ισφροπία των υγρών και τα αρτεσιανά φρεάτια. Το μέρος αυτό, που μοιάζει με μια προσπάθεια, αδόμητη πάντως, να αποκτήσουν οι μαθητές γενικές γνώσεις, ολοκληρώνεται με το ποίημα του Αχιλλέα Παράσχου «Η Ελληνική σημαία», του οποίου προηγείται το εγκωμιαστικό ποίημα του Γεωργίου Σουρή «Προς τον Βασιλέα».

Το Τρίτο (και τελευταίο) Μέρος του αναγνωστικού επιγράφεται «Ο Έλλην πολίτης» και, όπως μας ενημερώνει η Επιτροπή που το ανέκρινε, «περιέχει στοιχειώδεις γνώσεις εκ του Συνταγματικού, του Διοικητικού, του Ποινικού, του Αστικού, του Εμπορικού Δικαίου και της Πολιτικής Οικονομίας», ⁹ αλλά και καλλιεργεί τον πατριωτισμό της Μεγάλης Ιδέας, υπενθυμίζοντας ότι αλύτρωτες είναι οι περιοχές της Θράκης (με την Κωνσταντινούπολη), της Μακεδονίας (με τη Θεσσαλία), η Ήπειρος (με τα Ιωάννινα), η Αλβανία (με τη Σκόδρα), η Μικρά Ασία (με τη Σμύρνη) και «πλείστοι Έλληνικαί νήσοι» που «μένουσιν ακόμη υπόδουλοι εις την Τουρκίαν». Ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τον σημερινό αναγνώστη είναι τα κεφάλαια περί «πρικός», «επιτροπείας», «συγγενικού συμβουλίου» και άλλων ληξιαρχικών πράξεων.

9 Βλ., στην αρχή του βιβλίου, ό.π., σελ. β'.

Το αναγνωστικό *Ο Έλληνα πολίτης* — γραμμένο μέσα στο κλίμα της προσιπάδειας του αστικού εκσυγχρονισμού στις αρχές του 20ού αιώνα — ως προς το περιεχόμενο διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από τα αναγνωστικά της περιόδου 1920-1940, τα οποία φέρουν την υπογραφή σημαντικών λογοτεχνών, καθώς και από τα πρώτα σχολικά βιβλία που κυκλοφόρησαν στη δημοτική γλώσσα, τα αναγνωστικά της βενιζελικής μεταρρύθμισης 1917-1920. Ως προς την τυπογραφική του εμφάνιση διαφέρει επίσης πάρα πολύ και από τα διδακτικά βιβλία του διαστήματος 1940-1960, που — αν και δεν τα γράφουν σημαντικοί λογοτέχνες — τα εικονογραφούν σπουδαίοι εικαστικοί καλλιτέχνες.

Όσο κι αν ο σημερινός αναγνώστης δυσκολεύεται να αναγνωρίσει στον *Έλληνα πολίτη* ένα αναγνωστικό κατάλληλο για μικρούς μαθητές της τετάρτης τάξης του δημοτικού σχολείου, κυρίως επειδή προβαίνει στις συγκρίσεις με τα σχολικά βιβλία μεταγενέστερων περιόδων, ωστόσο το εγχειρίδιο αυτό κινείται στο πνεύμα των νομοσχεδίων του 1899, τα οποία επαίνεσαν ο Γληνός και ο Δελμούζος ως βήμα εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης που επιχειρεί να ικανοποιήσει τις πρακτικές ανάγκες του λαού και να εντάξει το άτομο στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή. Επίσης, η δεδηλωμένη πρόθεση του συγγραφέα του ήταν «να κατέλδη ευχερώς μέχρι της παιδικής αντιλήψεως» μια πρόθεση πρωτοποριακή για την εποχή του, πλην όμως σε ανώριμες ακόμη συνθήκες ώστε να υλοποιηθεί επιτυχώς υπέρ των μαθητών. Ωστόσο, στις αρχές του 20ού αιώνα, είναι αναμφισβήτητη η

πρόδος που έχει επιτευχθεί στην εκπαίδευση συγκριτικά με λίγα χρόνια νωρίτερα, όπως φανερώνει ο τόμος που εξέδωσε το Υπουργείο Παιδείας το 1885 με τον τίτλο: *Εκθέσεις των κατά το 1883 προς επιθεώρηση των δημοτικών σχολείων αποσταλέντων εντάκτων επιθεωρητών*, όπου μεταξύ των συμπερασμάτων ήταν ότι: «Ατελέστερος τύπος Δημοτικών Σχολείων δεν είναι δυνατός του παρ' ημίν υπάρχοντος».

Ελένη Κεχαγιόγλου

ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ

Ειδική έκδοση για την εφημερίδα

ΤΟ ΒΗΜΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΕΙΡΑΣ - ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ελένη Κεχαγιόγλου

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Βασίλης Γεωργίου

*Ενθαρτιστόιμε θεριά τον κύριο Παύλο
Μπαλογιάννη, συμβολαιογράφο-συλλέκτη
βιβλίων, που μας δέδωσε από την προσωπική του
συλλογή το πρωτότυπο βιβλίο που αναπαράχθηκε
σε αυτή την έκδοση.*

ISBN: 978-960-503-477-1

© 2014

Για αυτή την έκδοση,

Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε.

Το βιβλίο αυτό είναι ειδική προσαφορά από ΤΟ ΒΗΜΑ. Απαγορεύεται η καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπο διάθεση ή και πώληση του βιβλίου. Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτήει χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας, απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται, πάντως, ότι κατά τον Ν. 2387/1920 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/1983 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποδημέωση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.